F- 8- 16

LOGICÆ
ARTIS
COMPENDIUM.

Editio Decima *Prioribus Emendatior.*

Authore
ROBERTO SANDERSONO,
Coll. *Lincoln. Oxon.* quondam *Socio:*
Et in eadem *Academia Sacræ Theologiæ Professore Regio:* Postea Episc. *Lincoln.*

OXONII,
Typis *L. Lichfield,* Impensis *STEPH. FLETCHER,* Bibliopolæ.

Price Bd 1 *s.* 6 *d.*

UNIVERSITY
LIBRARY
CAMBRIDGE

ELENCHUS CAPITUM

LIB. I.

De Simplicibus Terminis.

Cap.		Pag.
1	*PRæcognita de Natura Logicæ.*	1
2	*De Prædicabilibus in genere.*	3
3	*De Genere, Specie, & Individuo.*	6
4	*De Differentia.*	9
5	*De Proprio & Accidente.*	11
6	*De tribus Definitionibus Antepræ-dicamentalibus.*	13
7	*De Reliquis Antepræd icamentis.*	16
8	*De Prædicamentis in genere.*	19
9	*De Prædicamento Substantiæ.*	21
10	*De Prædicamento Quantitatis.*	23
11	*De Prædicamento Qualitatis.*	25
12	*De Prædicamento Relationis.*	29
13	*De Prædicamentis Actionis & Passionis.*	32
14	*De Quatuor ultimis Prædicamen-tis.*	34
15	*De Oppositis.*	38
16	*De reliquis Post-prædicamentis.*	41
17	*De Definitione.*	43

18 *De Divisione.* 46
19 *De Identitate & Diversitate.* 48

Lib. II.
De Propositionibus.

1 *De Propositionis partibus.* 52
2 *De Suppositione Terminorum.* 57
3 *De Ampliatione & Restrictione.* 62
4 *De Divisionibus Propositionis.* 65
5 *De Oppositione Propositionum Categoricarum de Inesse.* 70
6 *De Æquipollentia earundem.* 73
7 *De Conversione earundem.* 75
8 *De Modalibus.* 77
9 *De Exponibilibus.* 81
10 *De Hypotheticis.* 84

Lib. III.
De Discursu.

1 *De Argumentatione.* 88
2 *De Partibus Syllogismi.* 90
3 *De Fundamento Formæ Syllogisticæ.* 93
4 *De Tribus Syllogismorum Figuris.* 96
5 *De Reductione Syllogismorum.* 99
6 *De Inventione Medii termini.* 102

7 *De Syllogiſmis quibuſdam ſpecialibus.* 106
8 *De Enthymemate & Sorite.* 107
9 *De Syllogiſmo Hypothetico.* 110
10 *De Inductione & Exemplo.* 112
11 *De Fine & Præcognitis Demonſtrationis.* 114
12 *De Conditionibus propoſitionum Demonſtrationis abſolutis.* 116
13 *De Conditionibus propoſitionum Relatis* 120
14 *De Demonſtrationis variis gradibus.* 122
15 *De Demonſtratione Noti.* 126
16 *De Demonſtratione potiſſima.* 128
17 *De Syllogiſmo Topico in genere.* 131
18 *De Locis Topicis in genere.* 134
19 *De Locis à Cauſa & Affectu.* 135
20 *De Locis à Subjecto & Accidente.* 138
21 *De Locis à Diſſentaneis & Comparatis.* 140
22 *De Locis à Conjugatis & Notatione.* 145
23 *De Locis à Toto & Parte.* 147
24 *De Locis à Genere & Specie.* 148
25 *De Locis à definitione & diviſione.* 150
26 *De Loco à Teſtimonio.* 151
27 *De Fallaciis in genere.* 153

28 *De*

28 *De Fallaciis in Dictione.* 155
29 *De Fallacia extra Dictionem.* 158
30 *De Methodis in genere.* 162
31 *De Methodis in ſpecie.* 165

Appendix Prima
De Uſu Logicæ.

1 *De Tractatione Simplicis Thematis.* 169
2 *De Tractatione Problematis Solitaria.* 181
3 *De Diſputatione.* 196
4 *De Geneſi Methodica.* 213
5 *De Analyſi Logica.* 219

Appendix Posterior
Miſcella.

1 *De Quinque Habitibus Mentis.* 228
2 *De Circulo Diſciplinarum.* 236
3 *De Colligendis Locis communibus.* 242
4 *De Hiſtoria Logicæ.* 247

LOGICÆ ARTIS Compendium.

LIB. I.
De Simplicibus Terminis.

CAP. I.
Præcognita de Natura Logicæ.

LOGICA, quæ & Synecdochicè *Dialectica*, est *Ars rationis*: sive, est *Ars instrumentalis dirigens mentem nostram in cognitionem omnium intelligibilium.* Parag. 1. *Definit. Logicæ.* Ideoque debet esse omnium disciplinarum prima, utpote ad reliquas acquirendas necessaria; quâ ratione *Aristoteli*, velut instrumentum Philosophiæ, & reliquarum disciplinarum, ὄργανον appellatur.

Utilitates ejus sunt plurimæ, quas docebit usus: *Finis* vero unicus, Cognitio scil. rerum. *Officia*, quibus, velut mediis finem suum consequitur, cum alia nonnulla, tum præsertim *tria hæc*: Parag. 2. *Finis & officia Logicæ.*

1. *Definitio* } quoties } *Obſcuræ.*
2. *Diviſio* } res oc- } *Univerſæ.*
3. *Ratiocinatio* } currunt } *Dubiæ.*

Parag. 3. *Objectum Logicæ.* *Objectum* Logicæ *primario* eſt *Mens humana*; unde & Logicæ nomen, velut ἀπὸ τῆς λόγου, id eſt, ratione: *ſecundario* etiam & *Oratio*, quæ & ipſa λόγος dicta eſt, quâ ſc. ſenſa mentis noſtræ loquendo exprimimus.

Parag. 4. *Subjectum Logicæ.* *Materia, circa quam* verſatur, eſt omne illud, ſive Ens, ſive non Ens, quod vel *Mente* complecti, vel *Oratione* eloqui poſſumus. Ratio autem *formalis* conſiderandi eſt *ſecunda intentio. Logicus* enim conſiderat omnia themata, non ſecundum proprias ipſorum naturas, ſed in quantum *Logica inſtrumenta* (quæ ſunt *ſecundæ notiones*) ſunt eis applicabilia. Hinc Logicæ pro diverſa ratione multiplex aſſignari poteſt *ſubjectum.*

Subjectum Logicæ

- Informationis (ſive *objectum*) eſt λόγος id eſt,
  - Primario, *Mens humana*, ſive *Ratio.*
  - Secundario, *Oratio.*
- Operationis (ſive *ſubjectum materiale*) eſt *Thema*, ſeu *Quæſtio intelligibilis*, πᾶν νοητὸν.
- Tractationis (ſive *ſubjectum formale*,)
  - Totale & Adæquatum, eſt *Secunda intentio.*
  - Principale, eſt *Syllogiſmus*; vel etiam magis ſpecialiter, *Demonſtratio.*

Parag. 5. *Partitiones Logicæ, & Organi Ariſtotelici.* Logicæ tres ſunt partes, pro numero actuum mentis ab ea dirigibilium; quarum *Prima* dirigit primum actum Mentis, ſc. *Conceptum ſimplicem*; id eſt, agit *de ſimplicibus Terminis*, quo pertinent introductio *Porphyriana*, & liber *Categoriarum Ariſtotelis.*

Se-

Secunda dirigit ſecundum actum Mentis, ſc. *Compoſitionem & Diviſionem*, & eſt *de Propoſitione*: quo ſpectat lib. de *Interpretatione*. 6.

Tertia dirigit tertium & ultimum Mentis actum, ſc. *Diſcurſum*, & eſt *de Argumentatione & Methodo*; quo ſpectant *Analyticorum* Priorum libri duo, totidemque Poſteriorum, octo *Topicorum*, *Elenchorum* demum duo. 7.

Quæſtiones primi Capitis.

1. *De nomine Logicæ & Dialecticæ.*
2. *De Genere Logicæ.*
3. *De definitione Logicæ.*
4. *De fine Logicæ.*
5. *De variis Logicæ utilitatibus.*
6. *De neceſſitate Logicæ, ejuſque ordine ad reliquas diſciplinas.*
7. *De Objecto Logicæ.*
8. *De Subjecto Logicæ.*
9. De primis & ſecundis Intentionibus.
10. *De differentia Logicæ a cognatis diſciplinis, præſertim Rhetorica.*
11. *De variis Logicæ diviſionibus.*
12. *De Logicæ docente & utente.*

CAP. II.

De Prædicabilibus in genere.

LIbellus *Porphyrianus Iſagoge* dicitur, ſive *Introductio*; quia eſt quædam quaſi porticus & veſtibulum *Logicæ Ariſtotelicæ*; ejus præcipuè partis, quæ in libro *Categoriarum* continetur: quo nomine & ab authore opus ſuſceptum eſt in gratiam *Chryſaorii* diſcipuli ſui. Ejus Subjectum eſt *Prædicabile*. Parag. 1. *Scopus libelli Porphyriani.*

Parag. 2. *Definitio Prædicabilis.* Eſt autem *Prædicabile* (ſive *Univerſale*) *quod aptum natum eſt prædicari de pluribus.* Ut *Animal*, *Homo*, *Rationale*, *Riſibile*, *Album.* Idem ſunt reipſa *Prædicabile* & *Univerſale*; ſed differunt ratione: nam *Prædicabile* dicitur, quatenus de multis prædicatur. *Univerſale* vero quatenus ineſt in multis.

Parag. 3. *Numerus Prædicabilium.* *Prædicabilia* ſunt quinque, quæ & quinque *voces* appellantur; ſc. *Genus*, *Species*, *Differentia*, *Accidens* proprium, quod ſimpliciter *Proprium*; & *Accidens* Commune, quod ſimpliciter *Accidens*, dici ſolet. Horum Genus & Species in *Quid*; Differentia in *Quale quid*; Proprium & Accidens in *Quale*; ſed Proprium *converſim* & neceſſario; Accidens *contingenter* & non converſim prædicantur.

Parag. 4. *Utilitas Prædicabilium.* Cognitio Prædicabilium, (& conſequenter introductio *Porphyriana*) conducit ad quatuor, ſc. ad

1. *Definitionem*, quæ ſemper eſt *Speciei*: conſtatque, ſi ſit propria & eſſentialis, ex *Genere* & *Differentia*; ſin impropria & deſcriptiva, ex *genere* & *proprio*, vel cumulo *Accidentium*.

2. *Diviſionem*, quæ plerumque eſt *Generis* in ſuas *Species* per oppoſitas *Differentias* aut *Propria*; non raro Subjecti in *Accidentia*, aut è contra.

3. *Demonſtrationem*, quæ eſt Syllogiſmus neceſſarius, cujus majus extremum eſt *Proprium*, minus extremum *Species*, Medius vero terminus Definitio Speciei eſſentialis ex *Genere* conſtans & *Differentia*.

4. *Prædicamenta*, quæ non ſunt aliud quàm coordinatio *Generum* & *Specierum* in directa, & *Differentiarum* in ſerie collaterali.

Æqua-

Prædicatio omnis aut est
- *Naturalis* sive *directa*: eaque vel
  - *Æqualis*; cum æquale prædicatur de æquali: ut *Rationale* vel *Risibile* de homine.
  - *Inæqualis*; cum vel superius prædicatur de inferiori *(univoce)* vel accidens commune de suo subjecto *(denominative)* ut *Animal* vel *Album* de *Homine*.
- aut *Non Naturalis*, eaque vel
  - *Indirecta*, & *contra naturam*, cum aut inferius de superiori prædicatur; aut subjectum de accidente: ut *Homo* de animali vel albo.
  - *Per accidens*, & *præter naturam*; cum è duobus accidentibus eidem communi subjecto inhærentibus, alterum de altero prædicatur; ut *hoc Album* de *hoc dulci*.

Ea solum prædicatio est hujus loci, & propriè Logica, quæ *directa* est, & *naturalis*.

Quæstiones Secundi Capitis.

1. *De libello Porphyriano.*
2. *De definitione Prædicabilis & Universalis.*
3. Sintne universalia in rerum naturâ, vel in solo intellectu?
4. Sintne corporea vel incorporea?
5. Existantnè extra singularia?
6. *De numero Prædicabilium.*
7. *De quadruplici utilitate Prædicabilium.*
8. *De variis prædicandi generibus.*

CAP.

CAP. III.

De Genere, Specie, & Individuo.

GEneris, inter alia significata, tres sunt *acceptiones*, quarum ut nobiliorum meminit *Porphyrius*: duæ *civiles*, tertia *Logica*.

Parag. 1. *Tres acceptiones Generis.*

Genus in acceptione { *Prima*, est collectio multorum hominum, qui ad unum aliquem velut principium relati, cognatione quadam inter se sunt affecti; quo sensu *posteri Herculis genus* dicuntur *Heraclidarum*.

Secunda est ortus uniuscujusque Principium, sive sit { *Generans*, ut Pater & majores; quomodo *Tantalus* dicitur *genus ducere a Jove*. *Conservans*, ut locus & Patria: quomodo *Plato* dicitur *genere Atheniensis*.

Tertia, quæ sola est Logica (sic dictum ob similitudinem quam habet cum genere civili, præsertim in secunda acceptione) *id est cui subjicitur Species*; *ut Animal*, cui subjicitur *Homo*.

Parag. 2. *Definitio Generis.*

Genus Logicum est, quod prædicatur de pluribus differentibus specie in quid: ut *Animal* de homine & bove. Dicuntur autem ea *differre specie*, quæ habent diversas differentias constituentes; ut homo & bos; *prædicari* vero in *quid* ea, quæ apte respondent quæstioni quâ *quid* sit res quæritur? Ut si quæratur; quid sit homo, aut bos? apte respondetur, quod sint Animalia.

Parag. 3. *Acceptio-*

Species (civilis) inter alia sua significata accipitur pro externâ *forma* aut pulchritudine cor-

corporis: unde hominem pulchrum & formoſum, *ſpecioſum* dicimus. *nes & definitiones*

Species Logica conſiderata reſpectu

Superiorum, & ut *Subjicibilis*, definitur eſſe id *quod ſubjicitur generi*; atque iterum, id cui genus attribuitur in quæſtione quid eſt? Intellige utrobique *Immediate*. *ſpeciei.*

Inferiorum, & ut *Prædicabilis*, eſt *quod prædicatur* (immediatè) *de pluribus differentibus numero* (tantum) *in quid*: ut *Homo*, de *Socrate* & *Platone*.

Dicuntur autem ea *differre numero*, quæ diverſum numerum efficiunt, ut *Socrates*, *Plato*, &c.

Parag. 4. *Generaliſſima Specialiſſima & Subalterna.*

Genera *generaliſſima*, ſive *ſummæ*, ſunt quibus non datur ſuperius genus: vel, quæ ſunt ita genera, ut nunquam poſſint eſſe ſpecies; ut *Subſtantia*. Species *ſpecialiſſimæ*, ſive *infimæ*, ſunt, quibus non datur ſpecies inferior; vel, quæ ita ſunt ſpecies, ut nunquam poſſint eſſe genera: ut *Homo*. *Subalterna* genera, ſive ſpecies *ſubalternæ*, ſunt, quæ ad aliud & aliud relata, ſimul & genera ſunt & ſpecies: ut *Animal*, *Vivens*, *Corpus*.

Parag. 5. *Canones generis & ſpeciei.*

1. Genus omne eſt latius qualibet ſui ſpecie.

2. Genus habet rationem *partis* & incompleti, ſpecies *totius* & completi; Genus *Materiæ*, Differentia *Formæ*, Species *Compoſiti*.

3. Genus & Species prædicantur æqualiter de ſuis inferioribus.

4. Tota natura Generis continetur in qualibet ſui Specie; & Speciei in quolibet Individuo.

5. Genera ſumma ſunt tantum *decem*: Species infimæ ſunt in aliquo certo, ſed nobis incognito numero.

Inti-

Parag. 6. *Definitio individui.*

Individuum eſt, quod de uno ſolo prædicatur: ut *Socrates.* Habet & hæc vox alias ſuas acceptiones; ſed hic ſumitur pro Ente *ſingulari*, ita determinato & reſtricto, ut ſit prorſus indiviſibile in inferiora.

Parag. 7. *Individui acceptiones.*

Individuum aliud eſt

Certum & determinatum, quod exprimitur vel per

- Nomen proprium, ut *Socrates, Bucephalus:* & dicitur individuum *Signatum*, ſive Determinatum.
- Nomen commune & Pronomen demonſtrativum; ut *hic Homo, ille Equus:* & dicitur individuum *Demonſtrativum.*
- Circumlocutionem aliquam, quæ fit etiam multis modis; ut *Sophroniſci filius pro Socrate; Orator pro Cicerone*, &c. Et dicitur Individuum *ex Hypotheſi*, vel *Periphraſticum.*

Vagum & indeterminatum, quod exprimitur per nomen commune, & ſignum particulare: ut, *aliquis Homo, quidam Equus.*

Individua ſunt numero infinito & vario; ideoque nec ſub ſcientiam cadere poſſunt. Individua ejuſdem ſpeciei diſtinguuntur inter ſe proprietatibus quibuſdam accidentalibus, quarum collectio in duobus nunquam poteſt eſſe eadem.

Quæſtiones Tertii Capitis.

1. *De acceptionibus Generis & Speciei.*
2. *De prima definitione Generis.*
3. *De ſecunda definitione Generis.*
4. *De definitionibus Speciei ſubjicibilis.*
5. *De tertia definitione Speciei.*

6. *De*

6. *De arbore Porphyriana.*
7. *De conservatione Generis & Speciei in suis inferioribus.*
8. *De Individui definitione.*
9. *De Individui diversis modis.*
10. De principio Individuationis.
11. *De numero generum, specierum, & Individuorum.*
12. *De Collatione generis cum reliquis Prædicabilibus.*
13. *De Collatione speciei.*

CAP. IV.

De Differentia.

Differentia tribus modis dicitur

Communiter; quâ res ab aliis, vel etiam à seipsis, differunt accidente aliquo *separabili*, ut *Socrates* stans à *Platone* sedente, & *Socrates* senex à *Socrate* puero. Parag. 1. *Acceptiones Differentiæ.*

Proprie; quâ res ab aliis differunt accidente aliquo *inseparabili* ut *Socrates* à *Platone* per nasi aduncitatem.

Maxime proprie; quâ res inter se forma *essentiali* differunt: ut *Socrates* à *Bucephalo* per Rationis facultatem

Ex his differentia Communis est separabilis, reliquæ inseparabiles; Communis facit *alteratum*; Propria *alterum*; maxime Propria *aliud*: Istæ sunt differentiæ per accidens, hæc est per se: Illæ recipiunt magis & minus, hæc non; Illæ ad duo ultima Prædicabilia pertinent.

nent, hæc sola constituit tertium Prædicabile.

Parag. 2. *Definitiones Differentiæ.*

Quinque sunt apud *Porphyrium Differentiæ* definitiones.

1. Differentia est, quâ species superat genus : ut per *Rationale* Homo superat animal.

2. *Differentia est apta nata prædicari de pluribus differentibus specie* (vel numero tantum) *in quale quid.* Ea autem dicuntur prædicari in *quale quid*, quæ apte respondent quæstioni, qua, *qualis* sit res secundum *essentiam*, quæritur : ut si quæratur qualis sit homo secundum essentiam ? apte respondetur, quod *Rationalis.*

3. Differentia est, quæ vim habet dividendi (id est *separandi & distinguendi*) ea quæ sunt sub eodem genere ; ut Rationale dividit hominem à bruto.

4. Differentia est, qua res inter se differunt.

5. Differentia est, qua res ita inter se differunt, ut ad constituendam rei essentiam plurimum conferat, sitque ejus pars. Quanquam hæc non tam nova definitio censenda est, quam explicatio quædam & absolutio superioris. Ex his quinque definitionibus sola secunda competit differentiæ, quatenus est *Prædicabile.*

Parag. 3. *Divisiones Differentiæ.*

Differentia consideratur { *Divisiva Generis*, quatenus dividit genus in suas species, ut *Rationale Animal.* / vel ut est { *Constitutiva Speciei*, quatenus constituit speciem in suo esse ; ut *Rationale hominem.*

Hæc divisio est ejusdem rei in diversos tantum modos : eadem enim Differentia perpetuo est & Divisiva, & Constitutiva, diverso tamen respectu.

Diffe-

Differentia constitutiva alia est { *Generica*, quæ constituit speciem subalternam ; ut, *Sensibile Animal.* / *Specifica*, quæ constituit speciem infimam ; ut, *Rationale hominem.*

Quæstiones Quarti Capitis.

1. *De tribus acceptionibus Differentiæ.*
2. *De prima definitione Differentiæ.*
3. *De secunda definitione Differentiæ.*
4. *De reliquis definitionibus Differentiæ.*
5. *De divisionibus Differentiæ.*
6. *De collatione Differentiæ cum reliquis prædicabilibus.*

CAP. V.

De Proprio & Accidente.

PRoprium dicitur quatuor modis. Proprium *primo modo* est, quod convenit soli, non omni : ut homini *mederi.* Parag. 1. *Quatuor modi proprii.*

Proprium *secundo modo* est, quod convenit omni, non soli : ut homini *bipedem* esse. Et iste modus est omnium maximè improprius.

Proprium *tertio modo*, quod convenit omni & soli, sed non semper : ut homini *canescere in senectute.* Etsi accuratè loquendo, non detur aliquod hoc modo proprium : quod enim omni convenit, id & semper conveniat necesse est.

Proprium *quarto modo* (quod solum constituit quartum *Prædicabile*) est, quod *convenit omni, soli, & semper* : ut homini *risibilitas.* In

iſtis deſcriptionibus ly *Soli* refertur ad ſpeciem ; ly *Omni* ad inferiora ſpeciei.

Parag. 2. *Canones Proprii quarto modo.*

1. Proprium fluit à principiis eſſentialibus ſpeciei, *ut riſibilitas a rationalitate.* Hinc proprium dicitur ad rei eſſentiam pertinere : non ut *conſtituens*, ſed ut *conſequens* eſſentiam.

2. Proprium etſi *realiter* idem, *formaliter* tamen differt à ſua ſpecie.

3. Proprium reciprocatur cum ſpecie : & proinde eſt & inſeparabile à ſua ſpecie, & incommunicabile alteri.

4. Proprium aliud eſt
- *Genericum*, quod fluens à principiis ſpeciei ſubalternæ, cum ea reciprocatur : ut *Mobile* cum Corpore.
- *Specificum*, quod fluens à principiis ſpeciei infimæ, cum ea reciprocatur ; ut *Riſibile* cum Homine.

Parag. 3. *Accidentis definitiones.*

Accidentis tres definitiones tradit *Porphyrius.*

1. Accidens eſt, quod *adeſt & abeſt ſine ſubjecti interitu, ut Albedo.* Eſt autem Subjectum illa ſubſtantia cui inhæret Accidens, & quæ illud ſuſtentat ; ut *Cygnus.*

2. Accidens eſt, quod contingit eidem ineſſe, & non ineſſe.

3. Accidens eſt, quod nec eſt genus, nec ſpecies, nec differentia, nec proprium, ſemperque in re aliqua ſubjecta inhæret : unde illud, *Accidentis eſſe eſt ineſſe.*

Parag. 4. *Divisiones accidentis.*

Idem accidens numero non poteſt eſſe in diverſis ſubjectis ; ſive ſimul, ſive ſucceſſive.

Accidens aliud eſt
- *Separabile*, quod etiam actu poteſt ſeparari à ſuo ſubjecto ; *ut frigus* ab aqua.

Inſe-

aliud | *Inſeparabile*, quod non niſi intellectu ſeparari poteſt; ut *humor* ab aqua. *calor ab homine*

Accidentia nonnulla certum ſubjectum aut conſignificant, & *Copulata* dicuntur; ut *Semietas:* aut ſupponunt, & Propria dicuntur (primo ſc. modo) ut *Grammatica*. Quorum iſta Propria ſunt certæ alicujus *ſpeciei*, illa certæ alicujus *partis*.

Quæſtiones Quinti Capitis.

1. *De tribus primis modis Proprii.*
2. *De definitione Proprii quarto modo.*
3. *De fluxu Proprii a principiis ſpeciei.*
4. *De reciprocatione proprii & ſpeciei.*
5. *De formali diverſitate Proprii & ſuæ ſpeciei.*
6. *De variis acceptionibus Accidentis.*
7. *De Accidentis definitionibus.*
8. *De Inhærentia accidentis.*
9. *De unitate Subjecti accidentis.*
10. *De accidente ſeparabili & inſeparabili.*
11. *De aliis diviſionibus accidentis.*
12. *De Collatione proprii cum reliquis prædicabilibus.*
13. *De Collatione accidentis.*

CAP. VI.

De tribus definitionibus Antepræ-dicamentalibus.

Parag. 1. *Antepræ-dicamenta in genere.*

*Antepræ*dicamentum eſt doctrina præambula immediate conducens ad doctrinam *Prædicamentorum*. Sunt autem *Antepræ-*

prædicamenta in genere tria, in ſpecie ſeptem. Tres ſc. *Definitiones*, duæ *Diviſiones*, duæ item *Regulæ*.

Definitiones ſunt Æquivocorum, Univocorum, & Denominativorum.

Parag. 2. *Prima definitio, Æquivocorum.* *Æquivoca* (æquivocata) *ſunt quorum nomen ſolum eſt commune, ratio autem ſubſtantiæ* (id eſt, eſſentialis definitio) *ſecundum illud nomen alia atque alia*: ut *Animalis* nomen commune eſt *homini vivo & picto*, ſed diverſa eſt definitio utriuſque. *Æquivocum* (*æquivocans*) eſt nomen illud commune, quod ſuis ſignificatis ſecundum diverſas rationes attribuitur: ut *Gallus* eſt Æquivocum æquivocans, *Gallus homo, & gallus avis* Æquivoca æquivocata.

Parag. 3. *Diviſio Æquivocorum.* Æquivoca alia ſunt
- *A caſu*, de quibus nulla dari poteſt ratio, cur in eodem communi nomine conveniant; ut *Gallus homo & avis*: & hæc ſunt propriiſſime *Æquivoca*.
- A *conſilio*, de quibus aſſignari poteſt aliqua ratio dependentiæ vel ſimilitudinis, cur conveniant in nomine; ut *homo vivus & pictus*: quæ *æquivoca ad unum*, aut per Synecdochen *Analoga quandoque appellantur*.

Parag. 4. *Canones Æquivocorum.* 1. Æquivoca ante factam diſtinctionem nec definiri poſſunt, nec ſub ſcientiam cadere.

2. Ens reſpectu decem prædicamentorum eſt *Commune analogum*.

3. *Analogum* per ſe poſitum præſumitur ſtare pro famoſiori *Analogato*.

Parag. 5. *Secunda definitio, Univocorum.* *Univoca* (univocata) *ſunt quorum & nomen commune eſt, & ratio ſubſtantiæ ſecundum illud nomen eadem*: ut *Animalis* & nomen & definitio

nitio, communis eſt *Homini*, & *Equo*, & *Leoni*. *Univocum* (*univocans*) eſt nomen illud commune quod ſecundum eandem rationem multis attribuitur: ut *Animal Homini, Bovi, Leoni*. Æquivocis aliquando opponuntur *multivoca*; Univocis *Diverſivoca*.

Denominativa (*ut vulgo dici ſolent, rectius fortaſſe* denominata *dicenda*) *ſunt, quæ ſolo* (*caſu*) hoc eſt terminatione vocis, *ab aliquo differentia, habent ab eo nominis appellationem*: ut à juſtitia juſtus. Parag. 6. *Definitio tertia, denominativorum.*

In omni denominatione ſunt tria ſc.
- *Forma Denominans*; & eſt accidens abſtractum inhærens Subjecto: ut *Juſtitia*.
- *Subjectum denominatum*; & eſt ſubſtantia cui forma inhæret; ut *Socrates*.
- *Denominativum*, & eſt Accidens concretum, quod de ſubjecto prædicatur, & à forma oritur: ut *Juſtus*.

Denominans & denominativum, ut *juſtitia & juſtus*.

Quantum ad
- *Vocem*: Conveniunt in *Principio*, Differunt *in Fine*.
- *Significationem*: Conveniunt *in re ſignificata*. Differunt *in modo ſignificandi*.

Uſus harum definitionum eſt, ut diſcernatur triplex forma prædicationis; *Æquivocæ* ſc. *Univocæ* & *Denominativæ*. Parag. 7. *Triplex forma Prædicationis.*

Prædicari
- *Æquivoce*, eſt prædicari ſecundum nomen & non ſecundum definitionem: quomodo *Ens* prædicatur de decem prædicamentis.

Uni-

Prædicari { *Univoce*, eſt prædicari ſecundum utrumque; quomodo *ſuperiora* prædicantur de inferioribus ejuſdem Prædicamenti.
Denominative, eſt prædicari in concreto ad modum accidentis de ſubjecto: quomodo *Accidentia* in novem ultimis Prædicamentis prædicantur de ſubſtantiis in *primo*.

Quæſtiones Sexti Capitis.

1. *De Antepræd.camentis in genere.*
2. *De prima definitione*, viz. *Æquivocorum.*
3. *De ſecunda definitione*, viz. *Univocorum.*
4. *De tertia definitione*, viz. *Denominativorum.*
5. *An Ens ſit Analogum ad decem prædicamenta?*
6. *De multivocis, & diverſivocis.*
7. *De triplici forma Prædicationis.*

CAP. VII.

De reliquis Antepræd.camentis.

Parag. 1. *Prior diviſio Vocum.*

DUÆ ſunt *diviſiones*: Eorum quæ dicuntur, hoc eſt *Vocum*, una; altera eorum quæ ſunt, id eſt *Rerum*.

Vocum aliæ ſunt { *Complexæ*, quæ dicuntur cum conjunctione; ut *Socrates currit, Plato legit.*
Incomplexæ, quæ dicuntur ſine conjunctione; ut *Socrates, currit, legit.*

Complexio & *incomplexio*, ſi ſpectentur *quoad vocem*, vox *incomplexa* erit, quæ eſt unica tantum dictio; *complexa*, quæ plures. Sin *quoad*

quoad rem ipſam & *conceptum intellectus* in re fundatum, vox incomplexa erit, cui reſpondet in intellectu conceptus ſimplex; complexa cui complexus.

Hinc fit, ut voces ſint aliæ
- *Simpliciter incomplexæ*; quando ſimplici dictioni ſimplex conceptus reſpondet: ut *Homo*, *Animal*.
- *Simpliciter complexæ*; quando pluribus dictionibus reſpondet in intellectu conceptus complexus; ut *Homo eſt Animal*.
- Partim complexæ, partim incomplexæ: & ſunt vel
  - *Incomplexæ voce, & complexæ re*; quando ſimplici dictioni reſpondet in intellectu conceptus complexus: ut *Pluit*.
  - *Complexæ voce, & incomplexæ re*; quando pluribus dictionibus reſpondet in intellectu conceptus ſimplex: ut *Corpus Animatum*.

Res aliæ ſunt *univerſales*, aliæ *ſingulares*, quarum univerſales dicuntur de Subjecto: Singulares vero non. Aliæ rurſus *Subſtantiæ*, aliæ *Accidentia*: quorum *Accidentia* inſunt in Subjecto; *Subſtantiæ* vero non. Ex horum complexione oritur quadrimembris diviſio *rerum* iſta. Parag. 2 *Secunda Diviſio rerum.*

Eorum, quæ ſunt, quædam
- *Dicuntur de ſubjecto, & non inſunt in ſubjecto*: & ſunt Subſtantiæ univerſales: ut *Animal*.
- *Inſunt in, & non dicuntur de*: & ſunt accidentia ſingularia: ut *hoc Album*.
- *Et inſunt in, & dicuntur de*: & ſunt accidentia Univerſalia: ut *Album*.
- *Nec inſunt in, nec dicuntur de*: & ſunt Subſtantiæ ſingulares: ut *Socrates*.

Parag. 3. *Ineſſe in & dici de ſubjecto.*

Multi ſunt modi *ineſſendi*, de quibus verſiculi:

Inſunt Pars, Totum, Genus & Species, Calor igni, Rex in regno, Res in fine, locoque locatum.

Sed illud ſolum dicitur ineſſe in ſubjecto (quod ad præſens negotium pertinet) *quod ineſt alicui non tanquam pars, nec poteſt ſeparatum ab eo cui ineſt, ſubſiſtere.*

Subjectum eſt duplex; aliud
- *Prædicationis*, ſive *de quo*: quod ſubjicitur in prædicatione, ut *Socrates eſt homo*: *Socrates* ibi ſubjicitur homini: quale intelligitur in ly *Dici de ſubjecto.*
- *Inhæſionis*, ſive *in quo*: quod ſubjicitur Accidenti; ſive, cui Accidens inhæret, ut *Socrati albedo*: quale intelligitur in ly *Ineſſe in ſubjecto.*

Parag. 4. *Regula prima, & ſua.*

Quando alterum de altero tanquam de ſubjecto prædicatur *(directe & affirmative)* quicquid prædicatur *(per ſe & directe)* de prædicato, prædicatur etiam de ſubjecto: ut quia *Animal* prædicatur de *homine*, etiam *Corpus, quod de animali* prædicatur, de homine prædicatur. Eſt autem *directa* prædicatio, quoties ſuperius prædicatur de inferiori, aut æquale de æquali: Prædicatio vero *per ſe*, quoties prædicatum eſt unum ex quatuor prioribus prædicabilibus, aut ex eis conflatum. Uſus Regulæ eſt, tum ut oſtendatur ordo, qui eſt inter ſuperiora & inferiora ejuſdem Prædicamenti: tum ut poſſimus quamlibet rem propoſitam expeditius certiuſque ad proprium ſuum prædicamentum referre.

Di-

Diverſorum generum non ſubalternatim poſitorum diverſæ ſunt ſpecies & differentiæ: ut *Animalis*, & *Scientiæ*. Genera dicuntur *ſubalternatim* poni, quorum unum eſſentialiter continetur ſub altero; ut *Animal*, & *Corpus*: non ſubalternatim vero, quorum neutrum ſub altero eſſentialiter continetur: ut *Animal* & *Scientia*. De his expreſſe datur regula, non de illis: nihil enim impedit illorum eaſdem eſſe ſpecies & differentias, ut *Animalis*, & *Corporis*. Uſus Regulæ potiſſimum eſt ad vitandum confuſionem Prædicamentorum, & ad diſtinguendum inter ſe res diverſorum Prædicamentorum.

Parag 5 *Regula ſecunda.* κτ πλάτος.

Quæſtiones Septimi Capitis.

1. *De diviſione Vocum.*
2. *De diviſione Rerum.*
3. *De modis Ineſſendi.*
4. *De priori Regula.*
5. *De poſteriori Regula.*

CAP. VIII.

De Prædicamentis in Genere.

1. PRædicamentum eſt generum, ſpecierum, & individuorum, ſecundum ſub & ſupra ſeries ordinata. Suntque ea numero totidem, quot genera ſumma, à quibus ſingulis ſingula appellationem ſuam ſunt ſortita: ſc. *Subſtantia*, *Quantitas*, *Qualitas*, *Relatio*, *Actio*, *Paſſio*, *Ubi*, *Quando*, *Situs*, *Habitus*. Singulorum exempla diſticho comprehenderunt,

Parag 1. *Numerus & definitio Prædicamentorum.*

1 2 3 4 5 6
Arbor Sex Servos Fervore Refrigerat Uſtos.
7 8 9 10
Ruri Cras Stabo, nec Tunicatus ero.

Parag. 2. *Quæ in eis recollocentur, & quæ non.* In aliquâ iſtarum claſſium quicquid uſpiam rerum eſt collocatur; modo ſit *unum* quid, *recollocentur*, *ale*, *completum*, *limitataque* ac *finitæ naturæ*. Exulant ergo his ſedibus *Intentiones ſecundæ*, *Privationes & Ficta*, quia non ſunt realia: *Concreta*, *Æquivoca*, & *Complexa*; quia non ſunt una; *Pars*, quia non eſt completum quid; *Deus*, quia non eſt finitæ; *Tranſcendens*, quia non eſt limitatæ naturæ. Hinc verſiculi;

Complexum, Conſignificans, Privatio, Fictum,
Pars, Deus, Æquivocum, Tranſcendens, Ens rationis;
Sunt excluſa decem claſſibus iſta novem.

Ita tamen ut iſtorum plurima *Analogice*, vel *reductive*, vel *per accidens*, ad Prædicamenta pertinere aliquando poſſint.

Quæſtiones Octavi Capitis.

1. An Prædicamenta ſint Logicæ Conſiderationis, & quomodo?
2. De libro Categoriarum *Ariſtotelis*.
3. *De nomine & definitione Prædicamenti.*
4. *De numero Prædicamentorum?*
5. *An omne Ens ſit in Prædicamento.*
6. *De vocibus Complexis.*
7. *De vocibus Concretis.*
8. *De Privationibus.*
9. *De fictis rebus.*
10. *De partibus rerum.*
11. *De Deo Opt. Max.*
12. *De Æquivocis & Analogis.*
13. *De Tranſcendentibus.*
14. *De Entibus Relationis.*

15. *De*

* 15. *De Individuis & Differentiis.*
16. An idem possit esse in diversis Prædicamentis?

CAP. IX.

De Prædicamento Substantiæ.

Parag. 1. *Definitio, & divisio Substantiæ.*

SUbstantia est *Ens per se subsistens*: estque omni Accidente prior *Ordine*, *Natura*, & *Cognitione*; eique subsistat sustentando ipsum. Substantia *Prima* est vel *Secunda*. *Prima*, sive singularis & individua, est, quæ neque de subjecto aliquo dicitur, neque alicui subjecto inest, ut *Socrates*, *hic homo*. *Secundæ* sunt primarum species, & specierum genera, usque ad ipsam substantiam summum Genus, ut *Homo*, *Animal*, &c.

Parag. 2. *Comparatio Substantiarum.*

Substantiarum Prima est *magis* substantia (hoc est, *perfectior*) quam Secunda; quia pluribus subsistat: secundarum vero Species; in quantum vicinior Primæ quam Genus; & simpliciter omnia inferiora superioribus. Positis primis substantiis, ponuntur reliqua omnia, cum *secundæ substantiæ*, tum etiam *accidentia*; unde illud vulgatum; *Nato* Socrate *nascuntur omnia Prædicamenta*: & iis sublatis nihil aliorum potest remanere; non *secundæ substantiæ*, quia illarum est dici de Primis; nec etiam *accidentia*, quia illorum est inesse in Primis.

Proprietates substantiæ *Aristoteli* sunt sex.

Parag. 3. *Proprietates substantiæ.*

1. *Substantia non inest in subjecto.* Hoc convenit omni substantiæ: non completæ modo, sed & differentiis etiam, ac partibus substantiarum; eique soli.

2. *Substantia prædicatur univoce de iis de quibus prædicatur.* Hoc convenit omnibus & solis se-

ſecundis ſubſtantiis, earumque differentiis: nam à *prima* ſubſtantia nulla ſumitur prædicatio.

3. *Omnis ſubſtantia videtur ſignificare hoc aliquid, id eſt, rem ſingularem.* Sed revera hoc ſoli primæ convenit; quum ſecundæ potius (propter differentias) *quale quid* ſignificent, ſeu naturam univerſalem

4. *Subſtantiæ nihil contrariatur.* Nec enim ſubſtantia ſubſtantiæ contraria eſt, (niſi gratia qualitatum) nec accidens ſubſtantiæ.

5. *Subſtantia non ſuſcipit magis & minus.* Hoc ut ſuperius, convenit omni, non ſoli.

6. *Subſtantia* (quod eſt ei maximè proprium) *eadem numero manens eſt capax contrariorum*, ut aqua caloris & frigoris.

Parag. 4. *Quæ res huc pertineant.*

In hoc Prædicamento reponuntur.

1. Omnes *Spiritus incorporei*: ut Angeli, Dæmones, Anima.

2. *Corpora Cæleſtia*: ut Orbes, Stellæ.

3. *Quatuor Elementa*: ut Ignis, Aër, Aqua, Terra.

4. *Imperfectè miſta*: ut Vapor, Grando, Pluvia, Fulgur.

5. *Metalla*: ut Aurum, Æs, Plumbum.

6. *Mineralia reliqua*: ut Lapides, Gemmæ, Sal, Bitumen.

7. *Plantæ*: Herbæ ſc. Frutices, & Arbores: ut Lactuca, Roſa, Quercus.

8. Plantarum *flores* & *fructus*, ut Hyacinthus, Lillium, Glans, Pyrum.

9. *Animalia*: ut Homo, Leo, Aquila, Cancer, Vipera.

Quæſtiones Noni Capitis.

1. *De ordine Subſtantiæ.*

2. *De*

2. *De Divisione Substantiæ in primam & secundam.*
3. *De comparatione Substantiarum inter se.*
4. *An sublatis primis Substantiis reliqua tollantur omnia.*
5. *De prima proprietate Substantiæ.*
6. *De secunda proprietate.*
7. *De tertia proprietate.*
8. *De quarta proprietate.*
9. *De quinta proprietate.*
10. *De sexta proprietate.*
11. *De Tabula Prædicamenti substantiæ, & de rebus eo pertinentibus.*

CAP. X.

De Prædicamento Quantitatis.

Parag. 1. *Quantitatis definitio & divisio.*

QUantitas est *mensura substantiæ, secundum quam quanti dicimur.* Ea *continua* est, aut *discreta.* Continua Quantitas est, cujus partes inter se communi aliquo termino copulantur. Ejus species sunt *Linea*, *Superficies*, *Corpus*; & ex veterum sententia, *Locus*, & *Tempus*.

Linea est magnitudo longa sine latitudine & profunditate; cujus communis terminus est *Punctum*. *Superficies* est magnitudo longa & lata sine profunditate; cujus communis terminus est *Linea*. *Corpus* est ipsa trina dimensio, sive magnitudo longa, lata, & profunda; cujus communis terminus est *Superficies*. *Temporis* terminus est Instans, sive ipsum *Nunc*. *Loci* idem, qui & corporis, nempe *Superficies*.

Discreta Quantitas est, cujus partes nullo communi termino copulantur. Estque *Numerus*,

rus, & (ſecundum veteres) *Oratio*. Numerus eſt multitudo ex unitatibus conflata: Unitas eſt principium Numeri. *Oratio* eſt menſura ſyllabæ longæ & brevis.

Parag. 2. *Quantitatis diviſio alia.*

Quantitatum aliæ conſtant ex partibus habentibus poſitionem inter ſe, aliæ ex non habentibus. In illis ſunt *Linea*, *Superficies*, *Corpus*, *Locus*: in iſtis *Numerus*, *Tempus*, & *Oratio*, Ut enim partes alicujus Quantitatis habeant inter ſe poſitionem, duo requiruntur; *Continuitas* ſc. Partium, & earundem *permanentia*. Continuitas deeſt in partibus *Numeri*; permanentia in partibus *Temporis*; utraque in partibus *Orationis*.

Proprietates quantitatis ſunt tres.

1. *Quantitati nihil eſt contrarium*: convenit omni, non ſoli.

2. *Quantitas non recipit magis & minus*: convenit omni, non ſoli.

3. *Secundum quantitatem res dicuntur æquales vel inæquales*. Et hoc eſt quantitati maximè proprium, eique ſoli convenit.

Huc pertinent omnes ſpecies

Parag 3. *Quæ res huc pertinent.*

1. *Linearum*: } Ut { Circulus.
2. *Superficierum*: } Ut { Triangulum.
3. *Corporum*: } Ut { Cylindrus.

4. *Numerorum*: ut par, ternarius.

5. *Ponderum*: ut as, uncia, libra.

6. *Menſurarum*: earumque, aut *linearum* & *ſuperficierum*; ut cubitus, ſtadium, milliare, jugerum: aut *ſolidorum*; ut piuta, quarta, modius, dolium.

7. *Nummorum*: ut ſeſtertius mina, talentum.

Quæ-

Quæſtiones Decimi Capitis.

1. *De ordine Quantitatis & reliquorum novem prædicamentorum.*
2. *De definitione Quantitatis.*
3. *De duabus diviſionibus Quantitatis.*
4. *De Linea, Superficie, & Corpore.*
5. *De Numero.*
6. *De Loco, Tempore, & Oratione.*
7. *De prima & ſecunda proprietate Quantitatis.*
8. *De tertia proprietate Quantitatis.*
9. *De rebus pertinentibus ad prædicamentum Quantitatis.*

CAP. XI.

De Prædicamento Qualitatis.

Parag. 1. *Definitio qualitatis, & qualis.*

Qualitas eſt *forma accidentalis, a qua ſubſtantia denominatur qualis*: ut *Albedo*. *Quale* eſt, quod à qualitate denominativè dicitur: ut *album*. Qualitatis Prædicamentum omnium copioſiſſimum eſt; ſed omnis illa varietas ad quatuor genera reducitur ab *Ariſtotele*: ſc. *Habitum & Diſpoſitionem*; *Naturalem Potentiam, & Impotentiam*; *Qualitatem Patibilem, & Paſſionem*; *Formam, & Figuram*.

Parag. 2. *Prima ſpecies qualitatis.*

Habitus eſt *Qualitas acquiſita* (vel divinitus infuſa) *per quam ſubjectum fit habilius ad edendas aliquas operationes, ad quas edendas per naturam minus eſt habile*: ut *Grammatica*. Hæc ſi firmius radicetur in ſubjecto, ita ut non ſit facile mobilis, propriè *Habitus*; ſin levius, & ita, ut ſit facilè mobilis, *Diſpoſitio* potius appellatur; quæ eſt quaſi habitus quidam *in-*

choatus, habitumque perfectum præcedit, velut gradus ad eum.

Huc pertinent,

Parag. 3. *Quæ res huc pertinent.*

1. Omnes *Habitus corporis:* ut Sanitas, Robur, Morbus, *morborumque ſpecies:* ut Febris, Hydrops.

2. *Habitus infuſi* mentibus *Angelicis* vel *Humanis*: ut Fides, Charitas, Donum Linguarum.

3. *Diſciplinæ* omnes, cæterique *habitus mentis* acquiſiti: ſive *Scientiæ* ſint, ut Phyſica, Geometria; ſive *Sapientiæ*, ut Metaphyſica; ſive *Intelligentiæ* Principiorum, ſpeculativorum aut practicorum; ſive *Prudentiæ*, ut Ethica, Politica, Theologia: ſive *Artes* propriè dictæ, ut Logica, Pictura, Medicina.

4. *Habitus* omnes *morales*; ſive *Virtutes* ſint, ut Juſtitia, Liberalitas; ſive ſint adverſa *Vitia*, ut Injuſtitia, Prodigalitas.

5. Omnium prædictorum *initia incompleta.*

Parag. 4. *Secunda ſpecies qualitatis.*

Potentia naturalis eſt *Qualitas* à naturâ inſita, per quam ſubjectum aptum eſt ad aliquid agendum, vel ad reſiſtendum: ut *Riſibilitas*, *Docilitas*. *Impotentia* vero, per quam ſubjectum aptum eſt ad aliquid patiendum; ad agendum vero, vel reſiſtendum impotens & ineptum: ut *ſterilitas*, *ſtupiditas*. Potentiæ nomen plerumque *activam* potentiam denotat: Impotentiæ *paſſivam*.

Huc pertinent omnes,

Parag. 5. *Tertia ſpecies qualitatis*

1. *Facultates ſubſtantiarum*, ab eſſentialibus ipſarum formis profluentes: ut Facultas volendi, loquendi, ridendi in homine; hinniendi, & currendi in equo.

2. *Vires* Herbarum, Metallorum, Lapidum.

3. O-

3. *Occultæ qualitates* corporum, & omnia iſta ſtupenda naturæ miracula: ut ſympathia, antipathia.

4. *Influentiæ*, (ſi quæ ſint) corporum cœleſtium.

5. *Diſpoſitiones* temperamentorum & organorum corporis: ut nativa ſanitas, valetudo, robur, *&c.*

6. *Vires animi*, prout ſequuntur temperamentum corporis: ut ingenium, docilitas, ſtupiditas, *&c.*

Parag. 6. *Tertia ſpecies qualitatis.*

Patibilis qualitas eſt ea quæ efficit paſſionem in ſenſibus, ut *Calor*. Quæ, ſi conſtansſit & permanens in ſubjecto, *Patibilis qualitas* eſt propriè; & denominat ſubjectum *ſimpliciter quale*: ſin à ſubitâ aliquâ animi commotione aut paſſione ita repente oriatur, ut mox evaneſcat, *Paſſio* appellatur; nec denominat ſubjectum, niſi *ſecundum quid, quale*. Ut *Rubedo* & *Pallor* ſunt patibiles qualitates, & ab his *Socrates* dicitur ſimpliciter *Rubicundus*, vel *Pallidus*: at *Rubor ex verecundia, & a timore Pallor* paſſiones ſunt, à quibus *Socrates Rubeſcere* magis, aut *Pallere* dicitur, quam rubicundus eſſe, aut pallidus.

Parag. 7. *Quæ res huc pertinent.*

Huc pertinent omnia ſenſuum objecta.

1. Viſus, *Lumen & Colores*: ut ſplendor, lux, albedo, rubor.

2. Tactus, *qualitates tactiles*: cum *primæ*, &c. Calor, Frigus, Humor, ſiccitas; tum *ſecundæ*, ut aſperitas mollities, gravitas, denſitas.

3. Guſtus, *Sapores*: ut Dulcedo, Amaror, Acidiras.

4. Olfactus, *Odores*: ut Fragrantia, Fœtor.

5. Auditus, *Soni*: ut Tinnitus, Ecchо.

'Quod vero aliqui Paſſiones animi huc re-
'ferunt, non id rectè fit; ſiquidem illæ potius
'ad *Paſſionis* prædicamentum pertinent.

Parag. 8. *Quarta ſpecies qualitatis.*

Figura eſt Quantitatum Mathematicarum in corpore diſpoſitio: ut *Rotunditas.* Forma eſt lineamentorum & coloris in corpore diſpoſitio: ut *Pulchritudo, Menſeitas.*

Huc pertinent,

Parag. 9. *Quæ res huc pertinent.*

1. *Mathematicæ figuræ:* ut Rectitudo, Curvitas, rotunditas.

2. *Pulchritudo* omnis & *Deformitas:* ut Similetas, Venuſtas, Gibboſitas.

3. *Formæ externæ corporum naturalium:* ut Quercus, Leonis, Hominis.

4. *Formæ apparentes cauſatæ ab Impreſſionibus Meteorologicis:* ut Forma Iridis, Parelii, Draconis volantis.

5. *Formæ artificiales* introductæ in materiam ſubjectam ab artifice: ut Forma Gladii, Seræ, Menſæ, Statuæ.

Proprietates Qualitatis ſunt tres.

Parag 10. *Proprietates qualitatis.*

1. *Qualitas Qualitati contrariatur:* ut Calori Frigus. Id quod maxime cernitur in tertia ſpecie; in prima etiam aliquando; rarius in ſecunda & quarta.

2. *Qualitas recipit magis & minus.* Neque hoc convenit omnibus Qualitatibus. Hæ tamen duæ proprietates *(primario & proprie)* ſolis conveniunt qualitatibus.

3. *Secundum Qualitatem res dicuntur ſimiles vel diſſimiles.* Et hoc eſt qualitati maximè, & quarto modo proprium.

Quæſtiones Undecimi Capitis.

1. *De definitione Qualitatis, & Qualis.*

2. *De diviſione Qualitatis.* 3. *De*

3. *De prima ſpecie Qualitatis, & rebus eo pertinentibus.*
4. *De ſecunda ſpecie.*
5. *De tertia ſpecie.*
6. *De quarta ſpecie.*
7. *De prima proprietate Qualitatis.*
8. *De ſecunda proprietate.*
9. *De tertia proprietate.*

CAP. XII.

De Prædicamento Relationis.

VEteres *Logici Relata* definiebant eſſe ea, quæ alterius eſſe *dicuntur*, aut alio quopiam modo ad aliud referuntur: ut *Scientia & Scibile.* Quæ definitio non ſolum omnia *Accidentia* complectitur, quibus reſpectus aliquis adhæret (etiamſi alias ſint abſolutæ naturæ, & ad alia *Prædicamenta* pertineant) ſed ipſas etiam *ſubſtantias*, aut ſaltem *ſubſtantiarum partes*: & ſolent appellari *Relata ſecundum dici.* Iſtorum nonnulla poſſunt *habere contrarium*, & *recipere magis & minus.* Parag. 1. *Relata ſecundum dici.*

Relata proprie dicta, & *ſecundum eſſe* (quæ ſola ſunt hujus *Prædicamenti*) ſunt quorum *totum eſſe* eſt ad aliud: ut *Pater, Filius.* Omne reſpectivum fundatur in aliquo abſoluto; ſc. vel *Quantitate* ut *Æqualitas*: vel *Qualitate* ut *Similitudo*; vel *Actione*, ut *Paternitas*: Eſtque propterea omne reſpectivum quovis abſoluto, & *natura poſterius, & dignitate.* In omni relatione ſunt duo termini: ut *Pater*, & *Filius*, quorum alter *Relatum*, alter *Correlatum* dicitur. Parag. 2. *Relata ſecundum eſſe.*

In

In pleriſque *Relationibus* eſt aliquid
- *Materiale*, eſtque ſubjectum, de quo alterutrum *Relatorum* in concreto prædicatur: ut *Sophroniſcus*, qui eſt *Pater*, & *Socrates*, qui eſt *Filius*.
- *Formale*, eſtque ipſe reſpectus, qui eſt inter Subjecta Terminorum: ut *Paternitas* in *Sophroniſco*, *Filiatio* in *Socrate*.

Parag. 3. *Proprietates relatorum.*

Relatorum tres ſunt proprietates.

1. *Relata dicuntur ad convertentiam*: Ut Pater eſt Filii Pater, & Filius Patris Filius.

2. *Relata ſunt ſimul natura.* Poſito proinde alterutro, & alterum ponitur; & ſublato tollitur.

3. *Relata ſunt ſimul cognitione.* Cognito proinde alterutro, cognoſcitur alterum; (idque eodem plane modo & menſura cognitionis) & ignorato ignoratur.

Parag. 4. *Diviſio Relatorum.*

Relata alia ſunt
- *Æquiparentiæ*, ſive æqualis comparationis, cum uterque terminorum eſt ejuſdem nominis: ut *Æquale, Simile, Frater, Amicus.*
- *Diſquiparentiæ*, ſive inæqualis comparationis, cum termini non ſunt ejuſdem nominis; ut *Dominus & Servus.*

Relatorum inæqualis comparationis terminus ille, qui ſignificat rem digniorem, & per modum prælationis, dicitur *Relatum ſuperpoſitionis*, ſive majoris comparationis; ut *Dominus, Præceptor, Pater:* Ille vero, qui ſignificat rem minus dignam & per modum inferioritatis, dicitur *Relatum ſuppoſitionis*, ſive minoris comparationis; ut *Servus, Diſcipulus, Filius.*

Ad

Ad *Prædicamentum Relationis* (omnium *Prædicamentorum* copioſiſſimum) pertinent. Parag. 5. *Quæ res huc pertinent.*

1. Omnes *gradus*, cum *Conſanguinitatis*; ut Pater, Filius, Frater: tum *Affinitatis*; ut Gener, Socer, Novercæ.

2. Omnes *modi convenientiæ & diſcrepantiæ*: ut Identitas, Æqualitas, Similitudo, Oppoſitio.

3. *Diſpoſitionis & ordinis ſpecies*: ut Prioritas, Superioritas, Totalitas, Locatio, Tempeſtivitas, Cauſalitas, *&c.*

4. *Nomina Officiorum & dignitatum*: ut Rex, Imperator, Dominus, Epiſcopus, Præceptor. Et *his reſpondentia*: ut ſubditus, exercitus, ſervus, grex, diſcipulus.

5. *Conventiones, contractus, & ſocietas*, ut Conjugium, Teſtamentum, Fœdus, Emptio.

6. *Signa omnia*: ſive ſint *naturalia*; ſive *ex inſtituto*, vel divino vel humano: ut *Limes*, *Baptiſmus*, &c.

Quæſtiones Duodecimi Capitis.

1. *De Relatis ſecundum dici.*
2. *De definitione Relatorum ſecundum eſſe.*
3. De Fundamento Relationis.
4. De Subjectis & Terminis Relationis.
5. De variis Relationis & Relatorum diviſionibus.
6. *De prima proprietate Relatorum.*
7. *De ſecunda proprietate.*
8. *De tertia proprietate.*
9. *De rebus pertinentibus ad Prædicamentum Relationis.*

CAP

CAP. XIII.

De Prædicamentis Actionis & Passionis.

Parag. 1. *Definitio Actionis.*

ACtio est *secundum quam agens dicitur formaliter agere in Passum*; sive est fluxus virium agentis in patiens. Omnis Actio est Substantiæ: virtus autem in quâ substantia agit, est *Qualitas*: unde res dicitur agere *Principaliter* à formâ Substantiali: *Instrumentaliter*, à *Qualitate*: *Formaliter* ab *Actione*.

Parag. 2. *Divisio Actionis.*

Actio alia est
- *Immanens*: quæ non causat aliquam realem mutationem in Passo: ut *Intellectio*, *Vitio*:
- *Transiens*: quæ realem mutationem in Passo efficit; ut *Calefactio*, *Sectio*.

Parag. 3. *Proprietates Actionis.*

Proprietates *Actionis* sunt tres.

1. *Actio actioni contrariatur.*
2. *Actiones recipiunt magis & minus.*

Neutrum horum per se, sed gratiâ qualitatum, in quarum virtute fit actio: proinde hæc non conveniunt omni actioni.

3. *Actio ex se infert passionem.* Et hoc est maxime proprium *Actioni*.

Parag. 4. *Quæ res huc pertinent.*

Huc pertinent omnes,

1. *Productionis* species: ut Generatio, Creatio.
2. *Motus, & mutationes activæ*: ut Calefactio, Illuminatio, Nutritio.
3. *Operationes* Metallorum, Lapidum, Plantarum: ut Purgatio, Exiccatio.
4. *Operationes omnes animæ*: sive *Vegetantis*, ut Accretio, Expulsio, Retentio: sive *Senticntis*,

entis, ut Visio, Tactio: sive *Rationalis*, ut Intellectio, Scriptio, Disputatio.

Et quæ sunt his similia.

Passio est, secundum quam Patiens dicitur formaliter pati ab agente; sive est effectus, & illatio, atque receptio quædam *Actionis*. Sequitur omnis Passio rationem magis patientis quam agentis: hinc vulgatum; *Quicquid recipitur, recipitur ad modum recipientis*, ut ab eadem actione Solis, liquescit cera, durescit lutum. Parag. 5. *Definitio Passionis.*

Passio alia est
- *Transmutativa*: quando fit realis aliqua mutatio in *Passo*; & respondet *Actioni transeunti*.
- *Intentionalis*, quæ terminat actionem sine mutatione reali: & respondet *Actioni immanenti*.

Parag. 6. *Divisio Passionis.*

Proprietates *Passionis* sunt tres,

1. *Passio Passioni contrariatur.*
2. *Passio recipit magis & minus.* Hoc utrumque intelligendum, sicut in actione est dictum.
3. *Passio immediate, & per se infertur ex actione.* Et hoc est maxime proprium *Passioni*.

Parag 7. *Proprietates Passionis.*

Huc pertinent omnes,

1. Species *productionis, motus, vel mutationis passivæ*: ut Generatio, Calefactio, Nutritio.
2. *Sensus* omnes; (est enim *sentire* quiddam pati, præsertim si spectetur *impressio specierum*) ut Visio.
3. *Appetitus naturales*: ut Fames, Libido.
4. *Affectus animi*: ut Timor, Spes, Verecundia.

Defectus Passivi: ut Eclipsis, Afflictio, Paroxysmus: & ejus generis reliqua.

Parag 8. *Quæ res huc pertineant.*

Quæstiones Decimitertii Capitis.

1. *De definitionibus Actionis & Passionis.*
2. *De variis earum distinctionibus, & divisionibus.*
3. *De discrimine utriusque ad invicem.*
4. *De subjecto utriusque.*
5. *De prima & secunda proprietate Actionis & Passionis.*
6. *De tertia proprietate utriusque.*
7. An Passio sequatur magis rationem patientis quam agentis?
8. *De rebus pertinentibus ad Prædicamentum Actionis.*
9. *De rebus pertinentibus ad Prædicamentum Passionis.*

CAP. XIV.

De quatuor ultimis Prædicamentis.

Parag. 1. *Communia quatuor ultimorum Prædicamentorum.*

IN reliquis quatuor *Prædicamentis*, quæ sunt minus principalia, continentur Entia quædam *Concreta*, non tamen *ex Ente & Ente* (quemadmodum concreta reliquorum *Prædicamentorum*, quæ sunt proinde Entia per accidens simpliciter:) sed *ex Ente & modo existendi*, sive respectu circumstantiæ alicujus extrinseco. Ea sunt quatuor; *Ubi*, *Quando*, *Situs*, *Habitus*. Communia istis omnibus sunt, *non habere contrarium*, *nec recipere magis & minus*: licet habitus propter accessum ad definitum terminum, & recessum ab eo, aliquo modo, & *improprie* dici possit *suscipere magis & minus*.

Ubi

Parag. 2. *Ubi.*

Ubi eſt *circumſcriptio corporis locati a loci circumſcriptione procedens. Ubi* non eſt ipſe *Locus*, ſed eſſe in *loco*, ab eo immediate dependens: *Locus* enim ſubjectivè eſt in corpore locante: *Ubi* vero in locato. Ejus proprium eſt *accommodare locum ad perſonam, rem, vel factum.*

Parag. 3. *Quæ res pertineant ad Ubi.*

Huc pertinent nomina (obliquè prolata.)

1. *Regionum:* ut *Europæus* in *Græcia.*
2. *Urbium:* ut *Romæ, Londini.*
3. *Partium mundi:* ut in Cœlo, in Aëre, in Oriente.
4. *Partium terræ:* ut in Agro, in Horto.
5. *Partium urbis aut domus:* ut in Foro, in Veſtibulo.
6. Quicquid in univerſum reſpondet quæſtionibus *Ubi*, *Unde*, vel *Quo*: aut quoquo modo connotat *Circumſtantiam Loci.*

Parag. 4. *Quando.*

Quando eſt, *quod ex adjacentia temporis in re temporali relinquitur. Quando* non eſt ipſum *Tempus*, ſed *Eſſe in tempore*, ab eo immediatè dependens. Ejus proprium eſt *accommodare tempus ad perſonam, rem, vel factum.*

Tempus hic ſumitur pro omni durationè; ſive illa ſit

Major *tempore*, quæ eſt vel

Æternitas; menſura rei neque initium habentis neque finem: qualis eſt *Mundus ex opinione Philoſophorum.*

Sempiternitas; menſura rei initium habentis cum tempore, non habituræ finem: qualis eſt *Mundus ſecundum rei veritatem*

Æviternitas; menſura Rei initium habentis in tempore, ſed non habituræ finem: qualis eſt *Anima Humana.*

Sive { Ipſum *tempus proprie dictum*; quæ menſura eſt rei habentis principium & finem.
{ *Inſtans, ſive nunc*; quæ menſura non eſt alicujus rei, niſi in ſolâ terminatione.

Parag. 5. *Quæ res pertinent ad quando.* Huc pertinent (præſertim obliquè prolatæ)

1. *Ætates hominum*: ut in Infantia, in Senectute.

2. *Epochæ omnes*: ut Olympias, Luſtrum, Seculum.

3. *Annus, & ejus partes, partiumque partes*: ut Autumnus, Menſis, Dies, Hora.

4. *Differentiæ omnes temporum ſecundum prius & poſterius*: ut Heri, Hodiè, Cràs, Nudiuſtertius.

5. Quicquid in univerſum reſpondet quæſtionibus *Quando*, vel *Quamdiu*: aut quoquo modo connotat *Circumſtantiam temporis.*

Parag. 6. *Situs.* *Situs* ſeu *poſitio* eſt *quædam partium & generationis ordinatio*: ſive partium in generatione collocatio. Ad ſitum omnem requiritur *triplex habitudo*, quæ conjuncta conſtituit ſitum, ſc.

Habitudo { 1. Partium alicujus totius *inter ſe.*
{ 2. Partium alicujus totius *ad ipſum totum.*
{ 3. Partium & totius *ad locum.*

Non tamen omnis ordinatio partium *Situs* eſt, ſed ea ſola quam partes habent in toto *per generationem.* Ejus proprium eſt (ex omnibus accidentibus quæ dicunt reſpectum extrinſecum) *proximè aſſiſtere ſubſtantiæ.*

Parag. 7. *Quæ res pertinent ad Situm* Huc pertinent omnes *Geſtus*, poſitioneſque corporis, earumque ſpecies: ut *Recubatio, Statio, Seſſio, Ambulatio*, &c. quatenus ſcil. non ipſas

ipſas actiones ſignificant, ſed partium in toto & loco poſitionem ſeu ordinem.

Habitus eſt *adjacentia corporis & eorum quæ circa corpus ſunt*: per quam illud habere, hæc haberi dicuntur. *Corpus habens* eſt ſubſtantia; *Res habita* ferè eſt forma artificialis de quarta ſpecie *Qualitatis*: Applicatio hujus ad illud eſt *Habitus* hujus *Prædicamenti*. Ejus proprium eſt *ſemper ineſſe in multis*; in habente ſc. & habito: ſed diverſa ratione. Eſt enim in corpore *habente*, ut *in ſubjecto*; eſt in re *habita*, ut in *cauſa*. Parag. 8. *Habitus.*

Huc pertinent omnia

1. *Veſtimentorum* genera: ſive *Neceſſitatis* cauſa induantur, ut Calcitatum eſſe, Tunicatum eſſe; ſive diſtinctionis, ut Annulatum eſſe, Trabeatum eſſe: ſive ſolius *Ornatus*, ut Loricatum, Ephippiatum, Frænatum eſſe, *&c.* Parag. 9. *Quæ res pertineant ad Habitum.*

2. *Poſſeſſionum*; ut divitem eſſe, Beneficiatum, Prædiatum, Nummatum, *&c.* Et ſiqua ſunt his ſimilia.

Quæſtiones Decimiquarti Capitis.

1. *De iis quæ communia ſunt quatuor ultimis Prædicamentis.*
2. *De Prædicamento Ubi, & rebus eo pertinentibus.*
3. *De Prædicamento Quando.*
4. *De Prædicamento Situs.*
5. *De Prædicamento Habitus.*

CAP.

CAP. XV.

De Oppoſitis.

Parag. 1. *Poſtprædicamenta in genere.*

Poſtprædicamentum eſt doctrinale ſupplementum ad vocum aliquot in doctrinâ *Prædicamentorum* ſubinde occurrentium explicationem nonnihil conducens. Sunt autem apud *Ariſtotelem Poſtprædicamenta* quinque; *Oppoſitio, Prioritas, Simultas, Situs, Habere.*

Parag. 2. *Definitio & Diviſio Oppoſitionis.*

Oppoſitio eſt repugnantia duorum terminorum non ſe permittentium in eodem, reſpectu ejuſdem. *Horum unum uni tantum opponitur:* ideoque *Diſparata*, quorum utrumvis multis repugnat, non uni *tantum*, inter *Oppoſita* non numerantur.

Oppoſitio alia eſt Entis cum
- *Ente*
  - Dependente; eſtque *Relativa*, omnium minima.
  - Non dependente; eſtque *Contraria.*
- *Non Ente*
  - Secundum quid; eſtque *Privativa.*
  - Simpliciter; eſtque *Contradictoria*, omnium maxima.

Parag. 3. *Oppoſitio Relativa.*

Oppoſitio *Relativa* eſt inter terminos *relativos, Relatum* ſc. *& ſuum Correlatum. Relata* enim quamvis dependent à ſe mutuo, quantum ad *eſſe ſimpliciter*, tamen pugnant inter ſe quantum ad *eſſe in ſubjecto:* ut *Pater & Filius.* Horum conditiones petendæ ſunt ex *Prædicamento Relationis.*

Oppo-

Oppositio *Contraria* est inter terminos *contrarios*. Sunt autem ea *Contraria* quæ posita sub eodem genere maxime inter se distant, & vim habent expellendi se vicissim ex eodem subjecto susceptibili: ut *Calor* & *Frigus*. Parag. 4. *Definitio Contrariorum.*

Contraria alia sunt:
- *Immediata*, inter quæ non intermediat aliquod tertium utriusque particeps; sive quorum alterum necesse est inesse subjecto capaci: ut *Par & Impar*.
- *Mediata*, inter quæ aliquid mediat; sive, quorum utrumque abesse potest à subjecto capaci: ut *Album & Nigrum*.

1. *Vera Contrarietas non reperitur nisi in qualitatibus*: sc. per se; nam & in aliis reperitur gratia qualitatum. Imo nec propriissimè dicta nisi in qualitatibus mutuo *activis*, & *passivis*, quales sunt aliquæ tertiæ tantum speciei. Parag. 5. *Canones Contrariorum*

2. *Contraria non possunt esse simul in eodem subjecto*. Intellige *in gradibus excellentibus*, possunt esse simul in *remissis*.

3. *Remisso altero contrariorum, intenditur reliquum*: & *intenso remittitur*. Necesse est enim explicari in omni subjecto capaci totam possibilem latitudinem alterius è duobus *contrariis*.

Oppositio *Privitiva* est inter *Habitum* & *Privationem*. Est autem *Habitus* præsentia rei alicujus in subjecto idoneo; *Privatio* vero, absentia ejusdem, ut *Visus* est *Habitus*, *Cæcitas* Privatio. Parag 6. *Definitio Privativorum.*

1. *Habitus & Privatio habent fieri circa idem subjectum*. Unde *Privatio* proprie non dicitur, nisi de subjecto capaci ipsius *habitus*: ut *hominem* Parag. 7. *Canones Privativorum.*

minem rectè cœcum dicimus, *lignum* non item.

2. *Privatio non tribuitur ſubjecto niſi in tempore determinato.* Unde catulum ante nonum diem cœcum non dicimus; nec infantulum calvum, aut edentulum.

3. *A Privatione ad Habitum non datur regreſſus.* Non naturaliter; non à privatione perfecta: Ea autem eſt quæ *actum* ſimul tollit, *& principia proxima habitus*, nec relinquit in ſubjecto niſi principia remota; ut *Mors, Cæcitas.*

Parag. 8. *Definitio Contradictoriorum.* Oppoſitio *Contradictoria* eſt inter terminos *contradictorios.* Sunt autem ea *Contradictoria*, quæ habent ſe expreſſe ut Affirmatio & Negatio; ut *Ens & non Ens, Homo & non Homo.*

Parag. 9. *Canones Contradictoriorum.* 1. *Contradictio eſt menſura omnis oppoſitionis.* Nam in omni Oppoſitione virtualiter includitur contradictio; & eo major omnis cenſetur repugnantia, quo magis accedit ad *Contradictionem.*

2. *Inter contradictoria non datur medium.* Neque Abnegationis, ſive ſubjecti (unde illud, *alterum Contradictoriorum verificatur de omni Ente & non Ente*:) neque Participationis, ſive Formæ.

Quæſtiones Decimiquinti Capitis.

1. *De Poſtprædicamentis in genere.*
2. *De Speciebus Oppoſitionis.*
3. *De Relativis Oppoſitis.*
4. *De Contrariis Oppoſitis.*
5. *De Privativis Oppoſitis.*
6. *De Contradictoriis Oppoſitis.*

CAP.

CAP. XVI.

De reliquis Poſtprædicamentis.

Prius aliud alio dicitur quinque modis, hoc verſiculo comprehenſis. Parag. 1. *Modi prioris.*

Tempore, Natura, Prius *Ordine, Cauſa & Honore.*

Tempore prius eſt, quod eſt antiquius; ut *Romulus Catone*, & *Pergamus Roma.*

Natura prius eſt, quod non reciprocatur ſecundum exiſtendi conſequentiam; ut *duo tribus, animal homine*; & ſimpliciter omne ſuperius inferiori.

Ordine prius eſt, quod doctrina præcedit, aut compoſitione: ut *literæ ſyllabis, elementa miſtis*: & ſimpliciter omne imperfectum, aut ſimplex, perfecto & compoſito.

Dignitate prius eſt, quod eſt præſtantius: ut *Rex ſubdito.* Et hîc eſt alieniſſimus modus.

Cauſalitate prius eſt, quod alterius cauſa eſt: ut *rationale riſibili, Sol lumini.*

Tot modis dicitur *poſterius*, quot *prius.* Parag. 2. *Modi poſterioris.*

Simul ea dicuntur

Tempore, quorum productio eſt in eodem inſtanti: ut *homo & riſibile.* Secundario etiam ea, quæ exiſtunt in aliquo eodem tempore: ut *Cæſar & Pompeius.*

Natura, quæ ita convertuntur ſecundum exiſtendi conſecutionem, ut neutrum ſit cauſa alterius: ut *Duplum & Dimidium*: & omnia omnino relata.

Diviſione, quæ idem diviſum immediatè & æqualiter condividunt; ut *Homo & Bos, rationale & irrationale.*

Parag. 3. *Species motus.*

Motus reperitur in quatuor *Prædicamentis*: ſuntque ejus ſex ſpecies. In *Subſtantia* Generatio & corruptio: in *Quantitate* Augmentatio & Diminutio: in *Qualitate* Alteratio: in *Ubi* Motus Localis, ſeu Latio.

Generatio eſt Motus à non eſſe Subſtantiæ ad eſſe: *Corruptio* è contra, ab eſſe ad non eſſe: *Augmentatio* à minori ad majorem quantitatem: *Diminutio* è contra, à majori ad minorem: *Alteratio* à contrariâ ad contrariam qualitatem: *Latio* à loco ad locum.

Opponitur Motui *Privative* Quies, & Speciali Motui Specialis Quies: *Contrarie* vero alius motus. In *Subſtantia* quidem Generationi Corruptio: In *Quantitate* auctioni diminutio: in *Qualitate* calefactioni frigefactio: *&c.* in *Ubi* aſcenſui deſcenſus, *&c.*

Parag. 4. *Modi habendi.*

Habere dicimur octo ferè modis: 1°, ut *habitum & affectum*: 2°, ut *quantitatem*: 3°, ut *ea quæ ſunt circa corpus*: 4°, ut *quæ ſunt in parte*: 5°, ut *partem*: 6°, ut *in vaſe aut loco*: 7°, ut *poſſeſſionem*: 8°, & omnium impropriſſimè, ut *uxorem*. Referuntur autem iſti modi ad *Prædicamenta*: Primus *Qualitatis*: Secundus *Quantitatis*: tertius & quartus *Habitus*: quintus *Subſtantiæ*: ſextus *Ubi*: ſeptimus & octavus *Relationis*.

Quæſtiones Decimiſexti Capitis.

1. *De quinque modis Prioris.*
2. *De tribus modis Simul.*
3. *De ſex ſpeciebus Motus.*
4. *De octo modis Habendi.*

CAP

CAP. XVII.

De Definitione.

EX terminis Simplicibus *Primis*, qui in *Prædicabilibus* & *Prædicamentis* continentur, alii oriuntur: *Orti* proinde dicti, qui non nisi mediantibus *primis* concipiuntur. Parag. 1. *Termini orti a primis.*

'[Explicari solent hoc in loco, & ante Terminos *Ortos*, à plerisque Neotericis scriptoribus Logicis, alii nonnulli simplices *termini extraprædicamentales*; quorum videtur esse aliqua saltem præcognitio apprime necessaria ad universam Definiendi, Dividendi, & Argumentandi rationem. Cujusmodi sunt *causa, effectus, totum, pars, subjectum, objectum*, &c. Visum est tamen nobis consultius, præsertim compendium scribentibus, istis terminis explicandis non immorari: quum neque *Aristoteles* ejusque interpretes in aliquo opere Logico de iis tractationem instituerint, neque sit ea tractatio propriè *Logica*, sed potius *Metaphysica*, & nos alibi in hoc ipso compendio, partim in hoc capite, eoque quod proximè sequitur; partim in tractatu de Demonstratione, & in Topicis, omnes istos terminos obiter explicamus; ne quid studiosi desiderent, quod sit è re sua.] Termini orti sunt *Definitio* & *Divisio* præcipuè; tum deinde, quæ iis conjunctæ sunt, *Identitas* & *Diversitas*, quorum Identitas cum Definitione, Diversitas cum Divisione conjungitur.

Definitio est Definiti (*sive nominis, sive rei*) explicatio. *Nominis definitio* est, quæ vocis sig- Parag. 2. *Definitio nominis.*

nificationem aliquo modo aperit: id quod fit duobus potissimum modis.

Vel per { *Dictionem* aliquam notiorem: ut *Machæra* est gladius; *Guerra* est bellum.
Etymologiam, sive nominis notationem: ut *Fides* est, quando fit quod dicitur: *Solstitium* est Solis statio.

Parag. 3. *Definitio essentialis.* *Definitio rei* (perfecta & essentialis, quæ absolutè definitio dicitur,) est *oratio explicans quid sit res*; sive est Definiti per terminos essentiales explicatio: ut *homo est animal rationale.* Est autem Definitum perpetuo *species*: Termini vero essentiales *Genus & Differentia*; secundario etiam & *Proprium*, velut immediatè fluens ab essentia.

Parag. 4. *Canones definitionis.* 1. *Definitio verbis* (quam fieri potest) *propriis, perspicuis, usitatis, & ab omni ambiguitate liberis, exprimatur.* Vitiosæ proinde sunt Definitiones in quibus dictiones occurrunt *Metaphoricæ, Obscuræ, Obsoletæ*, aut *Ambiguæ*; si tamen res aliter commodè explicari possit.

2. *Definitio nihil contineat superflui*, ut quam imprimis brevitas commendat. Ita tamen brevitati studendum, ut interea

3. *Definitioni nihil desit* eorum, quæ sunt necessaria ad plenam Definiti explicationem, ejusque ab aliis omnibus rebus distinctionem. E duobus enim, minus vitium est *Superfluum*, quam *Diminutum*.

4. *Definitio sit adæquata definito.* Vitiosa ergo est, siqua aut laxior conveniat aliis à Definito: aut angustior non conveniat omnibus sub Definito contentis.

Parag. 5. *Modus in-* *Genus proximum* (sive substantia definienda sit, sive Accidens) ex Tabella proprii *Prædi-*

camenti

camenti petendum est. Substantiarum etiam (ut plerumque sit) nomina desint, adhibenda sunt eorum loco Propria: ut *equus est animal quadrupes, hinnibile.* *Accidentium* vero differentiæ sumendæ plerumque ex horum aliquibus aut omnibus; sc. *Efficiente, Fine, Subjecto, Objecto.* 'Est autem *Efficiens*, quod media actione aliquid efficit. *Finis*, cujus gratia aliquid fit: *Subjectum*, cui accidens inhæret: *Objectum*, circa quod aliquid versatur.] *Accidentia* itaque *propria* definienda sunt per subjectum adæquatum & causam Efficientem: *Potentiæ* per subjectum, efficientem, & actum proprium, qui habet rationem finis: *Habitus* per finem, & objectum: *Actiones* per subjectum, objectum, efficientem, & finem: *Relationes* per subjectum, Terminum oppositum (qui habet rationem objecti) Fundamentum (quod habet rationem efficientis) & finem. Et alia accidentia similiter.

vestigandi rerum definitiones.

Definitio imperfecta, (quæ & *Descriptio*) est (*definiti per terminos non essentiales explicatio.*) Fitque multis modis. 1. *Per causam efficientem* de effectu in abstracto prædicatam; ut Dolor est solutio continui. 2. *Per differentiam ad aliquod propinquum*; ut frui est uti cum voluptate. 3. *Per analogiam aut similitudinem translatam*; ut Sol est mundi oculus. 4. *Per remotionem contrarii*; ut frigus est absentia caloris. 5. *Per circumlocutionem a circumstantiis sumptam*; qualis fere sunt Poeticæ Locorum, Regum aut personarum descriptiones. Sunt & alii modi, qui tamen ad horum aliquos non ineptè reducuntur, & sicut horum fortassis aliqui ad *Definitionem Nominis.*

Parag. 6. *Descriptionis modi.*

D.-

Deſcriptionum uſus, cum alias utilis, tum etiam ſæpe eſt neceſſarius: Quoties ſc. aut *res* explicandæ occurrunt, quæ non ſunt capaces perfectarum definitionum; qualia ſunt *Tranſcendentia*, *Genera generaliſſima*, *Entia Rationis*, *Singularia*, &c. aut *ipſi* inopiâ laboramus, aut verarum *differentiarum*, aut *verborum*, quibus eas exprimamus: quorum utrumque ex eo ſæpiſſime contingit, quod & rerum *naturæ* atque eſſentiæ ſunt nobis plerumque parum ſatis cognitæ: neque ſuppetunt uſque *dictiones* exprimendis animi conceptionibus ſatis idoneæ, præſertim in rebus extra uſum quotidianum & forenſem poſitis.

Quæſtiones Decimiſeptimi Capitis.

1. *De terminis extrapræd icamentalibus.*
2. *De terminis ortis.*
3. *De definitione nominis.*
4. *De definitione eſſentiali.*
5. *De definitione Subſtantiarum.*
6. *De definitione Accidentium.*
7. *De deſcriptione*

CAP. XVIII.

De Diviſione.

Parag. 1. *Diſtinctio vocis ambiguæ.*

Diviſio eſt latioris in angustiora deductio. Quæ ſi ſit *Nominis*, *Diſtinctio*; *ſi rei*, *Diviſio* magis propriè appellatur. *Diſtinctio* eſt *ambiguæ vocis in ſua ſignificata diſtributio*: ut canis in piſcem, domeſticum animal, & cœleſte ſydus. *Ambiguum omne prius eſt diſtingu-*

guendum, quam definiendum; aut alio quovis modum tractandum: *Indiſtinctio* enim parit continuas lites: nec aliter conſtabit, quid, aut de quo agitur. Nec tamen ſemper excutiendæ ſunt omnes ſignificationum minutiæ, ſed quæ ſunt cum ſubjecto negotio conjunctæ: aut in quibus error contingere poteſt, ſi non diſtinguantur.

Diviſio rei Perfecta eſt totius alicujus propriè dicti in partes propriè dictas diſtributio. Parag. 2. *Diviſio perfecta.*

Eſtque ea triplex ſc.

- Totius *Univerſalis* in partes *Subjicibiles*, ut Animalis in hominem & brutum: & hæc propriiſſimè *dicitur diviſio.*
- Totius *Eſſentialis* in partes *Conſtitutivas*, ut Hominis in corpus & animam: & hæc *Reſolutio* non incommode dici poteſt.
- Totius *Integralis* in partes *Integrantes* ſive *Quantitativas*, ut corpus humanum in ſua membra: & hæc *Partitio* dicitur.

Totum perpetuo dicitur *Diviſum*: *Partes* in quas dividitur, *Membra Dividentia.*

1. *Membra abſorbeant totum diviſum.*

2. *Diviſam eſto latius ſingulis ſuis membris*; *adæquatum univerſis.*

3. *Membra condividentia ſint contradiſtincta & oppoſita*; ita ut confundi nequeant, vel coincidere. Parag. 3. *Canones diviſionis perfectæ.*

4. *Diviſio fiat in membra proxima & immediata*, & (quam fieri commodè poteſt) *pauciſſima.* A proximis porro ad remotiora & minutiora deſcendendum per *ſubdiviſiones. Dichotimiæ* ſunt laudatiſſimæ, ubi commodè haberi poſſunt

non

non tamen nimium ſuperſtitiosè & anxiè ubique venandæ ; quod faciunt *Rameï*.

Parag. 4. *Diviſio imperfecta*

Diviſio rei Imperfecta eſt Totius improprii in partes improprias, vel *Totius per accidens* in partes per accidens diſtributio. Illo modo dividitur *ſpecies infima* in individua : *& compoſitum inartificiale* in ſuas partes. Hoc vero *Subjectum* in accidentia, vel è contra : *Effectus* per ſuas cauſas, vel è contra : *Res* denique *omnes* per objecta, aut circumſtantias ſuas.

Quæſtiones Decimioctavi Capitis.

1. *De diſtinctione ambigui.*
2. *De toto & parte.*
3. *De diviſione perfecta.*
4. *De diviſione imperfecta.*
5. *De ſubdiviſione.*

CAP. XIX.

De Identitate & Diverſitate

Parag. 1. *Identitas & Diverſitas.*

Definitioni conjuncta quodammodo eſt *Identitas* ; *Diviſioni Diverſitas*. Eſt autem *Identitas* rerum convenientia, ſecundum quam aliqua quoquo modo dicuntur eſſe una & eadem. *Diverſitas* vero rerum diſtinctio, ſecundum quam aliqua quoquo modo dicuntur differre. Quot modis dicitur *Idem*, tot modis & *Diverſum* : utrumque ſc. tribus ; *Genere*, *Specie*, & *Numero*.

Genere

Parag. 2. *Generica.*

Genere

Eadem ſunt, quæ ſub aliquo eodem genere continentur: Sive *proximo*, & dicuntur *Eadem genere proximo*, ut Homo & Brutum: ſive *remoto*, & dicuntur *Eadem genere* Simpliciter: ut Homo & Lapis: ſive *Analogo*, & dicuntur *Eadem proportione*: ut Pes & Columna.

Differunt, quæ ſub diverſis generibus (non ſubalternatim poſitis) continentur. Sive ita, ut in nullo prorſus genere eodem conveniant, & dicuntur *Toto genere diverſa*: ut Homo, & numerus: ſive ita, ut in aliquo ſaltem remoto conveniant, & dicuntur ſimpliciter *Genere diverſa*: ut Homo & Lapis.

Poſſunt ergo ea differre *genere proximo*, quæ ſunt eadem *genere remoto*, ſed nec quæ ſunt eadem genere proximo, poſſunt ullo genere differre; nec ullo genere eſſe eadem, quæ differunt *toto genere*.

Parag. 3. *Specifica.*

Specie

Eadem ſunt, quæ ſub eadem *infima ſpecie* continentur: ut *Socrates & Plato*.

Differunt, quæ aut ipſæ ſunt *infimæ contradiviſæ ſpecies*, aut ſub eis continentur: ut *Homo & Equus*, *Socrates & Bucephalus*.

Parag. 4. *Numerica.*

Numero eadem ſunt, quæ dicunt eandem rem ſingularem: *Differunt*, quæ diverſum numerum conſtituunt. Quorum utrumque tribus modis contingit, ſcil. *Realiter*, *Formaliter*, & *Ratione*.

Parag. 5. *Realia*

Realiter eadem ſunt, quæ cum dicant eandem rem ſingularem, habent tamen diverſos conceptus Definitos.

Atque hæc ſunt duplicia, vel
- *Per ſe*, quando unum non poteſt eſſe ſine altero abſque contradictione: ut *Homo & Riſibilis*: & dicuntur ſimpliciter *Eadem Realiter*.
- *Per Accidens*, quando habent ſe vel ut ſubjectum & accidens, ut *Mel & Dulce*, vel ut *Accidentia* ejuſdem ſubjecti, ut *Flavum & dulce in Melle*: & dicuntur *Eadem Subjecto*.

Differunt vero *realiter*, quorum unum poteſt eſſe ſine alio abſque contradictione: vel quæ ſunt in diverſis ſubjectis, aut diverſa ſubjecta.

Parag. 6. *Formaliter.* *Formaliter eadem ſunt*, quæ habent eundem conceptum definitivum: *Differunt*, quæ diverſos. Utrumque *adæquate*, vel *inadæquate*. Inadæquate ea ſimul & *eadem ſunt & differunt formaliter*, quorum unum includit conceptum alterius, & aliquid amplius: ut *Homo & Animal*: *Adæquate & formaliter eadem ſunt*, quæ habent eundem omnino conceptum ex parte rei, ita ut ſola evolutione definitionis differant, ut *Enſis* & *Gladius*, *Homo* & *Animal Rationale*: & quæcunque in univerſum, aut ſunt diverſa nomina ejuſdem ſignificationis, aut ſe habent ut *Definitio* & *Definitum*. *Adæquate & formaliter differunt*, quæ habent conceptus omnino diverſos, ita ut unum nihil includat alterius in primo modo *dicendi per ſe*: ut *Homo & Riſibile*.

Parag. 7. *Rationalis.* *Ratione eadem ſunt*, quæ habent conceptum omnino eundem ex parte intellectus: ut *Homo eſt homo ſibi ipſi*, & univerſum quæcunque ſunt in tertio modo *dicendi per ſe*. *Ratione differunt*, quæ ſola operatione intellectus diſtinguuntur: ut in hac propoſitione *homo eſt homo*, termini differunt ſolum ex parte noſtri intellectus:

lectus: hac ratione ſc. quod primum ly *homo eſt ſubjectum*, poſterius *prædicatum*.

Identitati & *Diverſitati* affines ſunt *Æqualitas*, & *Inæqualitas*: *Similitudo* etiam & *Diſſimilitudo*. *Æqualia* ſunt quorum quantitas eſt eadem: ut *decem & decem*. *Inæqualia* ſunt, quæ differunt ſecundum majorem & minorem Quantitatem: ut *quinque & decem*. *Similia* ſunt, quæ conveniunt vel in *Qualitate*, vel in *Actione* aut *Paſſione*, aut *Relatione* conſequente qualitatem: ut *Æthiops* & *Corvus*. *Diſſimilia*, quæ in aliquo iſtorum diſtinguuntur: ut *Cygnus* & *Corvus*. Parag. 8. *Æqualitas & ſimilitudo.*

Quæſtiones Deciminoni Capitis.

1. *De triplici Identitate & Diverſitate.*
2. *De Identitate Reali.*
3. *De Identitate Formali.*
4. *De Identitate Rationis.*
5. *De Æquali & Inæquali.*
6. *De Simili & Diſſimili.*

FINIS LIBRI PRIMI.

LOGICÆ ARTIS Compendium.

LIB. II.
De Propoſitionibus.

CAP. I.
De Propoſitionis Partibus.

Parag. 1. *Interpretationis definitio.*

SECUNDUM *mentis Actum* dirigit ea Logicæ Pars, quæ de *Propoſitionibus* eſt: quam exequitur *Ariſtoteles* in libro *de Interpretatione*. Eſt autem *Interpretatio*, vox res ipſas & animi conceptus de rebus ſignificans ex *inſtituto*. Conſequuntur enim ſe quatuor iſta, idque hoc ordine; *Res*, *Conceptus*, *Voces*, *Literæ*. Quorum *Res* & *Conceptus* ſunt à natura, & proinde ubique eadem. *Voces* vero & *Literæ* ex inſtitutione Humanâ: & proinde non ſunt ubique eædem, ſed arbitrariæ, & pro locorum & temporum varietate aliæ atque aliæ. *Conceptus* ſunt ſigna ſive notæ rerum, *Voces* conceptuum, *Literæ* vocum

Inter-

Interpretatio vel eſt *Simplex*, ſive Pars Orationis; vel *Compoſita*, ſive Oratio. *Partes Orationis* ſunt duæ, *Nomen* & *Verbum*. *Nomen* eſt interpretatio *ſimplex* ſine tempore: vel plenius, eſt *Vox ſignificativa ad placitum ſine tempore, cujus nulla pars ſeparata aliquid ſignificat, finita & recta*; ut Homo. *Verbum* eſt interpretatio ſimplex adſignificans tempus: vel plenius, eſt *Vox ſignificativa ad placitum cum tempore, cujus nulla pars ſeparata aliquid ſignificat, finita & recta*; ut Currit. Eſt autem *ſignificare cum tempore*, ultra principale Significatum connotare etiam aliquod diſcrimen temporis *præſentis*, ſc. *præteriti aut futuri*. *Logicis* ſola nomina recti caſus, *Nomina*: & verba indicativi modi, *Verba* cenſentur; ut *Socrates, Currit*: reliqua *Caſus Nominum & Verborum* appellantur; ut *Socratis, Currere*. *Finita* Nomina & Verba ſunt, quæ certum aliquod ſignificant: & *poſitive* ſemper exprimuntur, ut *Homo, Currit Infinita*, quæ non: & exprimuntur *Negative*: ut *Non homo, Non currit*.

Parag. 5. *Nomen & Verbum.*

Interpretatio compoſita, ſive *Oratio*, eſt Vox ſignificativa ad placitum, cujus partes ſeparatæ aliquid ſignificant: ut *Homo Currit*, Multæ ſunt Orationum ſpecies: quarum reliquæ, quum inſerviant potius interpretandis animi affectibus, quam cognitioni, ad *Rhetoricam* magis propriè pertinent, vel *Poeticam*. Ea ſola *Logica* eſt, quæ aliquid indicat eſſe, aut non eſſe: quam *Pronunciatum*, aut *Effatum*, aut *Enunciationem*, aut *Axioma*, aut alio aliquo nomine indigitarunt nonnulli; plerique *Propoſitionem vocant*. Eſt autem Propoſitio *Oratio indicativa, verum vel falſum ſignificans ſine ambiguitate*. Ejus æternum & adæquatum

Parag. 3. *Definitio Propoſitionis.*

Parag. 6. *Definitiones Terminorum.*

κριτήριον est, *Verum vel falsum significare.* Propositio cui Ambiguitas inest, (sive ea *Æquivocatio* sit, in voce aliquâ simplici; sive *Amphibolia*, in tota syntaxi) ante factam dictionem, non est *una*, sed *plures*.

Parag. 4. *Partes Orationis Syncategorematicæ.*

Ad efficiendam *Propositionem* complexio Nominis & Verbi & absolutè est *necessaria*, & omnino *sufficit*, ita ut nec sine istis duobus confici possit ulla Propositio, nec præterea quidquam aliud requiratur. Unde ista duo solum propriè sunt *partes Orationis Logicæ*: & dicuntur *Categoremata*, sive *Termini*, aut *Partes Categorematicæ*: sive sunt Termini per se significativi, aptique de uno aut pluribus dici. Reperiuntur tamen in Propositionibus non raro præter *Nomen* & *Verbum* aliæ etiam voces, quæ *Syncategoremata* appellantur, aut *Termini Syncategorematici*, qui nihil per se significant, nec dicuntur de aliquo, sed tantum *Categorematicis* adjumenti nonnihil afferunt ad certum orationis sensum efficiendum. Cujusmodi sunt *signa quantitatum*, *particula negativa*, *exclusiva*, &c. His sublatis, nihilominus integra constabit Propositio: quare non sunt omnino magis dicendæ *partes orationis*, si propriè loqui velimus, quam *claviculi & pix*, quæ adhibentur tantum ad lignorum & tabularum compagem, dici possunt domus aut naves partes. Etsi sint istorum *Syncategorematum* nonnulla permagni sæpenumero momenti ad veritatem aut falsitatem propositionis immutandam, & quævis in iis vel levissima immutatio (sive ipsius *termini*, sive *loci* tantum) etiam ubi videri posset parum referre, insignem variat deceptionem.

No-

Nomen & Verbum ſunt partes propoſitionis *Verbales*; ſignant tamen *Reales*: unde *partes ſignantes* dicuntur, ſicut *Reales* (qui & termini) *partes Signatæ*. *Terminus* eſt, quo conſtituitur, & in quem reſolvitur propoſitio. Sunt autem Termini tres; *Subjectum*, *Prædicatum*, *Copula*: quorum *Subjectum* & *Prædicatum* à Nomine ſignantur; *Copula* à Verbo. Ita ferè inſtitui ſolent tyrones in ſcholis de numero & natura Terminorum: Sed ſecundum doctrinam *Ariſtotelis* atque ipſam rei veritatem, ſtatuendi potius eſſent *duo* tantum Termini, *Subjectum* & *Prædicatum*. Quorum Subjectum perpetuo eſt *Nomen*: Prædicatum *Verbum*, aut per ſe poſitum, aut Nomini conjunctum. *Copula* autem *verbalis* non eſt proprie *pars* aut *terminus* totius propoſitionis: ſed *Syncategorema* pertinens ad *prædicatum*, ut ejus pars. E. g. in iſta propoſitione *Socrates eſt juſtus*, ly *Socrates* eſt Nomen, & ſubjectum propoſitionis, & totum illud *eſt juſtus* eſt *verbum*, & *prædicatum* propoſitionis. Et in iſta *Ambulare eſt moveri*; ly *Ambulare* eſt Nomen & Subjectum; ly *eſt moveri* Verbum & Prædicatum. Cæterum quoniam intereſt perſæpe tyronum (quorum maxime in gratiam iſta meditamur) dediſcenda potius diſcere, quam inſolita: nobis ſat erit tritam inſiſtere ſemitam, nec veniam deſperare, communem errantibus errorem. Parag. 5. *Termini Propoſitionis.*

Subjectum (quod & Thema dicitur, & Suppoſitum) eſt *nomen illud præcedens copulam, cui prædicatum attribuitur*; *prædicatum* (quod & Attributum, & Oppoſitum, & Adjectum dicitur) *eſt nomen illud ſequens copulam, quod ſubjecto attribuitur*. *Copula* (ſive vinculum verbale) *eſt verbum ſubſtantivum prædicatum cum ſub-* Parag. 6. *Definitiones Terminorum.*

ſubjecto connectens. Ut in hac propoſitione *Homo eſt Animal:* ly *Homo* eſt ſubjectum, ly *Animal* Prædicatum, ly *eſt Copula.*

Parag. 7. *Canones Terminorum.*

1. *Subjectum & prædicatum æſtimanda ſunt ex ordine Syntaxis, non loci.* Contingit enim multoties *cryptica* quædam partium propoſitionis inverſio, quâ fit ut tranſpoſitis terminis prædicatum primo loco, noviſſimo ſubjectum collocetur: ut in hâc Propoſitione, *Saluberrima res eſt abſtinentia*; ly *Abſtinentia* eſt ſubjectum.

2. *Termini non ſemper omnes exprimuntur in propoſitione.* Id quod contingit, cum aliquis terminus vel ſubintelligitur, vel in alio implicitè includitur. Cujuſmodi propoſitiones *Implicitæ* dicuntur: quæ ut *Explicitæ* fiant, ſupplendum eſt quod intelligitur: ut *Mediocria firma*, ſupple Copulam *ſunt*; & reſolvendum, ſi quid alteri includitur: ut *Socrates currit*, reſolve verbum adjectivum in copulam verbi ſubſtantivi & participium, *eſt currens.*

3. *Prædicatum dignior eſt terminus in propoſitione. Prædicatum* enim habet rationem *formæ*, ſicut ſubjectum *Materiæ:* & eſt fere magis univerſale, quam Subjectum.

4. *Termini propoſitionis debent eſſe inter ſe diverſi:* ſc. aut re ipſa, ut *Socrates currit:* aut ſaltem reſpectu noſtræ cognitionis, ut *Macheræ eſt gladius.* Identicæ enim *prædicationes* non promovent cognitionem. Sed *Ploce Rhetorica* non eſt identica *prædicatio*, propter diverſificatam ex vi Emphaſis ſignificationem.

Quæſtiones Primi Capitis.

1. *De libro* περὶ ἑρμηνείας Ariſtotelis.
2. *De Interpretationibus.*
3. *De Nomine & Verbo.*
4. *De*

4. *De Propoſitionis nomine & definitione.*
5. *De terminis Categorematicis & Syncategorematicis.*
6. *De terminis Propoſitionis.*

CAP. II.
De Suppoſitione Terminorum.

Parag. 1 *Definitio ſuppoſitionis.*

TErminis Propoſitionis reſpectu ſignificationis accidunt *Suppoſitio*, *Ampliatio*, & *Reſtrictio*: quarum Suppoſitio ipſam ſignificationem, reliquæ latitudinem potius ſignificationis reſpiciunt. Suppoſitio eſt *acceptio termini in Propoſitione pro eo, quod quomodocunque ſignificat.* Non eſt ipſa ſignificatio, ſed Determinatio ſignificationis: & à ſignificatione in eo differt, quod Significatio ſit *ipſius vocis*; Suppoſitio vero *termini* compoſiti quodammodo ex *voce* ut materiali, & *ſignificatione* ut formali.

Parag. 2. *Suppoſitio materialis & formalis*

Unde ſequitur Suppoſitionem aliam eſſe *Materialem*, *Formalem* aliam. *Suppoſitio Materialis* eſt, quando terminus ſupponit pro ſuo materiali, ſive pro ipſa voce: *Formalis*, quando pro formali, ſive pro re ſignificata: ut in iſtis, *Homo eſt diſſyllaba dictio, Currit eſt verbum*; ly *Currit* ſupponit materialiter, & accipitur pro ipſiſmet vocibus: in iſta vero *Homo eſt Animal*; ly *Homo* ſupponit formaliter, & accipitur pro re ſignificata.

Parag. 3. *Propria & impropria*

Suppoſitio Formalis alia eſt { *Impropria*; quando vox accipitur pro eo quod impropriè ſignificat: ut in iſta, *Aquilæ captæ ſunt*, ly *Aquilæ* ſupponit impropriè pro ſignis Militaribus.
Propria, quando vox accipitur pro eo quod propriè ſignificat: ut ly *Homo* in iſta, *Homo eſt Animal*.

Eſt autem *Propria* Vocis Significatio ea, ad quam ſignificandam *vox* primo eſt impoſita. *Impropria* vero ea, ad quam ſignificandam vox à propria ſignificatione transfertur per tropum.

Parag. 4. *Simplex & Perſonalis.* Suppoſitio Propria aut *Simplex* eſt, aut *Perſonalis*. Utraque rurſus aut *ſingularis termini, aut communis*. Suppoſitio ſimplex eſt *acceptio termini ſingularis, vel communis, præciſe pro ſuo immediato ſignificato*. Terminus Singularis tunc cognoſcitur *ſupponere ſimpliciter*, quando non poſſunt inferri ſua ſuperiora: ut ly *Socrates*, in iſta, *Socrates eſt individuum*: non enim licet inferre, ergo *homo*, ergo *animal eſt individuum*. Terminus vero communis tunc, quando non poſſunt inferri ſua inferiora; ut ly *Homo* in iſta, *Homo eſt ſpecies*: non enim licet inferre, ergo *aliquis hominum ſingularium eſt ſpecies*.

Parag. 5. *Diſcreta & communis.* Suppoſitio *Perſonalis* eſt *acceptio termini etiam pro ſuis mediatis ſignificatis*: quæ ſi ſit Termini ſingularis, *Diſcreta* dicitur; *Communis*, ſi communis. Terminus ſingularis tunc ſupponit *perſonaliter*, cum poſſunt inferri ſua ſuperiora; ut ly *Socrates* in iſta, *Socrates currit*: licet enim inferre, ergo *homo*, ergo *animal currit*. Terminus vero Communis tunc, cum poſſunt inferri ſua inferiora; ut ly *Homo* in iſta, *Homo currit*: licet enim inferre, ergo *aliquis ſingularium* hominum currit.

Parag. 6. *Suppoſitio naturalis.* Suppoſitio Communis vel *Naturalis* eſt, vel *Accidentalis. Suppoſitio Naturalis* (quæ & *Doctrinalis* dicitur, quod in docendis diſciplinis ea fere utamur,) eſt acceptio Termini communis pro omnibus ſuis inferioribus, de quibus poteſt *prædicari*, ſine certi temporis reſpectu: ut in iſtis, *Homo eſt animal*, *Calum eſt rotundum*; ly

Homo,

Homo, & ly *Cælum* ſupponunt *naturaliter*. Id quod ſit in omnibus propoſitionibus quæ ſunt æternæ veritatis, in quibus vulgatum illud, *Copulam abſolvi ab omni Nunc & Tunc.*

Suppoſitio Accidentalis eſt acceptio termini *communis* pro omnibus ſuis inferioribus, non ſimpliciter, ſed ſecundum exigentiam certi temporis importati per adjectum: ut in iſta, *homo currit*, ly *homo* ſupponit *accidentaliter*, pro ſingularibus hominibus tantum qui nunc ſunt, non qui fuerunt, aut erunt; & *conſimiliter* in iſtis, *homo currit, homo cucurrit*, mutatis mutandis. Id quod ſit in omnibus propoſitionibus, quæ non ſunt æternæ veritatis, in quibus *copula non abſolvitur a Nunc & Tunc.* Parag. 7. *Suppoſitio Accidentalis.*

Suppoſitio *communis* rurſus quadruplex eſt; ſcil. *Diſtributiva, Copulata ſive Collectiva; Determinata, & Confuſa*: quarum *Diſtributiva & Collectiva* reſolvuntur in ſua inferiora mediante conjunctione copulativâ; *Determinata* vero, & *Confuſa* mediante conjunctione diſjunctivâ. *Suppoſitio Diſtributiva* eſt, cum terminus communis ſigno univerſali affectus ſupponit pro omnibus ſuis inferioribus *ſeorſim*. Quod ſit duobus modis. Parag. 8. *Suppoſitio diſtributiva.*

Vel enim diſtribuitur in

- *Singula generum*; cum terminus ſupponit pro ſingulis individuis ſub ſe contentis: ut ly *Homo* in iſta, *Omnis homo eſt animal*; id eſt, omnis *ſingularis* homo.
- *Genera ſingulorum*; cum terminus ſupponit non pro ſingulis individuis, ſed pro ſingulis individuorum generibus ſeu ordinibus: ut ly *Vinum* in iſta, *Omne Vinum venditur a Socrate*, id eſt, omne genus vini.

Parag. 9. *Distributiva resolutio.* Resolvuntur supponentia *distributive* subsumendo singula inferiora, pro quibus supponunt, cum altero termino propositionis seorsim, mediante conjunctione copulativâ: Ut ista, *Omnis homo est animal*, resolvitur sic, *Iste homo est animal, & iste homo est animal*, &c. addendo ly *Animal* singulis seorsim: & ista, *Omne vinum venditur a Socrate*, resolvitur sic, *Hoc genus vini venditur, & illud genus vini venditur*, &c.

Parag. 10. *Suppositio Collectiva.* Suppositio *Copulata, sive Collectiva*, est cum terminus communis signo universali affectus supponit pro omnibus suis inferioribus *collective*: ut ly *Elementa* in ista, *Omnia Elementa sunt quatuor*. *Collective* autem supponentia resolvuntur, subsumendo singula inferiora, pro quibus supponunt, cum altero termino propositionis conjunctim, mediante conjunctione copulativa: ut ista, *Omnia Elementa sunt quatuor* resolvitur sic, *Istud Elementum, & istud, & istud, & istud sunt quatuor*, addendo ly *quatuor* universis conjunctim: nam de singulis seorsim falsum esset.

Parag. 11. *Suppositio Determinata.* *Suppositio determinata* est acceptio termini communis sine signo, vel cum signo particulari, pro aliquo omnium suorum inferiorum disjunctive: ut in istis, *Homo currit*, *Aliquis homo currit*, ly *Homo* supponit *determinate* pro aliquo singularium hominum. Et resolvuntur hoc modo supponentia subsumendo singula inferiora pro quibus supponunt, cum altero termino propositionis seorsim mediante conjunctione disjunctivâ: Ut ista, *Homo currit*, resolvitur sic, *vel iste homo currit, vel iste homo currit*, &c. addendo ly *currit* singulis seorsim.

Sup-

Suppoſitio confuſa eſt acceptio termini communis ſine ſigno, vel cum ſigno particulari, pro omnibus ſuis inferioribus disjunctivè: ut in iſtis *Navis eſt neceſſaria transfretandum, Aliqua Navis eſt*, &c. ly *Navis* ſupponit pro omni nave *confuſe*. Et reſolvuntur confuſe ſupponentia, ſubſumendo ſingula inferiora, pro quibus ſupponunt, cum altero termino propoſitionis conjunctim, mediante conjunctione disjunctivâ: Ut iſta, *Navis eſt neceſſario*, &c. *Vel iſta Navis, vel iſta, vel iſta*, &c. *eſt neceſſaria*, addendo ly *Neceſſaria* univerſis conjunctim: nam de ſingulis ſeorſim falſum eſſet. Parag. 12. *Suppoſitio Confuſa.*

Dictiones *Syncategorematicæ*, & præcipuè *quantitatum ſigna*, terminorum ſuppoſitiones multis modis variant: de quibus, ut & reſolutione Suppoſitionum, *Summularii* ſatis operoſe regulas tradiderunt. Sed quas *Logicæ* ſtudioſus per attentam terminorum in propoſitione conſiderationem ex iis quæ jam dicta ſunt per ſe facilè obſervabit. Parag. 13. *De regulis Suppoſitionum.*

Quæſtiones Secundi Capitis.

1. *De definitione, & uſu ſuppoſitionis.*
2. *De ſuppoſitione materiali & formali.*
3. *De propria & impropria.*
4. *De ſimplici & perſonali.*
5. *De diſcreta & communi.*
6. *De naturali & accidentali.*
7. *De diſtributiva & collectiva.*
8. *De determinata & confuſa.*

CAP.

CAP. III.

De Ampliatione & Restrictione.

Parag. 1. *Definitio ampliationis & restrictionis.*

Amplitudo termini est *dilatatio suppositionis ejus ultra suum statum respectu temporis. Restrictio* vero, *ejusdem coarctatio circa suum statum.* Dicitur autem terminus *habere statum suum* cum supponit pro suis significatis præcisè secundum exigentiam temporis in principali copula; ut in ista, *Aliquis homo disputat*, ly *homo* habet statum suum, & supponit præcisè, pro homine qui nunc est: *Ampliari* vero, cum suppositio ejus extenditur ad plura: *Restringi*, cum contrahitur ad pauciora significata, quam pro exigentiâ temporis in principali copula.

Parag. 2. *Quinque temporum differentiæ*

Sunt autem *Temporis differentiæ* (prout hic spectantur) quinque, *Temporis* sc. *Præsentis, Præteriti, Futuri, Possibilis, & Imaginarii.* Secundum harum differentiarum plures, aut omnes *(disjunctim)* contingit terminum *ampliari*: atque terminus sic Ampliatus debet resolvi in sua significata secundum eas, mediante conjunctione disjunctivâ; Est ergo *Ampliatio* quadruplex; prout *secundum duas, tres, quatuor, vel omnes* temporis differentias contingit *terminum ampliari.*

Parag. 3. *Ampliatio secundum duo tempora.*

Ampliatio prima est secundum *duas temporis differentias*: quod etiam fit duobus modis. Primo, cum terminus ampliatur ad *præsentia* & *præterita*: quomodo ly *sedens* in ista, *sedens surrexit*, ampliatur, ut supponat pro eo qui sedet, aut sedebat; & ly *domum* in ista, *destruo domum*, sc. quæ est, vel fuit. Altero, cum ter-

terminus ampliatur ad *præsentia* & *futura* : quomodo ly *Vivens* in ista, *Vivens morietur*, ampliatur, ut supponat pro eo qui vivit, aut vivet : & ly *domum* in ista *Ædifico domum*, sc. quæ est, vel erit. Verba præteriti temporis semper ampliant subjectum ad præsentia & præterita ; & futuri ad præsentia & futura : Termini *posterioritatis*, aut *definitionis* ampliant terminum cui applicantur, ad præsentia & præterita ; *inceptionis* vero, aut *prioritatis* ad præsentia & futura.

Ampliatio secunda est secundum *tres differentias temporis* ; cum sc. terminus ampliatur ad *præsentia*, *præterita* & *futura* : quomodo ampliatur ly *Natus* in ista, *Omnis natus morietur*, sc. qui est, fuit, vel erit natus. Verba futuri temporis hoc modo semper ampliant subjecta præteriti. Parag. 4. *Ampliatio secundum tria tempora.*

Ampliatio tertia est secundum *quatuor differentias temporis* : cum sc. terminus ampliatur ad *præsentia*, *præterita*, *futura* & *possibilia* : quomodo ly *Flos* ampliatur in ista, *Flos est corruptibilis*, sc. qui est, fuit, erit, aut potest esse. Verbum *Potest*, & nomina ac adverbia illud includentia, hoc modo semper ampliant subjecta. Parag. 5. *Ampliatio secundum quatuor tempora.*

Ampliatio quarta, & maxima, est secundum *omnes differentias temporis* : cum sc. terminus ampliatur ad *præsentia*, *præterita*, *futura*, *possibilia* & *imaginaria* ; quomodo ly *Opes* sumitur in ista, *Avarus appetit opes*, sc. quæ sunt, fuerunt, erunt, possunt esse, vel imaginari. Verba appetitus, aut intellectus, & similia, hoc modo semper ampliant terminum, cui velut objecto applicantur. Parag. 6. *Ampliatio secundum omnes tempora differentias.*

Re-

Parag. 7. *Reſtrictio.* *Reſtrictio ampliationi* contraria eſt; fitque, *cum ſtatus* ſeu ampliatio *termini ad pauciora ſuppoſita per aliquod additum contrahitur*: ſive illud additum ſit Relativum pronomen, quæ copula *implicationis* appellatur: ut in iſta, *Homo qui eſt ſapiens, cognoſcit ſe*: ſive adjectivum nomen: ut in iſta, *Homo ſapiens cognoſcit ſe*: ſive ſubſtantivum inferius: ut in iſta, *Poeta* Virgilius *ſcribit*: ſive caſus obliquus: ut in iſtâ, *Equus* Socratis *currit*: in quibus omnibus ſubjectum reſtringitur per illa quæ adduntur, ad ſupponendum pro paucioribus.

Parag. 8. *Alienatio & diminutio.* *Reſtrictioni affines ſunt*

Alienatio, eſtque cum additum facit terminum cui additur ſupponere impropriè: ut in iſta, *homo pictus eſt in aula*, ly *Homo alienatur* per illud additum ly *Pictus*.

Diminutio, eſtque cum additum diminuit integram ſignificationem termini cui additur: ut in iſta, *Æthiops eſt albus dentibus*, ly *Albus* diminuitur per additum ly *dentibus*. Terminus diminutus appellatur *dictum ſecundum quid*; non diminutus *dictum ſimpliciter*.

Quæſtiones Tertii Capitis.

1. *De uſu ampliationis & reſtrictionis.*
2. *De utriuſque definitione.*
3. *De modis Ampliationis.*
4. *De modis Reſtrictionis.*
5. *De Alienatione & Diminutione.*

CAP.

CAP. IV.

De Diviſionibus Propoſitionis.

Parag. 1. *Triplex diviſio Propoſitionis*

TRifariam *dividitur* Propoſitio (quoad non reſtringitur ad certam materiam) ſc. ſecundum *Subſtantiam*, *Qualitatem*, & *Quantitatem*. Triplici diviſioni triplex aptatur Quæſtio: *Quæ*, quæſtio Subſtantiæ; *Qualis*, Qualitatis: *Quanta*, Quantitatis: unde verſiculus,

Quæ? Ca. vel Hyp. Qualis? Ne. vel Aff. Un. Quanta? Par. In. Sing.

1.

Parag. 2. *Diviſio propoſitionis quoad ſubſtantiam.*

Quoad ſubſtantiam Propoſitio dividitur in *ſimplicem*, *ſive Categoricam*; & *Compoſitam*, quæ & Synecdochicè *Hypothetica*. *Simplex ſive Categorica* eſt, quæ conſtat unico ſubjecto, unico prædicato, & unica verbali copula; ut *homo eſt animal*. Ejus materia immediata ſunt ſimplices termini: Forma, unio terminorum per verbum. *Compoſita (ſeu hypothetica late ſumpta)* eſt, quæ conſtat ex pluribus *Categoricis* per conjunctionem unitis; ut *ſi homo ſit Animal, tum homo eſt Corpus*. Ejus materia immediata ſunt *Categoricæ* Propoſitiones: forma, unio *Categoricarum* per conjunctionem.

2.

Parag. 3. *Propoſitio pura & modalis.*

Propoſitio *Categorica Pura eſt*, vel *Modalis*; *Pura* (*ſive de ineſſe*) eſt, in qua prædicatum purè affirmatur, vel negatur de ſubjecto; ut *homo eſt Animal*. Pure *affirmatur*, aut *negatur*, quod ſimpliciter dicitur ineſſe, aut non ineſſe; hoc eſt, non expreſſo ineſſendi aut non ineſſendi modo; unde & Propoſitio *de ineſſe* appella-

3.

pellatur. *Modalis* eſt, in qua exprimitur *modus* diſpoſitionis prædicati cum ſubjecto, ut *Neceſſe eſt hominem eſſe Animal.*

3.

Parag. 4. *Diviſio propoſitionis quoad qualitatem vocis.*

Quoad Qualitatem Propoſitio *Categorica* dividitur in *Affirmativam* & *Negativam*: atque iterum in *Veram* & *Falſam.* Quarum diviſionum iſta *Rei*, illa *Vocis* qualitatem reſpicit. Quæſtio Qualitatis de *vocis* qualitate intelligenda eſt, non *rei*. *Affirmativa* eſt, in qua prædicatum de ſubjecto affirmatur: ut *homo eſt animal. Negativa*, in qua negatur: ut *homo non eſt lapis.*

4.

Qualitas propoſitionis æſtimanda eſt penes principalem copulam, quæ ſi non afficiatur negatione, tota propoſitio erit affirmativa: ut *Non animal eſt non homo*: negativa eſt, *homo non eſt lapis*: Notæ enim negationis *Non*, *&c.* niſi afficiant copulam, propoſitionem faciant licet (ex altero vel utroque termino) *infinitam*, non faciunt *negativam.*

Parag. 5. *Diviſio propoſitionis quoad qualitatem rei.*

Propoſitio *vera* eſt, quæ cum re convenit: ſive quæ dicit id quod eſt eſſe, aut non eſſe quod non eſt; ut *Homo eſt animal*, *Homo non eſt lapis*; *Falſa*, quæ cum re diſſentit: ſive quæ dicit id eſſe quod non eſt, aut quod eſt non eſſe; ut *Homo eſt lapis*, *Homo non eſt Animal.*

Ut in propoſitione cognoſcatur *Habitudo* qualitatis ad qualitatem (qualitatis, ſc. *Rei* ad qualitatem *Vocis*) notanda eſt materia propoſitionis diverſa. *Materiam* dico, non *ex qua*, illa enim ſunt termini; ſed *Circa quam*, quæ reſpicit ſignificationem.

Eſtque ea triplex

Neceſſaria; cum prædicatum ita convenit ſubjecto ex natura rei, ut non poſſit res aliter ſe habere: ut *Homo eſt animal.*

Impoſſibilis: cum prædicatum ita re-

repugnat naturæ ſubjecti, ut non poſſit res ita ſe habere: ut *Homo eſt lapis.*

Contingens: cum prædicatum ita ſe habet indifferenter ad ſubjectum, ut ei naturaliter nec conveniat, nec repugnet: ut *Homo eſt doctus.*

In materia *Neceſſaria*, propoſitiones affirmativæ ſemper ſunt veræ, negativæ falſæ: ut ly *Homo eſt animal*, vera eſt; ly *Homo non eſt animal*, falſa. Parag. 6. *Veritas & falſitas propoſitionumquantum ad materiam.*

In materia *Impoſſibili*, propoſitiones affirmativæ ſemper ſunt falſæ, negativæ veræ: ut ly *Homo eſt lapis*, falſa eſt; ly *Homo non eſt lapis*, vera.

In materia *Contingenti*, nec affirmativæ, nec negativæ ſunt ſemper veræ, aut falſæ; utræque enim vel veræ eſſe poſſunt vel falſæ: ut *Homo eſt doctus, Homo non eſt doctus.*

Quoad quantitatem, Propoſitio *Categorica* eſt *Univerſalis, Particularis, Indefinita*, vel *Singularis*. *Univerſalis* eſt cujus ſubjectum eſt terminus communis cum ſigno *univerſali*. Signa univerſalia ſunt *omnis, nullus, uterque, neuter, &c.* ut *Omnis homo eſt animal, Nullus homo eſt lapis.* Signa univerſalia, quando faciunt ſubjectum ſupponere *diſtributive in ſingula generum*, faciunt propoſitionem perfectè & ſimpliciter univerſalem: ſecundario vero & imperfectè univerſalem, quandò faciunt ſubjectum ſupponere *diſtributive in genera ſingulorum*, vel etiam *collective.* Parag. 7. *Propoſitio Univerſalis.* 5.

Particularis Propoſitio eſt cujus ſubjectum eſt terminus communis cum ſigno *particulari*. Signa particularia ſunt *Aliquis, Quidam, Aliquis non &c.* ut *Aliquis homo eſt doctus, Quidam homo* Parag. 8. *Particularis.* 6.

non eſt doctus. Aliqua ſigna particularia faciunt propoſitiones, etſi non univerſales, proximas tamen univerſali ; ut *Plerique divites ſunt avari.*

Parag. 9. *Indefinita.* ¶. Propoſitio *Indefinita* eſt, cujus ſubjectum eſt terminus communis ſine aliquo ſigno: ut *homo eſt animal, homo non eſt doctus.* Indefinita in materiâ contingenti, æquipollet *particulari* ; in neceſſaria vero, vel impoſſibili, *univerſali.* Indefinitarum præcipuus uſus eſt in propoſitionibus, quas vocant *de Idea*, quibus non rectè apponitur univerſale ſignum, etſi æquipolleant univerſalibus, ut *Cælum eſt rotundum*, indefinite dicimus, potius quam *Omne Cælum*, univerſaliter. Et in iis quæ ὡς ὅτι τὸ πολὺ ſignificant, & ſunt univerſalibus proximæ, ut *Divites ſunt avari.* Et in iis etiam in quibus ſubjectum ſupponit materialiter, vel etiam ſimpliciter: ut *homo eſt nomen, animal eſt genus* · iſtæ enim nec univerſalibus æquipollent, nec particularibus, ſed potius ſingularibus : nam ly *homo* & ly *Animal*, id eſt, *hæc vox homo, hic terminus Animal*, ſunt ſingularia.

Parag. 10. *Singularis* ℣. Propoſitio *Singularis* eſt, cujus ſubjectum vel eſt terminus ſingularis, vel terminus communis *ſingularizatus.* Ut, *Socrates currit. Hic homo non eſt doctus.* Subjectum quovis (*determinato*) modo individuum facit ſingularem propoſitionem.

Parag. 11. *Diviſiones aliæ.* Sunt & aliæ *diviſiones Propoſitionum* præter jam dictas, quibus in Republica Logica ſuus eſt locus, & uſus. Quarum præcipuæ ſunt iſtæ.

1. Propoſitio eſt vel *Una*, vel *Plures.* Propoſitio *Una* eſt, in qua unum uni attribuitur : *Unum* autem intellige vel *terminum ſimplicem*, eum-

eumque univoce ſumptum : quomodo hæc propoſitio eſt una, *Homo eſt animal* : vel ſaltem *terminum compoſitum* ex iis quæ naturaliter conjungi poſſunt, ita ut ex ipſis fiat unum quid : quomodo hæc propoſitio eſt una, *Homo eſt animal rationale mortale.* Propoſitiones *Plures* ſunt, 1. Ubi aut ſubjectum, aut prædicatum eſt terminus æquivocus æquivocè ſumptus ; ut *Canis eſt ſubſtantia.* 2. Ubi vel ſubjectum, vel prædicatum, vel utrumque eſt multiplex, & non unum : ut Socrates *&* Plato *diſputant* ; *Homo vivit & currit* ; Socrates *ſedet*, *&* Plato *currit.* 3. Ubi occurrit terminus compoſitus ex quibus naturaliter non ſit unum per ſe : ut Socrates *eſt albus*, *ſutor eſt muſicus.*

2. Propoſitio vel eſt *ſecundi adjacentis*, vel *tertii* ; *ſecundi adjacentis* eſt, in qua copula non eſt ſeparata à prædicato : id quod fit, quoties verbum vel adjacens attribuitur ſubjecto ; ut *Homo eſt, homo ambulat.* Propoſitio *tertii adjacentis* eſt, in qua copula verbalis eſt ſejuncta à prædicato : ut *Homo eſt animal.*

3. Propoſitio omnis eſt vel *Finita*, vel *Infinita. Finita* eſt, cujus omnes termini ſunt finiti : ut *homo currit. Infinita* eſt, cujus aliquis terminus eſt infinitus. Propoſitiones *tertii adjacentis* poſſunt eſſe ex omni parte infinitæ : *ſecundi* vero, non niſi ex parte ſubjecti tantum. Propoſitionem contingit *infinitam* eſſe tribus modis : ſc. 1. de ſubjecto infinito ; ut *non homo currit.* 2. de prædicato infinito ; ut *homo eſt non juſtus.* 3. de utroque termino infinito : ut *non homo eſt non riſibilis.*

Quæ-

Quæstiones Quarti Capitis.

1. *De triplici divisione & interrogatione Propositionis.*
2. *De Propositione Categorica & Hypothetica.*
3. *De Propositione Affirmativa & Negativa.*
4. *De Propositionis Veritate & Falsitate.*
5. *De Materia Propositionis.*
6. *De Quantitate Propositionis.*
7. *De Propositione una, & pluribus.*
8. *De Propositione secundi & tertii adjacentis.*
9. *De Propositione Finita & Infinita.*
10. *De aliis divisionibus & distinctionibus Propositionis.*

CAP. V.

De Oppositione Propositionum Categoricarum de inesse.

Parag. 1. *Triplex affectio propositionis.*

PRopositionum *Categoricarum de inesse* (secundum quod instituitur unius cum alia ejusdem Subjecti & Prædicati collatio) tres sunt affectiones: *Oppositio*, *Æquipollentia*, & *Conversio*: quarum *Oppositio* & *Æquipollentia* sunt inter duas *Categoricas ejusdem* ordinationis terminorum: *Conversio* vero *diversæ*.

Parag. 2. *Oppositionis definitio & species.*

Oppositio est repugnantia duarum Propositionum *Categoricarum* in quantitate solâ, vel qualitate solâ. vel utraque, eodem manente Subjecto & Prædicato. Ejus quatuor sunt species: sc. *Contraria*, *Subcontraria*, *Contradictoria*, *Subalterna*: quarum *Contraria* & *Subcontraria* pugna est solius *Qualitatis*; *Subalterna*

terna ſolius *Quantitatis*: *Contradictoria utriuſque*: In quibus omnibus, quo fiat *Oppoſitio* legitima caute videndum, ne non ſint in utraque oppoſita iidem *termini*, idem *ordo terminorum*, eadem *ſignificatio*, & reſpectu circumſtantiarum idem omnino *ſignificandi modus*.

Oppoſitio *Contraria* eſt duarum propoſitionum univerſalium repugnantia in qualitate: ut, *Omnis homo currit*, *Nullus homo currit*. Poſſunt contrariæ ambæ eſſe ſimul falſæ *(in materia* ſcil. *contingenti)* nunquam ſimul veræ: unde ſequitur, iſta eſt vera *ergo* illa falſa: non è contra. Parag. 3. *Oppoſitio contraria.*

Oppoſitio *Subcontraria* eſt duarum propoſitionum particularium repugnantia in qualitate: ut, *Aliquis homo currit*, *Aliquis homo non currit*. Poſſunt ſubcontrariæ ambæ eſſe ſimul veræ *(in materia* ſcil. *contingenti)* nunquam falſæ: unde ſequitur, iſta eſt falſa, *ergo* illa vera: non è contra. Parag. 4. *Oppoſitio Subcontraria.*

Oppoſitio (omnium minima) *Subalterna* eſt duarum Propoſitionum affirmantium, vel negantium repugnantia in quantitate: ut, *Omnis homo currit*, *Aliquis homo currit*: *Nullus homo currit*, *Aliquis homo non currit*. Iſtarum univerſalis dicitur *Subalternans*, particularis *Subalternata*. In *veritate* ſubalternata ſequitur ſubalternantem; in *falſitate* ſubalternans ſubalternatam: unde ſequitur, ſubalternans eſt *vera*, ergo ſubalternata, & non è contra: atque iterum ſubalternata eſt *falſa*, ergo ſubalternans, & non è contra. Parag. 5. *Oppoſitio Subalternata.*

Oppoſitio (omnium maxima) *Contradictoria* eſt duarum propoſitionum in quantitate, ſimul & qualitate repugnantia: ita ut unius univerſalis & alterius particularis altera neceſſario ſit affirmativa, Parag. 6. *Oppoſitio Contradictoria.*

mativa, altera negativa: ut, *Omnis homo currit, Aliquis homo non currit. Nullus homo currit, Aliquis homo currit.* Eſt ſecundarium quoddam contradictionis genus, inter binas ſingulares; *ut* Socrates *currit*, Socrates *non currit*; atque inter binas indefinitas, ſive illæ ſint de *Idea*: ut, *Cælum eſt rotundum, Cælum non eſt rotundum*: ſive de ſubjecto ſupponente materialiter, vel ſimpliciter: ut, *Homo eſt ſpecies, homo non eſt ſpecies.* Quarum omnium lex una communis eſt: *Impoſſibile eſſe contradictorias* in quavis materiâ *ambas eſſe ſimul vel veras, vel falſas.*

Parag. 7. *Schema oppoſitionum & verſiculi.*

Oppoſitionis doctrinam hujuſmodi ferè Schemate oculis ſubjiciunt.

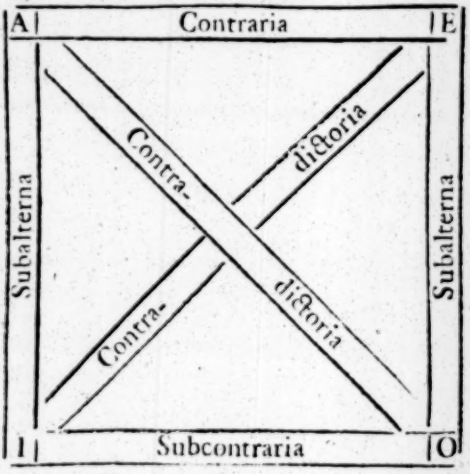

Schemati memoriæ juvandæ ergo verſiculos adjicimus.

Androgii *contradicunt*, *contraria* Magnes,
Hio *ſubcontraria ſunt*, Capiendo *ſubaltern.*

Utro-

Utrobique, & in angulis Schematis, (ubi *Contraria* ad ſummum, ad imum *Subcontraria*, ad utrumque latus *Subalterna*, *Contradictoria* ad oppoſitos angulos collocata ſunt) & in vocabulis verſiculorum fictitiis *Androgei*, *Magnes*, *Fio*, *Capiendo*; quatuor vocales *A*, *E*, *I*, *O*, ſignant quatuor propoſitionum differentias ex variâ complexione Quantitatis & Qualitatis ortas: quarum *A* valet *Omnis*, & notat univerſalem affirmativam; *E nullus*, & notat univerſalem negativam; *I Aliquis*, & notat particularem affirmativam; *O Aliquis non*, & notat particularem negativam: juxta vulgares rhythmos,

Aſſerit A, negat E, ſed univerſaliter ambæ:
Aſſerit I, negat O, ſed particulariter ambo.

Quæſtiones Quinti Capitis.

1. *De Oppoſitione Propoſitionum in genere.*
2. *De Oppoſitione Contraria.*
3. *De Oppoſitione Subcontraria.*
4. *De Oppoſitione Subalterna.*

CAP. VI.

De Æquipollentia earundem.

Parag. 1. *Definitio Æquipollentiæ.*

ÆQuipollentia communiter ſumpta eſt duarum propoſitionum, verbo tenus, quoquo modo diſcrepantium omnimoda in ſenſu conſpiratio. Quomodo propoſitio de *Prædicato tropico* æquipollet propoſitioni de *Prædicato proprio*: ut iſta, *Socrates eſt vulpes*, huic *Socrates eſt verſutus*; etſi Tropicum quam Pro-

prium majorem fere habeant Emphaſin. Sed in præſenti ſtrictius ſumitur Æquipollentia: eſtque *duarum propoſitionum oppoſitarum per adventum negationis reconciliatio in quantitate, & qualitate, tum vocis, tum rei.*

Parag. 2. *Ejus fundamentum*

Fundamentum hujuſmodi *æquipollentiæ* eſt *natura negationis*: cujus apud *Latinos* (*Græcis* enim alia longè ratio eſt *Negationis* & *Æquipollentiæ*) ea vis eſt, ut totum id neget, quodcunque poſt ſe reperit, quamvis ſit vel altera negatio: unde illud, *Duæ negationes faciunt affirmativam unam.* Pro triplici ergo negationis diſpoſitione triplex erit *Æquipollentiæ* ratio: cujus univerſa doctrina unico hoc verſiculo continetur.

Præ, contradict. Poſt, contrar. Præ, poſtque Subaltern.

In quo verſiculo ly *Præ* & *Poſt* ſignificant Præpoſitionem vel Poſtpoſitionem (prout caſus exigit) particulæ negativæ *ſigno* ſimul & *ſubjecto.*

Regulæ *Æquipollentiarum* ſunt tres.

Parag. 3. *Æquipollentiarum Regulæ.*

1. Alterutri *Contradictoriarum* præpoſita negatio facit eam æquipollere ſuæ Contradictoriæ. Æquipollent ergo iſta, *Non omnis, aliquis non: nonnullus, Aliquis. Non aliquis, Nullus: Non aliquis non, Omnis.*

2. Alterutri *Contrariarum* poſtpoſita negatio facit eam æquipollere ſuæ contrariæ. Æquipollent ergo iſta, *Omnis non, Nullus: Nullus non, Omnis:* etſi idoneorum in linguâ Latinâ authorum frequentior uſus effecerit jamdiu, ut ly *Omnis non,* (perinde ac ly non *Non omnis*) valeat *Aliquis non* haud infrequentius quam *Nullus.* Quod imprimis tyronibus obſervandum moneo: quos in Scholis ſæpiſſimè con-

contingit ad ista minus attentos facile decipi, atque miserrime hærere in pice.

3. Alterutri *Subalternarum* præposita simul & postposita negatio facit eam æquipollere suæ oppositæ. Æquipollent ergo ista; *Non omnis non, Aliquis: Non aliquis non, Omnis: Non nullus non, Aliquis non.* [*Subcontrariæ* reconciliandæ essent omnino quomodo contrariæ, postponendo sc. negationem, si usus linguæ ferret: sed cum negatio neutri commodè postponi possit subcontrariarum (non *affirmanti*, quod sic eadem esset cum sua opposita, non sensu modo sed & verbis: nec etiam *neganti*; quod sic admitteretur immediatus concursus duarum negationum) de earum conciliatione nulla datur regula.]

Quæstiones Sexti Capitis.

1. *De Æquipollentia communiter dicta.*
2. *De vi negationis.*
3. *De Conciliatione contradictoriarum.*
4. *De Conciliatione contrariarum & subcontrariarum.*
5. *De Conciliatione subalternarum.*

CAP. VII.

De Conversione earundem.

Parag. 1. *Definitio conversionis.*

CONversio est mutatio *Subjecti* in locum *Prædicati* & è converso, manente eâdem Qualitate propositionis. In omni conversione legitimâ requiruntur duo: *Commutatio* sc. terminorum (non quoad voces, sed) quoad

ordinem ; & *Illatio* convertentis ex converſa. Eſt autem propoſitio *Converſa* illa, cujus termini tranſponuntur ; *Convertens* vero ea, quæ ex tali tranſpoſitione terminorum infertur. In omni converſione cavendum, ne termini mutilati pro integris inferantur: unde non ſequitur, *Aliquis homo videt cæcum*, ergo *aliquis cæcus vidit hominem* ; ſed inferendum eſt, ergo *aliquod videns cæcum eſt homo.*

Parag. 2. *Species converſionis.* Converſionis tres ſunt ſpecies ; *Simplex, per accidens, per contrapoſitionem.* Atque his tribus modis omnes propoſitiones poſſunt quidem converti ; ſed non ita, ut fiat debita illatio. *Converſio* ſimplex & per contrapoſitionem ſunt *æquales* ; per accidens eſt *inæqualis.* Simplex & per accidens ſunt *finitæ.* Per tranſpoſitionem eſt *infinita.* Doctrina legitimæ *converſionis* hoc diſticho comprehenditur.

Feci *ſimpliciter* ; *convertitur* Eva *per Acci.*
Cato *per contra* ; *ſic fit converſio tota.*

Parag 3. *Converſio ſimplex.* *Converſio ſimplex* eſt mutatio *ſubjecti* in locum *prædicati* & è contra, manente eâdem quantitate. Hoc modo convertuntur *Univerſalis Negativa* in univerſalem negativam, & *Particularis affirmativa* in particularem affirmativam, notatæ *per* vocales *E. I.* in ly *Feci* ut, *Nullus homo eſt lapis*, ergo *nullus lapis eſt homo* ; *Aliquis homo eſt tyrannus*, ergo *aliquis tyrannus eſt homo.*

Parag. 4. *Converſio per accidens* *Converſio per accidens* ſive *Attenuata* eſt mutatio *ſubjecti* in locum *prædicati*, & è contra, manente eâdem qualitate, ſed mutatâ quantitate : unde & *inæqualis converſio* dicitur. Hoc modo convertitur, *Omnis propoſitio univerſalis* in particularem ejuſdem qualitatis ; quod no-

ta-

tatur per vocales E A. in ly *Eva*. Ut *Omnis homo eſt animal*, ergo *Aliquod animal eſt homo*; *Nullus homo eſt lapis*, ergo *Aliquis lapis non eſt homo*.

Converſio per Contrapoſitionem eſt mutatio *ſubjecti* in locum *prædicati*, & è contra, manente eadem quantitate & qualitate, ſed mutatis terminis finitis in infinitos. Hoc modo convertuntur *Univerſalis affirmativa* in univerſalem affirmativam, & *Particularis negativa* in particularem negativam, notatæ per vocales A. O. in ly *Cato*. Ut, *Omnis homo eſt Animal*, ergo, *Omne non Animal eſt non homo*; *Aliquis homo non eſt Tyrannus*, ergo, *Aliquis non Tyrannus non eſt homo*. Parag. 5. *Converſio per contrapoſitionem.*

Quæſtiones Septimi Capitis.

1. *De Definitione Converſionis.*
2. *De Converſione ſimplici.*
3. *De Converſione per accidens.*
4. *De Converſione per contrapoſitionem.*

CAP. VIII.

De Modalibus.

Modus eſt determinatio compoſitionis in propoſitione reſpectu materiæ: ſive ſimplicius, eſt *vox ſignificans quomodo prædicatum inest ſubjecto*. Sunt autem Modi primarii quatuor, *Neceſſe*, *Impoſſibile*, *Contingens*, & *Poſſibile*. Quod vero aliqui addunt *Verum* & *Falſum*, *per ſe*, *per accidens*, id minus rectè fit: *Verum* enim & *falſum* determinant propoſitionis Parag. 1. *Modorum numerus.*

onis qualitatem magis quam quantitatem ratione materiæ: *per ſe* vero & *per accidens* ad iſta reducuntur, *per ſe* ad Neceſſarium, *per accidens* ad Contingens.

Parag. 2. *Definitio propoſitionis Modalis.*

Propoſitio Modalis eſt, quæ aliquo iſtorum modorum afficitur. In omni propoſitione modali duo ſunt; *Modus & Dictum*. *Dictum* eſt propoſitio *Categorica* de ineſſe cui modus attribuitur; *Modus* eſt determinatio ejus ad materiam: proinde Dictum habet rationem *ſubjecti*, Modus *prædicati*. Ut in iſta, *Neceſſe eſt hominem eſſe animal*, ly *Homo eſt animal* Dictum eſt, & habet rationem ſubjecti; ly *Neceſſe* Modus & (quamvis loci ordine prior) habet rationem prædicati.

Parag. 3. *Ratio exprimendi modos.*

Modus enunciari poteſt vel adjective ut *Neceſſe eſt hominem eſſe animal*: vel adverbialiter, ut *Homo neceſſario eſt Animal*; vel verbialiter, ut *Contingit* Socratem *currere*: poteſtque collocari vel in principio, ut in primo: vel in medio, ut in ſecundo exemplo; vel in fine, ut *Hominem eſſe animal neceſſe eſt*, & poteſt efficere ſenſum vel *compoſitum*, cum partes dicti intelliguntur in eodem tempore: vel *diviſum*, cum in diverſo: ut *Poſſibile eſt ſedentem ſtare*: quod eſt falſum ſenſu compoſito, verum in diviſo.

Parag. 4. *Definitiones & vis modorum.*

Neceſſarium eſt quod non poteſt aliter eſſe: ut *Hominem eſſe animal*: & habet vim univerſalis affirmativæ. *Impoſſibile eſt*, quod non poteſt ita eſſe: ut *Hominem eſſe lapidem*: & habet vim univerſalis negativæ. *Contingens eſt*, quod ita eſt, ſed poteſt non eſſe: ut *Socratem Philoſophari*: & habet vim particularis affirmativæ. *Poſſibile eſt*, quod non ita eſt, ſed poteſt eſſe: ut *aquam eſſe calidam*: & habet vim particularis negativæ.

Quan-

Quantitas Modalium, ſi attendatur penes *Dictum*, (& eſt quantitas *materialis*) eſt omnino ut in *Categoricis* puris; ſin penes *Modum* (& eſt *formalis*) ea *Univerſalis* eſt, quæ habet modum univerſalem *Neceſſe*, vel *Impoſſibile*: *Particularis* quæ particularem, *Contingens* vel *Poſſibile*; ut iſta, *Impoſſibile eſt aliquem hominem eſſe lapidem*, particularis eſt ex parte *Dicti*, ex parte *Modi* univerſalis. Parag. 5. *Quantitas Modalium.*

Qualitas ſimiliter ſi attendatur penes *Dictum*, eſt ut in puris: ſi penes *Modum*, ea affirmat quæ habet modum affirmantem *Neceſſe*, vel *contingens*; ea negat, quæ negantem, *Impoſſibile*, vel *Poſſibile*: ſin penes *totam modalem*: ea negativa eſt, in quâ modus formaliter negatur: affirmativa, in quâ non. Ut iſta, *Impoſſibile eſt hominem non eſſe animal*, eſt negativa *ex parte dicti*, negativa etiam *ex parte modi*: ſed *ſecundum ſe totam* affirmativa. Parag. 6. *Qualitas Modalium.*

Modalis omnis *vera* eſt neceſſaria, *falſa* omnis impoſſibilis: nec datur medium. De *Neceſſario* vera eſt, cujus materia neceſſaria eſt: falſa, cujus materia eſt impoſſibilis, vel contingens. De *Impoſſibili* vera eſt, cujus materia eſt impoſſibilis; falſa cujus materia eſt *Neceſſaria*, vel *Contingens*. De *Contingenti* vera eſt, cujus materia eſt contingens: falſa, cujus materia eſt neceſſaria vel impoſſibilis; De *Poſſibili* vera eſt, cujus materia eſt neceſſaria vel contingens: falſa, cujus materia eſt impoſſibilis. Parag. 7. *Veritas & falſitas Modalium.*

Modalium *Oppoſitionem* & *Æquipollentiam* fictitiis quibuſdam vocabulis expreſſere Logici: *Purpurea*, *Iliace*, *Anabimus*, *Edentuli*. Quatuor cujuſlibet vocabuli ſyllabæ quatuor modos ita ſignificant; ut *poſſibile* primæ, *contin-* Parag. 8. *Oppoſitio & Æquipollentia Modalium.*

gens

gens ſecundæ, tertiæ *Impoſſibile*, *Neceſſarium* quartæ reſpondeat: Quatuor vero vocalium, quæ in iſtis ſunt dictionibus, *A* notat utrumque (dictum ſcil. & modum) affirmari: *U* utrumque negari: *E* affirmari modum, negari dictum: *I* negari modum, dictum affirmari: juxta verſus.

Deſtruit U *totum*: *ſed* A *confirmat utrumque*
Deſtruit E *dictum*: *deſtruit* I *que modum.*

Parag. 9. *Schema Oppoſitionis & Æquipollentiæ Modalium.*

Quibus præmiſſis, totum negotium ſine regularum ambitu ex ſubjecto Schemate conſpici poteſt.

Pur-	*Non poſſibile non*	*Non poſſibile*	I-
pu-	*Non contingens non*	*Non contingens*	li-
re-	*Impoſſibile non*	*Impoſſibile*	a-
a	*Neceſſe*	*Neceſſe non*	ce
A-	*Poſſibile*	*Poſſibile non*	E-
ma-	*Contingens*	*Contingens non*	den-
bi-	*Non impoſſibile*	*Non impoſſibile non*	tu-
mus	*Non neceſſe non*	*Non neceſſe*	li

Parag 10. *Expoſitio Schematis.*

In quo Schemate æquipollent quæ unâ aliquâ dictione continentur: opponuntur vero ad *imum*, *ſummum*, *latera*, *& oppoſitos angulos* eodem prorſus modo, quo contingere in puris *Categoricis* oppoſitionem oſtenſum retro eſt ſuo loco. Contrariantur ergo *Purpurea*, *Iliace*: Subcontrariantur *Amabimus*, *Edentuli*, atque iterum *Iliace*, *Amabimus*: ſubalternantur *Purpurea*, *Amabimus*, atque iterum *Iliace*, *Edentuli*. Reſpice (bone Lector) purarum oppoſitiones & æquipollentias; ne actum agatur.

De

De *Converſione* vero *Modalium* nihil hic præcipio: nec enim libet ſubtilitatibus parum neceſſariis, pluſque habituris operæ quam fructus, creare ſtudioſis moleſtiam inutilem. Conſulat, qui volet, *Ariſtotelem. 1. Prior. cap. 3.*

Quæſtiones Octavi Capitis.

1. *De Modis & Modalibus in genere.*
2. *De Modis & Modalibus in ſpecie.*
3. *De Quantitate Modalium.*
4. *De Qualitate Vocis Modalium.*
5. *De Qualitate Rei Modalium.*
6. *De Oppoſitione Modalium.*
7. *De Æquipollentia Modalium.*
8. *De Converſione Modalium.*

CAP. IX.

De Exponibilibus.

SUNT præter has, & aliæ etiam *Secundario dictæ Modales*: in quibus diſpoſitio prædicati cum ſubjecto ſuo quodammodo determinatur *ſyncategorematica* aliqua particulâ, ſed minus nobili. *Summulariſtæ Exponibiles* propterea vocant, quod obſcuræ cum ſint, habeant ſingulæ per alias plures magis perſpicuas (quæ eminenter in eis continentur) exponi. In iis præcipuè ſunt *Excluſiva*, *Exceptiva*, & *Reduplicativa*: Reliquas, quod exigui ſint uſus, memores compendium eſſe quod ſcribimus, facilè negligimus. Parag. 1. *Propoſitiones Expoſitibiles.*

Propoſitio *Excluſiva* eſt, in qua repetitur *ſyncategorema* Excluſivum, (qualia ſunt *ſolum, tantum, præciſe, &c.*) Ut *ſolum homo eſt rationalis.* Parag. 2. *Propoſitio Excluſiva.*

Eſtque ea excluſiva vel

- *Prædicati*; cum ſignum Excluſivum tenetur ex parte prædicati, & determinat illud: ut, *Elementa ſunt tantum quatuor*, & dicitur *Propoſitio de excluſo termino.*
- *Subjecti*; cum ſignum Excluſivum tenetur ex parte ſubjecti, & modificat totam propoſitionem: ut, *Tantum homo eſt riſibilis*, & dicitur abſolutè *Propoſitio excluſiva.*

Parag. 3. *Expoſitio Excluſiva.*

Propoſitio *de excluſo extremo* exponitur auferendo ſignum, & removendo à prædicato quemcunque alium numerum, aut rem, prout caſus exigit: ut iſta, *Elementa ſunt tantum quatuor*, Exponitur ſic, *Elementa ſunt quatuor, & non plura.* Propoſitio *excluſiva ſubjecti*, etſi poſſit aliter, ſimpliciſſimè tamen exponitur per univerſalem affirmativam tranſpoſitis terminis: ut iſta, *Solus homo eſt riſibilis*, exponitur ſic, *Omne riſibile eſt homo*; & conſimiliter de reliquis, mutatis mutandis.

Parag. 4. *Propoſitio Exceptiva.*

Propoſitio *Exceptiva* eſt, in qua reperitur *ſyncategorema* Exceptivum (qualia ſunt *niſi*, *præterquam*, *præter*, *excepto*, &c.) Ut *Omne animal, præter hominem, eſt irrationale.* In omni exceptione legitimâ terminus exceptus debet eſſe anguſtior termino excipiente, ſive à quo fit exceptio, & ſub eo contineri; ac etiam debet terminus excipiens ſupponere *diſtributive.*

Parag. 5. *Expoſitio Exceptiva.*

Exponitur Exceptiva per duas exponentes; quarum *prior* debet eſſe ejuſdem quantitatis & qualitatis de termino excluſo in ſubjecto cum ipſa exceptiva; *altera* diverſæ & quantitatis & qualitatis, in qua ſubjectum ſit terminus exceptus,

ceptus, prædicatum idem quod totius exceptivæ; ut iſta, *Omne animal præter hominem, eſt irrationale*, exponitur per iſtas, *Omne animal aliud ab homine eſt irrationale*, & *Aliquis homo non eſt irrationalis*: & eodem modo reliquæ, mutatis mutandis.

Propoſitio *Reduplicativa* eſt, in qua reperitur *ſyncategorema* Reduplicativum: (qualia ſunt *qua*, *quatenus*, *in quantum*, &c.) ut, *Homo, qua homo eſt rationalis*; dicitur & *Reſtrictiva*, & *Limitativa Propoſitio*. Parag. 6. *Propoſitio Reduplicativa.*

Reduplicatio alia eſt

- *Uniformis*, quæ & ſimplex *ſive ſpecificativa* dicitur; cum fit Reduplicatio ſecundum idem nomen: ut, *Homo qua homo eſt rationalis*, atque iſta Reduplicatio non fit niſi in eſſentiali prædicatione, ubi prædicatum convenit ſubjecto *quatenus ipſum*.
- *Difformis*, ſive *compoſita*, cum fit Reduplicatio per diverſum nomen; ſive id ſit generis, & *Generica* dicitur: ut, *Homo* quâ *animal eſt ſenſibilis*; ſive partis, & *Partialis vel Synecdochica* dicitur: ut, *Homo quantum ad animam eſt immortalis*; ſive accidentis, & *Accidentalis* dicitur: ut, *Socrates quatenus Philoſophus diſputat*.

Exponitur *Reduplicatio* per *quatuor* exponentes: quarum *prima* principale prædicatum attribuit ſubjecto; *ſecunda* reduplicativum attribuit ſubjecto; tertia prædicatum principale univerſaliter attribuit reduplicativo; *quarta* eſt cauſalis inferens principale prædicatum ex reduplicativo: ut iſta, *Homo qua animal eſt ſenſibilis*, Parag. 7. *Expoſitio Reduplicativa.*

ſibilis, exponitur per iſtas, *homo eſt ſenſibilis, & homo eſt animal, & omne animal eſt ſenſibile & quia aliquid eſt animal, ipſum eſt ſenſibile.* Conſimiliter de *negativis*, & aliis omnibus, mutatis mutandis. Ita ſecundum *Summularios*: ſed expeditius res tota peragetur, nec minus commode, exponendo ſimpliciter per unam tantum cauſalem, ſic iſta, *Homo qua animal eſt ſenſibilis*, exponetur ſic: *Quia homo eſt animal, propterea eſt ſenſibilis.*

Quæſtiones Noni Capitis.

1. *De Exponibilibus in genere.*
2. *De Excluſivis.*
3. *De Exceptivis.*
4. *De Reduplicativis.*
5. *De aliis Exponibilibus.*

CAP. X.

De Hypotheticis.

Parag. 1. *Hypothetica in genere*

PRopoſitio *Compoſita* (ſive *Hypothetica late*) eſt, quæ conſtat ex pluribus *Categoricis* per conjunctionem aliquam unitis. Eſtque ea duntaxat triplex: *Conditionalis*, (ſive *Hypothetica* ſtricte) *Copulativa*, & *Disjunctiva*. *Cauſalis* enim & *Rationalis* ad Conditionalem; *Adverſaria*, &*Comparativa*, & *Significativa loci aut temporis*, ad Copulativam referuntur.

Parag. 2. *Conditionalis.*

Propoſitio *Conditionalis* (ſive *Hypothetica* ſtricte) eſt, in qua plures *Categoricæ* uniuntur per conjunctionem Conditionalem: ut, *Si homo ſit rationalis, eſt riſibilis.* Referuntur huc Cau-

Cauſalis; ut, *Quia homo eſt rationalis, eſt riſibilis*: & Rationalis, ut *Homo eſt rationalis*, ergo *riſibilis*: niſi Rationalis Argumentationibus potius annumeranda ſit, utpote apertum *Enthymema*, quam propoſitionibus. Omnis conditionalis habet vim illativam: unde *Categoricarum* prior, quæ habet rationem inferentis, *Antecedens*, poſterior, quæ illatæ, *conſequens* dicitur.

Parag. 3. *Copulativa.*

Propoſitio *Copulativa* eſt, in qua plures *Categoricæ* uniuntur per conjunctionem copulativam; ut, *homo eſt rationalis, & brutum irrationale*. Referuntur huc Adverſitiva; ut, *Socrates, etſi non ſit Orator, eſt tamen Philoſophus*: & Comparativa; ut, *Socrates tam eſt doctus, quam Plato*: & ſignificativa loci: ut, *Ubi Socrates legit, Plato diſputat*, aut temporis: ut, *Dum Socrates legit, Plato diſputat*.

[Proprie tamen loquendo, & ſecundum doctrinam *Ariſtotelis*, *Propoſitio copulativa* non debet cenſeri in hac claſſe, nec in *Hypotheticis* numerari. Copulativa enim non eſt *una* propoſitio, ſed *plures Categoricæ*, unitæ quidem ſpecie tenus & quoad vocem, ſed ſine ulla ἑνότητι ipſarum inter ſe quoad rem ipſam. Nec valet omnino ad *Syllogiſmum*, ſicut valent conditionalis & disjunctiva: neque enim datur *ſyllogiſmus copulativus*, ſicut dantur conditionalis & disjunctivus; ſed ejus uſus eſt ſolum in *inductionibus* & *exemplis*, ubi ex pluribus propoſitionibus æqualibus colligitur concluſio.]

Parag 4. *Disjunctiva.*

Propoſitio *disjunctiva* eſt, in quâ plures *categoricæ* uniuntur per conjunctionem disjunctivam: ut, *Aut dies eſt, aut nox eſt*.

Parag. 5. *Veritas & falſitas conditionalis.*

Veritas & falſitas *conditionalis* non pendet ex veritate aut falſitate partium, vel unius, vel

vel utriuſque, ſed ex bonitate aut malitia conſequentiæ. Proinde *vera* eſt, in qua conſequens ſic ab antecedente dependet, ut ſit neceſſaria conſecutio, licet alterum vel utrumque ſit falſum; ut, *Si homo eſt lapis, eſt inſenſibilis: falſa*, in qua non eſt neceſſaria conſecutio conſequentis ex antecedente, licet utrumque ſit verum; ut *ſi Sol lucet, Socrates currit.* Sed in *Cauſali*, & *Rationali*, præter neceſſitatem conſequendi, requiritur veritas utriuſque partis, atque ulterius etiam, ut veritas antecedentis ſit cauſa veritatis conſequentis; ut, *Quia Sol lucet, dies eſt:* quod ſupponit utrumque, ſc. & lucere ſolem, & diem eſſe, ac inſuper illud eſſe cauſam hujus.

Parag. 6. *Veritas & falſitas copulativæ & disjunctivæ.*

Veritas *Copulativæ* pendet ex veritate omnium partium: proinde *vera* eſt, cujus omnes partes ſunt veræ; ut *Socrates eſt homo, & animal, & corpus*; *falſa*, cujus aliqua pars falſa eſt, licet reliquæ ſint veræ, ut *Et dies eſt & nox.* Veritas *Disjunctivæ* pendet ex veritate alicujus partis: Proinde *vera* eſt, cujus una aliqua pars eſt vera, licet reliqua ſit falſa: ut, *Aut dies, aut nox eſt: falſa*, cujus omnes partes ſunt falſæ; ut, *Socrates vel eſt Aſinus, vel lapis.*

Parag. 7. *Oppoſitio Hypotheticarum.*

Hypotheticæ *Quantitatem* non habent propriè, nec *Qualitatem*, præter quas à ſuis *categoricis* habent; proinde nec eas habent *oppoſitiones*, nec *æquipollentias*, quas *categoricæ.* Unius tantum ſunt capaces oppoſitionis *contradictoriæ*, quæ ſit præpoſita particula negationis toti *Hypotheticæ*: unde iſti, *ſi Socrates currit, eſt animal*, contradicit iſta, *Non ſi Socrates currit, eſt animal.* Pari modo ſe habet & in Copulativis, ac Disjunctivis.

Quæ-

Quæstiones Decimi Capitis.

1. *De Hypothetica late.*
2. *De Hypothetica stricte, sive conditionali.*
3. *De Copulativa.*
4. *De Disjunctiva.*
5. *De Oppositione Hypotheticarum.*

FINIS LIBRI SECUNDI.

LOGI-

LOGICÆ ARTIS Compendium.

LIB. III.
De Diſcurſu.

CAP. I.
De Argumentatione.

Parag. 1. *Diſcurſus duplex.*

DISCURSUS, *tertius humanæ mentis actus*, & perfectiſſimus eſt: eum dirigit tertia Logicæ pars, quæ tradit inſtrumenta diſcurſus, *Argumentationem & Methodum*, quarum *Argumentatio* diſcurrit inferendo, *Methodus* ordinando.

Parag. 2. *Definitio Argumentationis.*

Argumentatio eſt *Oratio problemati per illationem faciens fidem. Problema* eſt propoſitio quæſita ſive quæſtio, quæ probanda eſt; quæ eadem poſtquam illativè probata eſt, *concluſio* dicitur, & ſequitur notam illativam: Totum quod eandem præcedit, dicitur *antecedens*, & infert *conſequens* ſive *concluſionem*. Nota illativa eſt communiter *Ergo*: interdum dictio aliqua ei æquivalens: ut, *Igitur, Proinde, &c.* & in ea

ea consistit *Argumentationis* nexus omnis: etsi quandoque ad sermonis elegantiam non exprimatur.

Consequentia alia est

Materialis: quando Consequens infertur ex Antecedente, non propter modum colligendi, sed sola vi terminorum, qui sunt *materia* argumentationis: ut *Socrates est risibilis*, ergo, *aliquis homo est rationalis*: non enim teneret similis consequentia mutatis terminis sic, *Socrates est risibilis*, ergo *aliquis homo currit*. Parag. 3. *Consequentiæ duplex.*

Formalis: quando Consequens infertur ex Antecedente propter ipsum modum colligendi, qui est *Forma* argumentationis: ut *Omne rationale est risibile, Omnis homo est rationalis*, ergo *Omnis homo est risibilis*. Teneret enim similis consequentia in quibuslibet terminis, eodem modo dispositis, quantumlibet aliàs dissentaneis.

Principia generalia bonæ consequentiæ sunt ista duo. *Ex vero nil nisi verum sequitur*: proinde nec falsum nisi ex falso sequi potest. *Ex falso & falsum sequi potest, & verum*: unde sequitur, Consequens verum posse inferri vel à falso, vel à vero antecedente. Hinc versus, Parag. 4. *Principia bonæ consequentiæ.*

Ex falsis falsum, verumque aliquando sequetur.
Ex veris possunt nil nisi vera sequi.

Argumentatio potest considerari vel *quoad formam* & modum colligendi, quæ generalior est consideratio; vel *quatenus restringitur ad certam materiam*, ut suo loco videbitur. *Argumen-* Parag. 5. *Argumentationis species.*

mentationis ſpecies ſolent aſſignari quatuor; *Syllogiſmus*, *Inductio*, *Enthymema*, *Exemplum*: ſed ad duas omnino poſſunt referri, cum *Enthymema* non ſit niſi *Syllogiſmus* quidam *imperfectus*, nec *Exemplum* niſi *imperfecta Inductio*. Quin & minus principales, quæ vocantur, *Argumentationes*, aut nullius ſunt uſus, aut ad *Syllogiſmum* reducuntur: ut *Sorites*, & *Dilemma*, qui ſunt *Syllogiſmi* quidam redundantes; Sorites *Categoricus*; Dilemma *Hypotheticus*.

Quæſtiones Primi Capitis.

1. *De Analyticis Ariſtotelis.*
2. *De definitione Argumentationis.*
3. *De bona & mala conſequentia.*
4. *De ſpeciebus Argumentationis.*

CAP. II.

De Partibus Syllogiſmi.

Parag. 1. *Definitio Syllogiſmi*

Syllogiſmus eſt *Oratio, in qua, quibuſdam poſitis & conceſſis, neceſſe eſt aliud ſequi præter & propter ea, quæ poſita ſunt, & conceſſa.* Eſtque duplex; *Categoricus*, cujus omnes propoſitiones ſunt *Categoricæ*; & *Hypotheticus*, cujus aliqua ſaltem eſt *Hypothetica* latè. Utriuſque poteſt conſiderari tum *materiale*, tum *formale*: ſed de *Hypotheticis* ſuo loco.

Parag. 2. *Materia Syllogiſmi duplex.*

Materia *Syllogiſmi.*
- *Remota* ſunt *ſimplices termini*; qui in propoſitionibus *ſyllogiſmi* ſubjiciuntur, & prædicantur.
- *Proxima*, ſunt propoſitiones; quæ ex ejuſmodi terminis conficiuntur.

Utra-

Utraque materia remota & proxima, ternario numero ita continetur; ut cum sint tres *Propositiones* totidemque *Termini*, singulæ propositiones duos terminos habeant, singuli termini bis in totius *syllogismi* propositionibus reperiantur.

Termini *Syllogismi* sunt tres, *Major*, *Minor*, & *Medius*. *Medius terminus* dicitur *Aristotelis* simpliciter *Terminus*, nonnullis *Argumentum*, plerisque & communiter *Medium* (ratione sc. usus, non situs;) reliqui *Extremitates* sive *Extrema* dicuntur. *Major Terminus*, sive *Majus Extremum* est prædicatum quæstionis. *Minor Terminus*, sive *Minus Extremum* est subjectum quæstionis: *Medium* sive *Argumentum* est terminus extra quæstionem, ejus prædicatum cum subjecto uniens.

Propositiones *Syllogismi* sunt tres; *Major*, *Minor*, & *Conclusio*. *Conclusio*, (quæ & *Complexio* est pars *Syllogismi* consequens illata ab Antecedente, (*Majore* sc. & *Minore* propositione, quæ propterea *præmissæ* dicuntur.) Præmissarum *Major Propositio*, (quæ & κατ' ἐξοχὴν simpliciter *Propositio* dicitur) est, in qua *Medium* cum majori extremo conjungitur: *Minor Propositio* (quæ & *Assumptio*) in qua medium cum minori extremo conjungitur: Ut in ista, *Omne animal est sensibile*, *Homo est animal*, ergo *Homo est sensibilis*; ly *Sensibile* est major Terminus, ly *homo* Minor, ly *Animal* Medius: ly *Omne Animal est sensibile* Major Propositio, ly *Homo est Animal* Minor; ly *Homo est sensibilis* Conclusio. Parag. 3. *Propositiones Syllogismi.*

Major Propositio ferè *primum* locum obtinet, *Minor* secundum, *Conclusio* novissimum in *Syllogismo*: Iste enim est ordo maximè naturalis. Parag. 4. *Ordo Propositionum*

Falluntur tamen qui in Scholis propositiones secundum hunc ordinem perpetuo metiuntur: contingit enim non raro *per crypticam propositionum transpositionem* ut ordo naturalis variè invertatur; quod, cum *quatuor* aliis modis fiat, tum frequentius transpositis *Majore* & *Minore*. Judicandæ proinde sunt *ex terminis* qui nunquam fallunt, non *ex ordine*.

Parag. 5. *Canones partium Syllogismi*

1. *In Syllogismo sunt tres tantum termini*. Ubi aut quartus novus terminus admittitur, aut mutatur significatio vel suppositio alicujus è tribus, vitiosus fit *Syllogismus*.

2. *Medium conclusionem ne ingrediatur*. Nec totum sc. nec aliqua ejus pars.

3. *Conclusio semper sequitur deteriorem partem*. Est autem debilior, sive deterior Universali *Particularis*, & *Negativa* Affirmativâ.

4. *Ne esto plus minusque in conclusione, quam in præmissis*.

Parag. 6. *Syllogismi species*.

Distribuitur *Syllogismus*, quoad qualitatem, in *Affirmativam* & *Negativam*: quoad quantitatem, in *Universalem*, *Particularem*, *Indefinitam* & *Singularem*. Attenditur autem *Quantitas* & *Qualitas* Syllogismi omnino *penes conclusionem*: ita ut, quomodocunque se habeant præmissæ, ille *Syllogismus* haberi debeat *Affirmativus*, cujus conclusio est affirmativa; & *Universalis*, cujus conclusio est universalis.

Quæstiones Secundi Capitis.

1. *De Syllogismi nomine & definitione*
2. *De tribus Syllogismi terminis*.
3. *De tribus Syllogismi propositionibus*.
4. *De cryptâ Syllogistica*.
5. *De variis Syllogismorum speciebus, & affectionibus*.

CAP.

CAP. III.

De Fundamento Formæ Syllogiſticæ.

Parag. 1. *Regulæ propoſitionis.*

FUndamentum Formæ & diſpoſitionis *ſyllogiſticæ* ſitum eſt in illa veritate, naturæ lumine ſatis perſpectâ: *Quæcunque duo in aliquo tertio conveniunt, eadem & inter ſe convenire.* Hinc duplex illa nobiliſſima Regula, quam vocant *dictum de omni, & de nullo*: quorum *dictum de omni* fundamentum eſt *Syllogiſmorum* Affirmativorum, *dictum de nullo* Negativorum.

Parag. 2. *Dictum de omni & nullo.*

Dictum *de omni* eſt hujuſmodi: *Quicquid affirmatur univerſaliter de aliquo ſubjecto, affirmari neceſſe eſt de iis quæ ſub eo continentur.* Dictum de nullo hujuſmodi: *Quicquid negatur univerſaliter de aliquo ſubjecto, negari neceſſe eſt de iis quæ ſub eo continentur.* Neceſſitas illationis ab hoc *dicto de omni & nullo* vim ſuam habet omnem, eamque in omnibus modis & figuris parem: ſed evidens eſt illa neceſſitas in modis tantum primæ figuræ directis, qui propterea *Perfecti* dicuntur; reliquorum evidentia neceſſe habet oſtendi per reductionem ad iſtos, & propterea *Imperfecti* habentur.

Parag. 3. *Corollaria.*

Ex hoc *dicto*, velut principio, ſequuntur tanquam Corollaria, duæ Syllogiſmorum Regulæ generales.

1. *Ex utraque præmiſſa particulari nihil ſequitur*: Repugnat enim dicto de omni & nullo, quo requiritur ut altera ſaltem præmiſſarum ſit univerſalis.

2. *Ex*

2. *Ex utraque præmiſſa negativa nihil ſequitur*: Neceſſe eſt enim medium terminum cum altero extremorum conſentire: quod niſi in affirmativa propoſitione fieri non poteſt. Utramque regulam diſticho complectuntur.

Syllogizari non eſt ex particulari;
Neque negativis rectè concludere ſi vis.

Parag. 4. *Syllogiſmorum virtutes.*

Tradit *Ariſtoteles* Syllogiſmorum ſex quaſdem virtutes ſive *Poteſtates*, itemque vitia ſive *Imbecillitates* totidem. Sunt autem illæ Poteſtates;

1. *Plura concludendi*: in qua fundantur modi Syllogiſmorum indirecti.

2. *Ex falſis verum colligendi.*

3. *Probandi per circulum*; cum ſc. ex concluſione & altera præmiſſarum converſa, infertur reliqua.

4. *Evertendi per converſionem*: cum ſc. ex oppoſito concluſionis, & altera præmiſſarum evertitur reliqua.

5. *Deducendi ad impoſſibile*; quam explicamus infra cap. 5.

6. *Concludendi ex oppoſitis*; cum ſcil. ex præmiſſis (aut *verbo tenus*, aut *re ipſa*) oppoſitis concluſio falſa colligitur; quod fit in Modis tantum negativis ſecundæ & tertiæ figuræ.

Parag. 5. *Syllogiſmorum vitia.*

Illa vero ſex vitia ſive imbecillitates Syllogiſmorum, ſunt

1. *Petitio quæſiti*: cum id ſumitur ad probationem, quod eſt in quæſtione.

2. *Non propter hoc falſum accidere*: cum in deductione ad impoſſibile hypotheſis ſumpta ita ſe habet, ut vel ea dempta nihilominus accidat Impoſſibile ex reliquis propoſitionibus.

3. *Fal-*

3. *Falſa ratio*: cum ex propoſitionibus (Syllogiſmi vel Proſyllogiſmi) falſitas irripit in concluſionem. Nam ſemper prima falſitas eſt cauſa ſequentium.

4. *Impedimentum Cataſyllogiſmi*: quia niſi concedamus duas propoſitiones in quibus idem terminus reperitur, non poteſt contra nos concludi Syllogiſtice.

5. *Impedimentum Elenchi*: quia niſi concedamus propoſitionem aliquam univerſalem, aut affirmativam, non poteſt theſis noſtra everti.

6. *Deceptio*: qua contingit, ut aliquid ſcientes, fallamur tamen; quoties ſcil. eandem rem, ſed diverſis reſpectibus, & ſciamus, & ignoremus.

De iſtis omnibus cum *Proteſtatibus*, tum *Imbecillitatibus ſyllogiſmorum*, conſulat qui volet fuſe differentem *Ariſtotelem* in ſecundo libro primorum Analyticorum.

Quæſtiones Tertii Capitis.

1. *De regulâ propoſitionis.*
2. *De Dicto de omni & nullo.*
3. *An ex puris particularibus vel negativis aliquid efficiatur?*
4. *De ſyllogiſmorum poteſtatibus.*
5. *De ſyllogiſmorum imbecillitatibus.*

CAP.

CAP. IV.

De Syllogiſmorum Figuris.

Parag. 1. *Forma ſyllogiſmorum duplex.*

DUplici Syllogiſmorum materiæ duplex reſpondet forma; *Figura ſc. & modus.* Horum *Figura* reſpicit terminos, materiam remotam; *Modus* Propoſitiones materiam proximam.

Parag. 2. *Tres ſyllogiſmorum figuræ.*

Figura eſt *debita medii termini cum extremis diſpoſitio quoad ſubjectionem & prædicationem.* Eſtque ea triplex, pro triplici medii diſpoſitione.

Vel enim *Medium*

- *Prædicatur* de uno extremorum, & ſubjicitur alteri; quæ eſt diſpoſitio maxime naturalis, & cum neceſſitate parit etiam evidentiam: ut in *Prima* figura; ubi medium eſt *Subjectum* in majori, & *Prædicatum* in minori propoſitione.
- *Prædicatur* de utroque: ut in *ſecunda* figura, ubi medium eſt *Prædicatum* in utraque præmiſſa.
- *Subjicitur* utrique: ut in *Tertia* figura, ubi medium eſt *Subjectum* in utraque præmiſſa juxta verſum.

Sub. Præ. prima: bis Præ. ſecunda; tertia, bis Sub.

Modus eſt *apta propoſitionum ordinatio quoad quantitatem & qualitatem.*

Mo-

Parag. 3. *Modi divisio.*

Modus alius est
- *Directus*, in quo infertur conclusio directè & immediate sequens à præmissis, & factum cognoscitur, *quoties* in conclusione *Major terminus* prædicatur de Minori.
- *Indirectus*, in quo infertur conclusio, non quæ ex præmissis immediate sequitur, sed quæ vi conversionis sequitur ex illa. Id factum cognoscitur, quoties in conclusione *Minor terminus* prædicatur de Majori.

Parag. 4. *Modorum numerus.*

Modi sunt omnino distincti *16.* qui multiplicati secundum triplicem figuram faciunt 48. Sunt quoque majori adhuc numero si addantur indirecti. Sed ex illis *16.* octo sunt prorsus inutiles; scil. *EE. EO. IE. II. IO. OE. OI. OO.* quod adversantur *Dicto de Omni & Nullo*, & Regulis superiori cap. parag. 3. datis, nisi quod IE. indirectè concludat in *Frisesmo*. Reliqui octo utiles sunt; scil. AA. AE. AI. AO. EA. EI. IA. OA. habentque in figuris locum ita ut quatuor in *prima*, totidemque in *secunda*, in *tertia* sex modi disponantur, omnes directi: qui cum quinque primæ figuræ indirectis his versiculis continentur.

1. Barbara, Celarent, Darii, Ferio; Baralipton, Celantis, Dabitis, Fapesmo, Frisesmorum: 2. Cesare, Camestres, Festino, Baroco: 3. Darapti, Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison. In quibus vocabulis tres syllabæ totidem signant Propositiones; prima *Majorem*; secunda *Minorem*; ultima *Conclusionem*; & propria cujusque syllabæ vocalis quantitatem & qualitatem propositionis per syllabam significatæ ostendit.

Parag. 5. *Regulæ figurarum ſpeciales.*

Primæ figuræ *quatuor* ſunt modi *directi*, *quinque indirecti*, in primis duobus verſiculis comprehenſi: In hac figura *Concluſio eſt libera*: *Major Univerſalis*, *ubique Minor Affirmativa*. Secundæ figuræ ſunt *quatuor* modi directi ab initio tertii verſus: in hac figura, *Minor eſt libera*, *Major* ubique *Univerſalis*, *Concluſio Negativa*: Tertiæ figuræ ſunt *ſex* modi directi; in reliquo tertii, & in toto quarto verſu comprehenſi: in hac figura *Major eſt libera*, *Minor* ubique *Affirmativa*, *Concluſio particularis*. Sunt & in ſecunda, & tertia figura modi *indirecti*, ſed minoris uſus; qui propterea negliguntur à pleriſque.

Parag. 6. *Exempla figurarum*

Exemplum Syllogiſmi in figura,

1. Bar- *Omne rationale eſt riſibile,*
   ba- *Omnis homo eſt rationalis,*
   ergo
   ra. *Omnis homo eſt riſibilis.*

2. Ceſ- *Nullus juſtus eſt crudelis,*
   a- *Omnis Tyrannus eſt crudelis,* ergo
   re. *Nullus Tyrannus eſt juſtus.*

3. Da- *Omnis homo eſt rationalis,*
   rap- *Omnis homo eſt riſibilis,*
   ergo
   ti. *Aliquod riſibile eſt rationale.*

Syllogiſmi & in reliquis modis ad horum rationem formari poſſunt, ſervata recta diſpoſitione terminorum, & quantitate & qualitate propoſitionum.

Quæ-

Quæſtiones Quarti Capitis.

1. *De triplici ſyllogiſmorum figura.*
2. *De modorum numero.*
3. *De prima figura & ejus modis.*
4. *De ſecunda figura & ejus modis.*
5. *De tertia figura & ejus modis.*
6. *De modis figurarum indirectis.*

CAP. V.

De Reductione Syllogiſmorum.

Parag. 1. *Definitio Reductionis.*

REductio eſt *mutatio Syllogiſmi quoad formam, ut in imperfectis modis neceſſitas illationis fiat ex inevidenti evidens.* Reducuntur ergo Syllogiſmi Imperfecti ad Perfectos. Perfecti ſunt, qui in quatuor directis modis primæ figuræ concluduntur: imperfecti, qui in reliquis modis, aut figuris.

Parag. 2. *Reductio duplex.*

Reductio vel eſt { 1. *Oſtenſiva*; fitque ſola propoſitionum converſione, aut tranſpoſitione. 2. *Ad impoſſibile*; eſtque cum adverſarius ad impoſſibile aliquod, aut abſurdum cogitur.

Parag. 3. *Uſus literarum in Reductione*

Ad Reductionem obſervandæ ſunt in modorum nominibus *initiales* quatuor literæ B. C. D. F. totidemque *intermediæ*, S. P. M. C. *Initiales* oſtendunt ad quem modum primæ figuræ quilibet modus ſit reducendus: ad eum ſcil. qui eandem habet Initialem; ut *Baroco* ad *Barbara*, *Diſamis* ad *Darii*, &c. *Intermediæ* oſtendunt modum reductionis; ita ut S. notet

propoſitionem eſſe convertendam ſimpliciter; *P.* convertendam eſſe per Accidens; *M.* propoſitiones eſſe tranſponendas; *C.* modum reducendum eſſe per deductionem ad impoſſibile: juxta verſus.

S. vult ſimpliciter verti: P. vero per acci.
M. vult tranſponi; C. per impoſſibile duci.

Illud tamen notandum, *literam intermediam* ad Syllabam vocalis præcedentis pertinere ſemper non ſequentis.

Parag. 4. *Exemplum Reductionis oſtenſivæ.*

Exemplum oſtenſivæ Reductionis ſit modus *Diſamis* tertiæ figuræ: cujus initialis D. oſtendit eum reducendum ad *Darii*; M. tranſponendas præmiſſas: S. in prima & ultima ſyllaba ſimpliciter convertendas Majorem & Concluſionem, hunc in modum.

Dif- *Aliquis Tyrannus eſt injuſtus.*
am- *Omnis Tyrannus eſt crudelis*: ergo
is. *Aliquis crudelis eſt injuſtus.*

Da- *Omnis Tyrannus eſt crudelis.*
ri- *Aliquis injuſtus eſt Tyrannus*: ergo
i. *Aliquis injuſtus eſt crudelis.*

Parag. 5. *Exemplum Reductionis per impoſſibile.*

Exemplum Reductionis per impoſſibile ſit modus *Baroco* ſecundæ figuræ: cujus initialis *B.* oſtendit reducendum ad *Barbara*; *C.* reducendum per impoſſibile. Fit autem talis reductio, *cum ex contradictoria concluſionis cum altera præmiſſarum infertur contradictoria alterius præmiſſæ*; Minoris ſcil. in ſecunda figura, Majoris in tertia; juxta verſus.

Servat majorem, mutatque ſecunda minorem;
Tertia majorem mutat, ſervatque minorem.

Re-

Reducitur ergo *Baroco* hunc in modum.

Ba- *Omne rationale eſt riſibile.*
roc- *Aliquod animal non eſt riſibile :* ergo
o- *Aliquod animal non eſt rationale.*

Bar- *Omne rationale eſt riſibile.*
ba- *Omne animal eſt rationale :* ergo
ra- *Omne animal eſt riſibile.*

Parag. 6. *Uſus reductionis per impoſſibile.*

Uſus talis reductionis eſt, ut qui conceſſis Majori & Minori negat ex illis ſequi concluſionem in Modis ſecundæ aut tertiæ figuræ, aut indirectis primæ; per abſurdam concluſionem alteri conceſſarum contradictoriam, ex contradictoriâ concluſionis illatam, cogatur tandem agnoſcere colligendi neceſſitatem, quam negabat in illis modis. Atque omnis ejuſmodi Argumentatio ducens ad impoſſibile nititur duobus iſtis fundamentis: *Contradictoriarum alteram perpetuo eſſe veram, alteram falſam : Et, Ex veris niſi vera ſequi non poſſe.*

Parag. 7. *Reductio omnium imperfectorum modorum per impoſſibile.*

Soli ex omnibus modis *Baroco* & *Bocardo* ſignantur litera C : quod illæ non alio modo reduci poſſunt, quam per impoſſibile : non quod illæ ſolæ ita reducantur : Nam & Imperfecti omnes reducuntur per impoſſibile : quamvis non ſemper ad Modum ſuæ initialis. Id quod aliqui conati ſunt iſtis vocibus exprimere, *Neſciebatis, Odiebam, Letare, Romanis*, in quibus quatuor vocales denotant quatuor perfectos modos, pro ratione quantitatis & qualitatis concluſionum per illas vocales ſignatarum : ſc. A. *Barbara*, E. *Celarent*, I. *Darii*, O. *Ferio*. Deinde tot ſyllabæ tot modos deſignant, idque vulgato ordine : ita ut ly *Neſciebatis* ſignificet quin-

quinque indirectos primæ: ly *Odiebam* quatuor secundæ: ly *Letare*, *Romanis* sex tertiæ figuræ modos. *Ergo* in ly *Romanis* prima syllaba *Ro* ostendit quartum modum tertiæ figuræ, sc. *Datisi*, reducendum esse ad *Ferio*.

Parag. 8. *Reductio perfectorum modorum ad perfectissimos.*

Nec imperfecti solum ad perfectos; sed & ex perfectis particulares, & minus perfecti ad universales & perfectissimos, hoc est, *Darii & Ferio* ad *Barbara* aut *Celarent* reducuntur per impossibile: licet non immediatè. Reducuntur enim *Darii* ad *Camestres*, & *Ferio* ad *Cesare* figuræ secundæ modos per impossibile, eo pacto quo reducuntur modi secundæ figuræ ad modos primæ: & tum postea reducuntur ostensive ad *Celarent* in prima.

Quæstiones Quinti Capitis.

1. *De definitione & usu Reductionis.*
2. *De Reductione ostensiva, & ad impossibile.*
3. *De Reductione indirectorum primæ figuræ.*
4. *De Reductione modorum secundæ figuræ.*
5. *De Reductione modorum tertiæ figuræ.*
6. *De Reductione perfectorum primæ figuræ ad perfectissimos.*
7. *De resolutione Syllogismorum unius figuræ in aliam.*

CAP. VI.

De Inventione medii termini.

Parag. 1. *Usus hujus doctrinæ.*

COpia argumentorum ad quodvis problema concludendum pendet ex *inventione aptorum Mediorum*: de quâ quantum ad figuras dari possunt *Regulæ* quædam *generales* Figura-

gurarum ac Modorum rationi accommodatæ: *ſpeciales* enim *Regulæ* ex natura Thematum ſive Terminorum Problematis ex Topicis colligendæ ſunt.

Quicquid poteſt eſſe *Medium* in aliquo ſyllogiſmo, erit neceſſario alterius extremorum (quæ in problemate ſeu Concluſione continentur) aut *Antecedens*, aut *Conſequens*, aut *Repugnans*. *Antecedens* alicujus termini eſt, quod poteſt ei univerſaliter ſubjici: *Conſequens*, quod poteſt de eo univerſaliter prædicari: *Repugnans*, ſive extraneum, quod nec ei ſubjici poteſt, nec de eo prædicari. Horum autem ſingula conſiderari debent ratione habita ad utrumque extremum; *Majorem* ſc. *Terminum* & *Minorem*. Quorum Major *Prædicatum* eſt Concluſionis, Minor *Subjectum*. Parag. 2. *Medii inveniendi ratio ad extrema.*

Ad inveniendum ergo Medium probandæ cuivis concluſioni aptum, obſerventur Regulæ. Parag. 3. *Regulæ inveniendi medium.*

1. Si concludenda ſit *Univerſalis affirmativa*; quærendum tale Medium, quod ſit *Antecedens Majoris* extremi, & *Conſequens Minoris*: & fiet Syllogiſmus in *Barbara*.

2. Si *Particularis affirmativa*; quærendum Medium, quod vel ſit *Antecedens Majoris*, & *Conſequens Minoris*, & erit Syllogiſmus in *Darii*: vel *Antecedens utriuſque*, & erit in *Darapti*, *Diſamis*, aut *Datiſi*.

3. Si *Univerſalis Negativa*: quærendum Medium, quod vel ſit *Repugnans Majoris*, & *Conſequens Minoris*; & erit Syllogiſmus in *Celarent*, aut *Ceſare*: vel *Conſequens Majoris* & *repugnans Minoris*, & erit in *Camestres*.

4. Si *Particularis negativa*: quærendum Medium, quod vel ſit *Repugnans Majoris* & *Conſequens Mino-*

Minoris: & erit in *Ferio*, aut *Feſtino*: vel *Conſequens Majoris & repugnans minoris*; & erit in *Baroco*: vel *Repugnans Majoris & Antecedens Minoris*; & erit in *Felapton*, *Bocardo*, vel *Ferison*.

5. Si ſumatur Medium, quod ſit vel *Repugnans utriuſque* Extremi, vel *Conſequens utriuſque*, vel *Antecedens Majoris*, *& repugnans Minoris*, nihil colligitur.

Parag. 4. *Schema de inventione* Λ *ſedis.*

Rem omnem ſubjectum Schema delineat.

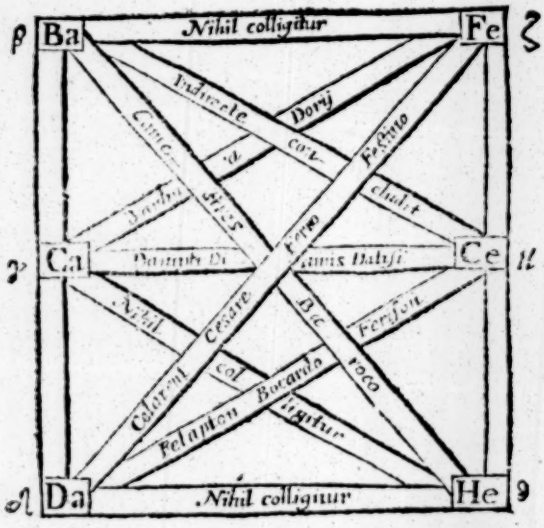

Cui explicando verſiculos excogitarunt.

Fecana, Cageti, Dafenes, Hebare, Gadaco
Gebali ſtant: non ſtant *Febas, Hedas, & Hecas.*

In

In quibus verſiculis tertia cujuſque vocabuli *ſyllaba* notat *concluſionem*, ejuſque ſyllabæ Vocalis concluſionis *quantitatem & qualitatem*; ut ſupra. In Prioribus ſyllabis duarum vocalium A & E. A notat *majus extremum*, ſive prædicatum Quæſtionis; E *minus extremum*, ſive ſubjectum; literarum vero B, C, D, F, G, H, tum in verſiculis tum in ſchemate, atque etiam Græcarum ad oram Schematis pictarum β, γ, δ, ζ, η, ϑ, B & β ſignificant Conſequens, C & γ Antecedens, D & δ Repugnans *Prædicati*; F & ζ Conſequens, G & η Antecedens, H & ϑ Repugnans *Subjecti*: e. g. ly *Fecana* oſtendit, quod ad probandam quæſtionem *univerſalem affirmativam*, ſumendum ſit tale medium, quod ſit *Conſequens Subjecti*, & *Antecedens Prædicati*. Parag. 5. *Expoſitio Schematis.*

Notandum 1o *Gebali* concludere indirecte tantum, in prima figura: 2do in concluſione univerſali eminenter contineri ſuam particularem; & conſequenter modum particularem idem Medium requirere, quod modus univerſalis ejuſdem figuræ ſibi affinis; ut *Fecana* non tantum concluſioni in *Barbara* ſubſervire, ſed & in *Darii*. 3o, *Febas*, *Hedas*, & *Hecas* propterea inutiles eſſe, quod in *Febas* eſſent duæ affirmativæ in ſecunda figura; in *Hedas* ambæ præmiſſæ eſſent negativæ; in *Hecas* eſſet minor negativa in prima, vel tertia figura. Parag. 6. *Notanda nonnulla in hac materia.*

Quæſtiones Sexti Capitis.

1. *De copia Argumentorum.*
2. *De Habitudine Medii ad extrema.*
3. *De Conjugationibus inutilibus.*
4. *De medio reſpectu Problematis* A.

5. *De medio reſpectu Problematis* E.
6. *De medio reſpectu Problematis* I.
7. *De medio reſpectu Problematis* O.

CAP. VII.

De Syllogiſmis quibuſdam Specialibus.

Parag. 1. *Syllogiſmi quidam ſpeciales.*

SUNT quædam Syllogiſmorum formæ, quæ propter aliquam à ſuperioribus diſcrepantiam peculiari indigent conſideratione; quales ſunt *Syllogiſmus Expoſitorius*, *Syllogiſmus ex Obliquis*, & *Syllogiſmus Modalis*.

Parag. 2. *Expoſitorius Syllogiſmus.*

Syllogiſmus Expoſitorius eſt, in quo datur terminus aliquis, & propoſitio ſingularis. Ejus uſus præcipuus eſt in *tertia* figura: in qua ſæpe propoſitiones particulares exponuntur per ſingulares; quo illationis neceſſitas evidentius, & penè ad ſenſum pateat. Non tamen peculiaris eſt ejuſmodi expoſitio tertiæ Figuræ, (ut nonnullis placuit;) ſed habet ſuum uſum & in reliquis. Aptiſſime quidem convenit *tertiæ*; quod in illa Medium ubique ſubjiciatur, & ſingularium maxime ſit proprium ſubjici; ut,

Socrates eſt homo,
Socrates eſt doctus: ergo
Aliquis homo eſt Doctus.

Parag. 3. *Syllogiſmus ex obliquis.*

Syllogiſmus ex Obliquis eſt, cum aliquis terminorum, præcipuè vero medius, eſt obliquus: De quo breviter tres regulæ obſerventur.

1. Extremum in Præmiſſis obliquum, obliquum maneat & in concluſione.

2. Me-

2. Medio exiſtente obliquo in altera præmiſſa, Extremorum illud quod cum eo in illa conjungitur in concluſione rectum eſto, reliquum vero obliquum: ut *Omnis hominis equus currit, Socrates eſt homo*: ergo, *Socratis equus currit.*

3. Ex negativa de termino obliquo, & affirmativa de recto, concluſio ſequitur de obliquo.

Syllogiſmus Modalis eſt, in quo propoſitio, aut propoſitiones modificantur: Eſtque, ſi omnes modificentur, *mere Modalis*; ſin aliqua ſit modalis, aliqua de ineſſe, *Mixtus* Syllogiſmus. In his explicandis pene nimius eſt *Ariſtoteles lib.* 1. *Prior. Analyt.* Is conſulendus: quod nunc agitur, compendium eſt. Parag. 4. *Syllogiſmus modalis.*

Quæſtiones Septimi Capitis.

1. *De Syllogiſmo Expoſitorio.*
2. *De Syllogiſmo ex Obliquis.*
3. *De Syllogiſmo mere Modali.*
4. *De Syllogiſmo mixte Modali.*

CAP. VIII.

De Enthymemate & Sorite.

SYllogiſmi ſecundario dicti ſunt aut *Deficientes*, aut *Redundantes*: Deficiens vocatur Enthymema. Eſt autem *Enthymema Logicum*, (nam Rhetoricum alius eſt ratiocinatio) Argumentatio, in qua ex una præmiſſa infertur concluſio: ut, *Socrates currit*, ergo *eſt Animal.* Deficit autem Enthymema non reipſa, ſed quoad enun- Parag. 1. *Enthymematis definitio.*

enunciandi modum: nec deeſt altera præmiſſa, (ut quam termini ſufficiunt) ſed reticetur. Utimur Enthymemate, aut *brevitatis* gratia, cum præmiſſa quam ſupprimimus eſt evidens; aut *fugæ* & *occultationis*, cum eſt infirma; aut *ornatus*, ne impediatur orationis flumen.

Parag. 2. *Reductio Enthymematis ad ſyllogiſmum.* Enthymema ad Syllogiſmum reducitur per additionem illius præmiſſæ, quæ deeſt: *Majoris* ſc. vel *Minoris*. Utra vero harum deſit cognoſcitur ex terminis. Deeſt enim *Major*, ſi *Subjectum* Conſequentis reperiatur in Antecedente; ſi vero *Prædicatum* Conſequentis reperiatur in Antecedente, tum deeſt *Minor*: Propoſitio autem quæ ſupplenda eſt, ex duobus illis terminis confici debet, qui ſemel tantum reperiuntur in Enthymemate. Conſequutio Enthymematis in Scholis *Argumentum* dici ſolet; quæ ſi ſit falſa & independens, negamus *Argumentum* ſive *Conſequentiam*.

Parag. 3. *Proſyllogiſmus.* *Syllogiſmus Redundans* virtualiter continet plures Syllogiſmos: eoſque vel *Inæqualiter*, vel *Æqualiter*. Inæqualiter plures complectitur, qui alicui præmiſſæ principali *Proſyllogiſmum* adjungit, qui eam *confirmet*, aut *illuſtret*: ut,

Nullus injuſtus eſt amandus.
Omnis Tyrannus (crudelis quum ſit) eſt injuſtus: ergo
Nullus Tyrannus eſt amandus.

Parag. 4. *Reſolutio Proſyllogiſmi.* Reſolviturque in plures, ſi (præter principalem ſyllogiſmum) ex Proſyllogiſmo, tanquam *antecedente*, & præmiſſa cui additur tanquam *conſequente* fiat Enthymema; illudque tandem, quo dictum eſt modo, reducatur ad perfectum Syllogiſmum. Incommodè loquuntur

tur

tur in Scholis, qui inter disputandum penultimum Syllogismum *Prosyllogismum* vocant; cum potius posterior quisque syllogismus inter disputandum sit *Prosyllogismus* prioris, utpote ad aliquam ejus præmissam confirmandam adhibitus: perpetuo enim quod in *Genesi* prius est, id est posterius in *Analysi*, & è converso.

Syllogismus Redundans, qui virtualiter & æqualiter continet plures, *Sorites* dicitur. Est autem *Sorites* Argumentatio in qua plures propositiones ita coacervantur, ut prædicatum prioris propositionis perpetuo subsumatur velut subjectum sequentis, donec tandem ultimum prædicatum cum primo Subjecto componatur: ut, Parag. 5. *Sorites.*

Omnis homo est Animal.
Omne Animal est vivens.
Omne vivens est corpus.
Omne corpus est substantia: ergo
Omnis homo est substantia.

Sorites vim habet in terminis duntaxat necessario subordinatis: subordinatione sc. vel *Prædicamentali*, vel *Causali*. Fundatur hoc Argumentandi genus *in prima Regula Anteprædicamentali*; & eodem modo intelligendum est, quo illa. Resolvitur *Sorites* in tot syllogismos in *Barbara*, quot sunt termini subsumpti ante conclusionem; qui singuli erunt *Media* singulorum syllogismorum: proinde in dicto exemplo sunt virtualiter tres syllogismi; quorum primi medium erit ly *Animal*, secundi ly *Vivens*, tertii ly *Corpus*. Parag. 6. *Soritis legis & resolutio.*

Quæ-

Quæstiones Octavi Capitis.

1. *De Enthymemate.*
2. *De Prosyllogismo.*
3. *De Sorite.*

CAP. IX.

De Syllogismo Hypothetico.

Parag. 1. *Syllogismus mere hypotheticus.*

SYllogismus *Hypotheticus* est, in quo reperitur propositio aliqua Hypothetica. Estque vel *pure*, vel *ex parte solum* Hypotheticus. *Pure Hypotheticus* est, cujus omnes propositiones sunt *Hypotheticæ*: ut,

Si Socrates sit homo, est Animal.
Si Socrates sit rationalis, est homo: ergo
Si Socrates sit rationalis, est Animal.

Reduciturque ad Categoricum in *Barbara*, remoto tantum subjecto Antecedentis; sic

Omnis homo est Animal.
Omne rationale est homo: ergo
Omne rationale est Animal.

Parag. 2. *Syllogismus conditionalis.*

Syllogismus ex parte Hypotheticus est, cujus tantum major Propositio est Hypothetica. Estque *Conditionalis*, & *Disjunctivus*: Copulativus enim non datur, nisi negativus; qui ad disjunctivum pertinet. *Conditionalis*, sive *stricte Hypotheticus* est, qui constat ex majori Conditionali.

Ejus

Ejus duplex forma eſt, ſc.

1. A poſitione Antecedentis ad poſitionem Conſequentis: ut, *ſi eſt homo, eſt animal; ſed eſt homo*: ergo *eſt animal*, non è converſo.

2. Ab everſione Conſequentis ad everſionem Antecedentis: ut, *ſi eſt homo, eſt animal; ſed non eſt animal*: ergo *non eſt homo*, non è converſo.

Parag. 3. *Reductio Conditionalis ad Categoricum.*

Reducuntur *Conditionales* ad *Categoricos*: Conditionales *prioris formæ* ad modos *primæ figuræ*, in quibus minor eſt affirmativa: *poſterioris* vero ad modos *ſecundæ*, in quibus minor eſt negativa. In utraque major conditionalis debet fieri categorica, conjungendo *Prædicata* Antecedentis & conſequentis, omiſſis *ſubjectis* utriuſque: ut in ſuperioribus exemplis Major ſic fit Categorica, *Omnis homo eſt animal.*

Parag. 4. *Syllogiſmus Disjunctivus.*

Syllogiſmus Disjunctivus eſt, qui conſtat ex Majori Disjunctiva. Ejus unica tantum eſt forma ſimpliciter neceſſaria, ſcil. à negatione reliquarum partium ad poſitionem unius: ut, *Aut dies, aut nox eſt; dies non eſt*: ergo *nox eſt.* A poſitione vero unius ad negationem reliquarum, ibi duntaxat neceſſitatem habet, ubi termini Disjuncti ita immediate ſunt oppoſiti, ut neceſſe ſit unum ineſſe ſubjecto, reliquum non ineſſe. Reducitur autem *Disjunctivus* ad *Categoricum*: mutando Majorem disjunctivam primo quidem in conditionalem, tum vero deinceps in Categoricam.

Parag. 5. *Dilemma.*

Hypotheticus Redundans dicitur *Dilemma.* Eſt autem *Dilemma* Argumentatio, quæ facta disjunctione membrorum, ita adverſarium conſtringit utrinque, ut quamlibet interrogationis partem accipiat, cauſa tamen cadet. Dicitur & *cornutus ſyllogiſmus*, quod utrinque adverſarium

ſarium velut cornibus petat, & feriat: ut, *Uxorem ſi ducas formoſam, habebis communem: ſi deformem, pœnam*: ergo *nulla ducenda.*

Parag. 6. *Dilemmatis leges & reſolutio.*

Dilemma ita comparari debet: ut, 1. *diſjunctio ſit plena*; 2. *utraque pars feriat*; 3. *non poſſit retorqueri.* Reſolvitur in unum *Syllogiſmum Hypotheticum*, ab everſione conſequentium ad everſionem antecedentis, & *plures Categoricos*, ita ut ex ſingulis membris minoris cum ſuis Proſyllogiſmis fiant ſinguli Categorici.

Quæſtiones Noni Capitis.

1. *De Syllogiſmo mere Hypothetico.*
2. *De Syllogiſmo Conditionali.*
3. *De Syllogiſmo Diſjunctivo.*
4. *De Dilemmate.*

CAP. X.

De Inductione & Exemplo.

Parag. 1. *Inductio.*

Inductio eſt argumentatio, quæ ex ſingularibus (*ſive particularibus*) ſufficienter enumeratis colligit Univerſale. Ea *explicita* eſt, ſi omnia particularia enumerentur expreſſe: *implicita*, ſi aliquibus expreſſe numeratis, reliqua adjecta aliqua clauſula; ut, *& ſic de cæteris*, &c. quamvis brevitatis ſtudio non expreſſa, intelligi tamen ſignificentur: ut, *Iſte magnes trahit ferrum, & ille, & hic, & pariter ſe habet in reliquis*: ergo *omnis magnes trahit ferrum.* Eſtque inductio alia Affirmativa, alia Negativa.

In-

Inductio eſt *utilis* admodum, & *potens* argumentandi genus: ut quo probentur prima Principia, & Univerſaliſſima: quorum non dantur cauſæ, nec univerſaliora, per quæ poſſint probari. Nititur autem Inductio hoc principio velut fundamento neceſſario. *Quod omnibus inferioribus convenit, id toti ſuperiori convenire.* Evertitur Inductio, ſi fiat exceptio, aut inſtantia in contrarium. Parag. 2. *Inductionis vis.*

Exemplum eſt Argumentatio, in qua ex ſingulari notiore infertur ſimile ignotius. Fitque duobus modis; nam aut ſuadendæ quæſtioni *univerſali* affertur, aut *ſingulari*. Univerſali, ut ſi oſtenderes *exemplo Marii & Syllæ duos ſummos principes laceraturos Rempublicam*: Singulari, ut ſi oſtenderes *eodem exemplo Cæſarem & Pompeium laceraturos Rempublicam*. Parag. 3. *Exemplum*

Exemplum poteſt eſſe vel *unius* ſingularis, vel *plurium*: modo omnium non ſit. Eſt exemplum omnium Argumentationum ineſficaciſſima: *Illuſtrat* enim magis, quam *probat*: nec tam *cogit*, quam *ſuadet*: ut quod fundamento nitatur tantum probabili, *Similibus* ſcil. *eadem aut ſimilia convenire*. Evertitur Exemplum facillime, ſi diſſimilitudinis ratio oſtendatur. Parag. 4. *Exempli vis.*

Quæſtiones Decimi Capitis.

1. *De Inductione.*
2. *De Exemplo.*

CAP. XI.

De Fine & Præcognitis Demonſtrationis.

Parag. 1. *Argumentationis ſpecies quoad Materiam.*

ARgumentatio, quatenus contrahitur ad certam materiam, (nam de *formali*, & *incontracta* hactenus egimus) vel *Apodictica* eſt, quæ & Demonſtratio: vel *Dialectica*, quæ & ſyllogiſmus Topicus: vel *Sophiſtica*, quæ & Elenchus, ſive Fallacia dicitur.

Differunt iſta ex parte

- Medii quod eſt in: Demonſtratione, *Neceſſarium*. / Topico Syllogiſmo, *Probabile*. / Elencho, *Captioſum*.
- Finis qui eſt in: Demonſtratione, *Scientia*. / Topico Syllogiſmo, *Opinio*. / Elencho, *Deceptio*.

Parag. 2. *Demonſtrationis definitio.*

Demonſtratio eſt *Syllogiſmus faciens Scire*. *Scire* autem unumquodque dicimur, *cum cauſam cognoſcimus propter quam res eſt, quod illius rei cauſa ſit, nec poſſit res aliter ſe habere*. Unde duplex oritur ſcientiæ *Certitudo*: Altera *Objecti*, vel *Scibilis*, quando rei cauſa proxima apprehenditur: Altera *Subjecti*, vel *Scientis*, quando ſciens certus eſt rem non poſſe aliter ſe habere. Per illam diſtinguitur *Scientia* ab *Errore*: per hanc & ab *Opinione*, quæ includit in ratione ſui formidinem oppoſiti.

Parag. 3. *De præcognitis &*

Omnis ſcientia eſt concluſionis; oriturque ex præcedenti cognitione præmiſſarum. *Præcognita* autem cujuſque Scientiæ ſunt tria;

Sub-

Subjectum, *Passio* & *Dignitas* sive principium. Modi autem quibus ista præcognoscuntur, *Præcognitiones* appellantur : suntque duæ ; *Quod sit*, & *Quid sit*. *præcognitionibus.*

Subjectum est minor extremitas, quæ in quæsito subjicitur, & de qua passio demonstranda est : ut *Homo*. De eo utrumque præcognoscendum est, & *Quod sit*, & *Quid sit*. *Quod sit*, quia alias frustra quæreretur scientia de eo : de non ente enim non est scientia : *quid sit* vero, non *nominis* solum, sed & *Rei* ; cum *quid sit rei subjecti*, sit Medium Demonstrationis, & Medium præcognosci necesse est conclusioni, saltem *confuse*. Præcognitio *Quod sit*, dicitur *Hypothesis* ; *Quid sit*, *Definitio*. Parag. 4. *Subjecti Præcognitio.*

Passio est accidens proprium de subjecto demonstrabile ; estque semper Major extremitas, quæ in conclusione prædicatur : ut *Risibile*. Ipsam necesse est Præcognosci *Quid sit* ; *Nominis* dico, non *Rei* : nam Subjectum ingreditur ejus quid sit Rei. Non vero præcognoscitur *Quod sit* ; illud enim est ipsummet *Quæsitum* cujus scientiam investigamus per Demonstrationem. Parag. 5. *Præcognitio Passionis.*

Dignitas, sive *principium* est propositio per se nota, in qua passio cum definitione Subjecti conjungitur, estque semper Major Propositio Demonstrationis ; ut, *Omne animal rationale est risibile*. Ea cognita *virtualiter* cognoscitur conclusio, & in ea virtualiter continetur, quæ tamen non *actu* cognoscitur ; donec assumatur Minor : quibus cognitis, (etsi naturâ posterius, tamen) *simul tempore* cognoscitur conclusio. Dignitas præcognosci non potest *Quid sit*, cum sit propositio complexa, & *Quid sit* sit tantum incomplexorum : præcognosci tamen debet Parag. 6. *Præcognitio Dignitatis.*

Quod ſit, hoc eſt, quod ſit vera, alias non poſſet facere fidem concluſioni.

Quæſtiones Undecimi Capitis.

1. *De ſpeciebus Argumentationis quatenus ad materiam certam reſtringitur.*
2. *Sitne Scientia, & Demonſtratio?*
3. *An aliquid ſciatur de novo?*
4. *De fine & uſu Demonſtrationis.*
5. *An omnis doctrina diſcurſiva ſit ex præexiſtenti cognitione?*
6. *De præcognitorum numero.*
7. *De præcognitione Subjecti.*
8. *De præcognitione Paſſionis.*
9. *De præcognitione Dignitatis.*
10. *An cognitis Majori & Minori, ſimul tempore cognoſcatur Concluſio?*
11. *De prima definitione Demonſtrationis.*
12. *De definitione ipſius ſcire.*
13. *De ſcientiarum ſubalternatione.*

CAP. XII.

De Conditionibus Propoſitionum Demonſtrationis Abſolutis.

Parag. 1. *Secunda Definitio demonſtrationis.*

DEmonſtrationis definitio prior erat *ex finali*: alteram exhibet *Ariſtoteles ex materiali*, viz. Demonſtratio eſt *Syllogiſmus ex veris, primis, & immediatis, & notioribus, & prioribus, & cauſis concluſionis.* In qua definitione quinque ponuntur conditiones Propoſitionum ſeu præmiſſarum in Demonſtratione: quarum duæ priores *Abſolutæ* ſunt, & ipſas reſpi-

reſpiciunt propoſitiones in ſe conſideratas, *Neceſſitas* ſc. & *Immedietas*; reliquæ *Relatæ* ſunt, ſive *comparatæ*, & reſpiciunt Propoſitiones in habitudine ad Concluſionem.

Prima conditio *Neceſſitas* eſt: oportet enim omnes Propoſitiones in Demonſtratione eſſe neceſſarias. Sunt autem tres Neceſſitatis gradus, *de Omni*, *Per ſe* & *Univerſale primum*, ſive *Quatenus ipſum*. Parag. 2. *Neceſſitatis gradus.*

De Omni Propoſitio tunc eſſe cenſetur, cum prædicatum ſubjecto, & omni ineſt, & omni tempore: ut *Homo eſt animal*. Diciturque *de Omni Poſterioriſticum*, ad diſcrimen propoſitionis univerſalis quantitatis, quæ *de omni Prioriſticum* dicitur. Differt autem hoc ab illo, quod ad Prioriſticum ſufficit *univerſalitas ſubjecti*, ad Poſterioriſticum præter *Subjecti* requiritur & *Temporis* univerſalitas: in illo univerſalitas attenditur *ex ſigno univerſali*, in hoc, *ex naturali habitudine* prædicati ad ſubjectum quantumvis abſit univerſale ſignum. Parag. 3. *Propoſitio de Omni.*

Per ſe Propoſitio tunc eſſe cenſetur, cum eſt in aliquo modorum *dicendi per ſe*, ſed præſertim cum eſt in *primo* vel *ſecundo* modo: *Tertius* enim modus eſt inutilis omnino ad Demonſtrationem, & *quartus* modus ad potiſſimam demonſtrationem, niſi in quantum eſt reducibilis ad primum vel ſecundum. Sunt ergo *quatuor modi dicendi per ſe*; quibus opponuntur *tres modi dicendi per accidens*. Parag. 4. *Propoſitio per ſe.*

Primus modus dicendi per ſe eſt, quando prædicatum eſt de definitione ſubjecti; ut iſta, *Homo eſt animal*. Prædicatum autem eſt de definitione ſubjecti, vel actu, ut *Genus proximum*, *Differentia proxima*, & ex eis conſtans *integra definitio*; vel implicitè, ut *Genus remotum*, & *differentia remota*. Parag. 5. *Primus modus per ſe dicendi.*

Se-

Parag. 6. *Secundus modus dicendi per ſe* eſt, quando ſubjectum eſt definitione prædicati. Id quod fit, quoties *propria affectio* (una aut per ſe, aut per diviſionem adæquatam) de proprio ſubjecto prædicatur: ut, *Homo eſt riſibilis, numerus eſt par aut impar.* His duobus modis *dicendi per ſe* opponitur *primus modus dicendi per accidens*, cum neuter terminorum eſt de definitione alterius: quod fit quoties accidens commune prædicatur de ſubjecto, aut è contra, ut *Corvus eſt niger.*

Secundus modus perſeitatis.

Parag. 7. *Tertius modus dicendi per ſe* eſt, quando exiſtentia prædicatur de ſubſtantia, quod fit, quoties in propoſitione (quam vocant *ſecundi adjacentis*) terminus ſubſtantialis ſubjicitur; ut, *Homo eſt.* Huic opponitur *ſecundus modus dicendi per accidens*, cum exiſtentia de accidenti prædicatur: ut, *Albedo eſt.*

Tertius modus perſeitatis.

Parag. 8. *Quartus modus dicendi per ſe* eſt, quando cauſa externa (*Efficiens* nimirum *vel finis*) prædicatur de ſuo effectu, aut viciſſim effectus de ipſa; ut, *Jugulatus interiit.* Ei opponitur *tertius modus dicendi per accidens*, cum cauſa fortuita de effectu prædicatur, aut contra: ut, *Socrate ambulante coruſcavit.*

Quartus modus perſeitatis.

Parag. 9. *Quatenus ipſum*, ſive *univerſalis primum* (qui tertius neceſſitatis gradus eſt) Propoſitio tunc eſſe cenſetur, quando prædicatum ita univerſaliter ſubjecto attribuitur, ut primo ei inſit, & cum eo reciprocetur; ut, *Homo eſt riſibilis.* Hic gradus neceſſitatis omnium eſt perfectiſſimus, & ſupponit priores duos. Omnes propoſitiones ſecundi modi *dicendi per ſe* ſunt *quatenus ipſum:* illæ etiam primi modi, in quibus aut differentia proxima, aut tota definitio prædicatur de ſpecie.

Propoſitio quatenus ipſum.

In

In omni demonſtratione omnes propoſitiones debent eſſe *De omni*: & concluſio etiam *Per ſe ſecundo modo*. In *demonſtratione* autem ſimpliciter *Potiſſima* requiritur, ut omnes propoſitiones habeant ſingulos Neceſſitatis gradus, ut ſint *De omni*, & *per ſe*, & *quatenus ipſum*. Parag. 10. *Quo gradu propoſitiones debent eſſe neceſſariæ.*

Secunda abſoluta Conditio propoſitionum in demonſtratione eſt *Immedietas*. Parag. 11. *Immedietas duplex*

Eſtque ea duplex { 1. *Subjecti*, quando prædicatum ineſt ſubjecto, nullo mediante alio ſubjecto, cui prius inſit: id quod fit in omni propoſitione *Quatenus ipſum*; ut, *Homo eſt riſibilis*. 2. *Cauſæ*; quando prædicatum ineſt ſubjecto, nulla mediante cauſa propter quam inſit: id quod fit in propoſitionibus *primo* & *per ſe notis*: ut, *Totum eſt majus ſua parte*.

Immedietas *cauſæ* perfectior eſt immedietate *Subjecti*. Propoſitiones ergo dicuntur *primæ atque immediatæ*; quarum non datur Medium, aut *ineſſendi* prædicati in ſubjecto, aut *demonſtrandi* prædicatum de ſubjecto.

Concluſio in omni Demonſtratione debet eſſe immediata *Immedietate ſubjecti*, ſed nunquam *Immedietate cauſæ*: quia habet ſemper demonſtrari per medium. Dignitas ſive *major propoſitio* utraque immediatè talis ſit: Atque etiam *Minor Propoſitio* in Demonſtratione potiſſimâ, in eâ enim utraque præmiſſa debet eſſe principium per ſe notum, & indemonſtrabile, ac proinde primum & immediatum etiam *immedietate* cauſæ. Parag. 12. *Qualis immedietas requiritur in propoſitionibus.*

Quæſtiones Duodecimi Capitis.

1. *De ſecunda Definitione Demonſtrationis.*
2. *De tribus gradibus Neceſſitatis.*

3. *De*

3. *De gradu de omni.*
4. *De gradu per ſe, & quatuor ejus modis.*
5. *De primo modo dicendi per ſe.*
6. *De ſecundo modo dicendi per ſe.*
7. *De tertio modo dicendi per ſe.*
8. *De quarto modo dicendi per ſe.*
9. *De utilitate aut inutilitate dictorum modorum ad Demonſtrationem.*
10. *De gradu quatenus ipſum.*
11. *De neceſſitate requiſita in ſingulis propoſitionibus Demonſtrationis.*
12. *De duplici Immedietate.*
13. *De Indemonſtrabilitate Principiorum.*
14. *De variis principiorum diviſionibus & ſpeciebus.*

CAP. XIII.

De Conditionibus Propoſitionum relatis.

Parag. 1. *Conditiones Propoſitionum reſpectu concluſionis.*

RElIquæ conditiones in definitione demonſtrationis conveniunt Propoſitionibus quatenus *præmiſſæ* ſunt; hoc eſt cum reſpectu ad Concluſionem: quas proinde *Relatas* ſeu *Comparatas* diximus. Sunt eæ tres *Prioritas*, *Notioritas*, *Cauſalitas*: debent enim præmiſſæ eſſe Priores, Notiores, & Cauſæ concluſionis.

Parag. 2. *Prioritas Præmiſſarum.*

Prius dicitur, quod poteſt eſſe ſine altero, ſed non illud ſine ipſo, ut *Binarius* prior eſt *Ternario*. Principia ergo ſive præmiſſæ priores ſunt concluſione, licet non *tempore*, (nam concluſio vera eſt, quamprimum præmiſſæ veræ ſunt) *natura* tamen; nam concluſio vera eſt propter præmiſſas, non illæ propter hanc. Hinc præ-

præmiſſæ dicuntur *Principia Eſſendi* concluſionis.

Notius dicitur, quod poteſt à nobis cognoſci ſine altero, ſed non illud ſine ipſo: ut, *Binarius* notior eſt *Ternario*. Præmiſſæ ergo ſunt notiores nobis concluſione: aliàs enim non poſſunt efficere in nobis cognitionem Concluſionis, quia *propter quod unumquodque eſt tale, illud ipſum neceſſe eſt ſit magis tale.* Licet enim ſingularia & effectus, quorum eſt *Concluſio*, ſunt nobis notiora Univerſalibus & Cauſis, quorum ſunt *Præmiſſæ*, ſimpliciter & *cognitione confuſa*: *diſtincta* tamen & *accurata cognitione*, Univerſalia & Cauſæ ſunt etiam *nobis* notiora (& non *natura* tantum) Singularibus & Effectibus. Hinc præmiſſæ dicuntur *Principia cognoſcendi* Concluſionem. Parag. 3. *Notioritas præmiſſarum.*

Ex duabus iſtis conditionibus ſequitur tertia, quæ eſt *Cauſalitas*. Præmiſſæ enim, ſi ſint & *Priores* quoad naturam, & quoad nos *notiores* Concluſione, *Cauſæ* etiam ejus ſunt neceſſe eſt, unde & *Principia* audiunt. Neque hoc *Cognoſcendi* ſolum, & reſpectu *conſequentiæ* concluſionis (tales enim ſunt præmiſſæ in omni Syllogiſmo rectè formato;) ſed, quod Demonſtrationi peculiare eſt, *Eſſendi* etiam, & reſpectu *inhærentiæ* prædicati in ſubjecto: nam *Medium*, quod eſt in præmiſſis, eſt cauſa *affectionis*, quæ eſt in Concluſione. Parag. 4. *Cauſalitas præmiſſarum.*

Quæſtiones Decimitertii Capitis.

1. *De prioritate & notioritate Præmiſſarum in demonſtratione.*
2. *An Univerſalia in prædicando ſint nobis notiora ſingularibus?*

3. *An Universalia in causando sint nobis notiora Effectibus?*

CAP. XIV.

De Demonstrationis variis gradibus.

Parag. 1. *Demonstrationes non omnes æque perfectæ.*

QUÆ hactenus de Demonstratione dicta sunt simpliciter, de perfectissima duntaxat Demonstratione, quam *potissimam* vocant, intelligenda sunt absolutè: aliis vero Demonstrationis speciebus, (vel gradibus potius) conveniunt solum per Analogiam ad *potissimam*; idque secundum magis & minus pro diverso gradu perfectionis; quod ut cognoscatur plenius considerandi sunt Demonstrationum gradus; atque ut illi, quæstionum *scibilium* numerus.

Parag. 2. *Quæstiones an sit, & quid sit.*

Quæstiones scibiles sunt quatuor, quarum duæ sunt simplices, *An sit*, & *Quid sit*: duæ complexæ, *Quod sit*, & *Propter quod sit*. *An sit* quærit existentiam subjecti, vel prædicati: ut, *An sit Luna? An sit Eclipsis? Quid sit* duplex est: vel nominis, vel rei: Quid sit *Nominis* quærit significationem vocis: ut, *Quid Luna significet?* Quid sit *Rei* quærit definitionem rei per vocem significatæ: ut, *Quid sit Luna?* Hæ Quæstiones cum sint simplices, habent præcognosci ante demonstrationem, non scire per demonstrationem: Quæstio demonstrationis est quæstio Conclusionis, & proinde complexa.

Parag. 3. *Quæstiones quod sit, & cur sit.*

Quæstionum complexarum *Quod sit*, sive *utrum sit*, quærit connectionem prædicati propositionis cum subjecto: ut, *Utrum Luna sit Eclipsabilis! Cur sit*, sive *propter quid sit*, quærit

rit cauſam connexionis prædicati cum ſubjecto: ut, *Cur Luna eclipſetur?* Harum quatuor quæſtionum tertia ſe habet ad quartam, ut prima ad ſecundam: tunc enim quærimus *Quid ſint* in ſimplicibus terminis, cum novimus eſſe, & tunc quærimus *Cur ſint* in propoſitionibus, cum novimus quod ſint.

Parag. 4. *Demonſtratio quod & propter quid.*

Ex duplici ergo iſta quæſtione, ὅτι & διότι, oritur duplex Demonſtratio; prior & imperfectior (quæ dicitur demonſtratio ὅτι, ſive *Demonſtratio quod ſit*) probat tertiam quæſtionem, ſc. *Prædicatum illud ineſſe illi ſubjecto*: Poſterior & perfectior, quæ dicitur demonſtratio διότι, ſive *Demonſtratio propter quid*,) probat quartam quæſtionem, ſc. *Prædicatum illud propter illam cauſam ineſſe illi Jubjecto.* Utraque rurſus aut *Univerſalis* eſt, aut *Particularis*: Atque iterum aut *Affirmativa*, aut *Negativa*.

Parag. 5. *Demonſtratio univerſalis & particularis.*

Demonſtratio *Univerſalis* eſt, in qua demonſtratur prædicatum ineſſe ſubjecto, cui primo ineſt & immediate; ut, ſi demonſtretur *Senſibilitas* de *Animali*. *Particularis* eſt, in qua demonſtratur prædicatum ineſſe ſubjecto, cui non ineſt primo & immediate: ut, ſi demonſtretur *ſenſibilitas* de *homine*. Unde iſta concluſio: *omnis homo* eſſe *ſenſibilis* facit Syllogiſmum univerſalem quidem *Prioriſtice*, ſed *Poſterioriſtice* non; quia non eſt *quatenus ipſum, & univerſalis primum.*

Parag. 6. *Demonſtratio Affirmativa & Negativa.*

Demonſtratio *Affirmativa* eſt, in quâ Affectio demonſtratur ineſſe ſuo primo ſubjecto, vel alicui ejus parti: ut *Senſibilitas* ineſſe *Animali*, vel *Homini*. *Negativa eſt*, in qua affectio demonſtratur non ineſſe ei, quod nec eſt ejus primum ſubjectum, nec ſubjecti pars: ut *Senſibilitas* non ineſſe *Lapidi*. De-

Parag. 7. *Comparatio harum omnium inter ſe.*

Demonſtratio *Univerſalis* nobilior eſt *particulari*; & *Affirmativa Negativa*: non tamen abſolute, & ſimpliciter, ſed *cæteris paribus*. At Demonſtratio *Propter quid* ſimpliciter prior & nobilior eſt Demonſtratione *quod*: unde quælibet Demonſtratio *Propter quod*, licet particularis aut negativa, nobilior tamen eſt quavis demonſtratione *quod*, quantumvis Affirmativa & univerſali. Eſt & Demonſtrationis, præter dictos, gradus quidem alius: *Demonſtratio* ſc. *ducens ad impoſſibile*, omnium infima: & vix digna, quæ demonſtrationibus annumeretur; quæ tamen ingentem habet uſum, & eſt propterea à bonis autoribus recepta.

Parag. 8. *Demonſtratio ab effectu.*

Demonſtratio quod duobus ſit modis. Altero, cum cauſa demonſtratur ineſſe ſubjecto per effectum Proximum; ut, *Rationalitas homini* per *Riſibilitatem*: & dicitur *Demonſtratio ab effectu*. In tali Demonſtratione *Medium* eſt effectus proximus; *Prædicatum* Concluſionis cauſa ejus: *Major propoſitio* eſt in primo vel ſaltem quarto modo dicendi per ſe; *Minor* in ſecundo ſi ſit Demonſtratio (ut ferè eſt) affirmativa, ſive primæ figuræ.

Parag. 9. *Demonſtratio a cauſa remota.*

Altero modo ſit *demonſtratio quod*, cum effectus demonſtratur ineſſe ſubjecto per cauſam remotam non reciprocam, vel potius demonſtratur non ineſſe ei, quod non eſt ejus ſubjectum per talem cauſam: & dicitur *demonſtratio a cauſa remota*. Eſt autem talis Demonſtratio vix alia quam negativa, & conſequenter ſecundæ figuræ in *Cameſtres*: nam ejus *Medium* eſt cauſa remota non reciproca, quæ in Majori propoſitione conjungenda eſt cum effectu, in Minori removenda à *non ſubjecto*; Non enim poteſt conjungi cum ſubjecto in mi-

nori

nori niſi eſſet reciproca cum eo, ut ſi probetur *Lapidem non reſpirare, quia non eſt animal.* In tali demonſtratione Major debet eſſe de *omni*, & *per ſe quarto modo*: ſed nulla propoſitio immediata.

Parag. 10. *Demonſtrationis variæ Diviſiones.*

Ex prædictis liquet, Demonſtrationem varias ſubire poſſe diſtributiones, pro varia ſui ratione. Eſt enim *Demonſtratio*, ſpectata quoad

1. *Quantitatem*, alia univerſalis, alia particularis.

2 *Qualitatem*, alia affirmativa, alia negativa.

3. *Modum procedendi*; alia oſtenſiva, alia deductiva ad impoſſibile, vel abſurdum.

4. *Ordinem*; alia à priori, alia à poſteriori.

5. *Medium*, alia à Cauſa, alia ab Effectu.

6. *Finem*; alia (demonſtrans) Quod ſit, alia Cur ſit.

7. *Vim*; alia potens, alia potior, alia potiſſima.

Quæſtiones Decimiquarti Capitis.

1. *De quatuor quæſitis.*
2. *De demonſtratione Univerſali & Particulari.*
3. *De demonſtratione Affirmativa & Negativa.*
4. *De demonſtratione Oſtenſiva & ducente ad impoſſibile.*
5. *De demonſtratione quod, ab effectu.*
6. *De demonſtratione quod, a cauſa remota non reciproca.*
7. *De demonſtrationis ſpeciebus & diviſionibus aliis.*

CAP.

CAP. XV.

De Demonſtratione Noti.

Parag. 1. *Quatuor Cauſarum genera.*

Demonſtratio propter quid non omnis eſt Potiſſima, ſed habet ſuos quoſdam gradus: in omni tamen Medium eſt aliqua cauſa paſſionis. Cauſarum autem genera ſunt quatuor.

Eſt omnis cauſa vel
- Interna eaq; vel
  - 1. *Materialis*: ex qua res fit: ut ſtatuæ *Æs*.
  - 2. *Formalis*: per quam res fit: ut ſtatuæ *propria ſua figura*.
- Externa eaq; vel
  - 3. *Efficiens*: à qua res fit: ut ſtatuæ *Polycletus*.
  - 4. *Finalis*: propter quam res fit: ut ſtatuæ *Memoria viri alicujus illuſtris*.

Parag. 2. *Ex quibus cauſis poſſit demonſtrari.*

Demonſtrari non poteſt per omnia cauſarum genera. Sunt enim è Cauſis *Materialis & Formalis*, qua tales, ſimpliciter inutiles demonſtrationi: quamvis enim *Materia ſubjecti* poſſit eſſe aliquando, & in potiſſima *Forma ſubjecti* ſemper ſit medium, hoc tamen fit quatenus ſunt *Efficientes* Affectionis præciſe: nam cauſa effectus demonſtrandi eſt medium; is tamen *Affectio* eſt, non *Subjectum*. Relinquuntur ergo extremæ tantum cauſæ; *Finalis & Efficiens*. Demonſtrationes *per finalem* cauſam potiſſimam contingit fieri in *Artibus* & *Prudentiis*; in quibus res aguntur, aut fiunt propter finem: in *Diſciplinis* vero *theoreticis* parciorem habent uſum Demonſtrationes per *Finalem*, frequentiorem multo *per efficientem* cauſam. Cau-

Parag. 3. *Causæ efficientis divisio.*

Causa efficiens vel est
- *Remota*; quæ effectum non immediatè, sed alio mediante effectu producit; quomodo *elevatio vaporis in nubem* est causa *pluviæ*.
- *Proxima.*
  - *Intrinseca*; quæ subjecto effectus inest: quomodo *Rationalitas* est causa *Risibilitatis*.
  - *Extrinseca*; quæ subjecto effectus non inest: quomodo *interpositio terræ* est causa *Eclipsis*.

Præter has sunt & aliæ causæ Finalis & Efficientis divisiones: ex quarum varietate variè oriuntur differentiæ Demonstrationum διότι.

Parag. 4. *Varii modi Demonstrationum διότι.*

Ut cum probatur effectus:

1. *Per finalem remotam*: ut Animal habere pulmones, propter conservationem vitæ.

2. *Per finalem proximam*: ut Animal habere pulmones, propter refrigerium cordis.

3. *Per efficientem remotam*, sed cum effectu reciprocam; ut, Animal augeri propter animam.

4. *Per efficientem proximam intrinsecam*; ut Lunam eclipsari, propter interpositionem terræ.

5. *Per efficientem proximam intrinsecam*, sed subjecto essentialem; ut Lunam paulatim illuminari propter figuram sphæricam. Habent hi demonstrationum sive *modi*, sive *species*, suos usus: constantque ex propositionibus, pro medii exigentia, aut omnibus at aliquibus aliquo saltem gradu necessariis Sed mi-

minutatim ſingula explicare non licet, ad *potiſſimam* properantibus.

Quæſtiones Decimiquinti Capitis.

1. *De quatuor cauſarum generibus.*
2. *De inutilitate Materialis & Formalis Cauſæ ad Demonſtrationem.*
3. *De demonſtratione per cauſam Finalem.*
4. *De demonſtratione per Efficientem Remotam reciprocam.*
5. *De demonſtratione per Efficientem Proximam extrinſecam.*
6. *De demonſtratione per Affectionem priorem.*

CAP. XVI.

De Demonſtratione Potiſſima.

Parag. 1. *Potiſſima Demonſtratio quæ ſit.*

QUAS hactenus expoſuimus Demonſtrationum differentias, nulla earum *Potiſſima* illa eſt, quam quærimus, *Demonſtratio*: in quâ ſc. unâ omnes Neceſſitatis & Immedietatis gradus perfectè reperiantur. Ea vero duntaxat talis eſt, *In qua effectus demonſtratur ineſſe Subjecto primo & immediate per cauſam Efficientem proximam ſubjecto Eſſentialem*: hoc eſt, in qua propria Affectio probatur ineſſe ſpeciei per eſſentialem ſpeciei definitionem; ut in iſta;

Omne Animal Rationale eſt Riſibile.
Omnis homo eſt Animal Rationale: ergo
Omnis homo eſt Riſibilis.

Parag. 2. *Regula Potiſſimæ demonſtrationis.*

1. *Medium eſto cauſa utriuſque extremi*: Formalis ſc. *Subjecti* ſive ſpeciei, Efficiens *Prædicati* ſive Paſſionis. Proinde illæ in quibus

Me-

Medium non est definitio Subjecti non sunt potissimæ.

2. *Omnes propositiones sint de omni.* Proinde non potest fieri Demonstratio potissima nisi in *Barbara*.

3. *Omnes propositiones sint per se primo, aut secundo modo.* Conclusio semper secundo; præmissarum major etiam secundo; Minor primo. Proinde illæ in quibus altera præmissarum est per se tantum quarto modo non sunt potissimæ.

4. *Omnes propositiones sint quatenus ipsum.* Proinde illæ, in quibus vel conclusio vel aliqua Præmissarum non est reciproca, non sunt potissimæ.

5. *Utraque præmissarum sit principium*; Major, ut *hypothesis*; Minor, ut *definitio*: & consequenter immediatum immedietate causæ, ac indemonstrabile.

Parag. 3. *De Analysi demonstrationis.*

Ex his sequuntur quædam *Potentiæ* Demonstrationis: quæ sunt præcipuè tres istæ; *Analysis, Regressus, Conversio in definitionem. Analysis* est Resolutio effectus in causas suas primas ad pariendam perfectam ejus scientiam. Cum enim sit catena quædam, & subordinatio *Efficientium & Effectorum*, quamvis effectus posterior possit quidem demonstrari per effectum priorem; non tamen in eo acquiescet mens, sed ulterius requirit causam etiam illius effectus, atque ita deinceps, quoad perveniatur ad primam causam, cujus non datur causa, quæ est *Forma subjecti*, & in qua sola quietatur animus: ut si demonstretur *Augmentatio* de omni vivente per *Nutritionem*; illa rursus per *facultatem vegetantem*; atque illa demum per *Animam*.

Parag. 4. *De Regressu Demonstrationis.*

Regressus est *Reciprocatio causæ & effectus per Demonstrationem*: quâ effectum per causam, per quam ipse prius demonstrabatur, reciproce demonstramus. Dicitur hæc Potentia *Regressus*: quia intellectus noster postquam è confusa quadam & experimentali cognitione effectus, tanquam sensui propinquioris *progressus fuerit* ad similem & confusam causæ cognitionem, atque per multiplicem commentationem, & collationem causæ ad effectum, maturaverit illam cognitionem usque adeo ut ex confusâ fiat distincta: *regreditur* deinde à cognitione illâ causæ distinctâ, ad similem & distinctam cognitionem effectus. *Progressus* ergo fit per *Demonstrationem quid* & à Posteriori, respicitque confusam cognitionem *causæ per effectum*: *Regressus* vero per *Demonstrationem propter quid*, & à priori; respicitque distinctam cognitionem *effectus per causam*, differtque propterea à vitio illo Demonstrationis, quem *Circulum* appellant, cum quæritur talis reciproca Demonstratio, quæ fit utrobique *Propter quid* & à priori: quam ut impossibilem merito rejicit *Aristoteles*.

Parag. 5. *De Conversis Demonstrationis in definitionem.*

Conversio Demonstrationis in definitionem est, cum ex terminis Demonstrationis per eorum transpositionem construitur definitio Accidentis Proprii: est autem Accidentis Proprii

De-

Definitio duplex vel *Partialis* eaque aut
1. *Nominalis*; quæ genere & ſubjecto conſtat: ut *Eclipſis eſt defectus luminis in Luna*; ſumendo ly *Nominale*, non ut *Reali* opponitur, ſed ut *Cauſali*.
2. *Cauſalis*; quæ ex ejus cauſa conſtat: ut *Eclipſis eſt interpoſitio terræ*.
Totalis; quæ nominalem ſimul & cauſalem complexa, ex genere, ſubjecto & cauſa proxima conſtat: ut, *Eclipſis eſt defectus luminis in Luna propter interpoſitionem terræ*.

Iſtarum definitionum *Nominalis* eſt Demonſtrationis concluſio: *Cauſalis* Principium; *Totalis* integra Demonſtratio, ſolo terminorum ſitu ab ea differens: Definitum enim eſt *Majus extremum*: ſubjectum *Minus*; cauſa *Medium*.

Quæſtiones Decimiſexti Capitis.

1. *De Medio potiſſimæ Demonſtrationis.*
2. *De Primo neceſſitatis gradu in omnibus propoſitionibus potiſſimæ Demonſtrationis.*
3. *De ſecundo gradu.*
4. *De tertio gradu.*
5. *De Immediatate principiorum.*
6. *De Analyſi demonſtrativa.*
7. *De Regreſſu, & Circuio.*
8. *De converſione demonſtrationis in definitionem.*

CAP. XVII.

De Syllogiſmo Topico in Genere.

SYllogiſmus *Topicus*, (qui & *Dialecticus* ſtrictè) eſt, qui ex probabilibus, vel quaſi probabilibus parat probabilem opinionem Con-

Dialecticus: & quid probabile.

clusionis. *Probabile* vero est, quod primo, aut omnibus videtur, aut plerisque, aut sapientibus, vel omnibus, vel plerisque, vel celeberrimis: ut, *Parentes esse honorandos*; *Sola honesta esse bona*: aut secundo, quod alteri probabili simile est; ut, *unam esse Logicam*, quia una est Grammatica: aut tertio, quod oppositum alicui probabili oppositè proponitur: ut, *Inimicos odio habendos*, quia amici diligendi: aut quarto, quod in aliqua disciplina receptum est: ut, *Contraria contrariis curari*, quia docent medici.

Parag. 2. *De Problemate.*

Syllogismi *Topici* partes proximæ sunt *Problema*, & *Propositiones*. Problema sive *Quæstio*, est id de quo disseritur probabiliter; estque Syllogismi jam facti Conclusio. Ut autem Problema aliquod sit *Dialecticum* duæ requiruntur conditiones.

sc. quod sit {
1. *Utile*: idque vel ad vitam, & dicitur problema Ethicum; ut, *An voluptas sit bona?* vel ad scientiam & dicitur Physicum; ut, *An Mundus sit æternus?* vel ad aliquod inserviens illis, & dicitur Logicum; ut, *An divisio sit Syllogismus?*
2. *Dubium*: in quo sc. dissentiunt, aut vulgus à sapientibus: ut, *An divitiæ faciant felicem?* aut vulgus inter se; ut. *An usura sit licita?* aut sapientes inter se: ut, *An cor sit membrum nobilissimum?*
}

Parag. 3. *Quatuor Prædicabilia Topica.*

Problematis partes sunt termini *Subjectum* & *Prædicatum*. De *Subjecto* nihil præcipitur. *Dialecticus* enim nulli certo subjecto est adstrictus. Prædicata vero sunt quatuor: *Genus, Definitio, Proprium, & Accidens*. Horum *Definitio* & *Proprium*

prium cum ſubjecto reciprocantur, ſed ita ut definitio oſtendit, quid ſit res, proprium vero non: *Genus*, & *Accidens* non reciprocantur, ſed Genus eſt eſſentiale ſubjecto, Accidens vero non.

Parag. 4. *Argumentum quid.*

Propoſitiones ſunt, ex quibus de problemate probabiliter diſſeritur: ſuntque Syllogiſmi Topici præmiſſæ. In iis terminus unice ſpectandus eſt *Medium* ſive *Argumentum*; reliqui enim Problematis potius ſunt, quam Propoſitionum. *Argumentum* eſt, quod ad aliquid arguendum eſt affectum. Argumenta ex *Locis* ſunt eruenda: unde & hæc doctrina *Topica* appellatur; quod in Argumentis ſecundum locos inveniendis ac judicandis tota verſetur.

Parag. 5. *Inſtrumenta inventionis.*

Inſtrumenta inventionis Dialecticæ ſunt iſta quatuor: *Acceptio propoſitionum: Ambigui diſtinctio: Diſcriminis rerum inveſtigatio*: & *Conſideratio ſimilitudinis rerum*. De quorum utilitate, & uſu, copioſe ſatis ac perſpicue *Ariſtoteles* in tota poſteriori parte *lib.* 1. *Topicorum*.

Quæſtiones Decimiſeptimi Capitis.

1. *De libris Topicorum Ariſtotelis.*
2. *De Utilitate Dialecticæ.*
3. *De Syllogiſmo dialectico & opinione.*
4. *De Propoſitione Probabili.*
5. *De Problemate Dialectico.*
6. *De quatuor Prædicatis Topicis.*
7. *De numero & utilitate Inſtrumentorum Inventionis dialecticæ.*
8. *De propoſitionum Sumptione.*
9. *De Diſtinctione ambigui.*
10. *De Indagatione diſcriminis.*
11. *De Similitudinis conſideratione.*

CAP

CAP. XVIII.
De Locis Topicis.

Parag. 1. *Locus maxima & differentia maximæ.*

LOcus eſt Argumenti ſedes; Eſtque Locus duplex: *Maxima*, & *differentia Maximæ*. *Locus Maxima* eſt præceptum Logicum, in quo fundatur vis argumenti: *Locus differentia maximæ* eſt notatio præcepti ſecundum differentiam ſimplicis thematis, unde ducitur Argumentum. Exempli gratiâ, ſi quis probaverit *Socratem eſſe hominem*, eo Argumento quod ſit *Animal rationale*. Argumentum talis ſyllogiſmi dicetur ductum à *loco definitionis*, atque etiam ejus vim omnem niti hoc *loco*, quod ſc. *Cuicunque definitio attribuitur, eidem & definitum*: hic per locum intelligendo *Maximam*, illic *Differentiam Maximæ*.

Parag. 2. *Utriuſque comparatio & uſus*

Cuilibet loco differentiæ Maximæ reſpondet locus Maxima: ut loco *a Definitione* iſta, *Cui attribuitur definitio, eidem & definitum*. Locos Differentiæ Maximarum ſimpliciter *Locos*, Locos Maximas ſimpliciter *Maximas* appellabimus. Loci ad *Inventionem*, *Maximæ* ad *Judicium* pertinent magis. Maximæ non ſunt omnes ita perpetuo veræ, quin ut quandoque earum aliquæ admittant exceptiones, quas *Fallentias* dicemus.

Parag. 3. *Locorum claſſes ſecundum alios.*

Locorum ordinem variè varii inſtituunt. Apage, qui *Rhetoricos* hic obtrudunt. *Dialecticos Ariſtoteles* univerſos ad quatuor *prædicata* Topica retulit. Qui explicatius & diſtinctius eorum aliqui locos faciunt (qua internos, qua externos, qua medios, omnino viginti quatuor: quem

quem numerum alii ad *tredecem* contraxeruent, ad *decem* alii : aliique aliter.

Haud fortaſſis incommodè facturi ſumus, ſi ad *ſeptem* complexiones claſſium ſive notarum locos omnes & Argumenta reduxerimus : & ſunt iſtæ, 1. *Cauſa & Effectus.* 2. *Subjectum & Accidens.* 3. *Diſſentanea & Comparata.* 4. *Conjugata & Notatio.* 5. *Totum & Pars.* 6. *Genus & Species.* 7. *Definitio & Diviſio* : quibus octavo loco addi poteſt Inartificialium argumentorum ſedes *Teſtimonium*, ſive *Authoritas*. Nos hunc ordinem ſecuturi ſingulis Locis ſuas *Maximas*, & Maximis *Fallentias* ſubjiciemus. Parag. 4. *Locorum claſſes, & ordo.*

Quæſtiones Decimioctavi Capitis.

1. *De Locis Maxima & Differentia Maximæ.*
2. *De Locis Rhetoricis hinc excludendis.*
3. *De Locis Internis, Externis, Mediis.*
4. *De octo Locorum claſſibus.*
5. *De uſu Locorum, & de Argumentis inde eruendis.*

CAP. XIX.

De Locis à Cauſa & Effectu.

CAuſarum genera quatuor diximus ſupra. Sunt & aliæ earum diviſiones : ſed præſenti negotio accommodatiſſimæ ſunt hæ. 1. In *Solitariam, ſive totalem*; ut, Aurum Monetæ, Sol Diei : & *Sociam, ſive partialem*; ut, Lignum Domus ; Natura eruditionis. 2. In *Cauſam Actu*, ut Ædificans Domus : & *Potentia*, ut, Architectus Domus. 3. In *Remotam*, ut Morbi Convivium, Calicis Sulphur, Pharmaci Sanitas : & *Proximam* ; ut Cruditas Morbi, Aurum Ca- Parag. 1. *Loci Præcognitio*

licis

licis, Pharmaci Purgatio. 4. In *Cauſam per ſe*; ut Sol Luminis, Architectus Domus: & *Cauſam per Accidens*; ut Sol Cæcitatis, Muſicus Domus.

Hujus loci Maximæ ſunt iſtæ.

Parag. 2. *Maxima prima.*

I. *Poſita cauſa, ponitur effectus, & ſublata tollitur*: ut, ſi Sol lucet, dies eſt; ſi non lucet, dies non eſt. Fallit prior Maximæ pars primo, in *cauſa remota*, ut qui bibit vinum, non ſemper inebriatur. 2. In *cauſa impedita*, ut gravia non ſemper deſcendunt, quia poſſunt ab aliquo intermedio impediente prohiberi: 3. In *cauſa per accidens*; ut ex malis moribus non ſemper fiunt bonæ leges: nec fodiens agrum ſemper reperit Theſaurum; 4. In *cauſa non ſufficiente per ſe*; ut, non ſemper ubi induſtria eſt, doctrina eſt; nec ſemper fertilis ager, qui bene colitur: quia utrobique alia requiruntur. Fallit poſterior pars 1. in *cauſa per accidens*: ut, poteſt non fodiens agrum reperire Theſaurum: 2. in *cauſa quæ aliquando fuit*; ut, manet ædificium mortuo architecto: 3. *quoties effectus poteſt a variis cauſis æque produci*: ut poteſt *Socrates*, etiam veneno non epoto, mori ex alia cauſa.

Parag. 3. *Secunda.*

II. *Poſito effectu ponitur cauſa, & ſublato tollitur*: ut, ſi Luna eclipſatur, terra interponitur; ſi non, non interponitur. Fallit pars prior 1. in *effectu per accidens*: ut, poteſt reperiri Theſaurus, etiamſi ager non fodiatur. 2. in *effectu permanente poſt cauſam*, ut manet domus mortuo ædificatore: 3. in *effectu producibili a diverſis cauſis*: ut poteſt eſſe mors non epoto veneno. Fallit pars poſterior 1. in *effectu per accidens*: ut, fodiens agrum poteſt non reperire theſaurum: 2. in *effectu cauſæ quæ ali-*

aliquando fuit: ut corruere poteſt ædificium, ſuperſtite ædificatore: 3. in *effectu liberi agentis*: ut, poteſt eſſe Medicus, etſi non ſanet.

III. *Qualis cauſa, talis effectus, & e contra*: ut, bonæ arboris fructus bonus, & è contra. Fallit utrumque, 1. in *cauſis & effectibus æquivocis*: ut pictoris deformis pulchra poteſt eſſe tabula: 2. in *cauſa materiali* propter aliquod extrinſecum; ut, non quia aqua fluida eſt, ergo & glacies. Parag. 4. *Tertia.*

IV. *Propter quod unumquodque eſt tale, illud eſt magis tale*: ut, Aër calidus propter ignem arguit ignem calidorem. Fallit 1. *ubi utrumque non eſt tale*: ut, vinum quod efficit hominem ebrium non eſt magis ebrium, quia non ebrium: 2. *ubi illud tale recipit magis & minus*: ut, non eſt pater magis homo, quam filius, etſi ſit cauſa cur filius ſit homo, quia humanitas non recipit magis ac minus: 3. in *cauſa non ſufficiente per ſe*, ut, non ſemper præceptor, etiamſi faciat diſcipulum doctum, eſt ipſe doctior diſcipulo, qui indole & induſtria accedente quandoque evadit doctior præceptore. Parag. 5 *Quarta.*

V. *Cauſa naturæ prior eſt effectu*: ut, ratio riſibilitate. Et hæc nunquam fallit: nam & *finalis cauſa*, in qua ſola fallere videtur, etſi mediis poſterior ſit *actu & executione*, eſt tamen prior *in intentione agentis*, qua etiam ſola ratione eſt cauſa. Sciendum tamen, pleraſque iſtarum Maximarum intelligi præcipue & ſimpliciter de *Cauſis Internis*, & *Eſſentialibus*; de *Externis* vero aliqua ſolum ex parte, ſecundum quid & per analogiam: & proinde argumenta iis nixa non ſemper neceſſario & *ſimpliciter* concludere, ſed (ut plurimum) *probabiliter* tantum & veriſimiliter Parag. 6 *Quinta.*

Quæſtiones Deciminoni Capitis.

1. *De variis Cauſarum diviſionibus.*
2. *De prima Maxima.*
3. *De Secunda.*
4. *De Tertia.*
5. *De Quarta.*
6. *De Quinta.*

CAP. XX.

De Locis à Subjecto & Accidente.

Parag. 1. *Præcognitio loci.*

NON hic *Subjectum* pro ſubſtantia cui inhæret Accidens, aut *Accidens* pro eo quod Subſtantiæ inhæret, præcisè & adæquatè ſumuntur: ſed *Subjectum* pro omni eo cui aliquid attribuitur quod non pertinet ad ejus eſſentiam, & *Accidens* pro omni tali attributo accipitur. Ut, *Numerus eſt ſubjectum paritatis*, accidens ſc. accidentis. Accidens multifariam diſtribuitur, ſicut & Subjectum. Nam eſt accidens, 1. *Proprium* & *Commune*: 2. *Separabile* & *Inſeparabile*: 3. *Inhærens* ſive internum, & *Adhærens* ſive externum: 4. & potiſſimum, *Antecedens*, ut, laſſitudo febris, luna pallida pluviæ, & omnia omnino ſigna Prognoſtica; *Concomitans* ſive connexum, ut, Eclipſis plenilunii; *Conſequens*; ut Dies Auroræ, Partus conceptionis. *Signa* etiam & *Circumſtantia* hujus ſunt loci.

Hujus loci maximæ ſunt.

Parag. 2. *Maxima prima.*

I. *Poſito Subjecto ponitur Accidens Proprium, & ſublato tollitur, & e contra*; ut, ſi ſit homo, eſt riſibilis, & è contra; & ſi non ſit homo, non eſt riſibilis, nec è contra. Nunquam fallit iſta, prop-

propter Subjecti & proprii Accidentis reciprocationem.

II. *Posito Subjecto ponitur Accidens Commune, sed non e contra*; ut, si sit nix est alba; non si sit album est nix; Fallit prior pars in *Accidente Separabili*: ut, non si sit aqua, necessario est frigida. Fallit posterior pars, 1. in *Accidente Proprio primo modo*; ut, si sit scientia, est homo. 2. in *Accidente Individuo*; ut, si sit hæc albedo, est nix; quia accidens non mutat subjectum. Parag. 3. *Secunda.*

III. *Sublato Accidente Communi, tollitur Subjectum, sed non e contra*: ut, si non sit album, non est nix; potest tamen esse album, etiamsi nix non sit. Fallit prior pars in *Accidente Separabili*; posterior in *Accidente primo modo proprio*, & in *Accidente ac Subjecto Individuis*, quemadmodum in priori maxima. Parag. 4. *Tertia.*

IV. *Posita re ponitur loci & temporis circumstantia, & sublata circumstantia tollitur res*; ut, si *Milo* interfecit *Clodium*, *Milo* tunc vixit, & adfuit: Si nec tunc vixit, nec adfuit, non interfecit. Nunquam fallit in circumstantia requisita necessario. Parag. 5. *Quarta.*

V. *Posito Antecedente, concomitante, consequente, ponitur* (*pro cujusque exigentia*) *consequens, concomitans, & antecedens* (sc. concomitans in esse, antecedens in esse vel præfuisse, consequens in esse vel futuro esse) & *sublato tollitur*. Ut, si sit Eclipsis, est plenilunium: si parit, concepit; si sit Aurora, sol orietur. Fallit. 1. in *non necessario cohærentibus*: ut, potest esse non pauper qui est Philosophus, & cometam non sequi bellum. 2. In *necessario etiam cohærentibus, si non sit mutua necessitas*; ut, etiamsi sit Eclipsis sit plenilunium, non tamen si sit plenilunium continuo erit Eclipsis. Sed & ista non necessaria, Parag. 6. *Quinta.*

ria, magnam tamen vim habent ad faciendam fidem, præſertim ſi multa conglobata in unum fuerint: Unde hunc locum plurimi faciunt *Aſtrologici*, *Phyſiognomici*, & *Oratores* maxime in quæſtione *Facti*.

Quæſtiones Viceſimi Capitis.

1. *De Subjecti & Accidentis variis diviſionibus.*
2. *De Circumſtantiis & Objectis.*
3. *De Antecedentibus, Concomitantibus, Conſequentibus, & Signis.*
4. *De Maxima Prima.*
5. *De Secunda.*
6. *De Tertia.*
7. *De Quarta.*
8. *De Quinta.*

CAP. XXI.

De Locis & Diſſentaneis & Comparatis.

Parag. 1. *Præcognitio loci.*

Diſſentanea ſunt *Oppoſita*, aut *Diſparata*; ut, *Bos* & *Equus*. Oppoſitorum quatuor ſunt genera, de quibus part. 1. cap. 15. *Comparata* aut ſunt ratione qualitatis, ut, *Similia & Diſſimilia*: aut ratione quantitatis, vel etiam graduum; ut, *Paria* & *Imparia* & quæcunque poſſunt dici *Magis*, *Minus*, vel *Æque*. De quibus omnibus variæ ſunt Maximæ.

Parag. 2. *Maximæ Relatorum.*

De Relatis hæc. *Poſito altero relatorum* (in eſſe, vel cognoſci) *ponitur reliquum, & ſublato tollitur*: ut, ſit filius, eſt pater, &c. Fallit 1. in *relatis ſecundum dici*: poſito ſcibili poteſt non eſſe ſcientia: 2. *Si intelligatur in eodem ſubjecto & non ſimpliciter*: nam qui eſt pater hujus, non modo poteſt non eſſe, ſed omnino non poteſt eſſe filius ejuſdem.

De

De contrariis iſtæ.

Parag. 3.

I. *Poſito uno Contrariorum, tollitur alterum:* ut, ſi aqua ſit calida, frigida non eſt. Fallit in *remiſſis qualitatibus*, nam aqua quæ calida eſt ad ſex, eſt frigida ad duos gradus: quia remiſſio qualitatis fit ſemper per admiſtionem contrarii. *Maximæ contrariorum.*

II. *Sublato uno Contrariorum, ponitur alterum:* ut, ſi aqua non ſit ſicca, erit humida: Fallit, 1. in *contrariis mediatis*, ut *mel* nec album, nec nigrum eſt, ſed flavum. 2. in *ſubjecto non capaci*: ut, Anima nec alba eſt, nec nigra, nec frigida, nec calida.

III. *Contrariorum idem eſt genus & ſubjectum:* ut, ſi albedo eſt color, & nigredo color erit; ſi amor ſit in concupiſcibili, & odium erit. Hæc nunquam fallit.

IV. *Contrariorum contraria eſt ratio:* ut, ſi dolor ſit fugiendus, voluptas eſt ſequenda: & ſi Frigus congreget heterogenea, Calor ſecernit. Fallit, 1. in *prædicatione generis, aut affectionis genericæ:* ut, quia albedo eſt color, aut viſibilis, non propterea nigredo non erit. 2. in *ratione ſubjecti*; ut, quia ſanitas convenit animatis, non propterea morbus inanimatis; ſed potius è contra: 3. in *cauſis per accidens:* non enim, ſi muſicus ædificat, ergo deſtruet immuſicus. 4. in *cauſis quarum actio determinatur a diſpoſitione materiæ:* non enim emollit lutum frigus: quia indurat calor.

V. *Majoris boni contrarium eſt majus Malum & e contra:* ut, quia ſanitas eſt melior divitiis, Ægritudo pejor erit Paupertate. Fallit *ubi bonorum alterum altero includitur, aut ab eo ſupponitur:* ut, utilius eſt poſſe philoſophari, quam ſcire literas: & tamen è duobus utilius ignoratur Philoſophia.

De

De Privantibus iſtæ.

Parag. 4. *Maximæ Privativorum.*

I. *Poſito habitu, tollitur Privatio, & e contra:* ut, ſi videt, cœcus non eſt, ſi cœcus eſt, non videt: Et nunquam fallit.

II. *Sublato habitu, ponitur Privatio, & e contra:* ut, non videt, ergo eſt cœcus; non eſt cœcus, ergo videt. Fallit 1. in *ſubjecto non capaci*; lapis enim non videt, nec tamen cœcus eſt: 2. in *ſubjecto capaci ante tempus ſuæ capacitatis*; unde catulus ante nonum diem etſi non videat, cœcus tamen non cenſetur.

Parag. 5. *Maxima contradictoriorum.*

De Contradicentibus unica iſta æternæ veritatis. *Poſito altero contradictoriorum, tollitur reliquum; & ſublato ponitur:* ut ſi paries ſit albus, non eſt non albus; ſi ſit non albus, non eſt albus.

Parag. 6. *Maxima diſparatorum.*

De diſparatis iſta. *Poſito uno diſparatorum, tolluntur reliqua,* ut ſi *Socrates* ſit homo, non erit bos, aut lapis. Fallit in *accidentibus quando in concreto attribuuntur ſubjectis:* idem enim lac eſt album & dulce.

Parag. 7. *Maxima Similium &c.*

De Similibus & Diſſimilibus, Proportionatis ac Improportionatis iſta. *Similibus & Proportionatis ſimilia conveniunt & proportionalia: Diſſimilibus & Improportionatis, diſſimilia & non proportionalia:* ut, ſi *Plato* ſit mortalis, & *Socrates* erit: ſi oculus totum corpus, & animam ratio dirigit. Fallit, *niſi intelligatur reduplicative*, de ſimilibus ſc. qua ſimilia, *&c.* omne enim ſimile, eſt etiam diſſimile: aliàs ſimile non eſſet, ſed idem: unde non ſequitur corvum rationalem eſſe, quia Æthiops eſt rationalis, & ſimiliter de reliquis. Atque hic oportet reſpondentem, ſi excipiat adverſus argumenta in hac Maxima fundata, oſtendere in quo, quæ proponuntur ut ſimilia, ſunt diſſimilia.

Ma-

Magis, *minus*, *& æque* & de *rebus* inter ſe comparatis dicuntur, & de *propoſitionum probabilitate*. De Comparatione rerum Maximæ ſunt, *generales* quædam, omne genus collationi accommodæ; quædam *ſpeciales*: de magis & minus bono Generales ſunt iſtiuſmodi. Parag. 8. *Maximæ generales comparatæ Rei.*

I. *Quod natura eſt tale, magis tale eſt quam quod per participationem*: ut Sol luminoſior aëre. II. *Quod per ſe, magis quam quod per accidens*: ut, Dieta ſalubrior vomitu. III. *Quod remotius a contrario, quam quod propinquius*: ut frigidius cœlum ſub polis quam ſub Tropicis. IV. *Quod magis efficit, quam quod minus*: ut Ignis vehementius calefaciens calidior. V. *Cui magis ineſt cauſa, magis quam cui minus*: ut, Juvenis Sene robuſtior. VI. *Cui magis definitio competit, aut media quam cui minus: Quod ad finem magis conducit, utilius.* Et multæ aliæ, quæ omnes fallunt, *niſi adhibita limitatione*, Cæteris paribus, *&c.* Nam termini comparati fere excedunt invicem, & exceduntur.

Maximæ Speciales de Magis & Minus bono ſunt ejuſmodi. I. *In quo ſunt plura bona, melius*; ut, felicitas Peripatetica Stoica. II. *Quod pluribus bonum, melius*; ut, Juſtitia Fortitudine. III. *Quod propter ſe expetitur, melius*; ut, Bonæ leges malis moribus. IV. *Quod ſtabilius, melius*; ut, Virtus decore. V. *Quod ſolitaria bonum, melius*; ut, αὐταρκεία divitiis. VI. *Quod ad meliorem finem, melius*; ut, artes Liberales quæſtuariis. VII. *Quod nobilioris objecti, melius*; ut Theologia Medicina. VIII. *Quod ad perfectionem, quam quod ad neceſſitatem, melius*; ut viſus tactu. IX. *Quod ſine propius, melius*; ut, Meſſis ſemente. X. *Quod meliori ſimilius, melius*; ut, Æs Plumbo; Plurimæque hu- Parag. 9. *Maximæ Speciales comparatæ Bonæ.*

hujus generis apud *Aristotelem lib.* 3. *Topic.* & alios. Quæ sunt omnes intelligendæ cum limitatione *cæteris paribus.*

Parag. 10. *Maximæ comparatæ Rationis.*

Maximæ *comparatæ Rationis*, sive Probabilitatis propositionum sunt istæ. I. *Eorum quæ æque sunt aut non sunt talia, si unum si tale & reliquum, si non sit nec reliquum*: ut, pariter se habere videntur honores & divitiæ ad felicitatem; si ergo honores non reddant beatum, nec divitiæ reddent: si cibus sit necessarius ad vitam sustinendam, & potus erit necessarius. II. *Si quod magis videtur esse tale, non sit, etiam quod minus videtur esse non erit*; ut, non placuit omnibus *Homerus*, qui placebit *Mævius*? III. *Si quod minus videtur esse sit tale*; *etiam id quod magis.* Ut, Fur si sit suspendio dignus, certè dignior Sacrilegus.

Quæstiones Vicesimiprimi Capitis.

1. *De Dissentaneis, & Comparatis.*
2. *De Maxima Disparatorum.*
3. *De Maxima Relatorum.*
4. *De Maximis Contrariorum.*
5. *De Maximis Contradictoriorum & Privativorum.*
6. *De Maximis Similium, Dissimilium, Proportionatorum, Improportionatorum.*
7. *De Maximis generalibus comparatæ Rei.*
8. *De Maximis specialibus comparatæ Rei secundum magis & minus bonum.*
9. *De Maximis comparatæ Rationis.*

CAP.

CAP. XXII.

De Locis à Conjugatis & Notatione.

Conjugata ſunt Proprie quæ ob ſignificationis affinitatem, vocis quoque affinitate conjuncta ſunt: ut, *Juſtus, Juſtitia, Juſte.* Præcipua eorum vis eſt in *abſtracti* & *concreti* conſecutione: ſecundaria & in reliquis: atque ſpectanda potius conjugatio eſt ex rerum quam nominum ordine; unde *Somnus & Dormire* ſunt conjugata; *Somnus & Somnulentus* non ſunt. *Notatio* eſt vocis explicatio ſecundum Etymologiam: ut, *Conſul a conſulendo Reipublicæ.*

Conjugatorum maximæ ſunt.

I. *Cui unum conjugatorum convenit, & alterum; cui non unum, nec alterum*: ut, ſi *Socrates* eſt juſtus, ergo agit juſte. Fallit, 1. in *iis quæ ſunt conjugata tantum quoad vocem*; non enim ſi *Socrates* habet vinum, ſtatim erit vinolentus: 2. *quando arguitur ab una actione aut paucis ad habitum*; propterea non ſequitur, *Socratem*, ſi agit juſtè, eſſe juſtum: 3. *quando arguitur a potentia ad actum*: ut, *Socrates* eſt riſibilis, quamvis non rideat.

II. *Quorum unum convenit alteri, eorum Conjugatum unius convenit Conjugato alterius, & negative ſimiliter*: ut, ſi albedo ſit color, album erit coloratum: & ſi frugalis non ſit avarus, nec frugalitas erit avaritia. Fallit, 1. *cum conjugata ſunt talia ſolum quoad vocem*: ut, non ſequitur vinum eſſe malum, quod vinolenti ſit mala: 2. *arguendo affirmative a concreti*

abſtracta, ubi prædicatio non eſt per ſe; ut non propterea albedo eſt dulcedo, quia album (ut lac) eſt dulce: 3. *arguendo negative ab abſtractis ad concreta*: ut, quia nulla albedo eſt dulcedo, non propterea nullum album erit dulce.

Notationis maximæ ſunt.

Parag. 4. *Maximæ Notationis & Notati.*

1. *Quod convenit aut non convenit Notationi, Notato convenire aut non convenire par eſt*: ut, Sapientiæ ſtudium ſi ſit præferendum arti Militari, certe & Philoſophia præferenda erit. 2. *De quo dicitur Notatum, & Notatio; & de quo negatur Notatio, & Notatum*: ut ſi ſolſtitium ſit, Sol ſtat: &, ſi non ſit ſacræ rei ablatio, Sacrilegium non eſt. Locus à Notatione plus habet amœnitatis quam virium: proinde ejus Maximæ ſæpiſſimè fallunt; ut, 1°. *ſi Notationes ſint frigidæ, aut nimium coactæ*; ut, non ſequitur Magiſtrum eſſe doctiorem diſcipulo, quia ter magis ſcit: 2°. *ſi vera notatio in argumentatione accipiatur non vere*: unde non ſequitur *Socratem* tueri pupillum, quia eſt Tutor; dicitur enim tutor à tuendo quidem, quod tueri debeat, non quod actu tueatur: 3°. *ſi mutatio contingat in Notato, non in notatione*: ut, non ſequitur convivas, quia diſcumbunt ad cœnam, propterea fuſos in lectis cœnare; quia mos jam exolevit, qui tunc obtinuit, cum hæc ſignificatio huic voci impoſita fuit: *multiſque aliis modis*, quos attentior quiſque per ſe facile obſervabit.

Quæſtiones Viceſimiſecundi Capitis.

1. *De Conjugatis.*
2. *De Notatione & Notato.*
3. *De Maximis Conjugatorum.*
4. *De Maximis Notationis & Notati.*

CAP

CAP. XXIII.

Loci à Toto & Parte.

Parag. 1 *Præcognitio loci.*

TOtum & Partes relata ſunt. *Totum* eſt, quod partium omnium unione abſolvitur, ut *Homo*. *Partes*, quæ in toto uniuntur: ut, *Caput*, *Pectus*, *Crura*. *Totius eſſentialis* partes ſunt eſſentiales; *Materia & Forma*. *Totius Integri* partes ſunt Integrantes, quæ ſitu ita differunt, ut poſſit pars à parte ſeparari; ut *Domus* partes ſunt *Fundamentum*, *Parietes*, *Tectum*. Integrum *Homogeneum* in partes *Homogeneas* ſeu *Similares* diſtribuitur, quarum ſc. quælibet habet nomen & definitionem Totius: ut *Aquæ* quælibet pars eſt *Aqua*. Integrum *Heterogeneum* in partes *Heterogeneas* ſive *Diſſimilares* diſtribuitur: quæ ſc. diverſas habent à Toto & inter ſe appellationem ſimul & naturam: ut *Hominis* partes ſunt *Caput*, *Manus*, *Pes*, &c. Partes ſpectari poſſunt, vel ſingulæ ſeparatim, vel conjunctim univerſæ.

Parag. 2. *Maximæ Totius & Partis.*

Totius & Partis maximæ ſunt.

I. *Poſito toto, ponuntur partes*: ut ſi ſit domus, erit Fundamentum.

II. *Sublatis partibus, tollitur totum*: ut ſi fundamentum non ſit, certe domus non erit. Fallit utraque, 1. in *partibus æquivocis & improprie dictis*; ut non ſequitur, ſi pili & ungues non ſint, nec hominem eſſe; 2. in *toto mutilato parte aliqua non ſimpliciter neceſſaria*; ut, poteſt eſſe homo, quantumvis amputato digito, vel manu.

III. *Sublato toto, partes tolluntur* : ut ſi domus non ſit, nec fundamentum erit.

IV. *Poſitis partibus, ponitur totum* : ut, ſi ſint fundamentum, parietes, tectum, erit domus. Fallit utraque in *partibus diviſim acceptis* : ut poteſt eſſe fundamentum, ita tamen ut domus non ſit.

Quæſtiones Viceſimitertii Capitis.

1. *De Toto & Partibus Eſſentialibus.*
2. *De Toto & Partibus Homogeneis.*
3. *De Toto & Partibus Heterogeneis.*
4. *De Maximis Totius & Partis.*

CAP. XXIV.

De Locis à Genere & Specie.

TOpice Genus & Species non accipiuntur per omnia, ut, in prædicabilibus. *Genus* enim hic eſt omne prædicatum eſſentiale; ſive ſit *genus proprie dictum*, de ſpecie aut individuo prædicatum; ut Animal de homine aut *Socrate* : ſive *Species* de Individuo; ut, Homo de *Socrate*; ſive *Differentia Generica aut Specifica* de inferioribus Speciei quam conſtituit; ut, Senſibile de Homine : Rationale de *Socrate*. *Species* pariter hic non ſola illa propriè dicta, quæ generi immediate ſubjicitur, ſed & *differentia Specifica*, & ipſum etiam *individuum*; in univerſum quicquid ſuperiori ſubjicitur, in quantum ſubjicitur, *Speciei* appellatione continetur.

Ge-

Generis & Speciei Maximæ ſunt : Parag. 2: *Maxima prima & ſecunda.*

1. *Sublato genere, tollitur ſpecies :* ut, ſi non ſit animal, nec eſt homo, nec brutum, nec rationale, *&c.*

2. *Poſita ſpecie, ponitur genus :* ut, ſi ſit homo, aut rationale, erit animal. Nunquam fallunt.

3. *Quod convenit aut non convenit generi, convenit etiam aut non convenit ſpeciei :* ut, ſi animal ſit ſenſibile, & homo : ſi non ſit incorporeum, nec homo : Fallit 1. in *ſuppoſitione materiali, vèl ſimplici :* neque enim homo eſt genus, quia Animal eſt : neque non eſt ſpecies, quia Animal non eſt. 2. *In iis quæ generi conveniunt aut non conveniunt ex parte tantum, & non univerſaliter :* ut Homo neque eſt irrationalis, quia aliquod animal eſt : neque non eſt rationalis, quia aliquod animal non eſt. Parag. 3. *Tertia.*

4. *Quod convenit aut non convenit Speciei, convenit aut non convenit Generi :* Explica, *ſi alicui ſpeciei, Generi ex parte :* unde fiunt ſyllogiſmi in tertia figura : ut, ſi homo ſit Rationalis, aut non ſit quadrupes, certè aliquod animal erit rationale, & aliquod non erit quadrupes. *Quod ſi ſpecibus omnibus, toti Generi :* unde fiunt Inductiones ; ut ſi Homo, & Equus, *&c.* ſint ſenſibiles, aut non ſint immortales ; certè omne Animal erit ſenſibile, & nullum erit immortale.

Quæſtiones Viceſimiquarti Capitis.

1. *De Genere & Specie.*
2. *De Maxima prima & ſecunda.*
3. *De Maxima tertia.*
4. *De Maxima quarta.*

CAP.

CAP. XXV.

De Locis à Definitione & Diviſione.

Parag. 1. *Præcognitio loci.*

DEfinitio *Topica*, non *eſſentialem* tantum *definitionem*, ſed & quamlibet perfectam rei *deſcriptionem*, adeoque & omne prædicatum convertibile, ſicut *differentiam* conſtitutivam, & quarto modo *proprium*, complectitur. *Diviſio* vero ita ſumitur, ſicut in primo libro dictum eſt cap. 18.

Parag. 2. *Maxima definitionis.*

Definitionis Maxima unica hæc eſt. *Poſita aut ſublata definitione, ponitur aut tollitur definitum, & e contra*: ut ſi ſit animal rationale eſt homo, & è contra; ſi non ſit homo, non eſt animal rationale, nec è contra. Fallit *in iis quæ conveniunt definitioni aut definito, quatenus ſunt definitio aut definitum*: non enim ſi animal rationale ſit complexa vox, & homo erit; alias perpetuo vera eſt: fundatur enim in mutua eorum reciprocatione.

Parag. 3. *Maxima diviſionis.*

Diviſioni etiam unica eſt maxima hæc. *Membrorum condividentium uno aut altero ſublato, ponitur reliquum; & poſito, tollitur*: ut ſi hoc animal non ſit brutum, erit homo; ſi ſit homo, non erit brutum. Hoc perpetuo obtinet in omni bona diviſione: fundatur enim in primo & tertio ejus Canonibus aſſignatis ſupra lib. 1. cap. 18. Par. 3.

Quæſtiones Viceſimiquinti Capitis.

1. *De Definitione & Diviſione.*
2. *De Maxima Definitionis.*
3. *De Maxima Diviſionis.*

CAP

CAP. XXVI.

De Locis à Teſtimonio.

INartificialia argumenta reſtant, quæ vel experto artis obvia ſunt. Pugnant hæc *authoritate*, non *ratione*: & ducuntur à teſtimonio. Parag. 1. *Præcognitio loci.*

- Teſtimonium aliud eſt
  - *Divinum* propter
    - *Revelationem*: ut Scripturæ, Somnia, Viſiones, *&c.*
    - *Operationem*: ut Dei Judicia, Miracula, Experimenta Divinæ Juſtitiæ, Potentiæ, aut Providentiæ, quo & naturæ totius vox refertur.
    - *Proprium*: & eſt ſenſuum teſtimonium.
  - *Humanum*
    - *Commune*
      - *Publicum*: ut Conſuetudo, tabulæ publicæ, Leges, Monumenta, Lapides, *&c.*
      - *Privatum*: ut Chirographa, Confeſſiones, Teſtamentum, Jusjurandum, Pactum, Sententiæ Authorum, *&c.*

Teſtimonium illud alio firmius eſt, de quo plurimæ dari poſſunt Maximæ; nos è multis præcipuas aliquot exhibemus.

I. *Teſtimonium non valet negative*: non enim ſequitur non ita eſſe, propterea quod nullibi dixit *Ariſtoteles*. Fallit 1. in *his quæ non ſunt prima ſtatuenda ſine certa authoritate*: ut, quia Scripturæ ſacræ non dicunt, ergo non eſt dogma fidei: Parag. 2. *Maximæ*

fidei: nec capitale est temere jurare, quia nulla lex dicit esse capitale: 2. in *his de quibus author debuit aut promisit perfecte disserere*: ut, *Aristoteles* lib. 5. Metaphys. ubi tamen instituit enumerare singulas species Quantitatis, non meminit loci, Locus proinde quantitas non est.

Parag. 3. *Secunda.* II. *Divino Testimonio certa fides adhibenda est*: ut, Christus est Messias, quia Scripturæ docent. Nunquam fallit.

Parag. 4. *Tertia.* III. *Sensuum Testimonio certa fides adhibenda est*: ut ignis calidus est, quia sensus docet. Fallit *quoties reddi ratio potest, cur sensus fallatur*: ut baculus non propterea curvus est, quia in aqua talis videtur.

Parag. 5. *Quarta.* IV. *Peritis credendum in sua arte*: ut Partus perfectus nascitur mense septimo, hoc enim asserit *Hypocrates*. Fallit 1. *ubi peritiores aut æque periti diversum sentiunt*: ut, non dantur Ideæ, *Platone* quamvis asserente; quia refragatur *Aristoteles*, 2. *ubi sensus, aut ratio contradicit*: ut, nix nigra non est, etsi dixerit *Anaxagoras*: nec *Galaxia* de natura elementari, etsi dixerit *Aristoteles*: quia sensus illic, hic ratio repugnat.

Parag. 6. *Quinta.* V. *Plurimorum Testimonium præfertur Testimonio paucorum*: ut, verisimilius est dari elementum ignis, quod plerique putant, quam non dari, quæ paucorum est opinio. Fallit 1. *ubi pauciores sunt prudentiores*: ut, virtus præferenda est divitiis, quod sic prudentiores censeant. 2. *ubi pauciorum sententia firmioribus rationibus probatur*: ut, Logica Ars est potius quam Scientia, etsi pauciores id censeant, quia rationibus firmissimis constat ita esse.

VI. An-

VI. *Antiquorum Teſtimonium præferendum eſt teſtimonio recentiorum.* Quod intelligendum in iis præſertim quæ ad *pietatem* ſpectant & *mores*: nam in his quæ *artis* ſunt *aut ingenii*: haud dubie ſuperantur à Neotericis Briſci; quo facilius eſt inventis addere, quam nova invenire. Parag. 7. *Sexta.*

Quæſtiones Viceſimiſexti Capitis.

1. *De Argumentis inartificialibus.*
2. *De Maxima prima.*
3. *De Maxima ſecunda & tertia.*
4. *De Maxima quarta.*
5. *De Maxima quinta.*
6. *De Maxima ſexta.*
7. *De reliquis Maximis.*

CAP. XXVII.

De Fallaciis in genere.

Syllogiſmus captioſus, qui probabilitatem mentitur, quam habet Dialecticus, *Syllogiſmus Sophiſticus*, vel *Elenchus*, vel *Fallacia* indifferenter appellatur. *Sophiſtæ* veteribus dicti, qui gloriam ex diſputatione aucupabantur; atque id quinque potiſſimum mediis quæ propterea *Metæ Sophiſtarum* dicuntur: cogendo ſc. reſpondentem ad *Redargutionem*, *Falſum*, *Inopinabile*, *Solœciſmum*, aut *Nugationem*. Parag. 1. *Quid Elenchus ſive Fallacia*

Redargutio, eſt præconceſſi negatio, aut prænegati conceſſio; quando reſpondens cogitur ſibi contradicere. *Falſum*, eſt propoſitionis manifeſtè falſæ per Reſpondentem admiſſio. *Inopinabile*, eſt propoſitionis à communi homi- Parag. 2. *Quinque Sophiſtarum Metæ.*

num opinione alienæ admiſſio. *Solæciſmus*, eſt vitium orationis peccantis adverſus Grammaticorum Regulas. *Nugatio*, eſt ejuſdem inutilis & inanis repetitio.

Parag. 3. *Fallaciarum numerus.*

Fallaciæ poſſunt diſponi ſecundum locorum Dialecticorum ſeriem, quorum mentiuntur probabilitatem: ſed non incommodè *Ariſtoteles* omnes ad generales quaſdam notas retulit, numero tredecem, iſtis verſiculis comprehenſas.

Æquivocat, Amphi. Componit, Dividit, Acc. Fi: Acci. Quid, Ignorans, Non cauſa, Con. Petit. Interr.

Quorum prior verſiculus *ſex* Fallacias in *Dictione* complectitur; poſterior *ſeptem* reliquas, quæ *extra Dictionem* ſunt.

Quæſtiones Viceſimiſeptimi Capitis.

1. *De Elenchi definitione & nomine.*
2. *De neceſſario uſu doctrinæ Fallaciarum in arte Logica, & de libris Elenchorum Ariſtotelis.*
3. *De Sophiſtis veteribus.*
4. *De quinque Metis Sophiſtarum.*
5. *De Fallaciarum numero.*
6. *De diſpoſitione ſophiſtica, ſive de arte interrogandi.*
7. *De diſpoſitione fallaciarum, ſive de arte reſpondendi.*

CAP.

CAP. XXVIII.

De Fallaciis in Dictione.

Parag. 1. *Multiplex triplex.*

FAllacia omnis in dictione oritur ex dictionis aliqua Multiplicitate.

Eſt autem *Multiplex* aliud

1. *Actuale*: quando dictio invariata multa ſignificat: ut in *Æquivocatione*, & *Amphibolia*.

2. *Potentiale*: quando dictio quoad prolationem aliquo modo variata, multa ſignificat; ut in *Compoſitione*, *Diviſione*, & *Accentu*.

3. *Phantaſticum*: quando dictio unum reipſa ſignificans, videtur tamen multa ſignificare; ut in *Figura dictionis*.

Parag. 2. *Fallacia Æquivocationis.*

Fallacia *Æquivocationis*, ſive *Homonymia* eſt, quando vox aliqua ſimplex aliter atque aliter accipitur in argumentatione. Contingit id tribus modis: 1. *cum dictio multa principaliter ſignificat*: ut, ſi probetur aliquod cœleſte ſidus eſſe animal, vel latrare, quia eſt canis. 2. *cum dictio unum proprie ſignificans, per Analogiam, aut Metaphoram ad alia transfertur*: ut, ſi probetur aquam pedes habere, quia currit; aut pratum os, quia ridet; aut urinam valere, quia ſana eſt. 3 *quando ambiguitas attenditur penes accidentia partium orationis ſecundum Grammaticam*: ut ſi probetur ſedentem ſtare, quia ſurgebat. In hac fallacia ſunt quatuor termini; & ſolvitur diſtinguendo vocem ambiguam ſecundum varia ejus ſignificata.

Parag. 3. *Fallacia Amphiboliæ.* Fallacia *Amphiboliæ* (ſive *Amphibologiæ*) eſt, quando oratio aliqua ambigua eſt propter conſtructionem. Contingit id tribus modis. 1. *manente eadem conſtructione ſub diverſa tamen habitudine*: ut, ſi probetur hunc librum poſſideri ab *Ariſtotele*, quia eſt liber *Ariſtotelis*. 2. *mutato conſtructionis ordine*: ut, ſi probetur columnam ſentire, quam *Socrates* tangit: quia quicquid *Socrates* tangit illud ſentit: 3. *cum oratio præter propriam ſignificationem, tranſumptam etiam & tropicam habet*: ut, ſi probetur, qui indocilem docere vult terram ſcindere, quia littus arat: quo fere pertinent & cæteræ locutiones proverbiales. In hac etiam ſunt quatuor termini: & ſolvitur oſtendendo orationis ambiguitatem.

Parag. 4. *Fallaciæ compoſitionis & diviſionis.* Fallacia *Compoſitionis*, eſt cum conjunctim accipiuntur, quæ erant accipienda diviſim. Huic ex adverſo reſpondet fallacia *Diviſionis*, cum ſeorſim & diviſim accipiuntur, quæ erant accipienda conjunctim. Illa dicitur fallacia *a bene diviſis ad male conjuncta*: iſta *a bene conjunctis ad male diviſa*. Contingit utrumque quatuor modis: 1. *cum dictum in Modali poteſt ſupponere proſe toto, vel proparte ſui*: ut, ſi probetur poſſibile eſſe ut niger ſit albus, quia poſſibile eſt album eſſe nigrum: 2. *ratione conjunctionis copulativæ vel disjunctivæ*: ut, ſi probetur Quinque eſſe Par & Impar, quia duo & tria ſunt par & impar: 3. *cum dictio aliqua diverſis in oratione conjungi poteſt*: ut, ſi probetur *Socratem* ſemper futurum, quia, Qui vivit ſemper erit: 4. *cum voces unitæ in præmiſſis in concluſione dividuntur, aut e contra*: ut, ſi probetur canem eſſe patrem *Socratis*, quia eſt pater, & eſt *Socratis*: aut *Socratem* eſſe, quia eſt mortuus. In his ſunt quatuor

tuor termini: & ſolvuntur ſeparando ſenſum diviſum à compoſito; & oſtendendo uter ſit verus & genuinus, uter non.

Fallacia *Accentus* ſive *Proſodiæ* eſt, cum propter aliquam in pronunciatione ſimilitudinem fit deceptio. Contingit id quatuor modis: 1. *Ratione quantitatis aut toni diverſi:* ut, ſi probetur poma fugienda eſſe, quia mala; aut judicem ſuſpendendum, quia debet pendere. 2. *Ratione diverſæ ſcripturæ, cum vel ſine diphthongo aut aſperatione:* ut, ſi probetur judicem corrruptum eſſe, quia vendit Equum; aut porcorum ſtabulum eſſe in fano, quia ibi Ara eſt. 3. *Ratione coalitionis diverſarum vocum in unam, aut unius e contra in plures diſtractionis:* ut, ſi probetur rempublicam conculcari, quia via, quæ res eſt publica, conculcatur; aut Senatum reprehendendum, qui in curia eſt, quia incuria reprehendenda. 4. *Ratione modi pronunciandi:* ut, cum illa, quæ dicuntur per conceſſionem, aut Ironiam, aut per Interrogationem, aut quid ſimile, accipiuntur ut ſimpliciter & categoricè dicta. In hac ſimiliter ſunt quatuor termini: & ſolvitur oſtendendo diverſam accentus, aut ſcripturæ rationem. Parag. 5. *Fallacia Accentus.*

Fallacia *Figuræ dictionis* eſt, cum propter ſimilitudinem aliquam dictionum id uni competere videtur, quod alteri. Idque vel *Grammatice:* ut, ſi probetur *Poetam* eſſe generis fœminini, quia *Muſa* eſt: vel *Logice:* ut, ſi probetur videre eſſe agere, quia docere eſt; vel alio quocunque modo. Hæc Fallacia minutior eſt, quam ut facile decipiat, & contenta negari, operoſam ſolutionem non expectat. Parag. 6. *Fallacia figuræ dictionis.*

Quæ-

Quæſtiones Viceſimioctavi Capitis.

1. *De Fallaciarum in dictione ſufficientia ſecundum triplex multiplex.*
2. *De Fallacia Æquivocationis, & ejus ſolutione.*
3. *De Fallacia Amphiboliæ, & ejus ſolutione.*
4. *De Fallaciis Compoſitionis & Diviſionis, earumque ſolutione.*
5. *De Fallacia Accentus.*
6. *De Fallacia Figuræ dictionis.*

CAP. XXIX.

De Fallaciis extra dictionem.

Parag. 1. *Fallaciæ extra dictionem.*

FAllaciæ *extra dictionem* ſunt in quibus contingit deceptio, non tam ex multiplici aliquo latente in vocibus ipſis, quam ex ignoratione Rerum; & ſunt *ſeptem*, quæ ſequuntur ſuo ordine.

Parag. 2. *Fallacia Accidentis*

Fallacia *Accidentis* eſt, cum alteri connexorum attribuitur, quod alteri convenit tantum per Accidens. *Accidens* enim hic appellatur, quicquid aut non eſt de eſſentia rei, cui attribuitur; aut ſi ſit, eſt tamen ei alienum, in quantum ea confertur cum aliqua tertia. Contingit hæc fallacia tribus modis. 1. *cum proceditur ab accidente ad ſubjectum, aut e contra*: ut, ſi probetur *Socratem* crudas carnes comediſſe, quod illas comederit, quas emiſſet. 2°. *cum mutatur genus ſuppoſitionis, materialis in formalem, ſimplex in perſonalem, &c. aut e contra*: ut, ſi probetur ſyllabam rodere caſeum, quia mus eſt ſyllaba: aut *Socratem*, quia homo eſt, eſſe

eſſe ſpeciem. 3°. *cum proceditur a ſuperiori ad inferius: & e contra*, in eis quæ conveniunt alterutri ſecundum rationem ſuperioris & inferioris; ut, ſi probetur rationale converti cum Animali, quia cum homine convertitur. Siqui ab aliis aſſignentur modi, reduci ad hos poſſunt; ſicut & iſtorum fortaſſe nonnulli, ad alias fallacias: nihil enim impedit, eundem nonnunquam Elenchum ad diverſas fallacias referri poſſe. Solvitur fallacia Accidentis diſtinguendo id, quod alicui convenit *per ſe*, ab eo quod *per accidens*.

Parag. 3. *Fallacia ſecundum quid ad ſimpliciter*

Fallacia *a dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter*, eſt cum illud, quod verum eſt tantum ſecundum quid, accipitur ut ſimpliciter, & abſolute verum. *Simpliciter* autem dici eſt ſine aliquo addito dici; *ſecundum* quid vero, cum aliquo addito. Contingit hæc fallacia tribus modis. 1. *Cum determinatio addita deſtruit terminum cui additur*: ut, ſi probetur eſſe hominem, quia eſt mortuus vel pictus homo: cujuſmodi dicitur *contradictio in adjecto*. 2. *Cum determinatio addita ſignificat partem*: ut, ſi probetur Æthiopem eſſe album, quia eſt albus dentes. 3. *Cum determinatio addita ſignificat notabilem aliquam circumſtantiam loci, temporis, ſoni, &c.* ut, ſi probetur arma depoſita domino non reddenda, quia non domino furioſo. Solvitur diſtinguendo id quod eſt ſimpliciter, ab eo quod eſt *quadantenus*, & ſecundum quid.

Parag. 4. *Fallacia ignorationis Elenchi*

Fallacia *ab ignoratione Elenchi*, eſt cum ea pro veris contradictoriis accipiuntur, quæ non ſunt talia. *Elenchus* eſt ſyllogiſmus probans contradictoriam propoſitionis negatæ: qui ut ſit legitimus, requiruntur *quatuor* conditiones veræ contradictionis; ut ſcil. ſit 1. *eiuſdem*

eiuſdem

eodem modo: 2. *ſecundum idem*: 3. *ad idem*: 4. *eodem tempore*. In hujus fallaciæ concluſione contradictoria eidem attribuuntur; ſed quæ ob defectum alicujus requiſitæ conditionis non ſunt vera contradictoria. Contingitque: 1. *Cum collatio non eſt ejuſdem eodem modo*: ut, ſi probetur cadaver *Socratis* eſſe, & non eſſe hominem, quia eſt mortuus, non eſt vivus homo: 2. *Cum non eſt ejuſdem ſecundum idem*: ut, ſi probetur Æthiopem eſſe album & non album, quia eſt albus dentes, cutem non albus. 3. *Cum non eſt ad idem*: ut, ſi probetur *Socratem* eſſe divitem, & non divitem, quia in comparatione ad *Irum* dives eſt, non eſt ad *Cræſum*. 4. *Cum non eſt eodem tempore*: ut, ſi probetur *Socratem* venturum & non venturum, quia venturus eſt cras, non venturus hodie. Ad *Ignorationem Elenchi* omnis fallacia poteſt aliquo modo reduci; quemadmodum ad *Contradictionem* omnis oppoſitio. Solvitur oſtendendo defectum Contradictionis in aliqua dictarum quatuor conditionum.

Parag. 5. *Fallacia non cauſæ pro cauſa.*

Fallacia *a non cauſa ut cauſa* eſt, cum aut cauſa *non vera* ſumitur pro cauſa vera, aut cauſa *non talis* pro cauſa *tali*: ut, *inſufficiens* pro ſufficiente; *per accidens* pro per ſe: *remota* pro proximis. &c. Iſtis enim duobus modis contingit. 1. *A cauſa non vera, ut cauſa vera*: ut, ſi probetur bellum inteſtinum eſſe propter cometam. 2. *A cauſa non tali, ut cauſa tali*: ut, ſi probetur vini uſum tollendum, quia facit ebrios. Hæc fallacia uſum habet in ſyllogiſmis ducentibus ad Impoſſibile. Solvitur negando cauſam falſam, & abducendo germanam.

Parag. 6. *Fallacia conſequentis.*

Fallacia *Conſequentis* eſt, cum ex antecedente infertur ut conſequens, quod tamen non eſt con-

conſequens. Contingit id quoties contra regulas converſionum, aut ſyllogiſmorum conditionalium peccatur; quas videre eſt retro, *Lib.* 2. *c.* 7. *Par.* 4. *& Lib.* 3. *c.* 9. *Par.* 2. Solvitur oſtendendo infirmitatem conſequentiæ, vel ex regulis, vel ex aliis conſequentiis ejuſdem formæ, & tamen infirmis.

Parag. 7. *Fallacia petitionis principii.*

Fallacia *petitionis principii* eſt, cum id ſumitur tanquam principium ad probationem, quod non eſt conceſſum. Contingit multis modis. 1. *Cum ſupponitur id ipſum quod quæritur ſub iiſdem terminis*, quæ dicitur *Petitio ſtatim*: ut, ſi probetur hominem eſſe, quia homo eſt. 2. *Cum ſub diverſis, ſed ſynonymis*: ut, ſi probetur gladium acutum eſſe, quia enſis eſt. 3. *Cum quæſtio probatur per æque ignotum*: ut, ſi probetur hominem eſſe riſibilem, quia equus eſt hinnibilis. 4. *Cum propoſitiones mutuo & circulariter ſe probant*: ut, ſi probetur ignem eſſe calidiſſimum, quia tenuiſſimus eſt; & mox tenuiſſimum, quia calidiſſimus. Solvitur oſtendendo vanitatem & nugationem talis Argumentationis.

Parag. 8. *Fallacia ſecundum plures interrogationes.*

Fallacia *ſecundum plures interrogationes ut unam*, eſt cum plures quæſtiones ita proponuntur conjunctim, ut una tantum quæſtio videri poſſit: Contingit id duobus modis: 1. *Cum quæritur idem prædicatum de diverſis ſubjectis*: ut, ſuntne mel & fel dulcia? 2. *Cum de ſubjecto eodem diverſa prædicata quæruntur*: ut, eſtne homo animal & lapis? Solvitur reſpondendo non una reſponſione ad omnes interrogationis partes ſimul, ſed diſtinctè ad ſingulas.

Quæſtiones Viceſiminoni Capitis.

1. *De Fallaciis extra dictionem in genere.*
2. *De Fallacia Accidentis.*
3. *De Fallacia a dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter.*
4. *De Fallacia ignorationis Elenchi.*
5. *De reductione omnium fallaciarum ad ignorationem Elenchi.*
6. *De Fallacia a non cauſa ut cauſa.*
7. *De Fallacia conſequentis.*
8. *De Fallacia Petitionis Principii.*
9. *De Fallacia ſecundum plures interrogationes ut unam.*

CAP. XXX.

De Ordine & Methodo in Genere.

Parag. 1. *Methodi vox & definitio.*

COnſiderata Argumentatione, reliquum eſt alterum diſcurſus Inſtrumentum, *Ordo* ſeu *Methodus*. Qui accuratius iſta diſtinguunt, *Ordinem* volunt eſſe integræ alicujus diſciplinæ; *Methodum* etiam particularium concluſionum; atque *Ordinem* diſponere, *Methodum* etiam inferre: Nos utrumque habemus pro eodem. Eſt autem ordo, ſeu Methodus, *ratio ita diſponendi partes alicujus Diſciplinæ vel Tractationis, ut facillime a nobis integra diſcatur.*

Parag. 2. *Methodus inventionis.*

Methodus alia eſt *Inventionis*, alia *Doctrinæ*; diverſa enim prorſus via ad diſciplinarum præcepta indaganda, & indagata docenda, incedimus. *Inventio* prior eſt; *Doctrina* nobilior. Utraque à *notoribus nobis* ad ignotiora nobis procedit, ſed alio tamen & alio modo: Nam præ-

præcepta indagamus *ascendendo*, hoc est, progrediendo à sensibilibus & singularibus, quæ sunt *notiora nobis simpliciter*, ad intelligibilia & universalia, quæ sunt *notiora naturâ*: sed præcepta tradimus *descendendo*; hoc est progrediendo ab universalibus & intelligibilibus, quæ sunt *notiora naturæ, & nobis etiam distincte*, ad minus universalia & sensui propinquiora, velut *ignotiora*.

Methodi *Inventionis* quatuor sunt *Media*, & velut gradus per quos ascendimus. Primus *Sensus est*: cujus adminiculo colligimus aliquam singularis rei notitiam: Secundus *Observatio*, sive *Historia*: qua colligimus, & mente collocamus, quæ sensu aliquoties hausimus: Tertius *Experientia*: qua collectas plures observationes ad certum usum applicamus: Quartus & ultimus *Inductio*; qua collectas plures Experientias ad universalem conclusionem constituendam adhibemus. Parag. 3. *Methodi inventionis Media.*

Methodus doctrinæ alia est

1. *Compositiva*; quæ à notione *Subjecti* incipiens, principia ejus & affectiones & species investigat; hæc tradendis disciplinis *Theoreticis* inservit.

2. *Resolutiva*; quæ à notione *Finis* incipiens, ejus subjectum & Media investigat: hæc disciplinis *Practicis*, hoc est, Prudentiis aut Artibus tradendis inservit. Parag. 4. *Methodi inventionis Media.*

Leges utrique Methodo communes sunt; Parag. 5.

I. Lex Brevitatis. *Nihil in disciplina desit, aut redundet.* Mutilatio enim est, non compendium, siqua pars necessaria desit: Redundantia vero & Tautologia in præceptis nauseam pariunt: in *præceptis* dico, non in exemplis, *Lex brevitatis.*

aut commentariis; *exempla* enim ſi ſint frequentiora, & *commentarii* ſi pleniores, ita non damnamus, at probemus magis.

Parag. 6. *Lex harmoniæ.* II. Lex Harmoniæ. *Doctrinæ ſingulæ partes inter ſe conſentiant.* Peſſimè docet, qui quod hic ponit, alibi per incogitantiam evertit.

Parag. 7. *Lex unitatis.* III. Lex Unitatis, ſive Homogeneæ. *Nihil in doctrina præcipiatur, quod non ſit ſubjecto aut fini homogeneum.* Dico *Subjecto*, propter ſcientias; *Fini* propter artes & prudentias. Damnat *Ariſtoteles* merito tranſitum à genere ad genus.

Parag. 8. *Lex generalitatis.* IV. Lex Generalitatis, ſive Anteceſſionis & Conſequutionis. *Præcedat in docendo id, ſine quo alterum intelligi nequit, ſed ipſum ſine altero.* Lumen enim accipiant oportet, & robur, ſequentia à præcedentibus; non hæc ab illis.

Parag. 9. *Lex connexionis.* Lex Connexionis. *Singulæ partes doctrinæ aptis tranſitionibus connectantur.* Crebris enim interruptionibus turbantur intellectus & memoria: apta vero colligatione & utrumque juvabitur, & methodi ratio manifeſta fiet. Operæ facturus præcium qui docet Methodi connexionem & rationem univerſam *tabula* aliqua, ſive *diagraphe* compendiaria diſcipulis repræſentabit.

Quæſtiones Trigeſimi Capitis.

1. *De Ordinis & Methodi diſtinctione.*
2. *De utriuſque definitione.*
3. *De Methodo Inventionis.*
4. *De quatuor Mediis inventionis.*
5. *De Methodo Doctrinæ: an ſequatur rerum naturam magis, vel noſtræ cognitionis facultatem.*
6. *De Lege Brevitatis.*

7. *De*

7. *De Lege Harmoniæ.*
8. *De Lege Unitatis.*
9. *De Lege Generalitatis.*
10. *De Lege Connexionis.*

CAP. XXXI.

De Methodis in Specie.

Parag. 1. *Methodi Compoſitivæ partes.*

METhodum *Syntheticam*, ſive *Compoſitivam*, Scientiarum, quæ contemplativæ ſunt, propriam diximus. Partes ejus tres ſunt: *Subjectum*, Subjecti *Affectiones*, & Affectionum *Principia*, quæ ſunt omnia ſuo modo Præcognita, quemadmodum oſtenſum ſupra eſt cap. 13. hujus libri. Nec eſt quod *Species* quartam partem addamus, tum quod poſſit eſſe Subjectum alicujus ſcientiæ, quod non habet *ſpecies*: tum quod *ſpecies* ſubjecti totalis ſunt etiam ſubjecta ſuo modo, ſc. partialia.

Parag. 2. *Lex unitatis.*

De hac Methodo ſunt ſpeciales leges.

I. Lex Unitatis. *Unitas ſcientiæ pendet a ſubjecti unitate.* Subjecti ſc. vel Materialis, vel ſaltem Formalis. *Materiale* ſubjectum eſt res conſiderata: *Formale* eſt ratio ſecundum quam conſideratur: Illud unum poteſt eſſe & idem multarum diſciplinarum; ut, *Arithmetica* & *Muſica* conſiderant *Numerum*: Hoc uniuſcujuſque Proprium; ut, Arithmetica numerum conſiderat, *qua numerum*; Muſica eundem, *qua ſonorum.*

Parag. 3. *Lex generalitatis.*

II. Lex Generalitatis. *Magis univerſalia præcedant minus univerſalia.* Prius ergo agendum de ſubjecto in genere, quam de ſpeciebus ejus: ut, in *Phyſica* prius agendum eſt de *corpore*

pore naturali in communi, quam de *Cœlo* aut *Elementis* aut *Animalibus*. Amplia legem & ad universalia in causando: agendum enim prius de *Principiis*, quam de *Affectionibus* Subjecti.

Parag. 4. *Methodi ratio in disciplinis contemplativis.*

Unde in Scientiis Methodi ratio hæc est. Primo agendum de *Subjecti notione* paucis tantum, ut aliquo modo prægnoscatur; secundo loco de ejus *Principiis*; tum de *communibus* ejus *affectionibus*; de *Speciebus* deinceps, descendendo à *simplicioribus*, ad magis *compositas*; dum ad *infimas* perveniatur. Hâc Methodo accurate utitur *Aristoteles* in tradenda disciplina *Physica*.

Parag. 5. *Methodi resolutivæ partes.*

Methodi *Analyticæ*, sive *Resolutivæ*, quæ Prudentiis & Artibus inservit, partes sunt tres, *Finis*, *Subjectum*, & *Media*: Finis enim introducendus est in subjectum per Media quædam.

Parag. 6. *Lex unitatis.*

Ejus speciales sunt Leges.

I. Lex Unitatis. *Unitas disciplinæ operatricis pendet ab unitate finis.* Quod enim subjectum est in contemplativis, id finis est in operativis.

Parag. 7. *Lex generalitatis.*

II. Lex Generalitatis. *Magis universalia præcedunt minus universalia*: intellige de universalibus & causando, & in prædicando: atque in causando rursum, & respectu *causæ Finalis*, quia prægnitio Finis præcedere debet Mediorum investigationem, & respectu *Causæ efficientis*, quia notitia principiorum debet præcedere notitiam Mediorum.

Parag. 8. *Methodi ratio in disciplinis operatricibus.*

Unde in operatricibus methodi ratio hæc est. Primo agendum de *notione Finis*, ut de prægnoscendo: mox de *Subjecto*, in quod finis introducendus est; tertio loco de *Principiis Mediorum*: quarto de *Mediis* ipsis, iisque pri-

primo *in genere*; postea *specialius*, dum ad infima perveniatur. Ut in *Ethica* Prudentia, primo agitur de *Felicitate*, ut de Fine, tum de *Hominis intellectu, voluntate, affectibus*, ut subjecto felicitatis: inde de *Electione*, *Fuga*, *Consuetudine*, &c. quæ sunt principia virtutum; de *virtutibus* demum ipsis ut mediis ad felicitatem in genere, & in specie.

Quæstiones Tricesimiprimi Capitis.

1. *An sit unica omnium Disciplinarum Methodus?*
2. *De Methodo Compositiva.*
3. *De Lege Unitatis in illa.*
4. *De Lege Generalitatis in illa.*
5. *De Methodo Resolutiva.*
6. *De Lege Unitatis in illa.*
7. *De Lege Generalitatis in illa.*
8. *An sit præter istas alia Methodi species?*

FINIS LIBRI TERTII.

APPENDIX PRIMA
DE
USU LOGICÆ.

CAP. I.

De Tractatione Simplicis Thematis: ſive de Geneſi Thematica.

DISCIPLINARUM *Inſtrumentalium*, in quarum numero eſt Logica, vis omnis in uſu ſita eſt: *Uſum* proinde *Logicæ* reliquum eſt ut paucis oſtendamus. Is autem eſt duplex; vel enim ipſi aliquid ſecundum artis *Logicæ* præcepta commentamur; vel ab aliis commentata artificioſe reſolvimus. Illa γένεσις dicitur, ſive *Tractatio*; hæc ἀνάλυσις, ſive *Reſolutio*. *Tractatio* omnis vel eſt *ſimplicis Thematis*, quod explicandum; vel *Problematis*, quod argumentis diſcutiendum; vel *integræ Diſciplinæ*, quæ Methodice diſponenda proponitur: *Geneſin Thematicam*, *Problematicam*, *Methodicam*, non incommode dixeris. Parag. 1. *Diſtributio & ordo dicendorum*

Thema ſimplex eſt *quicquid concipi exprimive poteſt circa affirmationem, & negationem.* Themata autem ſimplicia, ut non ſunt omnia unius rationis, ita nec uno omnino modo tractanda. Expendat itaque oportet animo prius Parag. 2. *Expenſio Thematis ſimplicis.*

Thema aliquod tractaturus, quàm ad operandum accedat, ipsius conditionem: sitne Ens *Reale* an *Rationis*; *Universale*, an *Singulare*; *Substantiale*, an *Accidentale*; *Totale*, an *Partiale*; *Absolutum*, an *Relatum*; *Abstractum*, an *Concretum*; *Unum*, an *Aggregatum*, &c. Sed non persequor ista sigillatim. Consultius fuerit tantum præcepta quædam magis communia exhibuisse, quæ tractandis Thematibus plerisque, præsertim perfectioribus, inserviant: eorumque praxin unico exemplo ostendisse.

Parag. 3. *Explicatio Nominis.* Thematis expensi Tractatio in *Explicatione* consistit tum *Nominis*, tum *Rei*. Ordiendum autem à *Nomine*: cujus explicandæ sunt ὁμωνυμία, συνωνυμία & παρωνυμία. Ὁμωνυμία explicatur aperiendo, siqua sit, vocis ambiguitatem, varias ejus significationes, & acceptiones in medium afferendo; unamque ex omnibus diligendo eam, de qua præsens instituitur tractatio. Συνωνυμία explicatur recensendo varias ejus appellationes, & in eadem & in aliis linguis. Παρωνυμία explicatur declarando vocis notationem, & originem; atque etiam conjugata. Ad explicationem Nominis *Lexica* magno erunt adjumento; cum *Generalia* variarum linguarum, præsertim quæ Etyma vocum notant, & linguarum Harmoniam: tum quarundam Disciplinarum *Propria*; qualia sunt Dictionaria *Theologica*, *Juridica*, *Medica*, *Philosophica*. Cæterum prædicta non sunt omnia & semper, & ubique adhibenda in Nominibus explicandis: Sed delectu opus est, & judicio, ut ea solum adhibeantur, quæ ipsi Rei explicandæ opportuna videbuntur.

Res

Res explicantur *Attributione*, & *Distributione*; Illa fit, cum Themati subjecto alia attribuuntur; hæc, cum ipsum Thema in suas partes distribuitur. Attribuuntur autem Themati quædam *Essentialia*: quædam *non Essentialia*. *Essentialia* hic intellige, non solum quæ proprie constituunt Essentiam, *Genus* & *Differentiam*; Sed illa universa, quæ ad constituendam plenam & perfectam rei definitionem quoquo modo pertinere supra dictum est, *lib.* 1. *Comp. c.* 17. *Par.* 5. Qualia sunt in Substantiis *Propria* Accidentia; in Accidentibus propria *Subjecta* & *Objecta*, in utrisque *Causæ Efficientes*, & *Finales*; quæque aliquibus istorum proportione respondent: (ut *Materia* in Artificialibus habet rationem *Subjecti*; *Correlatum* habet rationem *Objecti* in Respectivis; & *Fundamentum* Causæ *Efficientis* in Potentiis; *Actus* proprius habet rationem *Finis*, *&c.*) Quæ præter ista sunt, omnia sunt non Essentialia. *Essentialia* merito primum in tractatione locum vendicant; *Non essentialibus conveniet* novissimus: inter hæc & illa *Distributio* medio loco commodissimè collocabitur. Parag. 4. *Explicatio Rei.*

Inter Essentialia *Genus* quia communissimum, & primum; idque assignandum est semper quam fieri potest propinquum; præmissis tamen sicubi opus erit, & remotioribus. Genus sequitur *Differentia*; cujus aut defectum supplebunt, aut naturam plenius declarabunt Accidentia *Propria*; & hoc maximè in substantiis, additis etiam *Causis Efficientibus* Principalibus, Impulsivis, & Instrumentalibus; & *Fine* tum proximo, tum etiam remoto. At quoties Thema Accidentale tractandum venit, *Generi* subnectenda erunt, præter jam dicta, *Subjectum* Parag. 5. *Per Attributa Essentialia.*

ejus proprium, & adæquatum *Objectum*. Iſta autem dico omnia vel aliqua, plura vel pauciora, prout caſus exiget, & conditio ipſius Thematis. Ex quibus demum integra conficienda eſt *Definitio Rei Eſſentialis*, quæ claudat hanc Tractationis partem. Placuiſſe video permultis diverſam omnino ab hac pergendi rationem : quos integram definitionem primo ſtatim loco poſuiſſe juvat, mox eam per ſingula membra reſolviſſe. Quibus aſſentior in texendis diſciplinarum Compendiis ; atque aliàs etiam, quoties inſigni brevitate opus eſt. Aſt ubi Thema aliquod laxius tractandum proponitur, ſuaderem ſtudioſis, præſertim minus exercitatis,ut illa potius incederent via, quam jam oſtendi ; quod naturæ convenientius ſit à primis & ſimplicibus terminis, ad ortos & compoſitos colligendo procedere ; quam è contra, reſolvendo.

Parag. 6. *Per diſtributionem.* Inveſtigata Definitione, ac propoſitâ, Thema mox diſtribuendum eſt in ſuas *ſpecies* aut *partes*, ſive eas habeat proprias & per ſe, ſive improprias aut per accidens. Sed partes vel nominàſſe tantum ut plurimum ſufficiet ; aut ſaltem explicuiſſe quam pauciſſimis, quantum ſcilicet neceſſe eſt ad pleniorem ipſius Thematis intelligentiam ; neutiquam vero ſunt juſta tractatione, & fuſius declarandæ. A Diviſione ad *Attributa* tranſeundum *non Eſſentialia* : quæ ſunt aut *Effecta*, aut *Comparata*.

Parag. 7. *Per effecta* *Effecta* plerunque late admodum patent, & copioſam ſuppeditant tractandi materiam : Sed *Effecta Thematis*, ſiqua ſint, aut minus nobilia, aut nimium communia, poterit quiſque pro ſuo arbitrio, vel tacitus omittere, vel nominata præterire. Nobiliora vero, & magis pro-

pria

pria conveniet ad certas velut classes, maximè si multa sint, revocare, quo distinctius, & enucleatius explicentur. Sed quia sæpius contingit, ut *Effecta* cum *Propriis* Accidentibus, aut *Fine*, aut aliis attributis, vel reipsa coincidant, vel saltem (propter cognationem quam cum illis habent) coincidere videantur; dispiciat oportet cum judicio Thema aliquod tractaturus, quo quæque commodissime referri possint, debeantve; An ad *Effecta*, an vero ad *proprietates*, aut *finem*, aut aliud aliquod Thematis attributum; ne cogatur idem bis aut pluries in unius Thematis tractatione repetere. Porro hic Effectorum locus est afferendis exemplis maximè opportunus.

Post Effecta sequentur *Comparata*; quæ vel Cognata sunt, vel Oppositа: quorum comparantur cum Themate, ut cum eo convenientia; *Oppositа*, ut pugnantia. Thema explicatur per comparationem *Cognatorum*, cum ea quæ ipsi aliqua ratione sunt eadem, aut similia, afferuntur; ostenditurque in quo sita sit *identitatis* aut *similitudinis* inter ea ratio, itemque *diversitatis* & *dissimilitudinis*. Ratio Identitatis & similitudinis inter Cognata declaratur, cum ostenditur in quo eodem aut simili conveniant; vel *Genere*, ut Comitas, & Urbanitas; vel *Causa efficiente*, ut Augmentatio & Nutritio: vel *Materia*, ut Ros & Pruina: vel *Fine*, ut scribere & loqui: vel *Subjecto*, ut Fides & Charitas: vel *Effectu*, ut Magnes & Succinum: vel *Proportione*, ut Sol & Oculus: vel alio quoquam Cognationis vinculo. Quinetiam quandoquidem est aliquod perpetuo inter Cognata discrimen, (aliàs *Cognata* non essent amplius, sed *Eadem*:)

Parag. 8. *Per cognata.*

con-

ejus proprium, & adæquatum *Objectum*. Iſta autem dico omnia vel aliqua, plura vel pauciora, prout caſus exiget, & conditio ipſius Thematis. Ex quibus demum integra conficienda eſt *Definitio Rei Eſſentialis*, quæ claudat hanc Tractationis partem. Placuiſſe video permultis diverſam omnino ab hac pergendi rationem : quos integram definitionem primo ſtatim loco poſuiſſe juvat, mox eam per ſingula membra reſolviſſe. Quibus aſſentior in texendis diſciplinarum Compendiis ; atque aliàs etiam, quoties inſigni brevitate opus eſt. Aſt ubi Thema aliquod laxius tractandum proponitur, ſuaderem ſtudioſis, præſertim minus exercitatis,ut illa potius incederent via, quam jam oſtendi ; quod naturæ convenientius ſit à primis & ſimplicibus terminis, ad ortos & compoſitos colligendo procedere ; quam è contra, reſolvendo.

Parag. 6. *Per diſtributionem.* Inveſtigata Definitione, ac propoſitâ, Thema mox diſtribuendum eſt in ſuas *ſpecies* aut *partes*, ſive eas habeat proprias & per ſe, ſive improprias aut per accidens. Sed partes vel nominàſſe tantum ut plurimum ſufficiet ; aut ſaltem explicuiſſe quam pauciſſimis, quantum ſcilicet neceſſe eſt ad pleniorem ipſius Thematis intelligentiam ; neutiquam vero ſunt juſta tractatione, & fuſius declarandæ. A Diviſione ad *Attributa* tranſeundum *non Eſſentialia* : quæ ſunt aut *Effecta*, aut *Comparata*.

Parag. 7. *Per effecta* *Effecta* plerunque late admodum patent, & copioſam ſuppeditant tractandi materiam : Sed *Effecta Thematis*, ſiqua ſint, aut minus nobilia, aut nimium communia, poterit quiſque pro ſuo arbitrio, vel tacitus omittere, vel nominata præterire. Nobiliora vero, & magis pro-

pria

pria conveniet ad certas velut classes, maximè si multa sint, revocare, quo distinctius, & enucleatius explicentur. Sed quia sæpius contingit, ut *Effecta* cum *Propriis* Accidentibus, aut *Fine*, aut aliis attributis, vel reipsa coincidant, vel saltem (propter cognationem quam cum illis habent) coincidere videantur; dispiciat oportet cum judicio Thema aliquod tractaturus, quo quæque commodissime referri possint, debeantve; An ad *Effecta*, an vero ad *proprietates*, aut *finem*, aut aliud aliquod Thematis attributum; ne cogatur idem bis aut pluries in unius Thematis tractatione repetere. Porro hic Effectorum locus est afferendis exemplis maximè opportunus.

Post Effecta sequuntur *Comparata*; quæ vel Cognata sunt, vel Oppositа: quorum *Cognata* comparantur cum Themate, ut cum eo convenientia; *Oppositа*, ut pugnantia. Thema explicatur per comparationem *Cognatorum*, cum ea quæ ipsi aliqua ratione sunt eadem, aut similia, afferuntur; ostenditurque in quo sita fit *identitatis* aut *similitudinis* inter ea ratio, itemque *diversitatis* & *dissimilitudinis*. Ratio Identitatis & similitudinis inter Cognata declaratur, cum ostenditur in quo eodem aut simili conveniant; vel *Genere*, ut Comitas, & Urbanitas; vel *Causa efficiente*, ut Augmentatio & Nutritio: vel *Materia*, ut Ros & Pruina: vel *Fine*, ut scribere & loqui: vel *Subjecto*, ut Fides & Charitas: vel *Effectu*, ut Magnes & Succinum: vel *Proportione*, ut Sol & Oculus: vel alio quoquum Cognationis vinculo. Quinetiam quandoquidem est aliquod perpetuo inter Cognata discrimen, (aliàs *Cognata* non essent amplius, sed *Eadem*:) con-

Parag. 8. *Per cognata.*

convenientiâ explicata aperienda eſt conſequenter eorum diſcrepantia & diſſimilitudo: ſive *Genere* differant; ut Sol, & Oculus: ſive *Cauſa efficiente*, ut Ros & Pruina: ſive *Materia*, ut Os & Cartilago: ſive *Fine*, ut Phyſica & Medicina: ſive *Subjecto*, ut Lux & Lumen: ſive *Objecto*, ut Comitas, & Urbanitas: ſive *Circumſtantia* aliqua *Loci*, *Ordinis*, aut *Temporis*; ut Crepuſculum, & Aurora: ſive *Mole*, ut Collis, & Mons: ſive *Gradu*, ut Liberalitas, & Magnificentia: ſive alio quocunque demum modo.

Parag. 9. *Per Oppoſita.* Adhibenda ſunt ultimo loco *Oppoſita*; ubi Thema explicandum eſt per collationem ad ea, quæ cum ipſo pugnant: *Oppoſita* enim *juxta ſe poſita magis eluceſcunt*. Oppoſitorum autem quatuor ſunt genera: de quibus *lib.* 1. *Comp. cap.* 15. Relata, Contraria, Privativa, & Contradictoria. Sed *Contradictorium* Thematis notabilem lucem ei præſtare non poteſt, propterea quod vagum ſit nimis, & infinitum: *Correlatum* vero Thematis, quod ad ejus definitionem pertineat, inter *Attributa Eſſentialia* potius cenſetur. Sola ergo *Privative*, & *Contrarie* oppoſita hic locum & uſum habent; ut quæ ſola apta ſunt hoc modo declarare, atque illuſtrare ſua oppoſita. quibus expoſitis, & cum Themate collatis, non eſt quod ulterius deſideretur in ſimplicis Thematis tractatione. Totius negotii praxin unico exemplo aliqualiter exhibeo. Eſto ergo Thema tractandum.

Parag. 10. *Exemplum Tractationis Themat.* Expenſa imprimis in animo Thematis conditione, invenio ipſum eſſe *Accidens Univerſale*, *Abſolutum*, & *Abſtractum*. Mox tractationem ordior. Ubi conſidero *Invidiæ*

NO-

NOMEN, ejusque

Primo Ὁμωνυμίαν. Sumitur enim *Passive* & *Active*, notante *Cicerone lib.* 4. *Tusc. quæst. Active* rursus vel in bonam partem, pro *honesta æmulatione*: vel in malam partem, pro *vitiosa tristitia* de bono alterius: qua ultima significatione impræsentiarum accipitur.

2. Συωνυμίαν. Appellatur enim hoc vitium Latinis, 1. *Invidia*, quam appellationem pleræque linguæ vulgares secutæ sunt. 2. *Livor*: Græcis vero, 1. φθόνος, 2. βασκανία, 3. ζῆλος, &c.

3. Παρωνυμίαν, ibique

1. *Etyma* vocum in variis linguis; ut 1. *Invidia* ab *In* particula intensiva, & *video*, quod invidus oculos continuo fixos habeat in alienam felicitatem. 2. *Livor* à colore livido, qui plerumque in invidis cernitur. 3. φθόνος, velut ἀπὸ τῆς φθόνης, quod invidus, vel semet animi ægritudine quodammodo interficiat: vel necem optet ejus, cui invidet.

2. *Conjugata*: qualia sunt, 1. *Adjectiva*; Invidiosus, Invidus: sed *Invidus* active solum significat; *Invidiosus* & active & passive, frequentius tamen *passive*. 2. *Substantivum*: Invidentia: qua voce *Cicero* potius utendum judicat, quam Invidia, quod liberior sit ab ambiguitate; cum *Invidia* utroque modo dicatur, *Invidentia* non nisi Active. 3. *Verba*, *Adverbia*, &c. Sed ista fortasse plus satis.

ATTRIBUTA ESSENTIALIA: ubi. II

1. *Genus*. 1. *Remotiora* nonnulla: sc. Passio, Passio animi. Dolor sive Ægritudo. 2. *Proximum*: Dolor vitiosus.

2. *Di-*

2. *Differentia*: ſumpta primo

A *Subjecto*: qui ſunt homines plerique omnes: pauciſſimi enim ab hoc affectu liberi, non tamen ſimpliciter omnes, ſed ii fere qui ſunt animi, & impotentes cupiditatum ſuarum.

2. Ab *Objecto*: quod eſt duplex, *Quod* & *Cui*. Objectum *Quod*, eſt *Bonum* cujuſcunque generis: verum, apparens, honeſtum, utile, jucundum: animi, corporis, fortunæ, famæ: ne ipſa quidem virtute excepta. Objectum *Cui* eſt in univerſum quivis *Homo alter*, ſuperior, par aut inferior: (invidemus enim *ſuperiori*, quia ei non æquamur; *pari*, quia nobis æquatur; *inferiori*, ne nobis æquetur.) Sed tamen intra certam quandam proportionem loci, temporis & conditionis aliqua ex parte *Æqualis*: nemo enim invidet aut olim defunctis, aut longius remotis, aut immenſo intervallo ſuperioribus, inferioribuſve ſecundum illa, *Paſcitur in vivis livor*. ζηλοῖ δὲ τε γείτονα γείτων, καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ: *Extra omnem invidiæ aleam* &c.

3. *A Cauſa efficiente*. 1. *Principali, & Interna, in eo qui invidet*, quæ ſuperbia eſt, & inordinatus amor ſui: quia enim quis ex vitio φιλαυτίας propriæ excellentiæ nimium indulget, propterea ringitur quoties æſtimat eam alienæ felicitatis objecto minui, & obſcurari. 2. *Impulſiva, & Externa*, quæ multiplex eſſe poteſt & varia: ſive 1. *in eo cui invidetur*: ut ſi inimicus; ſi rivalis; ſi indignus; ſi felicitatis ſuæ facto, aut verbis prodigus oſtentator; aut quid ſimile: ſive 2. *in tertia aliqua perſona*: ut Deſpectio, *Adulatio*, Suſurrationes

&c.

&c. quæ ſunt omnia permagni momenti ad Invidiam concitandam.

4. *Integra Definitio*, eaque 1. *Brevior*: *Invidia* eſt triſtitia mala de bono alieno. 2. *Plenior*: *Invidia* eſt vitioſa animi ægritudo, qua quis præ nimio ſui amore contriſtatur de bono, quo alterum frui videt, aut prævidet fruiturum, in quantum æſtimatur diminuere propriam excellentiam.

DISTRIBUTIONEM. Ubi breviter expedio tres *Invidiæ* ſpecies; poſtremam quamque peſſimam: quarum prima eſt, cum quis ægrè fert alium frui, aut fruiturum bono (in *ſpecie* vel *gradu*) quo ipſe potiri non poteſt pariter. Secunda eſt, cum quis ægre fert alium frui, aut fruiturum bono, quo ipſe fruitur, ſed cupit frui ſolus. Utramque hanc *Invidiæ* ſpeciem Lucanus brevi ſeſquiverſu & expreſſit eleganter, & egregiis exemplis illuſtravit *Cæſaris* & *Pompeii*, lib. 1. Pharſ. *Nec quenquam jam ferre poteſt Cæſarve priorem, Pompeiuſve parem.* 3. eſt cum quis proprium bonum corrumpit, aut ejus uſum ſibi etiam negat, ne fore alteri bono eſſe poſſit, quo ſenſu *Plinius*, aliique per tranſlationem ſimilitudinis, *Cervum*, *Stellionem*, & alia quædam animalia invidiâ notarunt. Laborare hâc peſſima ærugine non paucos eruditorum, nimio notius eſt, quam ut hic oſtendatur. III.

EFFECTA, quæ ſunt partim *Interna*, reſpectu ejus qui invidet: partim *Externa*, reſpectu ejus cui invidetur. Invidia enim 1. mentem perpetuo cruciat, & omnem vitam reddit inquietam. 2. Corpus etiam vultumque non deformat modo, ſed etiam velut tabe quadam conſumit. Juſtiſſimum malum, quæ & IV.

culpa est eadem, & pœna: nec minus flagellum quam vitium. 3. reddit hominem bonis malisque pariter invisum: odiosum universis. 4. impellet ad quævis flagitia perpetranda. Obtrectationes, doli, calumniæ, jurgia, seditiones, homicidia: quæ non mala denique ex radice pullulant Invidiæ? Eum vero, cui inviderur, Invidia plurimis periculis exponit. Declinabit itaque vir sapiens quantum in ipso est Invidiam: id quod facit primum, si gaudeat in sinu suo, & bonis quæ habet tacitus frui malit, quam ea vane prædicando limos oculos & animos irritare: Inde, si curet ita se gerere, ut felicitate, quam occultare non potest, non omnino indignus videri possit.

V. COGNATA: quæ sunt inter alia.

1. *Odium*: quo quis aliquem animo aversatur, eique male vult. Convenit cum *Invidia*. 1. *Subjecto*, etsi non reciproce: semper enim qui invidet alteri, ipsum odit, etsi non è contra. 2. *Causa Efficiente interna*: quæ est utrobique, elati animi superbia, & cæcus amor sui.

2. Ἐπιχαιρεκακία, cum quis gaudet de malo alieno. Convenit cum *Invidia*, 1. *Subjecto proprio* & reciproce: nam qui de bono alterius contristatur, lætatur de malo: & contra. 2. *Causa Efficiente*, ut supra.

Differunt tamen ab Invidia.

1. *Odium*. 1. *Subjecto*: potest enim esse Odium in quo non est Invidia. 2. *Objecto Quod*: quod in Invidia non nisi Bonum est: at in Odio potest esse Malum. 3. *Objecto Cui*: quod latius est Odium, quam Invidia. Invidemus enim hominibus tantum, non Deo, nec nobis ipsis, sed aliis: at Odisse possumus & alios homines, & nos ipsos, & alias creaturas, &

ip-

ipsum Deum. Invidemus iis tantum qui sunt nobis aliqua saltem proportione æquales: ast odisse quis potest, & diu defunctos, & longe dissitos & immenso intervallo superiores aut inferiores.

2. Ἐπιχαιρεκακία 1. *Genere*: nam Invidiæ Genus Dolor est: ἐπιχαιρεκακίας Lætitia. 2. *Objecto Quod*: ἐπιχαιρεκακία enim de Malo est: Invidia de Bono.

OPPOSITA, quæ sunt potissimum ista, 1. *Sympathia*, sive *Benevolus affectus*, cum quis sic comparatus est, ut alteri bene velit, bonumque ejus serio, & ex animo gratum habeat: atque iste affectus Invidiæ ex diametro adversatur. 2. *Honesta Æmulatio*, cum quis dolet se ab aliis bono aliquo superasse: non quod ægrè ferat profectum alienum, sed quod desiderat suum. *Invidia* hominum malorum est: *Æmulatio* bonorum: Proficiscitur hæc ab animi *Magnitudine*; illa *Elatione*. Illâ incenditur animus, ne bene sit alteri: hâc, ut sit sibi. VI

Hanc tractandi rationem si in aliis Thematibus imitari velit studiosus juvenis, faciet cum fructu suo. Sed non erit nimium *superstitiosus*, nec curabit ista omnia singula præcise ubique adhibere, nec enim res feret: sed istis addat, dematve licet, aut etiam immutet nonnulla, quivis pro suo judicio, & subjecti Thematis exigentia. Utile etiam fuerit (etsi Logicus qua talis, hoc non præcipiat,) inter tractandum *sententias* bonorum authorum, velut gemmas locis idoneis inseruisse. Sed 1. si sint *breves*: 2. si instituto *accommodæ*. 3. si quid habeant acuminis, aut elegantiæ non vulgaris: nam quæ aut prolixæ sunt, aut studiosius quæsitæ, aut languidæ, & è trivio, perpetuo sunt ingratæ. Parag. 11. *Imitationis ratio, & ornatus.*

gratæ. Ornabis etiam tractationem, ſi aptis *Formulis* utare, ubi opus eſt: quarum copiam ſub ſuis titulis libello ſeorſim deſcriptam in promptu habere perutile erit. Quales ſunt formulæ explicandi vocum *Ambiguitates* & *Etyma*; Rerum *cauſas Efficientes, Impulſivas, Inſtrumentales*; *Finem, Materiam, Subjectum, Objectum, Integras Definitiones, Diſtributionem, Effecta*, Cognatorum *convenientiam*, & *Differentiam*, Oppoſitionem *Privativam*, & *Contrariam*, &c.

Parag. 12. *Materia practicandi.*

Quo autem ſuppetat juventuti ad manum uberior copia omnis generis Thematum, quibus tractandis ſemet exerceat; experiaturque quid præſtare valeat, & quantum in re Logica profecerit, viſum eſt coronidis loco ſylvulam materiæ tractandæ ſubjicere. Eſto ergo exemplum Thematis.

1. *Subſtantialis*, 1. Univerſalis: *Canis, Metallum.* 2. Singularis: *Cicero, Bucephalus.* 3. Partialis: *Manus, Oculus, Cerebrum.* 4. Aggregati: *Oceanus, Galaxia.*

2. *Accidentalis*, 1. Abſoluti: *Lumen, Nutritio, Metus*, 2. Relati: *Conjugium, Locus.* 3. Singularis: *Conjuratio Catilinæ, Acumen Ariſtotelis.* 4. Concreti: *Philoſophia.*

3. *Non-Realis.* 1. Secundæ Notionis: *Metaphora, Syllogiſmus, Æquator.* 2. Privativi; *Cæcitas, Mors.* 3. Figmenti: *Siſyphus, Chimera, Phœnix.*

Subtituli Primi Capitis.

1. *De Geneſi & Analyſi.*
2. *De Geneſi Triplici.*
3. *De Notatione, & expenſione Thematis ſimplicis.*
4. *De Explicatione Nominis.*

5. De

5. *De Explicatione Rei per Attributa Essentialia.*
6. *De Distributione.*
7. *De consideratione Effectorum.*
8. *De consideratione Cognatorum.*
9. *De consideratione Oppositorum.*

De tractatione
- *Substantiæ*
  - 10. *Universalis.*
  - 11. *Singularis.*
  - 12. *Partialis.*
  - 13. *Aggregatæ.*
- *Accidentis*
  - 14. *Absoluti.*
  - 15. *Relati.*
  - 16. *Singularis.*
  - 17. *Concreti.*
  - 18. *Aggregati.*
- 19. *Secundæ Notionis.*
- 20. *Entis privativi.*
- 21. *Entis ficti.*

CAP. II.

De Tractatione Problematis solitaria.

Parag. 1. *Notio & expensio Problematis.*

Genesis Problematis est Tractatio Problematis per argumentorum collationem, ut veritas eluceſcat. Est autem *Problema* propositio in discrepationem vocata, cujus conditiones vide fusius, *lib.* 3. *Compend. cap.* 17. *parag.* 2. Ejus partes eædem sunt, quæ & Propositionis: sc. *Subjectum* & *Prædicatum*, licet non semper expresse proponatur per modum Propositionis. Proponitur enim Problema, vel *Integre*, vel *Diminute*. *Integre* proponitur, quoties certo constat de utroque termino, & ambigitur tantum utra pars contradictionis sit vera:

vera: exprimiturque vel *positive*, cum altera pars definite ſtatuitur; ut, *Logica eſt Ars*; vel *negative*, ut, *Forma non eſt Principium Individuationis*; & *Theſis* dicitur: vel *interrogative*, cum utraque pars ex æquo dubia relinquitur, ut, *An Logica ſit Ars? An forma ſit Principium Individuationis?* & *Quæſtio* dicitur. *Diminute* proponitur quoties expreſſo tantum altero terminorum ambigitur de reliquo: exprimiturque varie, ſed fere ad modum Thematis, aut Quæſtionis ſimplicis; ut, *De Genere Logicæ*, *De Principio Individuationis*; aliquando tamen plenius & per disjunctionem; ut, *Sitne Logicæ Genus Ars, vel Scientia, vel Habitus inſtrumentalis ab utraque diverſus? An materia ſit principium Individuationis, vel potius Forma, aut Accidens, aut quid aliud?* Nos diſtinctionis ergo, Problema integrum, *Categoricum* dicemus; Diminutum, *Disjunctivum*.

Parag. 2. *Tractationis Problematicæ partes.*

Tractatio utriuſque generis Problematum, aut *Solitaria* eſt, aut *Socia*. Solitarie tractatur problema, cum quis ſine adverſarii inſtantia quæſtionem aliquam per ſe examinat. Cujuſmodi Tractationis tres ſunt præcipue partes **Παρασκευὴ**, **Κατασκευὴ**, **Ἀνασκευὴ**, *Præparatio Quæſtionis*, *Probatio veritatis*, *& Dilutio objectorum*, Quibus etiam ex abundanti & præmitti poteſt, quaſi *Præmii* vice, **Προπαρασκευὴ**, de gravitate controverſiæ, atque dubii occaſione: & ſubnecti, quaſi *Epilogi* loco, **ἐπισκευὴ**, repetitionem complectens ſummariam totius diſpoſitionis, cum corollariis inde emergentibus.

Parag 3. *Præfatio.*

In Præfatione imprimis oſtendetur gravitas Quæſtionis prout tres ipſa poſtulabit. Quod ſc. problema tractandum non ſit nullius vel levis momenti: ſed vel de rebus aperte graviſſimis;

vissimis; vel de iis quæ etsi prima specie leviores videri possint, sunt tamen eæ, sine quibus graviores nequeunt dextre intelligi aut explicari. Mox, si fieri potest, occasio dubii detegetur, & origo erroris: quæ nimirum res ansam huic disputationi primæ præbuerint; errorique & initium dederint, & incrementum. Illud *attentionem* pariet; Hoc *benevolentiam* sententiæ nostræ: sed videndum, ut ista *Logice* fiant, hoc est, nude & aperte secundum rei veritatem, non invidiose & hyperbolice, ut oratores solent. Quin & omitti potest omnis Præfatio, ubi aut minus necessaria est, aut problema brevius tractandum.

Habita brevi præfatione, Problema non statim probandum est, (nisi ubi termini satis perspicui sunt, & res ipsa parum controversa:) sed præparandum prius, *Evolutione tituli*, & *Conjectione Quæstionis*. *Evolutio Tituli est* explicatio Terminorum Quæstionis; tum *Subjecti*, tum etiam *Prædicati*: cujus utriusque brevis aliqua præcognitio habenda est, ut felicior sit progressus in reliqua tractatione. Utile erit quidem, animo, aut etiam in scriptis seorsim, plenam tractationem utriusque Termini secundum rationem in superiori capite traditam prius instituere, quàm ad tractandum integrum problema accedatur: sed ex istis pauculà tantum sunt aperte ponenda in Tractatione ipsius Problematis: quæ scil. videri possint magis necessaria ad Intelligendum sensum quæstionis: qualia plerumque sunt, 1. *Vocum variæ Acceptiones*, præcipue quæ nobiliores, & præsenti instituto accommodatiores. 2. *Rerum Definitiones*. 3. *Earum distinctiones a cognatis*. Ponenda autem sunt ista præcognita, primo

Parag. 4. *Evolutio tituli.*

mo ex parte *Subjecti*. 2. Ex parte *Prædicati*: atque ex parte quidem prædicati tanto diligentius, quanto prædicatum eſt terminus principalior in propoſitione.

Parag. 5. *Conjectio quæſtionis.*

Conjectio Quæſtionis, ſive Explicatio ſtatus Controverſiæ, eſt oſtenſio quid ſit ultro citroque conceſſum, & quid proprie controverſum. Eſt enim in omni controverſia aliquid *commune*, id quo partes conſentiunt: & aliquid *dubium*, in quo non: illud διδόμενον dicitur, hoc ζητούμενον, ſive κρινόμενον: Illius expoſitio nobis *Acceptio dati*, hujus *Conſtitutio quæſiti*, ſatis idoneè dicitur. *Accipimus datum*, cum quædam fundamentalia ſumimus, vel ſupponimus, de quibus inter nos convenit & adverſarios; adjuncta, (ſi opus ſit) brevi eorundem declaratione aut probatione per unum aut alterum principale argumentum. *Conſtituimus quæſitum*, cum oſtendimus perſpicue in quo *ſumma litis*, ſive (ut loquuntur) ipſum *Punctum Controverſiæ* ſitum eſt, id ſi dextrè fiat, totum pene negotium confectum eſt: mirum enim dictu, quantum lucis hinc afferatur Probationi, & refutationi. Si controverſiarum in omni genere Scriptores hoc rite & accurate ubique præſtarent, mille controverſiæ in Philoſophicis, atque aliis, jacerent dudum conſopitæ, de quibus hodie acerrimis animis diſputatur. Huc pertinet *variarum Opinionum recenſio*, quæ debet eſſe *Candida*, ne cujuſquam ſententiam ſiniſtra interpretatione pervertamus; *Succincta*, ne prolixitas ſit tædio: & tamen *Plena*, ne dum brevitati ſtudemus, videamur parum ſincere alterius ſententiam explicuiſſe.

Parag. 6. *Declaratio*

Factâ hujuſmodi præparatione, κατασκευὴ ſequitur, quæ in ſententia, quam defendendam ſuſ-

ſuſcepimus, declaranda, & aſtruenda cernitur. In *Problemate Categorico* præſtiterit unica Theſi affirmante vel negante ſententiam noſtram breviter proponere: eamque aliquot rationibus confirmare: niſi ſit acrius controverſum, & multis limitationibus indiget. Tunc enim plures *Theſes* utilius proponentur, cum ſuis quæque *probationibus*. In *Problemate* vero *Disjunctivo*, ubi fere opinionum major eſt varietas, & plures difficultates, neceſſarium erit defenſionem noſtram pluribus propoſitionibus complecti, quas *Theſes*, *Concluſiones*, vel *Aſſertiones* vocant: incipiendo more *Ariſtotelico* ab illis, in quibus removentur aliorum ſententiæ; & pergendo ad illas, in quibus propria exponitur. Porro poſt ſingulas concluſiones *Argumenta* quibus eæ confirmentur ponenda ſunt, petita partim à *ratione*, partim ab *authoritate*. Rationum autem copiam, & delectum habebimus, ſi *Subjecti* Concluſionis primo, deinde *Prædicati* naturam & attributa mente percurramus: vel ſecundum rationem tractandi ſimplex Thema, *cap.* 1. hujus Appendicis, vel per ordinem locorum Topicorum, *lib.* 3. *Comp. cap.* 19. & deinceps. Non ſufficiet tamen Argumenta ſic nude propoſuiſſe: fortiter premenda ſunt, & defendenda, adverſariorumque evaſiones, ſubterfugia, & cavillationes quibus eorum vim & ictum declinare aut eludere ſatagunt, examinandæ atque evertendæ. *& probatio veritatis.*

Parag. 7. *Objectiones*

Confirmationem ſequitur Ἀνασκευὴ *Confutatio*, ſive *Dilutio Objectorum*. Nec multum intererit, quo loco Objectiones diſponantur; ſive ab ipſo ſtatim initio omnes ante Tituli Evolutionem, & Conſtitutionem Status Quæſtionis, quod fecere *Thomas*, *Scotus*, & *Scholaſticorum* turba;

ſive omnes ultimo loco, & poſt Confirmationem noſtræ ſententiæ ; ſive, quod ſuaderem magis, poſt ſingulas *Opiniones*, aut certe poſt ſingulas *Concluſiones* certæ objectionum claſſes quæ pro tali opinione aut contra talem Concluſionem militare videntur. *Solutiones* pariter, aut ſingulis Objectionibus ſubjici poſſunt ſingulæ, aut univerſis univerſæ, pro cujuſque arbitrio : Nec enim morari debent quemquam iſtæ curæ : illa potior eſt, quâ demum ratione argumenta objecta dextre & artificioſe ſolvantur.

Parag 8. *Solutio ad Concluſionem.*

Id quo fiat appoſite, & cum judicio ; conſideranda ſunt in objectione tria hæc, atque hoc ordine : *Concluſio*, *Forma*, *Materia*. Si enim afferatur *objectio*, in cujus nec *Forma* nec *Materia* vitium ſit, rejicienda tamen eſt tota, ſi non directè contradicat alicui *Concluſioni* defenſionis noſtræ : ſæpe enim contingit vitium ὑπερζητήσεως, ut ea multis & operosè confirmentur, quæ ſunt extra quæſtionem ; negligatur è contra id, quod maxime probandum erat. Cæterum ejuſmodi objectiones operosâ non indigent *ſolutione* : ſatis erat eas, ut alienas à quæſtione, rejeciſſe ; atque oſtendiſſe paucis, quæ ex iis colliguntur non pugnare cum Theſi noſtra. Huc ſpectant illæ Formulæ ἀπροσδιόνυσον *hoc, & ad rem nihil. Deſeritur quæſtio. Concedatur totum, nec video quid incommodi ſequatur. Hoc non impugnat Theſin meam* : &c. Quandoque Objectio allata contra Theſin aliquam, tam non evertit eam, ut confirmet magis : quod quoties fit, non *rejicienda* eſt tantum, ut impertinens : ſed etiam *retorquenda*. Quo ſpectant formulæ, *Hoc facit pro me. In hoc Adverſarius meas partes agit. Prævaricari hoc eſt, non objicere. Dum hoc urget, miror ipſum*

non

non advertere, ſe propria vineta cædere, &c.

Si objectionis Concluſio ſit ad rem, & directe contradicat alicui Theſi noſtræ; *Forma Argumentationis* proximo loco excutienda eſt: atque examinanda Objectio ſecundum leges Syllogiſmorum Generales, & Speciales; num ſit rite diſpoſita, vel non. Si facto examine, conſtet *legem aliquam Syllogiſticam* violari; (ut ſi ſint quatuor termini; ſi medium ingrediatur concluſionem; ſi propoſitiones ſint purè particulares; ſi purè affirmantes in ſecunda figura: ſi arguatur à negatione antecedentis ad negationem conſequens in Hypotheticis; ſi in Inductione ſit inſufficiens enumeratio particularium, aut quid ſimile) ſolvetur Objectio negando ejus formam, & detegendo particulare vitium, in quo peccat. Ut ſi dicamus, *In hoc Syllogiſmo ſunt quatuor termini*; *Manca eſt hæc Inductio*, &c. Et hoc in rigore ſatis eſt: Sed expediet etiam vitium in Formâ ulterius oſtendiſſe, allato uno aut altero argumento, ejuſdem omnino formæ, quod tamen manifeſte ſit vitioſum & abſurdum. Cujus Formulæ ſunt, *Perinde hoc ſequitur, ac ſi quis probare velit &c. Si ſic argumentari liceat, non minus ego probaverim, &c.* & aliæ conſimiles. Parag. 9. *Solutio ad Formam.*

Quod ſi nec *Concluſio* ſit aliena, nec *Forma* vitioſa; conſideranda eſt *Materia* Objectionis ex *Præmiſſis*: & ſecundum ejus rationem inſtituenda erit Reſponſio ad objectionem. Siqua Præmiſſarum ſit *manifeſte falſa*, aut *non ſufficienter probata*, ſolvetur objectio ſimplici ejus *Negatione*, adjecta (ſi videbitur) ratione aliqua cur eam negemus. Quod ſi ejuſmodi ſit Objectio ut nihil commode negari poſſit, *Terminos* (qui ſunt *Materia Præmiſſarum*) expen- Parag. 10. *Solutio ad Materiam.*

dere oportet ; ut ex iis eruatur reſponſio. Termini autem ſunt, aut *Extremi* aut *Medius*; expendendi autem primum *Extremi* : in quorum altero ſi lateat ambiguitas, (ut plerumque fit) diſtinguendus eſt Terminus ſic ambiguus: & reſpondendum ad Præmiſſam, in qua ille terminus reperitur, oſtendendo Terminum illum aliter accipi in dicta *præmiſſa*, aliter in *Concluſione*. Si non ſit ambiguitas in *Extremis*, tunc *Medius Terminus* eſt expendendus : & *ſecundum ſe* ; & *ratione habita ad locum ex* quo ducitur. Secundum ſe conſideratum Medium ſi ſit *ambiguum* : reſpondendum eſt (ut prius) per diſtinctionem oſtendendo, Medium non eodem modo ſumi in Majori & Minori ; & in uno ſenſu veram eſſe *Majorem*, *Minorem* falſam ; in altero *Majorem* falſam, *Minorem* veram. Sin ambiguitas non appareat in Medio recurrendum ad *Locum Topicum*, unde Medium videtur ductum : ut ex *Maximis* locorum, & Maximarum *Fallentiis* judicari poſſit rectene ductum ſit argumentum ex illo loco, vel non? Hic permagno erit adjumento (bone Lector) Locorum Topicorum *Maximas*, & earum *Fallentias*, uſu tibi familiares reddidiſſe, atque Exemplis, quæ ſingulis ſubjecta reperies, *l.* 3. *Compend. c.* 19. *& deinceps*, alia plura addidiſſe: ut ſic tibi copia Exemplorum ad manum ſuppetat, quæ velut paria ei objicias, qui tibi afferat argumentum ex loco aliquo Topico perperam ductum. Si conſtabit Objectionem niti aliqua *Maxima*, non recte intellecta : reſpondebitur oſtendendo cancellos & limites illius Maximæ, quo ſenſu intelligenda ſit, & quibus in caſibus fallat ; adeoque præſentem Objectionem ad aliquem dictorum caſuum pertineri :

tinere: quod etiam allatis aliis exemplis in pari casu illustrabitur.

Expedita hactenus *Confirmatione nostræ sententiæ*, & *Dilutione Objectorum*, poterimus cum brevi aliqua repetitione *Thesis*, aut *Thesium*, quas defendimus, totam Problematis tractationem finire. Nisi quod alicubi ἐπισκευὴ propemodum necessaria est: cum sc. ex constitutione *sententiæ* nostræ quædam *Observationes* emergunt, quæ aut ad praxin, aut ad illustrandam aliam aliquam veritatem, aut ad evertendas alias adversarii assertiones videri possint non infimi momenti: Ποεῖσμαπα vocant & *Consectaria*, & *Corollaria*: quæ per subsumptionem, aut ex nostra conclusione inferuntur immediate, aut ad sic illatam consequuntur. Corollaria autem ista non necesse est novis adductis rationibus ulterius confirmare: (satis enim jam ante confirmata præsumuntur in probatione Principalium Conclusionum:) sed sufficiet ea posuisse tamen breviter, & adnotasse, ut ex principalibus Conclusionibus per necessariam, & evidentem consecutionem deducta. Parag. 11. *Collectio Corollariorum.*

Exemplo rem declarare oportuit in studiosorum gratiam: sed præ studio brevitatis non tam justum exemplum, quam exempli rudem aliquam Ideam, & velut sceleton exhibeo; idque in tractatione Problematis Disjunctivi. Quod sit Parag. 12. *Exemplum tractationis problematicæ.*

DE GENERE LOGICÆ.

Partes hujus tractationis erunt

Προπαρασκευὴ, ubi ostenditur

1 *Gravitas Quæstionis* ob diversam Methodi rationem in disciplinis Theoreticis & in Practicis.

2 Oc-

I. 2 *Occaſio diſcrepantium Opinionum.* 1. Promiſcuus uſus terminorum Ἐπιστήμης & Τέχνης, Scientiæ & Artis apud bonos Authores. 2. Infelix barbaries ſæculi Scholaſtici, & ignoratio uſus Logicæ.

II. Παρασκευὴ, ubi

1 *Evolutio Tituli.* 1. Logica hic tota eſt Diſciplina, ſed *Docens*, non *Utens*: Ejus Genus quæritur non *Remotum* ſed *Proximum.*

2 *Conjectio Quæſtionis*, ibique

1 *Acceptio Dati.* Iſta enim largiuntur omnes, Logicam 1. eſſe habitum intellectualem de prima ſpecie Qualitatis. 2. nec Sapientiam eſſe, nec Prudentiam, nec intellectum Principiorum. 3. & Scientiam dici poſſe, & Artem, in larga vocum acceptione. 4. eſſe inſtrumentum Philoſophiæ, & omnium Diſciplinarum.

2 *Conſtitutio Quæſiti.* Sed illud ambigitur, quodnam ſit ejus Genus Proprium, & Proximum: ſitne illud Ars; an Scientia: an vero Habitus ab utraque diverſus? Ubi occurrunt tres opiniones.

1 *Avicennæ*, & *Latinorum Scoti*, *Thomæ*, *Alberti*, &c. quod ſit Scientia propriè dicta.

2. Quorundum è veteribus, & omnium fere *Neotericorum*: quod ſit Ars propriè dicta.

3 *Græcorum*, quos ſequitur *Zabarella*: quod nec Scientia ſit, nec Ars, ſed habitus inſtrumentalis ab utraque diverſus.

Κατασκευὴ, Ubi pro veritate declaranda pono quaſdam *Concluſiones*: & ſunt iſtæ.

1 *Logicæ Genus non eſt habitus Inſtrumentalis, a Scientia, & Arte ſpecifice diſtinctus.* Probatur.

1 A sufficientia quinque habituum Mentis apud Arist. lib. 6. Ethic. cap. 3. & alibi.

Respondet Zabarella lib. 1. de Nat. Log. cap. 11. Aristotelem ibi non intendisse nominare nisi tantum principales Habitus, sub quibus tamen inclusive intelligit Logicam, & Grammaticam, ut eorum instrumenta: & ponit exemplum de discedente *Patavio Romam*, ut videre est plenius apud ipsum loco citato.

Sed contra. 1. patet ex Textu Aristotelem ibi voluisse enumerare omnes species *habitus* in quibus est veritas, quare Habitus, quos *Zabarella* instrumentales vocat, aut non continent veritatem, aut sub aliqua dictarum specierum continentur. 2 Grammatica est aperte una ex iis quinque: scil. Ars. 3. Exemplum quod ponit non est ad rem; quia non est simile.

2. Ab insufficientia fundamenti illius opinionis, quod non est aliud, quam quod Logica habeat rationem Instrumenti, sed ratio Instrumenti, cum sit relativa non habet diversificare species: ergo

2 *Genus Logicæ non est Scientia proprie dicta.*

Probatur

1 *A Subjecto*, Quod in Scientiis debet esse Ens Reale, & Necessarium: cum Logica versatur circa *secundas Intentiones*, quæ non sunt ante operationem nostri intellectus; & eâ cessante, cessant: ergo

2 *A Fine.* Qui in Scientiis est contemplatio proprii subjecti: Logica vero in illa non acquiescit, sed ordinatur ad cognitionem subjectorum in aliis Disciplinis: cum sit earum instrumentum ex 4. supposito: ergo

3 *A Teſtimonio Ariſt. lib.* 1. *Topic. cap.* 9. ubi diſtinguit de Problemate Ethico, Phyſico & Logico; & conſequenter ſeparat Logicam à Prudentiis & Scientiis, vide *lib.* 3. *Comp.* noſtri *cap.* 17. *Sect.* 2.

3 *Genus Logicæ eſt Ars proprie dicta.* Probatur

1 *Per inductionem.* Logica eſt habitus mentis ex 1. ſuppoſito: ſed non eſt aliquis trium, ex 2. ſuppoſito; nec ſcientia, ex 3. Concluſione: relinquitur ergo quod ſit Ars.

2 *A Subjecto.* Quod in Artibus eſt aliquid effectibile à nobis propter finem: ſed hoc competit ſecundis Intentionibus in Logica: ergo

3 *A Fine.* Logica docet effectionem Inſtrumentorum Logicorum: ergo

4 *A Teſtimonio* tum *Ariſtotelis*, qui Logicam πίχλω vocat lib. 2. *Elench.* cap. ult. & alibi; tum aliorum, qui citantur à *Kecher. tract.* 1. *Præcog. Log. cap.* 2. *ſect.* 3.

Ἀνασκευὴ Ubi ſolvendæ ſunt objectiones.

1 *Obj. contra.* 1. *concluſionem.* Logica eſt Inſtrumentum: ergo & Habitus Inſtrumentalis.

Sol. Hoc non probat quæſitum. Inſtrumentum enim prædicatur de Logica, ut *Relatum* in concreto de ſuo ſubjecto; non ut *Genus* de Specie.

Obj. contra. 2. *Conclu.* Logica eſt habitus per demonſtrationem acquiſitus, ergo eſt Scientia. Conſequentia patet ex definitione Scientiæ.

Sol. Scientiæ vox ambigua eſt. Sumitur enim vel *large*, pro omni habitu certo concluſionum, quo modo omnes Artes & Prudentiæ poſſunt

possunt dici Scientiæ: & sic intelligitur in definitione allata, per quam distinguitur ab *Opinione* & *Intellectu principiorum*: vel *stricte*, prout est una ex quinque speciebus habitus contradivisa Arti & Prudentiæ: & sic requiruntur aliæ conditiones ad Scientiam, sc. quod sit de Subjecto Necessario, & quod acquiescat in contemplatione ejus.

3. *Obj.* Logicus est sciens: ergo Logica est scientia. Sequitur Argumentum à Conjugatis.

Sol. Non sequitur arguendo à *concretis* ad *abstracta*, ubi prædicatio non est per se. vide *Lib.* 3. *Compend. cap.* 22. *sect.* 3. & sic est in hoc casu.

4. *Obj.* In Logica est Subjectum proprium, sunt Passiones, sunt Principia; & ista sunt omnia quæ requiruntur ad scientiam: ergo, *&c.*

Sol. Negatur minor, Nam ad Scientiam proprie dictam requiruntur alia, ut dictum est modo in responsione ad tertiam.

5. *Obj. Contra.* 3. *Concluſ.* Logica non videtur contineri sub eodem Genere cum arte Fabrili, & Architectura; sed illæ sunt Artes: ergo, *&c.*

Sol. Non continetur sub eodem genere *proximo* (nam illæ sunt Artes *manuales*, hæc *mentalis*;) sed bene sub eodem *remoto*.

6. *Obj.* Ars versatur circa materiam externam & crassam; non sic Logica: ergo, *&c.*

Sol. Major, si sit universalis, non est vera: nam Effectio quæ est propria Artis operatio, non minus est in Materia interna, quam externa.

Ἐπιστινὴ, ubi

1 Brevis *Repetitio.* Ex dictis ergo conſtat Logicam nec Scientiam eſſe, nec Habitum neſcio quem inſtrumentalem; ſed proprie, γνησίως Artem.

2 *Collectio* περισμάτων. Quod cum ita ſit, hinc intelligitur;

1 Logicam non alia Methodo tradendam quam *Analytica*: id quod feciſſe conſtat *Ariſtotelem* ex ſolo titulo Priorum, & Poſteriorum Analyticorum.

2 Inutiliter eos operam dare Logicæ, qui nudâ cognitione contenti, uſum ejus negligunt: ſecundum tertium illud: *Merus Logicus Merus eſt Aſinus.*

Parag. 13. *Imitationis ratio & Ornatus.* Hanc fere rationem in aliis Problematibus ſequi proderit; ſed plenius: præſertim ubi variæ ſunt & multum diſſidentes inter ſe ſententiæ. At in *Problemate Categorico* ſæpè ſufficiet anguſtiori via incedere, ubi quæſtio facilius conjici, & totum negotium una Theſi concludi poterit. Illud etiam admonendum, rationem tractandi problema aliquantum variari, pro natura ipſorum problematum: ut ſi ſint *Theoretica* vel *Practica*, *Univerſalia* vel *Particularia*; *de præterito*, *præſenti*, vel *futuro*; atque multifariam alias. Sed iſti reſpectus non faciunt varietatem ita notabilem, ut neceſſe ſit de ſingulorum ratione aliquid ſeorſim præcipere: ratio jam exhibita ſuo modo, & mutatis mutandis, conveniet univerſis; quod cujuſque judicio relinquendum cenſui. Ornatui inſervient *Formulæ* debitis locis adhibitæ: quales ſunt Formulæ *de rei gravitate*, *de origine erroris*, *explicandi ſubjectum & Prædicatum*, *accipiendi Datum*, *conſtituendi quæſitum*, *proponendi Opiniones.*

nes, ponendi Concluſiones, afferendi Objectiones, rejiciendi eas, reſpondendi ad Formam, retorquendi, paria referendi, negandi, reddendi rationem negationis, diſtinguendi, &c.

Eſt & alia tractandi Problematis ratio adhuc anguſtior multo, quæ poteſt duobus modis inſtitui; *Uno,* ſi 1. præmittatur brevis præcognitio terminorum. 2. Noſtra Theſis ſine ambitu verborum Categorice ponatur, & uno aut altero Principali argumento probetur. 3. Objectiones aliquot è præcipuis breviter ſolvantur. *Altero,* ſi 1. præmittatur brevis præcognitio terminorum, ut ſupra. 2. Argumenta utriuſque partis ſeorſim proponantur. 3. Sequatur deciſio quæſtionis per admiſſionem rationum unius partis, & ſolutionem rationum alterius. Quinetiam omitti poteſt utrobique præcognitio terminorum, ubi ſenſus quæſtionis aut obvius eſt, aut non multum obſcurus. Parag. 14. *Geneſis Problematica anguſtior.*

Sylvam materiæ tractandæ non opus eſt hic, ut in ſuperiore capite, ſubnectere: abunde ſatis problematum quævis Diſciplina ſuppeditabit, in quibus ſtudioſi ſe exerceant.

Subtituli Secundi Capitis.

1. *De Geneſi Problematica.*
2. *De Notione & Expenſione Problematis tractandi.*
3. *De Præfatione.*
4. *De Evolutione Tituli.*
5. *De Acceptione Dati.*
6. *De Conſtitutione Quæſiti.*
7. *De Recentione Opinionum.*
8. *De Declaratione & Probatione noſtræ ſententiæ.*
9. *De Objectionibus, & earum ſolutione in genere.*

10. *De Solutione ad Concluſionem.*
11. *De Solutione ad Formam.*
12. *De Solutione ad Materiam.*
13. *De Collectione Corollariorum.*

CAP. III.

De Tractatione Problematis ſociali, ſive de Diſputatione.

Parag. 1. *Diſputantium numerus & virtutes.*

OMnis Tractatio Problematis per Argumentorum collationem, etiam *ſolitaria*, *Diſputatio* eſt; ſed ea vox de ſola *Sociali*, quæ fit inſtante, & premente adverſario, (per Synecdochen) plerunque intelligitur. Qua exercitatione neſcio an ſit alia æque utilis juvenibus: tum ad perſpicientiam veri, & illam de quâ Ariſtoteles *lib.* 1. *Poſter. cap. ult.* animi ἀγχίνοιαν, tum etiam ad vim ἐρμηνευτικὴν, & ſenſa animi apte, & expedite proferenda. Diſputatio omnis inſtar pugnæ eſt, eſtque ad minimum duorum; *Opponentis* & *Reſpondentis*: Solennior tamen erit, ſi tertius etiam acceſſerit, velut arbiter pugnæ, *Moderator*. Diſputaturis & cum laude, & fructu, tres virtutes ſunt apprime neceſſariæ: *Ingenuitas*, *Modeſtia*, *Candor*. *Ingenuitas* in eo conſiſtit, ut quis animo accedat ad diſputandum puro & libero ab omni præjudicio: præjudicium enim tollit judicium, & fruſtra diſputatur cum eis, qui non convincuntur, etiam cum convincuntur. *Modeſtia* in eo, ut ſit aliquis voce & geſtu ſedato; non clamores cieat & ſtrepitus; permittat adverſario verborum vices. *Candor* in eo, ut quis pudori & famæ adverſarii prudenter conſulat;

ſulat; labeculas ejus & lapſus prætereat ſæpius, quam notet; de forma & verbis non moveat litem, ubi de ipſis rebus conſtat: niſi forte adverſarii juncta ignorationi impudentia debeat auditoribus ludibrium.

Parag. 2. *Materia diſputanda.*

Non ſunt omnia Problemata indifferenter in diſcrepationem vocanda. Vitentur itaque inter diſputandum quæſtiones I. quæ fidei officiant, aut bonis moribus; Ut *An Deus ſit colendus? An Parentes ſint amandi?* De iſtiuſmodi enim Principiis qui dubitare velle videntur, fuſte, non ratione ſunt refutandi. II. quæ ſenſuum judicio ſunt plane manifeſtæ: ut, *An ignis ſit calidus? An detur motus?* III. quæ rationem ſuperant, & captum humanæ mentis: ut, *de loco animæ ſeparatæ; De materia & mole cæli Empyrei.* IV. quæ vanæ, ineptæ, & nugatoriæ ſunt: ut, *An nihil & Chimæra ſint fratres? An Muſca ſaltans in vacuo excitet pulverem.*

Parag. 3. *Propoſitio materiæ diſputandæ.*

Diſputatio eſt ſimilis prælio: ſed in prœliis acies diſponi prius ſolent utrinque, quam manus conſerantur; & in diſputationibus ipſum *conflictum* præcedat oportet *Apparatus.* Apparatus autem pro more locorum varius eſt. In transmarinis Academiis, præſertim *Germaniæ*, materia diſputanda fere proponitur Thematice ſub ratione *Loci Communis*, aut *Simplicis Thematis*; ut *de Syllogiſmo*; *de Elementis*; *de Principe*: qua artificiosè, & per theſes quaſdam explicatâ à Reſpondente ſecundum formam tractandi Thema ſimplex ſupra traditam, *cap.* 1. *hujus Appendicis* in opponentis arbitrio eſt, quamlibet Reſpondentis Theſin argumentis oppugnare. Aſt in celeberrimis *Angliæ* Academiis proponitur materia diſcutienda ſemper *Problematice*, ſub ratione ſc. vel *Theſis*; ut, *Me-*

talla

talla ſunt invicem tranſmutabilia; vel *quæſtionis*; ut, *An Metalla ſunt invicem tranſmutabilia?* Quâ propoſita quandoque ab *Opponente*, quandoque à *Moderatore*, poſtulatur reſpondentis eâ de re ſententia: quam ille mox explicat in ſua *Suppoſitione*. Noſtrum hunc morem jure præferendum cenſeo: tum quia diſputatio apud nos ſtrictior eſt, quæ illis vaga nimis; tum quia Problema certi ſubjecti & prædicati juſto aliquo temporis ſpatio poteſt aliquo modo plene diſcuti, cum vix poſſit expectari, ut Thema plenius examinetur tantillo tempore per omnia ſua Attributa. Utilius fortaſſis facturi & nos & illi, ſi & nos quandoque ad illorum morem diſputationes inſtitueremus, & illi frequentius ad noſtrum.

Parag. 4. *Suppoſitio.* Propoſita quæſtione, Reſpondentis eſt ſententiam ſuam declarare: cujus declarationem in noſtris ſcholis *Suppoſitionem* dicimus: Vocabulo ſane perquam idoneo (etſi aliqui illud ſuggillarint immerito tali ſcommate, Quid opus eſt *Sub?*) Non enim tam *ponitur* Reſpondentis ſententia ut indubie vera, quia ſic non recte caderet ſub diſputationem, quam *ſupponitur* à Reſpondente pro vera, donec Opponens evicerit contrarium. *Suppoſitio* aut *Rigida* & *Peremptoria eſt*; aut *Rationalis* & *Satisfactoria*. Suppoſitio *Rigida* ſive *Peremptoria* eſt, cum Reſpondens nec terminos Quæſtionis aperit, nec rationes affert defenſionis ſuæ; ſed propoſitâ quæſtione, nude & ſimpliciter id indicat ſolum, utram partem Contradictionis defendere velit, Affirmativam, vel Negativam: qui mos *Oxoniæ* in publicis ſcholis in ordinariis diſputationibus Scholarium, & Baccalaureorum. Suppoſitio *Rationalis* ſive *Satisfactoria* eſt, in qua

qua Respondens animi sui sententiam, quo plenius intelligatur ab Opponente, & Terminorum distinctione, limitationeque Propositionum aperit, & rationum momentis statuminat: qui mos est *Oxoniæ* in privatis Collegiis, & etiam publice in Scholis in disputationibus solennioribus. Illa præceptis non indiget: de hac observentur ista.

1. *Suppositio formetur stilo & methodo Scholasticis*: hoc est Logicis, non Rhetoricis. Apage hic Rhetorum cincinnos, & calamistros. *Veritas* enim quæritur, non *Elegantia*: nec expectatur *Declamatio*, sed *Suppositio*. Odiosæ sunt verborum phaleræ, & ambitus aurium: ubi instruendæ sunt mentes auditorum, non affectus movendi.

2. *Suppositio formetur verbis* (quam fieri potest) *propriis, perspicuis, & ab omni ambiguitate liberis.* Aliàs Respondens auditores confundet magis quam instruet; & quæstioni tenebras potius offundet, quam afferet lucem.

3. *Objectionum solutio ne fiat in Suppositione.* In reliquis, Suppositio formanda est ad rationem Tractationis problematis solitariæ in superiori capite expositam: sed ἀναστιν omittenda, servandaque in ipsum congressum disputationum. Alias & *Opponenti* injuria fiet, cujus Objectiones præripientur à Respondente; & *Auditoribus*, quibus opponetur recocta Crambe.

Habita suppositione; Opponens præsertim in solennibus disputationibus, solet aliquando, priusquam disputare occœperit, paucula velut perorando præfari. Oratiunculam illam *Oppositionem* dicimus. Interdum est oppositio propemodum necessaria; quoties sc. Respon- Parag. 5. Oppositio.

dens

dens aliquod falsum aut inopinabile tueri videtur: tunc enim Opponens gravi aliqua oratione ejus pertinaciam castigabit, & solidis rationibus refutabit sententiam; idque magis *Logice*, quam *Rhetorice*: Ast alias si adhibeatur, non id fit aliqua rei necessitate; sed οὐκ ἀναγκαίως ut auditorum expectationi aut loci consuetudini satisfiat. In qua non curabit Opponens rationes solidas adhibuisse, sed magis rationum umbras, & quæ plus habeant facetiarum quam virium, ingenii quam acuminis; *Rhetorice* magis, quam *Logice*. Poterit tamen si voluerit argumenta quæ mox objecturus est disponere, & futuræ disputationis fundamenta jacere in oppositione. Sed difficile est hic aliquid præcipere, ubi liberum est Opponenti quâ videbitur viâ insistere. Caveat tamen duo hæc: 1. ne Respondentis, alteriusve cujusquam personam aut famam petulanter habeat: 2. ne in re seria jocis nimium ineptiat. Siquis omni omissa hujusmodi oppositione (nisi ubi solennitas exercitii eam quodammodo flagitare videatur) disputationi se protinus accingere voluerit; faciet cum laude fortassis, certe cum venia plurimorum.

Parag. 6. *Officia Opponentis.*

In ipso conflictu, quo quisque quod sui est muneris, id rite præstet, videndum quæ sint *Opponentis* partes; quæ *Respondentis*; quæ etiam *Moderatoris*. Opponentis est *Objicere*, *Urgere*, *Replicare*. *Objicit*, cum argumento, ejusque prosyllogismis thesin Respondentis impugnat. *Urget*, cum requirit à Respondente ut argumento legitime satisfaciat. *Replicat*, cum Responsioni allatæ non acquiescit, sed porro it contra. In Objicienda tria hæc spectare debet Opponens; 1. *Conclusionem* probandam; 2. *Medium*

dium probandi ; 3. *Formam* probationis.

Officium Opponentis *circa conclusionem* est probe perspectam habere tum Respondentis Thesin, tum propositionem ab eo quandocunque negatam : ut illam evertere, hanc confirmare possit. Primi syllogismi Conclusio nisi directe contradicat Thesi Respondentis, tota disputatio erit aliena propter *Ignorationem Elenchi* ; quo non est aliud vitium inter disputandum turpius. Pariter aliena erit, si in progressu disputationis inferri unquam contigerit, propositionem aliam ab ea, quam Respondens novissime negaverat. Sciat ergo Opponens *propositionem negatam* ei semper incumbere probandam, quam oportet integram inferre in conclusione proximi syllogismi, sine ulla mutatione, præsertim in sensu : quin & ipsissima etiam verba retinenda sunt, quoties commode fieri potest, quo clarior fiat progressus. Quod si alicubi propter ambiguitatem, obscuritatem, prolixitatem, aliamve causam mutatio verborum sit facienda, neutiquam tamen id tentandum est absque consensu Respondentis. Parag. 7. *Inferre negatum.*

Postquam constiterit de conclusione probanda, proxima Opponentis cura erit, *Argumenta* quibus ea probetur adducere. Suaderem studioso, donec assidua exercitatione aliquam disputandi facultatem sibi comparaverit, non accedere ad disputandum, imparatum à copia argumentorum, etiam in scriptis. Haurire poteris argumenta ex libris eorum, qui de illa materia scholastice scripserunt, & destinato. Si non occurrunt argumenta in libris, tecum in mente tacitus percurre *Attributa* terminorum propositionis probandæ, *Subjecti* primo, deinde *Prædicati* : ex quibus tuopte ingenio argu- Parag. 8. *Invenire Medium.*

gumenta facile extundes, ſi tibi ſaltem illa non exciderint, quæ de *Medii Termini Inventione* generaliter præcipiuntur *lib.* 3. *Compend. cap.* 6. Diſtinctiones inſuper & limitationes, quæ ſolent adhiberi pro declaratione ſtatus Quæſtionis, Argumenta ſuppeditabunt: quandoquidem enim vana eſt omnis *Diſtinctio*, & *Limitatio* in aliqua quæſtione, quæ non propterea adhibetur, ut occurratur tacitæ alicui objectioni contra illam Quæſtionem; ex ejuſmodi diſtinctionibus & limitationibus Objectiones ſic elicies, ſi applicare velis illam partem earum, quæ non congruit cum ſenſu Reſpondentis, alicui termino cui congruet. E. g. Si objiciendum eſſet contra *Porphyrianam* ſpeciei infimæ definitionem, hanc ſc. *Species eſt quæ prædicatur de pluribus differentibus numero in quid*: in explicatione illius definitionis, *lib.* 1. *Comp.* noſtri *cap.* 3. *Par.* 3. invenio duos ejus terminos limitari: ly *Quæ prædicatur* cum hac limitatione *Immediate*; & ly *Differentibus numero* cum hac limitatione *Tantum*. Prior limitatio ſuggerit mihi dari aliquid, quod non eſt ſpecies, quod tamen prædicatur de pluribus differentibus numero tantum in quid, ſed *mediate*, ut, *Animal de Socrate & Platone*: Poſterior dari aliquid, quod non eſt ſpecies, quod tamen prædicatur, idque immediate de pluribus differentibus numero in quid, ſed non numero tantum; ut, *Animal De Homine & Equo*. Hinc colligo duas Objectiones contra dictam definitionem; priorem, quod *Animal* prædicatur in quid de *Socrate* & *Platone*, qui differunt numero: poſteriorem, quod *Animal* prædicatur in *quid* etiam immediate de *Homine* & *Equo*, quos differre certum eſt numero, cum & ſpe-

cie

cie differunt. Et tamen Animal non eſt infima ſpecies, ergo videtur dicta definitio convenire aliis à definito; & proinde eſſe vitioſa. Fuſius iſta fortaſſis expoſui quam par erat: ſed quod factum eſt in Tyronum gratiam æquus lector facile condonabit. Argumentorum copiam ubi paraveris, delige ex iis unum aut alterum, ſed quæ plus videntur habere difficultatum & virium, atque illis fortiter preme Reſpondentem, prætermiſſis levioribus: niſi volueris præmiſsâ Fallaciâ aut tenui aliquo argumento peritiam Reſpondentis, quaſi tentando explorare; ut ſolent in exercitu levi aliqua velitatione, velut præludio, hoſtem prius tentare, quam res juſto prælio cernatur.

Sed fruſtra Concluſio probanda prænoſcitur, & Argumenta conquiruntur, niſi ex Argumentis concluſio debite inferatur. In eam rem conſulerem Tyronibus, donec aſſuetudine promptiores evaſerint, Syllogiſmos ſuos in chartula deſcribere iiſdem forma, & verbis, quibus urgere debent; annotatis ad oram ſingulorum Syllogiſmorum nominibus modorum, ad quorum normam efformati ſunt: e. g. ſi tibi diſputandum eſſet adverſus dictam infimæ ſpeciei definitionem, ex priori duorum illorum argumentorum, quæ *par.* 8. afferuntur, ſic formandus eſſet progreſſus diſputationis, & in charta deſcribendus. Parag 9. *Debite concludere.*

Da- *Quæ definitio convenit alteri a definito; ea eſt vitioſa:*
ri- *Sed dicta definitio infimæ ſpecici convenit alteri a definito.*
i. ergo *eſt vitioſa.*

Major eſt manifeſta ex legibus definitionis:

Minor probatur Syllogiſmo Hypothetico ſic,

a poſit. *Si Dicta definitio conveniat Generi, tum convenit alteri a definito;*
Ant. ad poſit. conſ. *Sed convenit Generi:* ergo *Convenit alteri a definito.*

Minor probatur Syllogiſmo de termino obliquo ita

Da- *Animal eſt Genus:*
ri- *Dicta definitio convenit Animali:*
i. ergo *convenit Generi.*

Minor probatur

Bar- *Quod prædicatur de pluribus differentibus numero tantum in Quid, ei dicta definitio convenit:*
ba- *Sed animal prædicatur de pluribus, &c.* ergo
ra. *Dicta definitio convenit Animali.*

Minor probatur Syllogiſmo expoſitorio, & de termino obliquo ſic

Bar- *Socrates & Plato ſunt plura differentia numero tantum:*
ba- *Sed Animal prædicatur de Socrate & Platone in Quid* ergo
ra. *Animal prædicatur de pluribus differentibus numero tantum in Quid.*

Tædet iſta puerilia tanto conatu: ſed qui in minutioribus hiſce aliquandiu ſemet exercuerit, ſentiet brevi cum ſuo magno fructu, quas vires habeat ad promptitudinem exercitatio.

Parag. 10. *Urgere ad reſponſionem.* Poſtquam eo perducta res eſt argumentando, ut nihil ultra negari poſſe videatur; Opponentis proximum officium eſt, urgere adverſarium ad Reſponſionem; Si *fugiat*, ut reputatur argumentum: ſi *hæreat*; ut vel negetur aliquid, vel reſpondeatur: ſi *Fallaciam clamet*; ut oſtendatur quæ ſit fallacia, & ubi lateat: ſi

Di-

Diverticula quærat; ut punctim respondeatur alicui propositioni, aut termino: si *minus apposite distinguat*; ut distinctionis membra utrique propositioni applicentur, in qua terminus ille reperitur quem distinguit: si *absurde negat*; ut rationem aliquam ostendat negationis; si *tergiversari pergat* impudenter; ut astantium judicio stetur, quem illi victum pronunciarint.

Si Respondens occurrat argumento responsione non prorsus aliena; Opponens alio se vertat oportet. *Repetat* primo Responsionem, ut eam pensiculatius dijudicet; tum vero id agat maxime, ut ex ea, si fieri possit, Respondens cogatur in aliquod *absurdum*, aut *inconveniens*; id negando sc. quod prius posuerat; vel concedendo id quod prius negaverat. Si id nequeat efficere; saltem si quid habeat quod replicare possit, *replicet*: sed non sufficiet utrivis parti distinctionis contravenire replicando (quod scioli faciunt nonnunquam & Sophistæ, ut Respondentem longius à quæstione abducant:) sed adversus illam tantum distinctionis partem replicandum est, quæ magis conjuncta est cum statu quæstionis, propriusque ad rem pertinet. Quod si nec habeat, quod directe replicet; nec sciat argumentis argumenta sic artificiose attexere, ut replicationes videri possint magis ad responsionem, quam novæ objectiones adversus principalem Thesin: Opponenti consultius multo fuerit datæ responsioni palam acquiescere, & novo argumento uti, quam ubi abunde satisfactum est, usque contendere, & ne victus videatur pertinaciter instare, quasi instar nihili essent, quæ Respondens dixisset, omnia.

Parag. 11. *Replicare.*

Re-

Parag. 12. *Officia Respondentis.* *Repetere.*

Respondentis officia sunt etiam tria: *Repetere, Negare, Solvere.* Repetat primo quæ objiciuntur ab opponente iisdem terminis, si sint commodi & rite dispositi: quod si Opponens per *imperitiam* aut *oscitantiam*, aut disputationis *æstum*, vel terminos adhibuerit minus commodos, vel formâ minus accurata usus fuerit; poterit Respondens pro suo candore inter repetendum terminos & formam aptiores reponere. Nec inutiliter consumitur tempus ejusmodi Repetitione, quæ necessaria est in omnium gratiam; *Opponentis* imprimis, ut agnoscat ille suam Objectionem, & si quid in forma peccari aut materiâ animadverterit, id corrigat priusquam fiat progressus ulterior; tum ipsius etiam *Respondentis*, ut vim rationis altius figat animo, & moram aliquam lucretur; *Auditorum* denique, ut ipsis exploratior sit totius disputationis progressus, & quid ab utroque disputantium sit præstitum judicium certius.

Parag. 13. *Negare.*

Postquam repetierit objectionem Respondens, aut negare aliquid debet, aut rationem solvere. *Negari* autem possunt tria: *Conclusio*, *Forma*, *Propositio*: Conclusio, si sit *aliena*; Forma, si sit *vitiosa*; Propositio, si sit *Falsa*. Si opponens aut in primo syllogismo non contradicat Thesi Respondentis, aut in reliquis non inferat propositionem ab eo proxime negatam, Respondens debet negare *Conclusionem*, rejiciendo ipsam ut ἀπροσδιόνυσον, vel (quod idem est) admittendo totum argumentum, ut dictum est in superiori *cap.* Par. 8. Si Opponens peccat in aliquam legem Syllogisticam, Respondens negabit *Syllogismum*? Vel *Formam* argumentationis. Si Opponens proponat aliquod falsum

in

in altera præmiſſarum: Reſpondens illam *Propoſitionem* ſimpliciter negabit; ſive ea Major ſit, ſive Minor: ſed *Major* quia fere nititur axiomate aliquo generali, rarius neganda venit; *Minor* frequentius. Quod ſi utraque præmiſſarum ſit falſa, poterit quidem Reſpondens obiter admonere Opponentem geminæ falſitatis, & utramque negare: ſed non optime fecerit, ſi ei det optionem probandi utram voluerit; ipſe potius unam è duabus ei imponat probandam, quæ ſcilicet eſt quæſtioni conjunctior: *Majorem* quandoq; multo ſæpius tamen *Minorem*. Solent enim ſæpenumero Sophiſtæ data opera ejuſmodi argumenta proponere, in quibus utraque præmiſſa ſit falſa; ut conceſſa ipſis probandi optione, incautum Reſpondentem à propoſita quæſtione ad inſolitas ſpeculationes, in quibus proclive eſt incommode loqui, abripiant.

Sed Reſpondenti, ubi aliquid negandum deprehenderit, ſatis erit ſimpliciter negaſſe. Nec enim ab eo exigenda eſt *ordinata* ratio negationis, cujus eſt *defendere*, non *probare*; & rationes alterius *ſolvere*, non ſuas *aſſignare*. Sed quia ut dici ſolet, *ſtultus quivis unus plus negare poteſt, quam decem ſapientes probare*; nec finis ullus eſſet diſputationis, ſi liceret Reſpondenti pro libitu ſuo negare ſine fine; propterea Reſpondens in aliquibus caſibus tenetur aſſignare rationem ſuæ negationis, ſi ab Opponente requiratur, ut

Parag. 14. *Quandoq; rationem reddere negationis.*

1. *Quando negat propoſitionem aliquam quæ videtur manifeſta.* Non enim ſunt temere rejicienda quæ ſunt admodum veriſimilia, ſine gravi aliqua ratione: & Auditores mirari ſolent quoties audiunt talia negari quorum mentibus iſte ſcrupulus eſt eximendus aſſignata ratione negandi.

2. *Quan-*

2. *Quando pertinaciter negat formam argumentationis.* Oportet enim ut particulare illud vitium detegat, quo putat laborare Rationem ab Opponente adductam.

3. *Quando negat multiplicatam Hypotheticam.* Solent nonnulli, quo moleſtiam creent Opponenti, Hypotheticas ſemper negare, ineptiſſimo ſane compendio, non quod negandæ ſint, (parum id illis curæ eſt) ſed quod Hypotheticæ ſint: &, ſi denuo oſtendatur eas ex Antecedente manifeſtiſſimo neceſſario ſequi, negare tamen iterum Conſequentiam, & ſic deinceps in infinitum. Si quando res forte poſtulet negari ſic multiplicatam Hypotheticam, Reſpondens ſuſpicione peſſimæ conſuetudinis ſe liberabit non aliter, quam ſi aſſignata ratione palam faciat omnibus, id ab eo factum judicio, non protervia.

4. *Quando negat inductionem ſine inſtantia.* Quæ eſt Ariſtoteli aperta tergiverſatio *lib. 8. Top. cap. 8.* Sed poteſt fieri, ubi multæ inſtantiæ adduci poſſent in contrarium; nulla tamen ſubito occurrat Reſpondenti; in eo caſu, ne videatur tergiverſari non inſtando, debet rationem aliquam reddere negatæ Inductionis; ex quâ probabile reddatur, non omnia particularia eſſe ejuſdem rationis cum illis, quæ aperte afferuntur ab Opponente in illâ Inductione.

Sunt fortaſſis & alii caſus in quibus Reſpondens tenetur aſſignare rationem Negationis: ſed fecerit cum aliqua candoris laude, ſi aſſignare velit rogatus ab Opponente, etiam ubi non ex neceſſitate tenetur id præſtare.

Parag. 15. *Solvere Argumentum.* De Solutione non ante cogitabit Reſpondens quam Opponens vim Objectionis ſuæ in medi-

um

um adduxerit. *Præmaturæ Solutiones*, præterquam quod reſpondentem arguant formidinis, ingratæ ſunt ſemper auditoribus: proinde Reſpondens negabit quamdiu viderit aliquid quod negari commode poſſit; ubi vero nihil amplius negari poteſt, tum demum Solutionem adhibeat, qualem ipſa objectio requiret.

Si ex *Loco Topico* diſputetur, limitanda eſt Maxima illius loci, qua niti videtur Objectio; ſi *Terminus* aliquis ſit *ambiguus* ut fere fit, is eſt diſtinguendus, & diſtinctio applicanda eo modo, quo dictum eſt ſuperiori *cap. parag.* 10. Si *Authoritate* pugnetur; locus authoris inſpiciendus; ſcopus expendendus ex præcedentibus & ſequentibus; genuinus verborum ſenſus inde afferendus, & cum noſtra defenſione conciliandus. Poteſt autem rejici authoritas nonnunquam, præſertim ſi oſtendi poſſit, quid authorem in id erroris impulerit; cæterum non eſt hoc temere faciendum, ſed parcius, & modeſte, & appoſitâ vel gravi aliqua ratione in contrarium, vel teſtimonio alterius cujuſquam non contemnendi authoris. *Directæ ſolutioni* poteſt ex abundanti addi & *Indirecta*; retorquendo ſc. Objectionem in ipſum adverſarium; ſed indirecta ſine directa non ſufficiet, ut quæ ſit reſponſio *ad hominem*, non *ad rem*.

Parag. 16. *Leges diſtinctionis.*

Sed quoniam ſolvuntur pleraque argumenta non aliter, quam diſtinctionibus, intererit vel plurimum cujuſvis diſputaturi, præcipuas aliquot Diſtinctionis leges cognoviſſe.

1. *Diſtinctio non ſit nimium generalis.* Multi cum nodum ſolvere non poſſunt Objectionis, ut tamen videantur reſpondiſſe, diſtinguunt de aliquo ejus termino; dicuntque aliquid in genere, quod quidem verum eſt, & fortaſſis

illi termino congruum; ſed non appoſitum ipſi (ut loquuntur) *puncto* præſentis argumenti. Tunc autem cognoſcitur quod diſtinctio ſit nimis generalis, cum applicari poſſit ipſi termino ſeparatim, ſed non accommodari utrive propoſitioni Objectionis, ubi ille terminus reperitur.

2. *Diſtinctionis membra ſint oppoſita.* Vitioſa proinde illa eſt, cujus una pars cum reliqua coincidit, aut in ipſa concluditur.

3. *Diſtinctio terminis propriis & Scholaſticis concipiatur.* Videre eſt plurimos etiam ex Eruditorum numero qui vim Objectionis penitus perſpectam habent, ſciuntque omnino quid ſit reſpondendum, (quantum ad ſubſtantiam rerum ipſarum) infeliciter tamen verſari in hac diſputandi palæſtrâ: dum ob inſuetudinem Scholaſticorum terminorum, coguntur animi ſui ſenſa longis verborum ambagibus vix ægrè indicare, quæ aliquis mediocriter in iſtis ſtudiis verſatus duabus facillime dictionibus, & multo plenius expediviſſet. Rideant elegantuli licèt Barbariem Scholaſticorum; unus tamen *Scotus*, aut *Thomas*, objectas difficultates brevi ejuſmodi Barbariſmo facilius diſſolvet, atque etiam felicius; quam centum *Ciceones*, aut *Lipſii*, aliquot pagellis.

Parag. 17. *Sylva Diſtinctionum Communium.*

Ad diſtinctiones comparandas, quæ nobis inter reſpondendum quoties opus eſt inſerviunt, utiliſſimum fuerit, Terminorum celebriorum diſtinctiones in libro aliquo huic deſtinato ſeorſim atque ordine Alphabetico adnotaſſe, cum brevi earum explicatione. Tentavit aliquid in hoc genere utiliter non ita pridem *Henr. Ludov. Caſtanæus in ſua ſynopſi diſtinctionum*: cujus exemplo poteſt quivis ſtudioſus

ſus Alphabetum de ſuo texere, quod ſit in proprios uſus multo commodius. Sunt tamen quædam diſtinctiones communiores, quæ ſunt longè ampliſſimi uſus: quarum ſylvulam in juvenum gratiam hoc loco ſubjicere viſum eſt.

I. *Largè & Strictè.* Uſum habet potiſſimum in vocum & phraſium ambiguitate aperienda, quas ſæpe contingit nunc laxius ſignificare, nunc anguſtius.

II. *Proprie & Improprie.* Uſum habet, ubi voces & Phraſes cum Propriam ſignificationem habent, tum Tropicam.

III. *Mediate & Immediate.* Uſum habet in Actionibus, Paſſionibus, & quæ ſunt inſtar Actionum & Paſſionum: univerſim in iis inter quæ aliena reperitur ſubordinatio ſive *Cauſalitatis*, ſive *Prædicationis.* Huic cognata eſt ly *Proxime & Remote.*

IV. *Abſolute & Reſpectivè.* Uſum habet in terminis Relativis, aut iis quibus reſpectus aliquis attribuitur, aut adhæret.

V. *Primario & Secundario.* Uſum habet in iis inter quæ eſt ordo, aut in iis quæ alteri qualitercunque conveniunt.

VI. *Materialiter & Formaliter.* Uſum habet in *Subſtantiis* ex Materia & Forma conſtantibus; & in *Accidentibus Concretis*, præſertim *Reſpectivis* de prædicamento Relationis, & *Artificialibus* de quarta ſpecie Qualitatis, aliiſque nonnullis; & in *Objectis rerum:* & in *Terminis primæ & ſecundæ Intentionis.* Eſt hæc diſtinctio etiam aliàs latiſſimi uſus propter variam Analogationem ly *Materiæ & Formæ.*

VII. *Simpliciter & Secundum quid.* Uſum habet in iis, quæ alteri qualitercunque attribuuntur, cum, vel ſine limitatione.

VIII. *Per ſe* & *per Accidens.* Uſum habet in Cauſis & Effectibus; in Actionibus & Paſſionibus; in eis denique quæ alteri qualitercunque convenire dicuntur, aut attribui.

IX. *Actu* & *Potentia.* Uſum habet in rebus materialibus & corruptibilibus, inque eis, quibus potentia aliqua competere poteſt, ſive *Activa*, ſive *Paſſiva.*

X. *Perfecte* & *Imperfecte.* Uſum habet in eis quæ variantur ſecundum gradus, & incrementa.

Alias nonnullas juvenes annotare poſſunt, atque iſtarum fortaſſis alios uſus: ſed iſtas probe qui calluerit, & quoties opus eſt, expedite noverit adhibere; poterit earum ope plurimis illarum objectionum, quibus veritas ordinarie impugnatur, recta ire obviam.

Parag. 18. *Officium Moderatoris.*

Officia *Moderatoris*, ſive *Præſidis*, ſunt iſta; I. *Formam tueri legitimæ diſputationis* inter Opponentem, & Reſpondentem: hoc eſt, rixas & tumultus compeſcere, curare ut utraque pars ſemet intra debitas metas contineat, ut in quæſtione permaneatur, ne termini mutentur, ne diverticula quærantur; aliaque id generis. II. *Adjuvare Diſputantes* ubi opus fuerit; *Opponentem* quandoque formando ejus Argumentum, aut confirmando, ſi ille aut frigide urgeat, aut indebite concludat: Sed *Reſpondentem* præcipue adjuvare debet, *Corrigendo* eum, ſi aliter neget quam oporteat; *Explicando* ejus reſponſionem, ſi ſit obſcurior; *Addendo* ei aliquid, ſi non ſit ſatis plena; *Illuſtrando* eam, ut firma & appoſita appareat auditoribus; Aliam *afferendo*, ſi data à Reſpondente non ſatisfaciat objectioni. III. *Diſputationem concludere*: idque ſi tempus patiatur, cum brevi aliqua deciſione quæ-

quæſtionis, & repetitione ſummaria totius diſputationis.

Subtituli Tertii Capitis.

1. *De Diſputatione Sociali in genere, ejuſque fructu.*
2. *De Modeſtia, Ingenuitate, & Candore diſputantium.*
3. *De Conditione Materiæ diſputandæ.*
4. *De Propoſitione Materiæ diſputandæ.*
5. *De Suppoſitione.*
6. *De Oppoſitione.*
7. *De Officiis Opponentis, & Reſpondentis in genere.*
8. *De Officio Opponentis circa concluſionem.*
9. *De Inveniendis Objectionibus.*
10. *De Objectionibus rite formandis.*
11. *De Officio Opponentis in Urgendo.*
12. *De Reduplicatione.*
13. *De Officio Reſpondentis in Repetendo.*
14. *De Negatione.*
15. *De Reddenda ratione negationis.*
16. *De Reſponſione ad Authoritatem.*
17. *De Solutione Argumentorum.*
18. *De Legibus Diſtinctionis.*
19. *De Diſtinctionibus quibuſdam generalibus, & earum uſu.*
20. *De Officio Moderatoris.*

CAP. IV.

De Geneſi Methodica: ſive de Conſtitutione integræ Diſciplinæ.

Parag. 1. *Methodi Diſciplinarum.*

Geneſis Methodica eſt Tractatio integræ alicujus Diſciplinæ (aut notabilis partis ejus) ſecundum leges Methodicæ diſpoſitionis

tionis. Multis præceptionibus hac in re opus non eſt: quæ ſunt neceſſaria, eorum pleraque ex retro dictis *Lib.* 3. *Comp. cap.* 30, 31. ſatis perſpicue haberi poſſunt. Illud præcipue repetendum, quod habetur *cap.* 30. *par.* 8. Diſciplinas *Contemplativas*, quæ Scientiæ dicuntur, quales ſunt *Phyſica*, *Geometria*, & earum partes: quales ſunt tractatus *de Cœlo*, *de Anima*, *Cyclometria*, *Trigonometria*, diſponi debere methodo Compoſitiva. *Operatrices* vero, quæ ſunt Artes: ut *Logica*, *Medicina*: & Prudentiæ: ut *Politica*, *Theologia*: earumque partes, quales ſunt tractatus *de Prædicamentis*, *de Symtomatis Morborum*, *de Principe*, *de Eccleſia*; Methodo Reſolutiva. Quæ tractanda ſunt in quavis Diſciplina, aut *Præcognita* ejus ſunt, aut *Syſtematis partes*; & in Inſtrumentalibus etiam *Uſus*: tractantur autem iſta per *Præcepta*, *Commentarios*, & *Quæſtiones*.

Parag. 2. *Præcognita.*

Præcognita in omni Diſciplina præmittenda ſunt. De ipſius Diſciplinæ *Nomine*: De ejus *Genere*, & propria ſede ἐν τῷ κύκλῳ τῆς παιδείας, in univerſo illo Orbe & Circulo Diſciplinarum: De ejus *Differentia* à cognatis Diſciplinis, ſumptâ ut plurimum à *Subjecto* ejus proprio tum Materiali, tum etiam Formali; De *Notione* illius ſubjecti ſaltem quoad *quid nominis*. Atque iſta ſunt communia omnium Diſciplinarum, ſive *Theoreticarum*, ſive *Practicarum*: aſt in Practicis, præter *Subjecti* notionem haberi debet etiam tum *Objecti* aliqua, tum maxime proprii *Finis*, multo uberior Præcognitio.

Parag. 3. *Partitio.*

Habitis Præcognitis, *Partitio* diſciplinæ mox inſtituenda eſt, & per *Subpartitiones* continuanda: quæ ut commode fiat, aut ſecus;

per-

perinde recta fere erit, aut vitiosa tota Methodus in reliqua tractatione. In plerisque Disciplinis prima Partitio debet esse in partem *Generalem*, & *Specialem*: Pars Generalis agit de Principiis, & Affectionibus *Subjecti*, aut *quasi-Subjecti*, in genere: ut in *Physica*, de Corporis Naturalis Principiis communibus; *Materia*, *Forma*, *Privatione*; & Communibus Affectionibus, *Motu*, *Quantitate*, *Loco*, *Tempore*: In *Ethica* de Virtutum Principiis Communibus, *Consultatione*, *Electione*, *Fuga*, *Assuefactione*; & Communibus Affectionibus, *Mediocritate*, *Discretione*, *Stabilitate*, &c. Pars Specialis agit de Speciebus *Subjecti*, vel *quasi-Subjecti*, & Specierum speciebus; atque sic deinceps, dum ad infimas perveniatur: considerando in Singulis Principia & Affectiones secundum rationes suas communes aut speciales, ut ipsarum specierum conditio postulabit. Quæ omnia ut legitime fiant, teneamus oportet animo Leges Methodi Generales & Speciales; Leges dico *Brevitatis*, *Harmoniæ*, *Unitatis*, *Generalitatis*, & *Connexionis*. Methodicam hanc tractationem partium alicujus Disciplinæ per legitimas partitiones, & subpartitiones, Neoterici *Systema* appellant, non novo vocabulo. Cui subtexendum docent (sed in disciplinis Instrumentalibus tantum) *Gymnasium*: ea appellatione complexi sunt ejusmodi Tractatum in quo ostendatur *Usus* & *Applicatio* illorum Instrumentorum, quorum *Natura*, & *Explicatio* in ipso Systemate tradita est. Exempla Methodicæ dispositionis & in Scientiis, ut *Physica*: & in Artibus Instrumentalibus, ut *Logica*; facile esset hic subjecisse, per Tabulas Methodicas, ἐν τύπῳ; sed quod est à tam multis ante præstitum.

ſtitum, nolo molem addat huic libello.

Parag. 4. *Præcepta.* Porro tractanda ſunt tum *Præcognita*, tum Syſtematis *Partes* & *Uſus* per *Præcepta*, *Commentarios*, & *Quæſtiones*; quorum Præcepta ſunt ſimpliciter neceſſaria; Commentarii vero, & Quæſtiones, non niſi ad bene eſſe tantum. Præceptorum nomine continentur *Definitiones*, *Diviſiones*, & *Axiomata*. *Definitiones* naturam rei tractandæ declarant. *Diviſiones* rem tractandam, ſi ſit generalis, in *Species*; ſi integra, in *Partes* tribuunt: *Axiomata* vero proprietates rei tractandæ aperiunt. Axiomata ſi eo tantum fine tradantur, ut cognoſcantur, ſicut in Diſciplinis Contemplatricibus, *Theoremata* potius dicuntur: ſed ubi præcipiuntur, ut ſint nobis rerum agendarum aut faciendarum norma, ſicut in Diſciplinis Operatricibus, rectius *Canones* ſeu *Regulæ* appellantur. Præcepta ſint 1. *Vera*, ne pariant errorem in judicio, vel praxi. 2. *Neceſſaria*, & quam fieri poteſt, *Pauca*: minutiora enim, & quæ utilitatis vel nullius ſunt vel modicæ, aut reſecanda erunt, aut certe Commentariis potius inſerenda. 3. *Methodice diſpoſita*: alias turbata reddentur omnia, & confuſa. 4. *Brevia*: ſi quid enim fuſius explicandum ſit, Commentariis reſervetur, aut Quæſtionibus.

Parag. 5. *Commentarii.* *Commentarios* dicimus, quæcunque Præceptis ſubjiciuntur, ut illis lucem aut authoritatem præſtent: Suntque inter alia præcipue iſta.

I. *Declaratio & Defenſio Methodi noſtræ*: Quæ ut utilis eſt alias; ita eſt omnino neceſſaria, ubi nova methodo inſiſtimus, diverſaque ab aliis, qui ante nos tractarunt res eaſdem.

II. *Ex-*

II. *Explicatio Præceptorum*; si propter termini alicujus ambiguitatem aut obscuritatem, vel ipsius præcepti brevitatem, fusiori explicatione indigeant, quod sæpissime contingit.

III. *Allegatio Testimoniorum*. Firma bit enim valde assensum nostrum, si Præcepta quæ adducuntur viderimus clarissimorum virorum vel niti authoritate, vel suffragiis & calculis comprobari. Juvabit hic etiam & illa notare, sicubi fortassis occurrunt nobis inter legendum, eadem præcepta sub aliis terminis; præsertim si dextre, noveque, & subtiliter concipiantur. *E. g.* Theorema hoc est nobile Physicum; *Natura semper agit ad ultimum sui posse*. Hoc alii varie sic expressere, *Natura est indocta. Natura nunquam agit prævaricatorem. Natura non est dissimulatrix virium suarum. Natura sic agit propter finem, ut non deliberet de mediis*, &c. Ista & similia, adjecto authoris nomine, refer in Commentarios illius præcepti.

IV. *Illustratio per Exempla*. In præceptis Paucitatem laudes, & Brevitatem: ast in Exemplis difficile est esse nimium. Hæc enim & usum Præceptorum ostendunt, & memoriam firmant. Suaderem singulis Præceptis tria quatuorve ad minimum Exempla subdi: eaque ex illustrioribus, quæ aut multiplex Lectio aliorum, aut propria seriaque meditatio suppeditare poterit. Id si nos in istoc opusculo non præstitimus, sciat velim bonus Lector non hoc incuria factum, aut penuria exemplorum, sed consulto: tum quod compendium meditamur; tum potissimum ut parcitas nostra excitaret industriam studiosorum ad conquirendam undique uberiorem exemplorum segetem, quæ locis idoneis disponant in libris

ſuis ſub titulis Quæſtionum, quas propterea ſingulis capitibus ſubjicienda, curavimus.

V. *Exceptiones a regulis.* Quæ neceſſariæ ſunt, potiſſimum in diſciplinis Operatricibus: in quibus Regulæ & Propoſitiones rarius ſunt κατὰ παντὸς, frequentius ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, *Communiter* veræ, non *Univerſaliter*. Cum exceptiones dico, intelligo etiam & quaſcunque propoſitionum neceſſarias Limitationes: quamvis *Exceptiones & Limitationes* ipſis præceptis fortaſſis conjungi poterint, ut eorum pars; non in Commentarios rejici, ſecundum illud neſcio cujus; *Excepta addita Præceptis faciunt Regulam univerſalem.*

VI. *Solutio dubiorum.* Leviorum ſc. & de quibus non eſt gravis aliqua inter eruditos controverſia. Majora enim illa digna ſunt de quibus peculiares inſtituantur Quæſtiones. Siquis tamen etiam omnia iſta, quæ Commentariorum eſſe diximus, velit ad Quæſtiones referri, aut quæ Quæſtionum ſunt ad Commentarios; non pugnabo multus: concinnius tamen fecerit, qui illa diſtinxerit:

Parag. 6. *Quæſtiones* Materia nobilior controverſa, Quæſtionibus pertractanda ſervabitur; Ratio autem tractandi quæſtiones declarata ſupra eſt *cap.* 2. ubi de Tractatione Problematis ſolitaria, ſatis multa. Ratio vero colligendi Quæſtiones opportunius in altera appendice oſtendetur *cap.* 3. quo Lectorem mitto. Atque hactenus de eo uſu Logicæ, qui in *Geneſi* conſiſtit.

Subtituli Quarti Capitis.

1. *De Geneſi Methodica in genere.*
2. *De Præcognitis Diſciplinarum.*

3. *De*

3. *De Systemate Disciplinarum.*
4. *De Systemate Disciplinæ Contemplatricis.*
5. *De Systemate Disciplinæ Operatricis.*
6. *De Gymnasio.*
7. *De Præceptis Disciplinarum.*
8. *De Commentariis Præceptorum.*
9. *De Quæstionibus.*

CAP. V.

De Analysi Logicæ.

Parag. 1. *Resolutionis Definitio & usus.*

ANalysis est *Operatio Logica* (*Grammatica & Rhetorica* alius sunt rationis) quâ artificiose tractata secundum præcepta Logica, pari artificio recognoscuntur, & resolvuntur. Pendet *Analysis*, atque intelligitur ex *Genesi*: Nam ut eadem itur Thebis Athenas, & Athenis Thebas; ita ejusdem artificii est res componendo tractare, & resolvendo recognoscere. Quod resolvendum est supponitur esse Compositum: itaque erit *Analysis* perpetuo alicujus *Textus*; qui quasi retexendus est. Ejus usus est in omni vita cum frequentissimus, tum etiam maximus: quoties quicquam vel legimus, vel audimus, quod est aliquo artificio compositum; è re nostra fuerit, illud vel *expresse* in chartis, vel saltem *tacite* in mente resolvere: mirum dictu est quantum inde & *Judicium* firmetur, & juvetur *Memoria*.

Parag. 2. *Præcognita de Textu.*

Plerumque ante ipsam Resolutionem Textus propositi, quædam veniunt præmittenda; quibus ratio & fructus futuræ operationis ostendatur. Eorum explicationem, *partem* Resolutionis *externam* aliqui dixerunt; rectius fortassis

taſſis *Præcognita* voces: quæ non tam pars eſt Reſolutionis, quam præparatio ad ipſam. Præcognita illa verſantur circa *Textum* reſolvendum, ſuntque præcipue tria: *Argumentum*, *Cauſæ*, *Adjuncta*.

I. *Argumentum*, ſive *Materia Textus* ante omnia eruenda eſt; cujus conſiderandum primo eſt *Genus*: ſitne Thema Simplex, vel Propoſitio, vel Syllogiſmus, vel integræ diſciplinæ Syſtema, aut Syſtematis Methodica pars? ſecundo, *Conditio*; ſi *Thema ſimplex*, utrum ſit ſubſtantiale, an accidentale; ſingulare, vel univerſale, &c? Si *Propoſitio*, utrum ſit Categorica, vel Hypothetica: pura, vel modalis: univerſalis, vel particularis: una, vel plures, *&c*? Si *Syllogiſmus*, utrum ſit medii neceſſarii, vel probabilis, & ex quo loco ducatur, *&c*? Si *Syſtema*, aut Syſtematis *pars*, utrum ſit Contemplatrix, vel Operatrix, *&c*? Tertio, *Sedes in τῷ κύκλῳ*: ad quamnam ſcil. Diſciplinam pertineat?

II. *Cauſæ Textus* præcognoſcendæ ſunt potiſſimum duæ. 1. *Efficiens principalis*, qui eſt *Author* ejus. 2. *Impulſiva*, quæ eſt *Occaſio Scribendi*. Utrumque enim explicari debet, ſed paucis; & quis fuerit Author illius Textus, quem reſolvendum ſuſcepimus, & quid authorem impulerit ad delectum iſtius Argumenti.

III. *Adjuncta*, ſive *Effecta Textus*: ubi oſtendetur tractationis reſolvendæ aut *Neceſſitas* (ſi qua fuerit) aut *Utilitas*, aut *Dignitas*, aut *Jucunditas*; ne videamur in re tenui, & parum neceſſaria, quæque nec fructum habitura eſt, nec voluptatem, inanem operam ſumere.

Ana-

Analysis ipsa aut *Simplex* est, aut *Methodica*. Parag. 3. *Analysis Simplex*.
Simplex Analysis est, quâ propositio aliqua, aut Syllogismus in suas partes resolvitur. Ratio Analysis Simplicis satis aperta est; præsertim si Propositio aut Syllogismus resolvendus plene & aperte disponatur: ubi vero dispositio non est aperta & manifesta, (quod fit vel propter *Defectum* aliquem, vel propter *Redundantiam*, vel propter *Crypsin* debiti ordinis in partibus;) Resolvens debet istis occurrere *Supplendo* quod necessario subintelligitur; *amputando* quicquid partibus essentialibus amplificationis aut illustrationis ergo superadditur: atque inversa seu transposita *in ordinem* debitum *redigendo*. Quorum nulla difficultatem parient studioso, in Propositionum & Syllogismorum doctrina vel leviter versato.

Analysis *Methodica late* est, qua longior aliqua tractatio resolvitur; estque triplex; *Thematica*, *Problematica*, & *Methodica stricte*. Analysis Thematica est, quâ recognoscitur Logicum artificium in textu Thematico adhibitum. *Analysis Thematica* sic instituenda. Parag. 4. *Analysis Thematica*

I. *Thema Principale investigetur, & constituatur.* Ipsum enim, sicut est scopus universæ Tractationis, sic fundamentum etiam est totius Resolutionis. Hoc tamen si factum fuerit prius in Præcognitis, non est hic agendum denuo. Si sint in textu proposito plura Themata, ut in capite aliquo sacræ Bibliæ; partitio Textus imprimis est facienda, juxta numerum Thematum Principalium in eo contentorum.

II. *Termini omnes, per quos Thema illud in Textu explicatur, eruantur.* Tractaturus Thema aliquod *Logice* ex instituto, adhibere curabit em-

omnes terminos per quos ipsum explicari potest; salvâ conditione suâ: ast Resoluturus astringitur ad illos Terminos præcise, quos Author in textu exhibuit; omissis, quos ille omiserit. Certe Authores in scriptis Exotericis & popularibus rarissime explicant Thema simplex per omnia Instrumenta Logica.

III. *Terminis explicantibus Thema Logicæ Intentiones imponantur.* Solent Authores res ipsas ponere, puta Thematis *Genus, Causam Efficientem, Objectum, Effecta, &c.* nec tamen dicere, quod hæc sint talia: sed Resolventis erit hoc præstare, revocando terminos Authoris ad secundas Notiones, quæ iis competunt respectu subjecti Thematis. Quin istuc qui præstabit dextre, nisi cognitas habuerit *notas, phrases,* & *formulas,* quæ peculiares sunt terminis certarum *intentionum*; v. g. *Causæ Finalis, Objecti, Instrumenti,* & similium? Ejusmodi ergo formularum farraginem sub titulis Capitum & Quæstionum, ad quas rite pertinebunt, in libris suis Logicis adnotabunt juvenes; vel propria observatione, vel aliunde descripta. Utilis est hoc saltem nomine liber decimus Systematis Logici *Joh. Henr. Alstedii:* quo in libro vide *usum declarationis* doctrinæ de causa finali, *cap.* 5. Eum virum hac una in re, si velis imitari, facile illud exorabis, ne in reliquis imitere.

IV. *Amplificantia accurate secernantur ab Explicantibus.* Explicatio enim sola Logica est: quæ explicationi accedunt ornatus gratiâ, aut Amplificationis, *heterogenea* sunt, & ad Rhetoricam pertinent. Apud Authores fere conjuncta sunt ista: sed qui Logice Textum resolvit, ejusmodi heterogenea aut resecabit penitus, aut certe diligenter separabit ab iis quæ propriè Logica sunt. *Ana-*

Analysis Problematica est, qua recognoscitur Logicum artificium in Textu Problematico adhibitum. Textum autem Problematicum dico, non in quo meræ Propositiones ponuntur tantum, aut explicantur sine ullis Probationibus, (resolutio enim ejusmodi Textus pertinet ad *Analysin simplicem* de quâ paulo ante diximus par. 3.) sed eum, in quo problema aliquod seu Quæstio tractatur per argumenta & probationes: unde & nonnullis *Textus syllogisticus* dicitur. Analysis Problematica sic instituatur. Parag. 5. *Analysis Problematica.*

I. *Problema principale ex Textu eruatur.* Si plura problemata in uno Textu æque principaliter tractentur, fiat partitio: & de singulis ordine dicatur.

II. *Explicationes terminorum afferantur.* Idque ex textu, si author eas expresse adhibuerit: si non; saltem resolvens ipse addat, quæ sunt necessariæ.

III. *Conclusio vel Conclusiones, quibus Author sententiam suam complexus est, proponantur.* Cum suis quæque limitationibus necessariis.

IV. *Argumenta, quibus probantur Conclusiones, per certas classes distribuantur.* Rejectis omnino, vel saltem sejunctis, amplificationibus, & ornatu. Classes vero argumentorum sic distinguendæ sunt, ut Argumenta ejusdem, vel cognati medii in eadem classe collocentur: *Testimonia* ab Argumentis *Artificialibus*; *Nominalia* à *Realibus*; *Medii Necessarii* à Medii *probabilis*; *Externi* ab *Internis &c.* separentur classibus.

V. *Loci indicentur argumentorum, & Syllogismi inde formentur.* v. g. dicatur quod tale argumentum sit ductum *a Genere*, *a Causa Finali*,

ac

ab Effecto, *a Minori* vel alio loco. Formatio autem argumentorum in Syllogiſmos fiet per *Additionem* propoſitionis, non expreſſæ in Textu, ſed latentis in terminis; & per debitam *ordinationem* Terminorum & Propoſitionum, quæ in textu cryptice diſponuntur.

VI. *Objectionum ſolutiones oſtendentur.* Sive Objectiones expreſſe in Textu ponantur, ſive tacite, & κατὰ πρόληψιν ex ſolutionibus ſubintelligi cognoſcantur: quibus formatis reſponſio in Textu data Logice adhibeatur alicui termino, aut propoſitioni; vel ex Textu oſtendatur peculiare cujuſque Syllogiſmi in Objectione vitium in Forma, aut Materia.

VII. *Corollaria proponantur*; Siqua Author in textu alicubi ex Theſi aut Theſibus collegerit: indicatâ ſimul ratione deducendi ex illis.

Parag. 6. *Analyſis mixta.*

Analyſis mixta, eſt artificioſa Reſolutio Textus mixti. *Textum* autem *mixtum* intelligo, in quo conjunctim tractantur & Themata ſimplicia, & Problemata: quæ tamen non ſunt confundenda; quod conſtat feciſſe plurimos illorum, qui in aliorum Tractatus & opera Tabulas Analyticas in lucem ediderunt. Quoties Textus iſtiuſmodi venit reſolvendus, partitio oportet fiat, quâ ſeparentur Simplicia Themata à Problematibus: utriuſque vero partis Reſolutio ſeorſim inſtituantur, ſecundum rationem jam ante proxime exhibitam.

Parag. 7. *Analyſis Methodica.*

Analyſis Methodica ſtrictè (quæ & *Syſtematica* dici poteſt) eſt, quâ recognoſcitur Logicum artificium in tractatione integræ alicujus diſciplinæ, aut ejus integræ partis adhibitum. Ea ſic inſtituenda eſt.

I. *Præ-*

I. *Præcognita Disciplinæ indicentur.* Sitne Contemplatrix Disciplina, an Operatrix; aut hujus, illiusve pars?

II. *Partitio textus fiat methodice.* In Contemplatricibus, quoad *Subjectum* in genere, & Species ejus; *principia* communia, & specialia; *affectiones* etiam generales, & speciales. In Operatricibus, quoad finem & ejus subjectum; Media ad finem conducentia, eorumque principia & adjuncta necessaria in genere & in specie. Si Textus in *libros & capita* distinguatur; sic instituetur Partitio (idque in tabulis Analyticis) ut libris & capitibus sit accommodata.

III. *Præcepta a Commentariis & Quæstionibus accurate distinguantur.* Quod Amplificationes sunt Explicationibus & Probationibus, id sunt Commentarii Præceptis: proinde, ut illæ in Analysi *Thematica*, & *Problematica*, sic isti in *Methodica*, aut amputentur prorsus, aut caute separentur ab ipsis Præceptis.

IV. *Connectiones partium notentur.* In iis enim potissimum vis Methodi posita est: nec aliter constabit, quomodo partes Tractationis inter se cohæreant.

Exempla singularum specierum Resolutionis nimis longum esset hic subjicere. Eorum loco *Sylvulam Textuum* exhibeo, quibus resolvendis exercere se poterint, qui volent. Sunto ergo exempla. Parag. 8. *Materia practicandi.*

I. *Textus Thematici.*

1. *Acroamatici.* Libri quarti Ethicorum *Aristotelis* tria prima capita; ubi Thema simplex tractatur, *Liberalitas.*

2. *Exoterici.* Dialogus *Ciceronis* de Amicitiâ; ubi tractatur Thema simplex, *Amicitia.*

II. *Textus Problematici.*

1. *Acroamatici.* 1. Caput octavum libri *Physicorum*; ubi tractatur problema, *An natura agat propter finem?* 2. Liber Zabarellæ de quarta Figura; in quo agitatur Quæstio, *An detur quarta Syllogismorum figura?*

2. *Exoterici.* 1. Dialogus *Ciceronis* de senectute; ubi disputatur, *An Senectus sit misera?* 2. Liber *Senecæ* de constantia sapientis: ubi disputatur, *An in sapientem cadat injuria?* textus brevioris exempla possunt esse singula Paradoxa *Ciceronis.*

III. *Textus Mixti.*

1. *Acroamatici.* Tractatus *Aristotelis* de loco lib. 4. Phys. in quo & Loci natura *Thematice* explicatur, & Quæstiones nonnullæ de eodem discutiuntur *Problematice.*

2. *Exoterici.* *Senecæ* liber primus de Irâ: in quo *Ira Thematice* explicatur per *subjectum, causam efficientem, objectum, effecta*; aliquot etiam *Quæstionum* circa illam materiam agitatione interserta. *Concionum sacrarum*, quæ in Templis habentur pleræque sunt *mixti Tractatus* ex Thematibus & Problematibus. Explicationes enim singularum vocum, aut partium in Textu aliquo Biblico *Tractationes Thematicæ:* Propositiones vero Doctrinales, quas ex partibus firmant, cum Corollariorum (quos *Usus* vocant) deductione, *Tractationes Problematicæ.* Utinam in istiusmodi Concionum Logicâ analysi juvenes se assidue exercerent! ingens inde brevi sensuri incrementum cum pietatis, tum artis.

IV. *Textus Systematici*:

1. *Disciplinæ contemplatricis.* 1. *Integræ, Aristotelis* universa opera Physica: 2. *Partialis*; Libri *Aristotelis* de Cœlo: ejusdem de Anima.

2. *Dis-*

2. *Disciplinæ Operatricis.* 1. *Integræ*, Ethica *Aristotelis.* 2. *Partialis*, Pars aliqua hujus Compendii, puta secundus ejus liber ; vel Tractatus de Demonstratione in tertio libro à cap. 11. ad cap. 16. inclusive.

Subtituli Capitis quinti.

1. *De Analysi in Genere.*
2. *De Præcognitis circa Textum.*
3. *De Simplici Analysi Propositionum.*
4. *De Simplici Analysi Syllogismorum.*
5. *De Analysi Thematica.*
6. *De Analysi Problematica.*
7. *De Analysi Mixta.*
8. *De Analysi Methodica.*

Finis Appendicis primæ.

APPENDIX POSTERIOR
MISCELLA.

CAP. I.
De Quinque Habitibus Mentis.

Parag. 1. *Summa hujus appendicis.*

APPendicem hanc Miſcella quædam generalia complectentem (illa quidem pleraque non proprie *Logica*, ſed quæ tamen juvenibus ſtudioſis ſperemus fore nec inutilia prorſus, nec ingrata) viſum fuit præſenti opuſculo comitem adjungere velut ſupernumerarium quoddam ἐπίμετρον, & reliqui operis Corollarium. In qua quatuor iſta totidem capitibus adumbranda ſuſcepi, ſed breviter. 1. *Numerum & Naturam Habituum Mentis.* 2. *Diſciplinarum Univerſum Circulum.* 3. *De Adornandis Locis Communibus Conſilium.* 4. *Hiſtoriam Logicæ.*

Parag. 2. *Communia de Habitibus Mentis.*

Nulla poteſt tractatio rite inſtitui, niſi ad propriam ſuam Diſciplinam revocetur; nec Diſciplinæ dextre diſtingui ab invicem, niſi prius conſtet ad quem Habitum mentis quæque ſit referenda. Eſt autem Habitus mentis, *qualitas multis actionibus acquiſita, per quam intellectus proxime diſponitur ad aſſentiendum alicui veri-*

veritati infallibiliter. Excluduntur ergo per istam definitionem, 1. *Habitus infusi*; ut Fides Divina: quia non acquiruntur multis actionibus. 2. *Habitus morales*: ut Virtutes & Vitia; quia eorum *subjectum* est facultas Volitiva, non Intellectiva; *objectum formale*, Bonum & Malum; non Verum & Falsum; *Propria operatio*, Electio aut Fuga, non Assensus & Dissensus. 3. *Habitus vitiosi*: ut error; quia per eum mens assentit falsitati, non veritati. 4. *Habitus indifferentes ad verum & falsum*; ut Opinio, Suspicio, Fides Humana: quia assensus, quem isti pariunt in mente, non est infallibilis; ut cui potest subesse falsum. *Habitus distinguuntur invicem per suos Actus: Actus vero per Objecta.*

Istis exclusis, numerus Habituum mentis est præcise *quinarius*, prout eorum species enumerantur ab *Aristotele, lib. 6. Ethic. cap.* 3. sc. *Intellectus principiorum, Scientia, Sapientia, Prudentia* & *Ars*. Quorum *Intellectus* est circa Principia; reliquæ circa Conclusiones: sed *Scientia & Sapientia* circa conclusiones in Materia Speculabili; *Prudentia* vero & *Ars* in materia Operabili. De singularum natura, & proprietatibus dicendum ordine. Parag. 3 *Habituum Numerus.*

Intellectus est *habitus, quo mens inclinatur ad assentiendum firmiter & immediate principiis immediatis.* Actus intellectus proprius est *Assensus Immediatus*: & Objectum proprium, *Principium Immediatum.* Sicut enim id in quod tendit intellectus est veritas immediata immedietate sc. causæ; (de qua vide *l.* 3. *Comp. c.* 12. *Par.* 11.) sic actus per quem tendit in ipsum, est assensus immediatus propter evidentiam in re ipsa sine aliquo discursu. Hinc fit ut ex Parag. 4 *Intellectus*

om-

omnibus habitibus mentis iſte facillime eliciat ſuum actum: dictus propterea (nomine ipſius facultatis tranſlato in habitum ejus) *Ariſtoteli* νοῦς: Latinis vel ſimpliciter *Intellectus*, vel adjecto (diſtinctionis ergo) proprio ejus Objecto, *Intellectus Principiorum*. Cum autem tria ſint, quæ promiſcue paſſim *Intellectus* nomen ſortiuntur; ipſa nimirum *Potentia* intellectiva, *Actus* intelligendi, & Præſens *Habitus*; poterint tria hæc commodiſſimis appellationibus ſic diſtingui; ſi Potentia *Intellectus* vocetur, Actus *Intellectio*, Habitus *Intelligentia*.

Parag. 5. *Speciesejus*

Principia immediata alia ſunt γνωστικὰ, quæ *Cognoſcitiva*, alia πρακτικὰ, quæ *Activa*, alia ποιητικὰ quæ *Factiva* Latine verti poſſunt. Ex qua Principiorum diverſitate totidem oriuntur ſpecies *Intelligentiæ*. Intelligentia *Theoretica*, quæ & κατ' ἐξοχὴν ſimpliciter *Intellectus Principiorum* dicitur, verſatur circa Principia *ſciendi*, quale eſt illud Metaphyſicum, *Impoſſibile eſt idem eſſe & non eſſe*. Intelligentia *Practica*, quæ & *Synteréſis* dicitur, quaſi conſervatrix legis naturæ, verſatur circa principia *Agendi*: quale eſt illud Ethicum, *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*. Intelligentia *Poetica* (quam Alſtedius, quod novo ſed nimis affectato vocabulo *Intellectum Organico-Mechanicum* primus nominaverit, non eſt quod glorietur) verſatur circa Principia *Efficiendi*; quale eſt illud Logicum, *Ex veris nil niſi verum ſequitur*. Sed iſtæ omnes ſpecies conveniunt in uni communi ratione univoca, ſecundum quam formaliter diſtinguuntur à reliquis quatuor ſpeciebus habitus, ut una tantum ſpecies ejus.

Parag. 6. *Scientia.*

Scientia eſt *Habitus, quo mens inclinatur ad aſſentiendum firmiter veritati neceſſariæ propter evi-*

evidentiam quam habet in suis causis proximis. Objectum Scientiæ est Veritas Necessaria, necessitate scil. non solum *prædicationis* in se tota, sed etiam *existentiæ* ex parte subjecti, unde nec *Singularia*, nec *Entia per accidens*, nec *Contingentia* possunt cadere sub Scientiam: & per hoc distinguitur Scientia ab Artibus & Prudentiis; quarum subjecta non habent esse per se, sed solum per operationem nostram. Proprius ejus Actus est assensus certus propter evidentiam causæ proximæ; & per hoc distinguitur à Sapientia, ut mox videbitur. De duplici certitudine talis assensus vide *lib.* 3. *Comp. c.* 11. *par.* 2.

Sapientia est *Habitus, quo mens inclinatur ad assentiendum firmiter conclusioni necessariæ propter evidentiam quam habet in suis causis, primis & supremis.* Objectum Sapientiæ idem quod Scientiæ: nisi quod restrictius sit propter quasdam requisitas conditiones mox declarandas Proprius ejus Actus est assensus certus propter evidentiam causæ universalissimæ & primæ. *Arist. l.* 1. *Met.aph. cap.* 2. ponit sex proprietates Sapientiæ; qua omnes *Metaphysicæ* Scientiæ conveniunt.

1. *Versari circa omnia.* Non secundum proprias rationes, sed secundum rationes communes omnibus, in quantum sunt Entia.

2. *Versari circa difficillima.* Universalissima sc. & à vulgi cognitione remotissima; qui vix ultra sensum sapiunt.

3. *Versari circa certissima & evidentissima.* Non contridicit hoc superiori: imo vero nititur eodem fundamento; nam certiora sunt & evidentiora naturâ, quæ sunt propinquiora primis principiis, qualia sunt *universaliora.*

4. *Aptiſſimam eſſe ad docendum.* Non quod tradat modum docendi, ſed quod cauſas maxime cognoſcat ex quibus maxime docetur.

5. *Maxime eſſe expetendam, & per ſe.* Per ſe quidem, quia Habitus eſt Theoreticus; Maxime vero quia inter Theoreticos digniſſimus.

6. *Præeſſe reliquis diſciplinis*, ex qua ſcilicet reliquæ habent probare ſua Principia.

Ex iſtis proprietatibus patet Sapientiam eſſe habitum non aggregatum ex Intellectu & Scientia: quod nonnulli docuerunt; ſed ab utraque per propriam ſuam rationem formaliter & ſpecifice diſtinctum.

Parag. 7. *Prudentia* Prudentia eſt habitus recta cum ratione Activus; ſive eſt *Habitus, quo mens inclinatur ad aſſentiendum firmiter veritati practicæ ex principiis practicis.* Diciturque Prudentia Intellectualis, ad differentiam Prudentiæ Moralis: quarum *Moralis* eſt in voluntate & appetitu, *Intellectualis* vero in intellectu Practico; etſi utraque praxin reſpiciat & circa res agibiles verſetur. A reliquis vero intellectualibus diſtinguitur Prudentia per Objectum ſuum proprium; quod eſt *Veritas circa agibilia.*

Parag. 8. *Ars.* Ars eſt Habitus recta cum ratione Effectivus; ſive eſt *Habitus, quo mens inclinatur ad aſſentiendum firmiter veritati poeticæ ex principiis poeticis.* Objectum ejus proprium eſt Veritas Poetica, h. e. *Concluſio circa effectibilia.* Ars interna eſt, vel externa: *Interna*, qua Intellectus dirigit ſemet ipſum ad aliquid efficiendum circa voces aut res in ipſo conceptas: *Externa* qua Intellectus dirigit organa corporea ad aliquid efficiendum circa materiam ad extra. Hanc aliqui diſcriminis ergo *Mechanicam* dixerunt: & priorem illam *Organicam.*

Eſt

Est quidem præter dictas, & alia etiam spe- Parag. 9
cies Habitus, quæ *Fides Divina* dicitur. Sed *Fides Di-*
ea est toto genere diversa ab illis quinque. *vina.*
Nam illæ sunt *Acquisitæ*, & suo quodam modo *Naturales*, in quantum sunt ab homine comparabiles per solum exercitium virium naturalium: Fides vero *Divina* non habetur nisi per *Infusionem* Supernaturalem & Divinam; unde & Habitus *Infusus* dicitur, & *Supernaturalis*. Estque *Habitus, quo mens inclinatur ad assentiendum firmiter veritati inevidenti propter authoritatem revelantis Dei*. Objectum ejus est Veritas Inevidens; inevidentiâ sc. vel *materiali*, quæ est terminorum, & ex parte rei creditæ; vel *formali* saltem, quæ est Subjecti, & ex parte hominis credentis. Actus vero proprius est assensio firma tali objecto propter authoritatem Dei revelantis. Nam & Conclusionibus de *Fide* assentit credens proximè fortassis & immediate per discursum ex principiis, ultimate tamen propter solam revelationem Divinam; in quam unam omnes tam Conclusiones, quam Principia, quæ sunt de Fide, finaliter resolvuntur.

In prædictis habitibus universis & *Veritas* Parag. 10
est, & *Infallibilitas*: sed dantur alii etiam ha- *Habitus*
bitus, quos tamen propter defectum alterius *imperfecti.*
ex istis *Aristoteles* non curavit enumerare; suntque *Error*, *Opinio*, *Fides humana & Suspicio*. Errori deest *Veritas*: reliquis *Infallibilitas*. Error semper de falsis est; reliquis non repugnat subesse falsum.

I. Error est *Habitus, quo mens inclinatur ad assentiendum sine formidine falsitati*. Objectum Erroris semper est *falsum*. Actus vero est assensio tali falso *sine formidine*; per illud di-

ſtinguitur ab habitibus dictis, per hunc à dicendis. Error errorem continuo parit; nec datur ſtatus: unde illud ex Ariſtotele deſumptum, *Uno abſurdo dato mille ſequuntur*: & illud aliunde ſatis tritum, *Erranti nullus terminus.*

II. Opinio eſt *Habitus, quo mens inclinatur ad aſſentiendum cum formidine alicui propoſitioni propter probabilitatem, quam videtur habere.* Objectum Opinionis eſt Propoſitio probabilis (ſaltem ad *hominem*) ſive ſit in ſe vera, ſive non. Propoſitio autem redditur Probabilis alicui, vel ratione *Medii* cum ſc. infertur ex medio probabili: & hoc facit *Opinionem Mediatam*: vel ratione *Terminorum*, cum ſcil. mens prona eſt ad aſſentiendum ei etiam ſine medio, auditis tantum terminis: ut *Quod omnes parentes diligant liberos*: & hoc facit *Opinionem Immediatam.* Actus proprius eſt aſſenſus tali propoſitioni cum formidine Oppoſiti. *Opinio & Scientia* ejuſdem non poſſunt ſimul eſſe in eodem; poſſunt tamen in diverſis.

III. Fides *humana* eſt *Habitus, quo mens inclinatur ad aſſentiendum cum formidine alicui propoſitioni propter authoritatem humanam*, Objectum Fidei humanæ eſt Propoſitio ſeu vera, ſeu falſa, propoſita ab homine fide digno. Actus ejus eſt aſſenſio tali propoſitioni propter authoritatem proponentis, cum formidine oppoſiti.

IV. Suſpicio (ſive Dubitatio) eſt *Habitus, quo mens inclinatur ad aſſenſum indeterminatum circa aliquam propoſitionem.* In reliquis habitibus mens amplectitur alteram partem contradictionis determinate, cum vel ſine formidine alterius: aſt in *Dubitatione*, ſive *Suſpicione*, (iſtas enim non diſtinguo ſpecifice, quæ vix differunt omnino, niſi forte *ſecundum gradum*, aut

ſal-

saltem *Objecto partiali*;) mens indeterminate se habet ad utramque, quandoque propensior in alteram, sed valde leviter, & sine notabili aliqua inclinatione.

Prædicti habitus omnes *Simplices* sunt: quibus accenset *Mistos* ex Theoreticis & Practicis duos, Naturalem unum, *Philosophiam*; alterum Supernaturalem, *Theologiam*, Alstedius lib. 2. præcog. Philosoph. cap. 18. perperam. Nam primo non potest ex pluribus simplicibus specifice distinctis resultare aliquod mixtum specifice ab illis distinctum. Secundo, multo minus mixtus habitus ex *Theoretico* & *Practico*; sic enim idem habitus, qui ordinatur ad solam Contemplationem, ordinaretur etiam ad operationem, quod implicat. Tertio, Simplicibus Habitibus contradistinguuntur quidem Habitus, non *Mixti*, sed *Aggregati*: quales sunt singulæ Disciplinæ (de quibus mox in capite proximo) inque his sacra *Theologia*: Philosophia vero ipsa est aggregata ex pluribus disciplinis; sicut quælibet Disciplina aggregata est ex pluribus Habitibus. Sed ista satis de habitibus; de quorum numero & distinctione ita accurate disputavit Aristoteles, ut sit omnino defendendus, non tantum excusandus, saltem non exagitandus. Parag. 11. *Habitus Mixtus.*

Subtituli Primi Capitis.

1. *De definitione Habitus mentis.*
2. *De distinctione habituum per Actus & Objecta.*
3. *De Numero habituum mentis.*
4. *De Intelligentia Principiorum in genere.*
5. *De Intelligentia Theoretica.*
6. *De Synteresi.*
7. *De Intelligentia Poetica.*
8. *De Scientia.*
9. *De Sapientia.*
10. *De Prudentia.*
11. *De Arte.*
12. *De Fide Divina.*

13. *De Errore.*
14. *De Opinione.*
15. *De Fide Humana.*
16. *De Dubitatione & Suſpicione.*
17. *De Habitibus Mixtis & Aggregatis.*

CAP. II.
De Circulo Diſciplinarum.

Parag. 1. *Encyclopædia.*

EX multis Simplicibus habitibus circa varias concluſiones, quæ quidem ad unum aliquod *Subjectum* vel *Finem* principalem pertinent, oritur Habitus aggregatus, quæ *Diſciplina* dicitur. Diſciplinæ ſingulæ nomen induunt eorum habituum, ex quorum complexione oriuntur: ut Diſciplina quæ eſt de Corpore Naturali *Scientia* dicitur, quia complectitur particulares Scientias multarum concluſionum, quæ ſunt de *corpore naturali* ut de principali ſubjecto, aut ad ipſum referuntur. Diſciplinarum communiſſima diviſio eſt in *Theoreticas*, ſive Contemplatrices; quarum finis eſt *Contemplatio* ſui ſubjecti: & *Practicas lato*, ſive Operatrices; quarum finis eſt aliqua *Operatio* noſtra, Actio ſc. vel Effectio. Univerſitatem Diſciplinarum τὸν κύκλον vocant, ſive τὰς ἐν κύκλῳ παιδείας, quaſi circulum quendam & Orbem omnia ſcitu digna intra ſuum ambitum continentem; *Encyclopædiam.*

Parag. 2. *Diſciplinæ Inſtrumentales.*

Diſciplinas *Mechanicas*, & Sellularias, quas docuit *Magiſter artis Venter*; ut animo liberali indignas ad eos relegamus, qui lucrum ex arte quærunt, non animi fructum. *Liberales* Diſciplinæ aut *Inſtrumentales* ſunt, aut *Architectonicæ*. Keckermannus *Directrices*, & *Objectivas* vocat: Veteres ἐγκυκλίους, & παιδείας: poteris,

ris, si voles, *Serviles*, & *Regias*. Serviles, sive Instrumentales sunt *Grammatica*, *Logica*, *Rhetorica*: quas Scholastici partem Philosophiæ *Sermocinalem*, vel *Rationalem* faciunt, quod in sermone aut ratione recte instituendis versentur. Barbari *Trivium* vocant, nimirum, quod sint tres ex septem illis quas vocant artes *liberales*: sicut quatuor reliquas ob eandem rationem *Quadrivium*. Ex his *Logica* rationem dirigit, & ordinatur ad intellectum perficiendum: *Grammatica* vocem, & ordinatur ad formandum sermonem: *Rhetorica* utramque suo modo, magis tamen vocem, & ordinatur ad movendum affectus. Istis aliqui addunt *Mnemonicam*, quæ sc. Memoriam haud aliter juvet, quam Logica Mentem: sed vereor, ut sit illa *Mnemonica Impostura* magis, quam *Ars*; siquidem tradatur aliqua, quæ sit ab ea Methodo distincta, quæ in Logica docetur. Instrumentales istæ sunt omnes Operatrices per *Effectionem*; & proinde sunt in genere *Artium*.

Disciplinæ *Regiæ* sive Architectonicæ, quibus Instrumentales inserviunt, sunt partim *Philosophia*; partim *Professio*, Philosophiâ superior. *Philosophia* est Disciplina ex Scientiis & Prudentiis aggregata. Scientiæ Philosophicæ sunt tres, *Physica*, *Metaphysica*, *Mathematica*. Quarum Physica est de rebus immersis in materia sensibili: Mathematica de rebus abstractis ratione tantum, non autem re; Metaphysica de abstractis partim re, partim per indifferentiam. Physica est una tantum scientia, cujus subjectum est *Corpus Naturale*. Metaphysica est una tantum Scientia, vel potius Sapientia, cujus Subjectum est *Ens qua Ens*. Parag. 3. *Physica & Metaphysica.*

Ma-

Parag. 4. *Mathematicæ puræ.* *Mathematicarum* appellatione variæ Disciplinæ veniunt intelligendæ, sed quæ sunt omnes de Quantitate secundum rationem abstracta à Materia sensibili. Abstractio autem talis vel est *pura*, sine omni concretione cum Materia; vel *impura*, quæ patitur aliqualem cum ipsa concretionem: unde Mathematicæ aliæ sunt *Puræ*, aliæ *Mixtæ*. Puræ sunt, quæ considerant quantitatem purè abstractam à Materia; Mixtæ, quæ considerant Quantitatem abstractam quidem plurima ex parte à Materia, cum aliquali tamen concretione: unde nonnulli Mathematicas puras, *Abstractas* dixerunt; Mixtas, *Concretas*. Puræ, sive Abstractæ, sunt duæ; *Arithmetica*, & *Geometria*: quarum Arithmetica considerat *Quantitatem Discretam*, habetque pro subjecto *Numerum* sive *Multitudinem*; Geometria vero considerat *Quantitatem Continuam*, habetque pro subjecto *Mensuram*, sive *Magnitudinem*.

Parag. 5. *Mathematicæ Mixtæ* Mathematicæ Mixtæ sive Concretæ, quodammodo se habent inter Scientias Naturales & purè Mathematicas; μέσαι propterea dictæ Peripateticis, quasi Scientiæ Mediæ, nec sc. pure Naturales, nec pure Mathematicæ: Mathematicis tamen potius accensendæ, quam Naturalibus; quia Abstractio in ipsis prævalet Concretioni. Sunt autem Mathematicæ Mediæ *Cosmographia*, *Optica*, *& Musica*: quarum Cosmographia & Optica considerant *Magnitudinem*, & subordinantur Geometriæ; Musica vero *Numerum* considerat, & subordinatur Arithmeticæ. *Cosmographia* considerat Quantitatem aliqualiter concretam Materiali corpore: *Optica & Musica* Materiali Qualitate; Optica sc. *Visibili*, Musica *Audibili*. Cosmographia con-

conſiderat menſuram in toto Mundo & partibus ejus; cui ſubordinantur *Aſtronomia*, de Menſura in Orbe cœleſti; & *Geographia*, de Menſura in Orbe Terræ. *Optica* (ſeu Perſpectiva) conſiderat Menſuram ut eſt in Luce & Colore. Muſica denique Numerum conſiderat ut in ſono eſt; h. e. *Numerum ſonorum.*

Parag. 6. *Mathematicæ Practicæ.*

Mathematicæ Diſciplinæ Theoreticæ ſunt omnes: ſed tamen illis accidit indirecte Praxis; non ut *Finis* per ſe, ſed ut *Utilitas* emergens. Hinc aliquæ artes vere *Mechanicæ*, propter tamen principia Mathematica in quibus fundantur, & utilitatem inſignem, quam eorum praxis (à poſteriori) præſtat ſtudio & profectui Mathematicarum diſciplinarum; & ipſe etiam Mathematicarum appellatione frequenter cenſentur, nec indignæ æſtimantur in quarum ſtudio liberalia ingenia operam nonnullam collocent. Quales ſunt præ cæteris. 1. *Geodætica*, de menſurandis quibuſcunque corporum dimenſionibus. 2. *Statica*, de ratione ponderum. 3. *Nautica*, de arte navigandi. 4. *Pictura*, de ratione exprimendi figuras Hominum, Rerum, Regionum, &c. 5. *Architectura*, de ratione fabricandi omne genus ædificii.

Parag. 7. *Diſciplinæ Morales.*

Prudentiæ Philoſophicæ, aut ſunt κυρίως & primario ſic dictæ; & ſunt *Ethica*, *Oeconomica*, *Politica*: aut ſecundario, & ſunt *Hiſtorica* & *Poëtica*. Illæ Prudentiæ Methodicæ dici poſſunt, iſtæ Exemplares. *Ethica* eſt Prudentia de moribus, & officiis in vita communi. *Oeconomica* eſt Prudentia de moribus, & officiis in Familia. *Politica* eſt prudentia de moribus, & officiis in Civitate vel Republica. Nec eſt quod quis addat Prudentiam *Eccleſiaſticam*, *Scholaſticam*, &c. iſtæ enim ſunt ſpecies Politicæ; ſicut

Eccle-

Parag. 8. *Eccleſia, Academia*, &c. ſunt ſpecies Reipublicæ. *Hiſtorica & Poetica.* *Prudentiæ Exemplares*, ſunt Hiſtorica & Poetica: quarum Hiſtorica tradit Methodum Exemplorum, *Geſtorum & Realium*; Poetica, *Fictorum & Idealium.* Ut enim Hiſtoria narrat res geſtas à veris perſonis: ſic Poeſis narrat res geri ſolitas in vita communi ſub Fictis perſonis: ita ut Poeſis nihil aliud eſſe videatur, quam *Hiſtoria Idealis.* Hiſtoricæ inſerviunt præ reliquis *Chronologia* & *Chorographia*: ſc. ut famulæ, non ut partes, nam Chronologia Aſtronomiæ pars eſt, & Chorographia Geographiæ. Poeticæ vero potiſſimum inſervit *Ars verſificatoria*, quæ pars eſt artis Grammaticæ.

Profeſſiones, ſeu Facultates Philoſophiâ ſuperiores, quibus (*ratione uſus*) Diſciplinæ Philoſophicæ velut ancillantur, ſunt tres illæ ſupremæ; *Medicina, Juriſprudentia, Theologia.* Medicina & Juriſprudentia facile Theologiæ dant primas: ſed neutra alteri conceſſerit lubens. Æmulæ facultates utræque; quia utræque ſummæ: quarum *Medicina* tendit in bonum corporis humani Naturalis; *Juriſprudentia* in bonum corporis Politici. Et Medicinæ quidem artes fere omnes manuales aliquo modo ſubſerviunt, ut quarum pleræque ad curam humani corporis (quâ propinquius, quâ remotius) pertineant; ratione ſc. *victus* aut *veſtitus*: Juriſprudentiæ vero reliquæ Prudentiæ ſubjiciuntur, *Politica* Præſertim, cujus in gratiam *Magiſtratus* & *Curia* & *Officia* publica conſtituta ſunt. Ad Medicinam ſpectant *Botanica*; de ſimplicium Medicamentorum natura, viribus & uſu: *Anatomica*, de corporis humani fabrica & partibus: *Pharmaceutica*; de compoſitione Medicamentorum: *Chirurgica*, de cru-

curatione partium externa : aliæque artes nonnullæ, ut partes vel ſpecies ejus. Ad Juriſprudentiam ſpectat *Ars Notaria*, aliæque. Sed de iſtis ſatis.

Sacra *Theologia* omnium Diſciplinarum merito ſuprema habetur & digniſſima ; ut ad quam cura pertineat immortalis Animæ : eſtque *methodica aggregatio plurium principiorum & concluſionum, quæ ſunt de fide divina.* Qui eam ex Sapientia, Scientia, & Prudentia volunt eſſe mixtum habitum incommode ſentiunt : etſi enim *Sapientiæ* nomen propter dignitatem Theologiæ tribuatur aliquando, non tamen id fit univoce ; ſed ut per hoc Theologia diſtinguatur à reliquis Prudentiis, quæ ſunt *Morales* ſeu *Naturales*, cum ipſa ſit Prudentia *Supernaturalis* & *Religioſa*. Eſt ergo Theologia una tantum diſciplina, atque in *genere Prudentia* : cum habeat pro fine ſuo *Actionem*, ſc. Fruitionem Dei, quo pervenitur per media activa ad Fidem, Pœnitentiam, Vitæ Sanctimoniam. Parag. 9. *Theologia.*

Subtituli Capitis Secundi.

1. *De Diſciplinis in genere.*
2. *De Encyclopædia.*
3. *De Diſciplinarum partitione in Mechanicas & Liberales.*
4. *De Inſtrumentalibus Diſciplinis.*
5. *De Philoſophia.*
6. *De Philoſophia Contemplativa.*
7. *De Mathematicis Puris.*
8. *De Mathematicis Mixtis.*
9. *De Mathematicis Practicis.*
10. *De Philoſophia Morali.*
11. *De Hiſtorica & Poetica.*
12. *De tribus Profeſſionibus ſupremis.*

13. *De Ordine Diſciplinarum inter ſe: & de ratione ſtudii rectè inſtituenda.*

CAP. III.

De Colligendis Locis Communibus.

Parag. 1. *Locorum communium utilitas.*

LOci Communes ſunt *Tituli ad quos omnia, quæ inter legendum aut meditandum utilia occurrunt velut ad quaſdam claſſes revocantur; inde quoties facto eſt uſus depromenda.* Loci Communes ſunt memoriæ & neceſſarium ſimul, & firmiſſimum ſubſidium: habentque aliàs fructum ingentem, quem experiare facilius, quam eloquare

Parag. 2. *Adverſariæ collectionis Modus primus.*

Locorum Communium Collectio vel *Adverſaria* eſt; vel *Methodica.* Adverſaria Collectio eſt, qua ut quæque prius poſteriuſve occurrunt ita in libris notantur, neglecto naturali ordine rerum ipſarum. Ejuſmodi Adverſariæ collectionis triplicem fere rationem eſt obſervare.

I. Cum diverſæ materiæ à principio libri continuo ſibi ſubnectuntur, nullo relicto ſpacio chartæ puræ inter ipſas, nec ſervato ordine vel ſaltem Alphabetico; ſed annotatis tantum in margine ad oram ſingularum materiarum titulis, ad quos ipſæ pertinent, & inſtituto tandem ſeorſim Indice Alphabetico, qui oſtendat qua in pagina quidque reperiatur, eſtque modus omnium confuſiſſimus.

Parag. 3. *Modus ſecundus.*

II. Cum ſingulis *Alphabeti* literis certus paginarum numerus deſtinatur; ſed res ipſæ confuſe ſcribuntur, niſi quod quæque referatur ad literam initialem ſui Tituli; ut *Avaritia*

ritia ad *A*, *Suspicio* ad *S*. annotato in margine peculiari ejus Titulo, una cum notis numerorum ordinem Tituli indicantibus: ne sit necesse eundem Titulum margini sæpius inscribere, si sæpius occurrat: v. g. si in Alphabeto literæ A. sexto loco aliquid occurrat de *Avaritia*, vicesimo fortasse aliquid de *Astutia*, &c. res ipsas ubi descripseris, scribe in margine Titulos cum numeris sic, 6. *Avaritia*. 20. *Astutia*. Inde si quid denuo occurrat de Avaritia, aut Astutia, notandum; percurre titulos in margine: reperiesque *Avaritiam* sub numero 6. *Astutiam* sub numero 20. collocari. Noli ergo Margini denuo *Avaritiam* aut *Astutiam* inscribere; sed numerorum tantum notas. 6. aut 20. Sed & hic modus est admodum confusus.

Parag. 4. *Modus tertius.*

III. Cum singulis Titulis singulæ paginæ destinantur, vel secundum Alphabeti ordinem (qui mos est plurimorum) vel (quod est aliquanto consultius) eo ordine, quo quique occurrerint: facto seorsim Indice Alphabetico titulorum, ut in 1. modo, adscriptisque margini *subtitulis* cum notis numerorum ea ratione, qua de Titulis dictum est in 2. modo. v. g. si inter legendum quod primum notatu dignum occurrerit sit de *Voluptate*; proximum de *Anima*, &c. Esto *Voluptas* Titulus primæ paginæ; *Anima* secundæ, &c. Est hic modus longe optimus omnium eorum qui sunt Collectionis adversariæ.

Parag. 5. *Usus adversariorum.*

Collectio Adversaria, etsi Methodo careat & Arte, habet tamen suum usum pene necessarium: Inservit enim partim *Præparationi*: partim *Compendio*. *Præparationi* quidem: ut sc. juvenes non interea patiantur lectionem suam

perire; plurimaque notatu digna labi è manibus, dum ſunt adhuc imparati à Methodo accuratiori, quâ lecta auditaque commodius digerant: *Compendio* vero; ne qui peculiari cuiquam Profeſſioni ſtudia ſua dicarunt cogantur plurimum temporis in rebus ſuis ſtudiis multum alienis collocare, ſi curent in ſingulis diſciplinis eſſe accurate Methodici. Logica quidem, quia eſt ea Ars omnium Diſciplinarum inſtrumentum, è re fuerit ſtudioſorum omnium Methodice collegiſſe: ut etiam cujuſvis ſtudioſi Locos communes in ea facultate, cui nomen ſuum dedit, Illiſque Diſciplinis quæ cum ea ſunt conjunctiores: in reliquis vero poterit adverſaria locorum collectione contentus eſſe. Quorſum enim aut Medicus *Moralia*, aut Juriſconſultus *Mathematica* nimis anxie ſectaretur?

Parag. 6. *Collectio Methodica Popularis.* *Collectio Methodica* Locorum Communium eſt, in qua relucet aliqua Methodicæ diſpoſitionis ratio. Eſtque ea rurſum vel *Popularis* vel *Accurata*. Popularem dico, in qua ſervatur Methodi ratio minus accurata: hujus varii ſunt modi. Alii enim ſecundum *Tabulas* decem *Prædicamentorum* locos diſponunt, alii omnia ad *Præcepta Decalogi* referunt: aliique aliter pro ſuo quiſque ingenio & judicio. Sed *Anguſtiores* ſunt omnes iſti modi, quam ut univerſa complectantur: & *turbatiores*, quam ut ſatis diſtinctè.

Parag. 7. *Collectio Methodica Accurata.* *Collectio Methodica Accurata* eſt in qua Tituli Locorum diſponuntur accurate ſecundum propriam Methodum uniuſcujuſque Diſciplinæ. In quem finem ſuadent nonnulli authoris alicujus opus Methodicum, quale ſc. ipſi maxime comprobamus, nobis ob oculos ponere: ejuſ-

ejuſque veſtigia ſequi ; ſingulorum capitum Titulos in libris noſtris ordine deſcribentes, paginaſque aliquam multas ſingulis *Titulis* relinquentes : ut & *Subtitulis* pariter ſuo ordine ſpatia majora, vel minora, pro ratione ipſarum materiarum.

Parag. 8. *Conſilium Authoris.*

Bene quidem illi, nec reprehendo. Cæterum quandoquidem Collectio Locorum communium non eſt ipſa rerum tractatio, ſed apparatus ad ipſam, ſive congeſtio rerum tractandarum ; & Methodus *accurata* in *diſponendo* quidem neceſſaria eſt, in *colligendo* non item : quid ipſe ſentiam hac in re utiliſſimum, ſi non ingratum fuerit, *bone Lector*, paucis accipe.

I. Initio libri *Tabula Methodica*, quæ Generales tantum Titulos complectatur, una aut altera pagina deſcribatur. Illa enim totius Diſciplinæ fabricam & methodum una quaſi Synopſi ſemper repræſentabit.

II. *Titulis* ſingulis eo ordine quo deſcribuntur in Tabula, *Subtituli* ſui ſubjiciantur. Sed Tituli vel rubricâ vel majuſculâ characterum formâ, vel alia aliqua inſigni nota à Subtitulis diſtinguantur.

III. Subtitulis ſingulis numerorum notæ præficiantur ; relinquaturque ſpaciolum ad finem lineæ, in quo annotari poſſit peculiaris *pagina* libri noſtri, in qua aliquid pertinens ad talem vel talem Subtitulum diſponitur. Relinqui debet etiam ſpacium 6 aut 7 linearum poſt ſubtitulos ſingulorum Titulorum : in quibus deſcribantur, ſi forte alii aliqui ſubtituli inter legendum nobis occurrant, præter eos, quos hactenus deſcripſimus.

IV. Sin-

IV. Singulis Subtitulis pagina una relinquatur, prout res notandæ occurrerint. Methodus, ſi ſit in Tabula Generali, *accurata*, & in ſpeciali indice Subtitulorum, *Mediocris*, non eſt exigenda in ipſo libro: Sed ut materia aliqua prima occurrerit, ita ſubtitulo ad quem illa materia pertinet prima pagina detur: ſecunda ſecundo, & deinceps, numerus tantum paginæ adſcribatur ſuo loco in *Indice ſubtitulorum*.

Parag. 9. *Praxis huius conſilii.*

Exemplum pene exhibuimus in hoc *Compendio Logicæ*, cujus ſingula *Capita* poſſunt eſſe ſinguli *Tituli* Locorum Communium in hac diſciplina: *Quæſtiones* vero capitibus ſubjectæ ſinguli *Subtituli*. Spacium relinquimus poſt ſingula capita, cui inſerantur & aliæ Quæſtiones ſive Subtituli, ſiqui alibi occurrant ad materiam illius capitis ſpectantia. Spaciolum etiam relinquimus in fine lineæ poſt ſingulas quæſtiones, una cum litera p. quæ *paginam* ſignificat; eo conſilio ut juvenes appoſitis ad literam numerorum figuris peculiares paginas indicent ſuorum librorum, in quibus reperiuntur Materiæ ad dictos ſubtitulos ſive Quæſtiones pertinentes. Si quis velit colligere Locos communes Logicos, *Index Capitum* & *Subindices Quæſtionum* præſentis compendii poſſunt eſſe ei pro Indice. In reliquis etiam Diſciplinis, Indices iſtiuſmodi in ſuum uſum concinnabit, quos præfiget libris ſuis Locorum Communium pro illis Diſciplinis.

Parag. 10. *Locorum adornatio.*

Loci Communes ſic inſtituti *adornandi* ſunt diligenter. Si quid Lectio, Auditio, Meditatio, ſuggeſſerit, quod memoria dignum cenſeatur, illud in locis communibus, ut mella apes in favis, ſtudioſe collocabis: diemque de-

deperditum duces, in quo non est aliquid in Locos communes relatum. *Sententias* authorum breves, illustres & nervosas: *Voces artis* & rerum appellationes: *præcepta* disciplinarum: vocum *distinctiones*: aliaque similia, ipsius authoris verbis & ἀντιλίξει consignabis, adjecto ad finem aut in margine libro, capite, sectione, pagina, ubi illa reperiuntur. Cætera tuis verbis notabis. Si quid propria meditatione consecutus fueris quod sit illustre; peculiari aliqua nota id ab alienis distingues: si materiam alicujus tituli aut Subtituli reperies ubivis ab aliquo fusius tractari, non erit necesse ex authore quicquam transcribere: satis erit locum ipsum, ut prius, indicasse.

Subtituli Capitis Tertii.

1. *De Utilitate Locorum Communium.*
2. *De Locis Adversariis.*
3. *De Locis Methodicis.*
4. *De Locis Communibus commodissime instituendis.*
5. *De Locis Adornandis.*

CAP. IV.

De Historia Logica.

LOgicæ Naturalis usum ante *Aristotelem* plurimi exercuerunt; nec enim aliter quicquam potuerunt in aliis *facultatibus* cum laude commentari. In ipsa etiam arte aliquid ausi sunt è veteribus *Pythagoras*, *Parmenides*, *Architas Tarentinus*, *Zeno*, *Socrates*, *Plato*, *Xenocrates*, Parag. 1. *Logici ante Aristotelem.*

crates, *Chryſippus*: aliique ex Stoicis & Academicis. Sed *Stoicorum* Logica non aliud quicquam fuit, quam confuſum quoddam Chaos præceptorum, ſive potius exemplorum de Captionibus Sophiſticis, aliiſque ad oſtentationem magis comparatis quam ad uſum: unde illa monſtra argumentationum profluxere, *Antiſtrophon*, *Crocodilites*, *Utis*, &c. Academicorum vero Logica, in quibus *Plato* familiam ducit, multo illa utilior fuit quidem, & magis ſeria: ſed tamen nihil Ordinate docet, aut Acroamatice; præcepta tantum obiter immiſcet Exoterice, & in forma Dialogorum. Primus mortalium *Ariſtoteles*, & Logicæ finem certum conſtituit, & præcepta in ordinem redegit, & ſingulari artificio integræ artis methodum contextuit, rejectis *heterogeneis*, & exotericis, & inanibus ſubtilitatibus, ita ut *Logicæ Inventor* optimo jure dici mereatur.

Parag. 2. *Poſt Ariſtotelem ad ſcholaſticos*

Poſt *Ariſtotelem* deferbuit nonnihil Peripateticæ doctrinæ ſtudium. Succedentibus enim ſeculis Oratoriis magis quam Philoſophicis, Logica à fine ſuo proprio & genuino, quæ contemplatio eſt & cognitio rerum, inflexa eſt propemodum omnis ad uſum Forenſem, à docendo ad movendum; ab inſtruendo intellectum, ad mulcendum affectus. Sic *Cicero*, & Eccleſiæ doctores Græci Latinique, *Auguſtinus*, *Hieronymus*, *Chryſoſtomus*, aliique. Non defuerit tamen, qui & illis ſeculis libros Ariſtotelis Logicos commentariis illuſtrarent, aut ipſa aliquid in re Logica tentarent; Græci præſertim, *Porphyrius*, *Aphrodiſeus*, *Simplicius*, *Ammonius*, *Themiſtius*, *Philoponus*: & duo ſummi Arabes *Avicinna*, & *Averroes*; ſub quibus potiſſimum Logica Peripatetica neglecta jamdiu

vires

vires pristinas colligere, & refloreſcere cœpit denuo.

Inſequutum eſt brevi Seculum *Scholaſticum*, in quo Logica & Philoſophia Peripatetica à plurimis fuit illuſtrata; ſtylo quidem ineleganti nec elaborato, ſed quem abunde compenſavit admirabilis *judicii* profunditas, & in rebus perſcrutandis omnino felix ſubtilitas. Poſt *Alexandrum ab Ales* Anglum (qui Pater Scholaſticorum habetur) Logicalia ſcripſerunt *Albertus Magnus*, *Scotus*, *Burlæus*, *Occam*, &c. Qui hos ſecuti in varias poſtea ſectas ſunt diviſi: dum alii *Scotiſtæ*, alii *Thomiſtæ*; *Nominales* alii, alii *Reales* dici voluerunt. Sed Scholaſticis iſtis præſertim vetuſtioribus (degeneres enim illi, qui in *Summulis & Sophiſtria* omne ævum ineptierunt, indigni ſunt qui locum inter Logicos ſortiantur) tantum debet Logica, quantum fere aliis hominibus nullis. Sane illud optandum fuiſſet, ut non heterogenea ſæpius infarſiſſent, & Quæſtiones Theologicas, Phyſicas, Metaphyſicas, in Logica determinandas propoſuiſſent.

Parag. 3. *Quorundam Scholaſticorum cognomenta.*

Scholaſticorum pleriſque, qui reconditioris ſubtilitatis aut judicii habebantur, cognomina quædam indita ſunt à diſcipulis ſuis: quæ quoniam celebria ſunt in Scholis, facturi videbamur rem non *ingratam* ſi hic *attexerimus*: etſi non ſunt omnes *Logici*.

1 *Alexander ab Ales.*	Doctor	1 *Irrefragabilis.*
2 *S. Tho. Aquinas.*		2 *Angelicus.*
3 *Joh. Duns Scotus.*		3 *Subtilis.*
4 *S. Bonaventura.*		4 *Seraphicus.*
5 *Henr. de Gandavo.*		5 *Solennis.*
6 *Gualterus Burlæus.*		6 *Planus.*
7 *Willelmus Occam.*		7 *Invincibilis.*

8 *Ægidius Romanus.*	Doctor	8 *Fundatiſſimus.*
9 *Tho. Bradwardinus.*		9 *Profundus.*
10 *Joh. de Baccone.*		10 *Reſolutus.*
11 *Franciſcus Marronis.*		11 *Illuminatus.*
12 *Adamus de Mariſco.*		12 *Illuſtris.*
13 *Petrus Aureoli.*		13 *Facundus.*
14 *Johannes Baſſolis.*		14 *Ordinatiſſimus.*
15 *Alexander Saxo.*		15 *Illibatus.*
16 *Gerardus Odonis.*		16 *Moralis.*
17 *Antonius Siretus.*	Magiſter	17 *Formalitatum.*
18 *Petrus Lumbardus.*		18 *Sententiarum.*
19 *Petrus Comeſtor.*		19 *Hiſtoriarum.*
20 *Petrus Hiſpanus.*		20 *Summularum.*
21 *Averroes.*		21 *Commentator.*
22 *Petrus de Abano.*		22 *Conſiliator.*
23 *Suiceus.*		23 *Calculator.*

Parag. 4. *Lulliſtæ.* Prodiit è media Barbarie vir magna profeſſus *Raymundus Lullius*, qui opus *Logicum*, quod ſpecioſo *titulo* inſignivit *Artem Magnam*, commentus eſt: cujus ope pollicetur *trimeſtri ſpacio* hominem quemvis vel ipſa literarum Elementa neſcientem, totam Encyclopædiam perdocere: idque per circulos & triangulos & literas Alphabeti ſurſum vorſum revolutas. Habuit & iſte tamen ſuos aſſertores, & ſequaces, *Bernhardum, Lavinhetam, Cornelium Agrippam, Paulum Scalichium, Petrum Gregorium Tholoſanum, Jordanum Brunum*, & paucos alios. Sed inſignem vanitatem artis Lullianæ ſatis luculenter oſtendit *Keckermannus, tract. 2. præc. log. c. 2. Parag. 39.*

Parag. 5. *Ramei.* Pulſa tandem Barbarie, *Petrus Ramus* politioris literaturæ vir, auſus eſt (poſt *Ludovicum Vivem*) Ariſtotelem acrius ubique & liberius in-

inceſſere, univerſamque Peripateticam Philoſophiam exagitare. Ejus *Dialectica* exiguo tempore fuit apud plurimos ſummo in pretio, maxime Eloquentiæ ſtudioſos, idque odio Scholaſticorum, quorum dictio & *ſtylus* ingrata fuerant auribus *Ciceronianis*. Certe illud attulit Reipublicæ Logicæ emolumenti induſtria *Rami*, quod excitarit bona ingenia ad Methodi rationem diligentius excolendam. Sed tamen multa ſunt quæ in Logica Ramea eruditis merito diſplicent: ut 1. *innovatio terminorum artis*, & *rejectio* vocum jamdiu receptarum in Scholis Logicorum; 2. *Mutilatio Logicæ multiplex*, quam Ramei limitibus nimium anguſtis definierunt, & partibus quibuſdam integris ſpoliarunt; 3. *explicatio uſus Logicæ* ex Poetarum & Oratorum ſcriptis, qui tamen res Logice non tractarunt, ſed Exotericè; 4. *præſcriptio unicæ Methodi* ubique adhibendæ, ejuſque nimium exilis & moroſæ, qua diſciplinas omnes tradi volunt, per definitiones tantum & dichotomias. Sunt & alia plurima, qua vitia, qua defectus in Rameis juſta reprehenſione digniſſima: quæ accurate & graviter perſecutus eſt *Keckermannus*, *tract.* 2. *Præcog. Log. cap.* 4. per totum.

Produxit noviſſimum ſeculum nonnullos Logicos, qui media quadam via Peripateticos inter & Rameos incedere geſtierunt. Invehuntur ipſi palam in *Rameos*, laudant *Peripateticos*: ſed tamen in Syſtematibus ſuis Logicis Ramei magis ſunt quam Peripatetici. Nam & luxuriant nimis in Methodo, dum ſic omnia minutatim in fruſta dividendo & ſubdividendo concident, ut ſuccum rerum & ſubſtantiam interea mittant. *Philippo-Ramæi* hi dici poſſunt, vel Parag. 6. *Syſtematici.*

vel *Syſtematici*; quorum præcipuus eſt *Keckermannus*: quem inſequuti (non *paſſibus* æquis) *Timplerus*, *Alſtedius*, & alii nonnulli. Habet ille uſum ſuum ſane magnum, & perutilem; ſed iis qui judicio ſunt maturo, & probe ſubacto in Schola Peripatetica. Qui enim illius viri ſcripta cum Scholaſticis, delectu facto *Terminorum* & *Methodi*, dextre conjungere poterit, is mea ſententia in omni Philoſophia utiliſſime verſabitur. Optarim tamen ut minus tererętur *Keckermannus* in manibus juventutis: qui ſunt aſſuefaciendi potius terminis Peripateticis, ac Methodo ſimpliciori inſtituendi: nec tantum pollent judicio, ut norant inutilia ab utilibus ſecernere.

Subtituli Quarti Capitis.

1. *De Logica veterum ante Ariſtotelem.*
2. *De Organo Ariſtotelis.*
3. *De Logicis poſt Ariſtotelem uſque ad Scholaſticos.*
4. *De Scholaſticis.*
5. *De Logica Lullii.*
6. *De Logica Ramea.*
7. *De Syſtematicis.*
8. *De Præſtantia Logicæ Peripateticæ ſupra Rameam & Lulliſticam.*

FINIS.